

MAGYAR NÉPMESEKATALÓGUS

**MAGYAR
NÉPMESEKATALÓGUS**

M A G Y A R

N É P M E S E K A T A L Ó G U S

4.

Szerkesztő: K O V Á C S Á G N E S

MTA NÉPRAJZI KUTATÓ CSOPORT

1984

B u d a p e s t

Kiadja a MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

NÉPRAJZI KUTATÓCSOPORTJA

A sokszorosítás a "Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása" c. kutatási főirány keretében valósult meg

Témafelelős: Kríza Ildikó

Rövidítések: MNK

Accepted abbreviation: MNK

Szerkesztőség: MTA Néprajzi Kutatócsoport
Budapest Pf. 29. 1250

ISBN 963 7761 88 8

Felelős kiadó: MTA Néprajzi Kutatócsoport igazgatója

Hozott anyagról sokszorosítva

8415068 MTA Sokszorosító, Budapest. F. v.: dr. Héczey Lászlóné

MAGYAR NÉPMESEKATALÓGUS

4

A MAGYAR NOVELLAMESÉK TÍPUSAI
(AaTh 850-999)

Összeállította és a bevezetőt írta:
BENEDEK KATALIN

Lektorálta:
 NAGY ILONA
 KOVÁCS ÁGNES

Előljáróban.....	7
Bevezetés: A katalógus használatához.....	9
Bibliográfia.....	22
Rövidítésjegyzék.....	28
Példatár.....	31
Tipusmutató.....	165
A Magyar Népmesekatalógus novella mese katalógusa. AaTh 850-990.....	167
A nyomtatásban megjelent és a kéziratos gyűjtemények tartalommutatói.....	252
Átdolgozások tartalommutatói.....	291
Bibliográfiák: a/ nyomtatásban megjelent gyűjtemények...	297
b/ kéziratos gyűjtemények az Ethnológiai Adattárban.....	305
az MTA Kézirattárában.....	314
az ELTE Néprajzi Intézetének Folklór Archivumában.....	317
c/ átdolgozások, vegyes gyűjtemények, ponyvák.....	318
d/ szövegközlések, fordítások.....	322
Földrajzi mutató.....	325
Gebrauchsanweisung zum Katalog.....	334
How to use the catalogue.....	376

A meseműfajok kutatása terén elsősorban a tündérmese és genetikus előzménye, az archaikus mitikus mese szerepelt. A novellameséket a morfológiai elemzések csak abban a vonatkozásban említették, amennyiben tündérmeséhez hasonló jellegzetességeket mutattak. Történeti, monografikus kutatások elsősorban a földrajzi-történeti kapcsolatokat tárták fel: Walter Anderson: Kaiser und Abt, Ernst Philippson: Der Märchentypus von König Drosselbart, Jan de Vries: Die Märchen von klugen Rätsellösern stb. egy-egy mesetipusnak szentelt monográfiájukban.

A meseszüzsén, mint központi kategórián alapuló kutatásoknál objektívabb eredményre jutott a morfológiai, strukturális meseelemző módszereket alkalmazó Vlagyimir, Jakovlevics Propp és iskolája. Eredményeikre felépíthető a novellamesék elemzése, szereplőinek funkcióköre stb. A felmerülő kérdések tisztázásához elengedhetetlen egy filológiaiailag rendezett, datált korpusz, mely felöleli a novellamesék típusbeli, motivikai variánsainak összességét.

A Kovács Ágnes szerkesztette Magyar Népmesekatalógus jelen, 4. kötete több éves előmunkálat után kerül most a szakmai és érdeklődő olvasók kezébe. Anyagának összegyűjtésében, első rendezésében, tartalomkivonatainak készítésében igen sokan vettek részt. Magam e munkálatokba bekapcsolódásom óta a primér anyaggyűjtésen kívül a katalógizálásban és az egész meseanyagra kiterjedő revízióban tevékenykedtem. Művemmel elsősorban elődeim munkáját kívántam folytatni és tető alá hozni egy a korábbi katalógusok tapasztalatain alapuló, azok megszívlelendő tanulságait felhasználó s egy lépéssel továbbfejlesztő novellamese katalógust, mely egyaránt használható kézikönyve szeretne lenni az e műfajjal hivatásból foglalkozóknak és e mesék strukturalista feldolgozása felé kíváncsisággal forduló szakmán kívülieknek.

Kellemes kötelezettségemnek teszek eleget, mikor köszönetemet fejezem ki elődeimnek,

gondos, gyors és áldozatkész munkatársaimnak +Ferenc Margitnak, Sági Menyhértnek és Tóth Viktóriának, akik kizárólagos érdeme a katalógus technikai kivitelezése,

Forrai Ibolyának és Iványi Imrénének a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára türelmes és segítőkész dolgozóinak,

A MTA Néprajzi Kutató Csoportja vezetőségének, akik prioritást biztosítottak e mű létrejöttének, szívélyesen viselték a munkafolyamatok gyorsítását és megkönnyítették az előrehaladást, lehetővé téve a kiadást,

figyelmes és önzetlen lektoraimnak, Kovács Ágnes és Nagy Ilona kutatóknak, akik hasznos tanácsaikkal segítettek munkámat,

valamint Madame Marie-Louise Tenèze-nek, a Musée des arts et traditions populaires tudományos főmunkatársának, a CNRS kutatójának, aki párizsi ösztöndíjam idején e munka egy korábbi változatának első kritikusaként baráti melegséggel támogatva törekvéseimet.

Budapest, 1984. június 3.

Benedek Katalin

1910-ben AARNE, Antti /Verzeichnis der Märchentypen, Helsinki, 1910., FFC. No.3./ finn kéziratot meseanyag, Grundtvig dán katalógusa és Grimmék mesegyűjteménye alapján német nyelven kibocsátotta az első nemzetközi mesetipus-rendszer jegyzékét. A típusok megjelölésére számsorrendet állapított meg. A típusok megnevezését vagy a szakirodalomban elfogadott névvel, vagy Grimm-től, Grundtvigtől kölcsönözött, vagy speciális névvel oldotta meg. A besoroláshoz a mese Aarne számára reprezentatív verziójának magva adja a kiindulási alapot. A dramatis persona szerint egy helyre csoportosított szűzsék között az alcsoportok képzése, annak fő tevékenységi tényezője alapján valósult meg. A mesealkotó fő motívumok szerkezeti egésze helyett gyakran csak a névadó epizódot, motívumot, más esetekben az egész cselekménysort látta el tömör, de véleménye szerint "elégégesen komplett", a tartalom lényegét kifejező kivonattal. Nem foglalkozott a szereplők, tárgyak, diszitő részek meghatározásával, jellemzésével, hiszen egész rendszere a mesealkotó főmotívumokon alapul.

1928-ban jelent meg THOMPSON, Stith /The Types of the Folk-tale. A Classification and Bibliography, Helsinki, 1928. FFC. No.74./ Aarne mesetipus-rendszer jegyzékének revíziója és bővítése angol fordításban. Stith Thompson az északamerikai indiánok meséi vizsgálatok nyert tapasztalatai alapján epizódokra bontott típusvázlataiban már felhasználja az egész világról gyűjtött, bizonyos áréakbéli mesék számára gyakorlati jegyzékül szolgáló, akkor még kéziratot Motif-Index /Stith Thompson: Motif-Index of Folk-Literature I-VI. Helsinki, 1932-36., FFC. 106, 107, 108, 109, 116, 117. kötetekben utóbb némileg megváltoztatott/ számait a mesék motívumainak, vagy epizódjainak jelölésére. A típust alkotó fő motívumok részletezett feltüntetésével készültek az összetett típusok vázla-

tai, egyes önálló életű cselekményelemek pedig egyszerű típusokként "az azonosításhoz elegendő világos és teljes leírással" szerepelnek. Ez utóbbiakat véleménye szerint a sokkal logikusabb motívum jegyzék alapján lehetne rendezni.

Stith Thompson katalógusában, melyet nyolc nemzeti revízió tanulságai alapján bővített 198 új típust vezetve be, elhagyott 23 Aa típust. Ezeket a fő klasszifikációtól elkülönítve, katalógusa végén a csillaggal jegyzékbe foglaltak közé sorolta. A mesei alosztályokban további kisebb tematikus csoportokat képzett.

A nemzetközi kutatási jegyzékeket, katalógusokat összeállító kezdeményezésekkel közel egy időben a magyar filológus folklorista, irodalomtörténész KATONA Lajos 1901-től figyelemmel és kritikával a külföldi elvek iránt – vetette meg a magyar kutatás számára a típusvizsgálat alapjait. Szerinte a "minden jellemző motívumra, elemre kiterjedő, típusvázlatnak megfeleltetett variánsok" elemzése domboríthatja ki, a magyar és nemzetközi mesekincs egyezését, eltérését, ill. meg nem felelését. Ennek értelmében egy katalógusnak Aa jegyzékét kell irányadónak tekinteni az egyes meséknél, keretei közé kell iktatni újként az attól eltérő magyar típusokat és figyelmen kívül kell hagyni a magyar párhuzam nélküli nemzetközi típusokat. Elveit korai halála miatt tanítványa Berze Nagy János kamatoztatta a Magyar népmesetipusok vizsgálatában.

A Folk Livben németül 1939-ben jelent meg HONTI János Märchenmorphologie und Märchentypologie c. tanulmánya fogalmi tisztázás igényével azután, hogy Aa típusjegyzéke alapján 1928-ban közreadta az FFC 81. köteteként saját mesetipus jegyzékét /Verzeichnis der publizierten ungarischen Volksmärchen FFC 81. 1928. Helsinki, 43./ Honti elméleti alapvetésében a "mesetipus ... mint rendet teremtő egység szemben áll három sokasággal: 1. A mesemotívumok sokaságának összefoglalója; 2. a mesetipus a többi típus sokaságával szemben mint egyed áll; 3. a mesetipus mint invariáns szemben áll a variánsok sokaságaként való megjelenési formáival".

Felfogásában a típus "formális egységet kifejező morfológiai fogalom ... a többi mesetipus sokaságával szemben", ezek

egymásnak mellérendeltjei. Míg a motívumok sokaságával szemben statikus összefoglalás, a variánsokkal szemben dinamikus összegezés, de mindkét esetben följük rendelt. A mesetipus mint morfológiai egység, kisebb morfológiai egységekre tagolható – de nem mint Honti vallja, motívumokra, hanem – funkciókra. A mesetipusok közti felépítésbeli különbségek, azonosságok viszont morfológiai alapu mesetipológiát tesznek lehetővé. /ld. Honti János: Válogatott tanulmányok. Bp. 1962, 86-89. p./ Az ekkor már oroszul leírt PROPP A mese morfológiája, az 1960-as években. A DUNDES által továbbfejlesztett szintjéről majd az 1970-es évek bolgár mesekutatója Ljubomira Parpulova nyúl vissza Honti ezen megállapításaihoz.

1957-ben posthumus jelent meg BERZE NAGY Jánosnak az Aa meseelrendezési elvein, Katona típusmeghatározási tanácsain keresztül a néphagyomány ismeretében kialakított típusosztályozása a Magyar népmesetipusok. /Berze Nagy János: Magyar népmesetipusok I-II. Pécs, 1957./ Ebben az 1933-ig megjelent magyar meseanyag minden meséjének, a minimális esztétikai igényt kielégítő, általa népköltészetinek tartott, motívumokra, elemekre bontott, s a tipusképpel pontról pontra összevetett verziójának elemzését végzi el. /Kivéve állatmesék, ostoba ördögmesék, egyes trufák./ Berze Nagy János egyes esetekben hivatkozott utalásként a feltételezett, de ki nem kutatott népkönyv, ponyva, stb. eredetre. Két vagy több típus összetétele esetén a verzióból mindenütt a megfelelő tipushoz tartozó rész kerül elemzésre, típusösszetétellel – számmal utalva a többi oda nem tartozó típusra. Legtöbb állatmese típusvázlata helyett az egyes állatmesék időrendben első elemzett verziója szerepel. Berze Nagy a motívumot tartotta a mese állandó elemének, így az archetipusnak vélt tipusképet motívumokból alkotta meg. Ennek köszönhető, hogy egységes alapnak tartott tipizálásában keverednek a mesék állandó és változó elemei, pl. a szereplők attribútumai, egy-egy funkció teljesítésének eltérő módja, mint változó komponensek részét képezik sémáinak. A motívumok állandó komponensként való feltételezése, a történetben elfoglalt helyüktől független vizsgálatukhoz vezette, magával hozva a művészi elbeszélés megszer-

kesztése törvényeinek fel nem ismerését, ill. eredményezte, hogy elmaradtak ezek a vizsgálatok.

A KOVÁCS Ágnes által 1958-ban megjelentetett a Magyar állatmesék típusmutatója /Kovács Ágnes: Magyar állatmesék típusmutatója. Néprajzi Közlemények, III. 3. Budapest, 1958./, az akkor rendelkezésre álló 215 szövegverzió alapján készült. A változatok kis száma miatt véglegesnek nem tekintve e típuskísérletet, a verziók tipológiai bemutatása és rendezése mellett a szerkesztő célja elsősorban a gyűjtésre serkentés volt. Mutatójában nem határolta el az irodalmi és a folklór adatokat. Az ATh javasolta keret elfogadása mellett, a jelentős mennyiségű új szám bevezetése utóbb megkérdőjelezhetővé vált az AaTh nemzetközi összehasonlító anyag fényében. Az ATh típus alapján megfogalmazott típusvázlatok "több azonos szöveg közös tartalomkivonata."

A Magyar Népmesekatalógus Füzete 3. tagjaként 1966-ban jelent meg KOVÁCS Ágnes szerkesztésében a rátótiádák típusmutatója. /A rátótiádák típusmutatója. A magyar falucsufolók típusai AaTh 1200-1349. Budapest, 1966. Néprajzi Múzeum. MTA NKCs. Szerkesztette Kovács Ágnes./ Az AaTh - Balys típus, motívumrendszerébe beillesztett anyag, magyar tipológiai jellegű előmunkálatokra is támaszkodik. Számbaveszi azokat a gyűjteményeket is, melyek szövegmagyarázó "meséket", ill. mesék tanulságát, summázatát fenntartó szövegeket dolgoztak fel, utalva ezzel így a rátótiádák műfaj dinamikus létezőmódjára, bemutatva éppúgy a kiteljesedett, mint a lebomlott állapotot. Mint a bevezetőből kiderül, az első rész a műfaj teljes magyar anyagát adja az egyes típusok változatainak időrendi sorrendjében. Típus, v. motívum analízis helyett a legteljesebb, esztétikailag legkifejezőbb változatot közli. Figyelembe véve az irodalom és folklór kölcsönhatását, feltünteti a változatok XVIII. századi irodalmi előképét, a megjegyzésekben pedig a típussal kapcsolatos pragmatikus jellegű megfigyeléseket ad. A második részben együtt szerepel a magyar és a nemzetközi anyag. A létező magyar típusok magyar címe után a lefordított AaTh-Balys-Andrejev motívum megfogalmazás következik, majd a MI szám. Végül a magyar adatok /változatok, ti-

pusszám, lelőhely, stb./ tekintetében hibás AaTh kijavítása és a nemzetközi összehasonlító variánsok felsorolása zárja a típusleírást.

Ljubomira PARPULOVA: Megfigyelések a motívum és a morfológiai funkció közötti viszonyról az elbeszélő folklórban c. cikkében /Balgarszki Folklór, 1978. 2. 21-29. p./ a Dundes A. bevezette etic-emic fogalompárt felhasználva kísérli meg leírni a morfológiai funkció, motiféma, motívum, allomotív közötti viszonyt. Valamely motívum-emic kontextusban megjelenő motívumokat allomotívoknak nevezi. Motívum és variánsai tematikus mag körül helyezkednek el; a variánsláncolatok transzformációk révén képezik a teljes motívum rendszert.

Morfológiailag egyenértékű motifémák egyforma funkciókat töltenek be, de különböző tartalmakat hordoznak. A morfológiailag egyenértékű motifémák, allomotívok és allomotív-elemek mindig egyenértékűek szemantikailag is.

Pl. Országot járó kirány szegény embert kérdi:

Hány pénzért dolgozik /AaTh 921A/

Urak kíséretében sétáló király szegény szántóvetőt kérdi:

Hány még a 32? /AaTh 921F^x/

A szemantikailag egyenértékű motifémák egyazon értelemmel rendelkeznek, annak ellenére, hogy a konkrét szövegmet-szetek tartalmi eltérnek/hetnek/, mivel a motifémák különböző kódokkal vagy különböző kódok kombinációival vannak kifejezve.

A szemantikailag egyenértékű motifémák, allomotívok és allomotív elemek nem szükségszerűen egyenértékűek morfológiai szempontból.

Parpulova a morfológiai funkciót Propp értelmezése szerinti jelentésben szerepelteti. A funkció fogalmának A. Dundes javasolta helyettesítése a motiféma fogalmával, illetve megfeleltetése nemcsak egy különálló funkciónak, hanem morfológiai funkciók egy csoportjának, maga után vonja, hogy a motiféma fogalmát a nagy szintagmatikai egységek, bináris blok-

kok elemzésénél használja.

Az egységes mesei szemantika és az alapját képező mitikus-mesei elképzelések szemantikailag ekvivalens motifémái a mélyben rejlő oppozíciók /saját/idegen, alacsony/magas, helyes/helytelen és derivátumaik/ megvalósításaként különböző kódokban fejeződnek ki.

Szemantikailag egyenértékű motifémák vannak egyazon cselekménytípus különböző variánsainál és verzióinál,

Pl. A király azt kéri a szegény lánytól, készítene-e márk lenből/fonalból vásznat/fehérműt katonáinak

szál kenderből főkötőt a királyi rezidenciának

aranyfej szöszből inget, gatyát a királynak,

százestendős kenderből selyemcérnát/aranyfonalat stb.

/AaTh 875/,

éppugy, mint különböző cselekménytípusokban Pl. AaTh 850-854:

A királykisasszony ahhoz a kérőjéhez megy, aki kitalálja, ...

Azonos morfológiai funkciót hordozó szinonim-motifémák felhalmozásával az adott cselekménytípus egyes variánsain belül is szemantikailag egyenértékű motifémákat alkalmaz a mese. Pl. a megháromszorozódó próbák, ahol a kód változása nem kötelező, de gyakori. Pl. AaTh 875. Antonim motiféma-konstrukciókban is szemantikailag ekvivalens motifémák vesznek részt. Pl. a próba sikertelen, illetve sikeres megoldása AaTh 850, AaTh 910B stb. esetén. A motifémák szemantikai egyenértékűsége legszorosabb kapcsolatban van az allomotivok szemantikai egyenértékűségével. Adott motiféma szemantikailag egyenértékű allomotívjai transzformációs mechanizmus segítségével jönnek létre. Pl. magas/alacsony szemantikai oppozíció néhány kód elemeinek keveredésére épül. Az elemek helyettesíthetősége abból fakad, hogy az elemek az oppozíció valamelyik tagjához tartoznak.

Pl. Kérők okos lányt kérdeznek /AaTh 921/

Urak kíséretében sétáló király szegény öregembert kérdez /AaTh 921A/

A narratológiai kutatások jelentős részét jelenleg világszerte az jellemzi, hogy a kutatók igyekeznek egyező jegyek alapján egységes rendszerbe foglalni a legkülönbözőbb prózaepikai alkotásokat. Elég itt utalni PROPP V.J.: A mese morfológiája c. művét kísérő MELETYINSZKI J.M.: A mese strukturális – tipológiai kutatása című elemzésére /i.m. 220-281. p./, mely az 1970-es évekig áttekint minden értékes elméleti irányzatot és eredményt. FENEZE, Marie-Louise: Le conte populaire français. Tome troisième. /Paris, 1976/, melyben a szerző funkcionális analízist adva – az AaTh nemzetközi katalógus szabta keretek közt – újra alkotja a francia állatmesék strukturális rendszerét, elhatárolva azt az etiológiai és reális elbeszélésektől, az állathangutánzóktól, mondáktól, anekdotáktól, s a pusztán állatokat szerepeltető nem állatmeséktől. Elemzi az állatmesék szemantikai szerveződését, a láncok kombináció-típusait /enumeráló, egymásba ágyazott mesék kombináció típusa/; PERMJAKOV, G.L.: Poszlovicü i pogovorki narodov Vosztoka /Moszkva, 1979/ című könyvére, melyben a szerző 200 népszólásainak, közmondásainak logikai-szemiotikai, illetve tematikus klasszifikációját végzi el; VÖÖ Gabriella: Tréfás népi elbeszélések /Bukarest, 1981/ művére, ahol a rátótiádák, anekdoták, tréfák, komikus tárgyú "igaz"-történetek szerkezeti-logikai rendszere van felépítve, leírva e tréfás népi elbeszéléseket kommunikáció-elméleti, esztétikai szempontból is; BIHARI Anna: Magyar hiedelemmonda katalógusára /Budapest, 1980/, melyben a szerző 8000 szöveg alapján teremt meg a magyar hiedelemmondák szerkezeti-logikai rendszerét, adatait tematikus fő-, alcsoportokba, azon belül típusokba, altípusokba rendezve, osztályozva és feltüntetve azokat a csonka szövegeket is, melyeknek motivumai igen kis mértékben alkotnak állandó formát. Rendszerénél értelemszerűen alkalmazza az 1963-as nemzetközi mondakutató konferencia megállapította fő tematikus csoportok kereteit, e keretek között bontja ki a

magyar monda anyag jellemző sajátosságait. /Ebbe az irányba mutat BERNÁT László: A magyar legendamesék típusai. AaTh 750-849 c. katalógusa is, Budapest, 1982, mely követi a nemzetközi katalógus osztályozását, de állandó szerkezeti összetevők kidomborítása felé bővíti tipusképeit./; HARING, Lee: Malagasy tale index /Helsinki, 1982, FFC 231/, mely támaszkodva PROPP V.J., PAULME, Denise morfológiai elemzéseire – figyelembe véve az AARNE, A. THOMPSON, St. nemzetközi mese-, és THOMPSON, Stith nemzetközi motívum klasszifikációit – strukturális analízist használ 850 madagaszkári narratív klasszifikációja eszközeként, így felszálló, leszálló-, ciklikus-, spirális-, tükör-, homokóra és komplex struktúra szerkezetekben osztja el anyagát. A felszálló strukturába sorolja a kozmikus-, társadalmi-, emberi hiányok felszámolását, a dilemmán alapuló epikumokat, a hiány/kudarccellenakció/hiány felszámolása funkcióssal képzett narratívumokat, a hiány/feladat/mediátor/feladat megoldása/hiány felszámolása, valamint a rendkívüli fogamzás/feladat/megoldás/magas rang motívumjait. Leszálló cselekmények képződnek a normális szituáció/rosszabbodás/hiány, tilalom megszegése/csinytevés/telhetetlen mohóság következtében. A kezdeti szituáció negatívról negatívra, vagy pozitívról pozitívra változik a ciklikus szerkezetekben. Vannak spirál-, sikeres és sikertelen utánzásra alapuló tükör-, valamint homokóra- és komplex cselekményű strukturák.

E morfológiai és részben szemantikai kutatási eredmények mellett igen jelentősnek kell tartanunk MELETYINSZKIJ J.M. és munkatársai törekvéseit, melyeket az általános szüzsétális szemantika kidolgozásának szentelnek.

MELETYINSZKIJ J.M. és munkatársai az 1969-ben Tartuban megjelent tanulmányukban /Problemü sztruktturnovo opiszanyija volsebnój szkazki. In: Znakovüje szisztyemü 4. Tartu, 1969./ kifejtik, hogy a proppi funkcionális szintagmatikai analízis a szüzsémechanizmus szempontjából döntő, mesei cselekvéseket redukálta az invariánsok nem nagy számáig. A szemantikai analízisnél a mese hőseinek különböző cselekvéseiben megnyilvánuló jelentésbeli invariánsokra való redukciót kell elvégezni, azaz a meseelemeket meg kell feleltetni a szemantikai

megkülönböztető jegyek valamely deduktív szisztémájának, kiemelve ezeket a mesekutatás alapjára. Leírásuk fő területe – abból a meggondolásból fakadóan, hogy a dinamikus mesei szüzsében a mesei szemantika irányultsága a kollízióban érhető tetten, a hős állapotváltozásának fő szemantikai oppozíciói éppen ebből bonthatók ki – a dramatis personae mesei rendszerének szemantikai analízise, s későbbi feladatuknak tekintik a mesei világ tárgyi jellegzetességei rendszerének felvázolását. Specifikus mesei alnyelv létesíthető a mesei cselekvés körének szemantikája vizsgálatakor: elemi prédikátumok formálta kötegyalábok x és y szereplő közti viszony – R prédikátum – alloformáiként. A legalacsonyabb szint összes prédikátumának leírása nyelvészeti terminológiai pontossággal, a mesekutatásban eddig nincs kidolgozva; Meletyinszkij és munkatársai a nagy szintagmatikai egységek szintjén összesűrösödő reális tevékenységek minimális kölcsönviszony változására építették fel elméletüket. Míg a mitosz szemantikai interpretációja bináris oppozíciói hierarchiájának kibontásán alapulva magának a világnak adekvát leírását adja, addig a mesei dinamika iránya a hős állapotváltozását jelöli, így az általános mitikus klasszifikatórikus koordináták helyett, a mesében az oppozíciók a negatív állapottól a pozitívig ivelő folyamat értékjelzői.

A legjellemzőbb varázsmesei elemek, a rejtvények és nehéz feladatok, melyek a házastárs megszerzésének eszközei, öröklődnek a novellamesében is. /AaTh 850-889./ Minthogy ezek a novellamesék apránként és fokozatosan keletkeztek a varázsmesei szüzsék talaján, ezen elemek varázs-, és novellamesei jellemzőinek feltárása és elkülönítése csak strukturális vizsgálatokkal végezhető el. A novellamesék jelentékeny csoportja a jó tanácsokról, okos szavakról és tettekről – kérdésekről-válaszokról, eszességet próbára tevő feladatokról és megoldásaikról szóló mesék. /AaTh 910-915, AaTh 920-929./ E történetek közös sajátossága, hogy szegény és okos, vagy tanácsokat megfogadó, helyes magaviseletű, de alacsony helyzetű szereplői elsősorban anyagi jellegű értékek híján kerülnek konfliktusba jóindulatu, vagy ellenséges gazdag, az esetek

többségében azonban ostoba, magas rangu partnereikkel, s a próbára tevő feladatok megoldása bölcsesség, mindent tudás segítségével többnyire jutalom, pénz, gazdagság, jólét megszerzését eredményezi, kevésbé gyakran házastársét. Nincs bennük harc, idegen másvilági szereplővel, evilági szintéren játszódik a cselekmény a rendi különbségekben kifejeződő próba-megoldások során, király és alattvalói, gazdag ember és szolgálói között. Ugy a magas rangu, mint az alacsony státusú szereplők alakjában azonban a reális, hétköznapi vonások összefonódva jelentkeznek csodás, varázsszerű tulajdonságokkal. A varázsmesei motívumoktól való függésük és novellamesékhez fűződő genetikai kapcsolataik alapján a novellamesékhez kell sorolni a lusta, büszke, makacs feleségüket megregulázó férjekről szóló történeteket. /AaTh 900-904./ Az idetartozó rabló-történetekben a rablás semmiképp nem történeti, hanem realiztikus, valószínű formákban él. /AaTh 950-969./ Az AaTh 930-949 tipusszámokhoz sorolt mondai vagy mesei jellegű sorsmesék helyét BREDNICH R.W. az AaTh 890A^X-szel együtt a sorsról, végzettről, előjelekről szóló hiedelem elbeszélések között jelöli ki. /BREDNICH, R.W. 1964. Volkserzählungen und Volksglaube von den Schicksalsfrauen. Helsinki, FFC 193./

Az előbbieken bemutatott katalógizálási elvek nyomán a Magyar Népmesekatalógus novellamese katalógusa tartalmazza az AaTh által novellamesékhez sorolt valódi novellameséket és más műfajú /anekdota, adoma stb./ epikumokat, felsorolja, de nem elemzi a nemzetközi katalógus által itt osztályozott történeti mondaként is, novellameseként is elhangzó epikumokat, találós meseként is novellameseként is mondható narratívumokat, valamint a sorsmesék – valójában hiedelemmondák – változatait. Szintén elemzés nélkül szerepelnek a fordítás-, utánmesélés-, vagy írásos hatásokat tükröző, ill. a minimális esztétikai kritériumokat el nem érő, a mesének csak elemeit tartalmazó variánsok. A novellamesék esetében széles sávban érintkezik az irodalmi és a népi, s igen nehéz határt vonni közöttük. A katalógus tehát jelentékeny mennyiségű félnépi és ebből népivé vált mesét tartalmaz, jóllehet ezek nyelvi, stilisztikai, grammatikai jegyei mások, mint a szájhagyomány-

zott variánsoké. Eltérnek tőlük a használt ritka, választékos szókészlettel, mesterségesen jól formált mondatokkal és szerkezettel, poétikai alakzatokkal stb. s nemegyszer más irodalmi, etikai, normarendszer tükrözői, de népszerűek.

Egy-egy típus az AaTh 2. kiadása alapján nyert besorolást. A típusok felépítése: AaTh szám, a mese nemzetközileg elfogadott címe magyar fordításban – legtöbbször –, mivel a számmal, címmel jelzett AaTh típusoknak megfelelő variánsok képezik a MNK tipust, de az AaTh-től eltérő szegmentálással. Utalás történik Honti német, és Berze Nagy magyar típus elnevezéseire és típus besorolására is. Ezt követi a funkciókra tagolt tipuskép. A változatok a gyűjtés időrendjében vannak felsorolva. Az egyes variánsok a következő rövidítésben jelennek meg: gyűjtő/közreadó neve, gyűjtés/közreadás ideje, a variáns gyűjteményben elfoglalt helye sorszámmal/sorszám hiányában kezdőlappszámmal/ és a gyűjtés helye. 1918 előtt az 1913-as Helységnévtár alapján leírt helymegjelölést használva, 1918 után a határokon túli helységneveknél a következő kiegészítést alkalmazva: pl. /v/ = volt Bács-Bodrog megye Ju., a határon belüli helységek pedig a legújabb Helységnévtár szerint vannak megnevezve. Amint közismert, Gaal György, Erdélyi János, Abafi Lajos, Kriza János, Ipolyi Arnold, Szendrey Zsigmond, az FF magyarországi szekciója, Berze Nagy János Baranyában, s bizonyos mértékig a Penavin Olga kiadásában megjelent művek gyűjtőkollektíva munkája eredményeként jöttek létre. Ezek a variánsok a közreadó és elmondó, ill. a mesélő ismeretlensége esetén a közreadó és gyűjtő nevével vannak jelen a katalógusban. Egy-egy variáns tételnél, ha az már korábban szerepelt Honti, ill. Berze Nagy katalógusában, zárójelben áll H, ill. BN jelöléssel az ő tipusszámuk és sorszámuk. A megjegyzésekben, amennyire lehetséges utalás történik az irodalmi változatokra, a legjelentősebb Grimm fordításokra, ponyvai előképekre, s a tipussal kapcsolatos irodalomra. Nem kielégítő mélységű az anyagfeltárás az ujságok, kalendáriumok, időszaki, helyi érdekű, honismereti kiadványok, a néhány lapos pagellák, ill. a vidéki archivumok, levéltárak anyagát illetően; erről a források csak újabban kezdődött fel-

tárása, közlése folytán jelenleg még nincs kimerítő áttekin-
tésünk. Hézagossá adható továbbá a hagyomány teljes törté-
neti terjedelméről, mivel a későn kezdődött gyűjtések spora-
dikusak voltak, a sok fehér folt nem okvetlenül jelenti a
tradíció hiányát, esetleg csak le nem jegyzését. Ahol ismeret-
tes, megtörténik más műfajok /anekdota, proverbium/ közhasznu
gyűjteményeivel való összevetés, esetleg kapcsolat kimutatá-
sa. /György Lajos: A magyar anekdota története, Kónyi János:
A mindenkor nevető Demokritos, Margalits Ede: Magyar közmon-
dások stb./ Berze Nagy katalógusa a szüzsék időrendi sorrend-
jét állapította meg a kezdetek /MNGy, MNy, Nyr, Ethn. stb./
publikációi és a hozzá eljuttatott néhány kézirat alapján. Ma
a MNK, így a novellamese katalógus is a lehetőségekhez mérten
a publikált és kéziratossá anyag időben legrégebbi emlékeitől az
1970-80-as évekig való feldolgozását végzi el, területileg az
1800-as évek Magyarországról gyűjtött adatokkal. A változa-
tok bemutatását a különböző okokból nem elemzett, sorszám
nélküli variánsok felsorolása zárja. Ezután következik a ti-
pusvázlathoz megfeleltetett variánsok elemzése.

A katalógus alapját képező anyag filológiai feltárása a
következő: a novellamese szempontjából analitikusan feldolgo-
zott gyűjtemények tartalommutatói abc-rendben, azon belül idő-
rendben vannak felsorolva. A változatjegyzékeknél alkalmazott
rövidítések itt kibővülnek a változatokra vonatkozó további
adatokkal: a változat lapszáma, címe összetétele /AaTh szá-
mokkal/, elmondója. Itt szerepelnek a kéziratossá és a nyomta-
tott szövegre vonatkozó észrevételek, több kéziratossá lelőhely
esetén ezek egymáshoz való viszonya, valamint az átdolgozás-
ra, utánkölésre utaló adatok, időrendben. Ezt követi a rövi-
dítésjegyzék és a típusjegyzék. Az utóbbi a katalógusban és a
variánsok számát tekintve eligazító: tipusszámból, a típus
címéből, a típushoz tartozó variánsok összegéből áll, ahol a
számozott teljes variánsokat kiegészítik a csonka, eltérő va-
riánsok, ill. valamely nyomtatott közvetítő forrás folklori-
zálódott származékai, /számozatlan variánsok/.

Mind a variáns jegyzékekben, mind a tartalommutatókban
alkalmazott rövidítések teljes feloldása a feldolgozott nyom-

tatott és kéziratossá gyűjteményekből, népszerű és tudományos
szövegkiadványokból összeállított bibliográfiában történik
meg. Itt szerepelnek a gyűjteményt minősítő, az anyag értéke-
lését segítő megjegyzések: autográf, hangfelvétel stb. A ka-
talogushoz földrajzi mutató, német, angol rezümé és a nem el-
sősorban történeti, esztétikai szempontokra, hanem szerkeze-
ti-logikai kapcsolatokra tekintő példatár, a novellamese kor-
pusz tartozik.

- AARNE, Antti
 1910 - Verzeichnis der Märchentypen. Helsinki, FFC No. 3.
- AARNE A.-THOMPSON St.
 1928 - The Types of the Folk-tale. A Classification and Bibliography. Helsinki. FFC No. 74.
- AARNE A.-THOMPSON St.
 1961 - The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography. Second Revision. Helsinki, FFC No. 184.
- ABRAHAMS, Roger D.
 1980 - Between the Living and the Death. Helsinki, FFC No. 225.
- ANDERSON, Walter
 1923 - Kaiser und Abt. Die Geschichte eines Schwanks. Helsinki, FFC No. 42.
- ANTAL Árpád
 1969 - A falusi lakosság olvasókörei a reformkorban. Nyelv és Irodalomtudományi Közlemények, 2. sz. 315-322.
- BENES, Bohuslav
 1975 - Semiotisches Zeichen System des gesprochenen und des geschriebenen Textes in der Gegenwart. Acta Ethnographica Tomus 24/1-2, 129-145.
- BAUSINGER, Hermann
 1968 - Formen der Volkspoeseie. Berlin
- BERNÁT László
 1982 - A magyar legendamesék típusai. /AaTh 750-849/. Budapest, MNK 3.
- BERNÁTH Lajos
 1902 - Magyar népmesék a XVIII. században. Ethn. 289-301.
- BIHARI Anna
 1980 - Magyar hiedelemmonda katalógus. Budapest, EMN 6.

- BERZE NAGY János
 /1943/ - A mese. In: A magyarság szellemi néprajza 3. Budapest, 256-326.
- BERZE NAGY János
 1957 - Magyar népmesetipusok. I-II. Pécs.
- BODOLAY Géza
 1963 - Irodalmi diáktársaságok. 1785-1848. Budapest.
- BOLTE, Johannes - POLIVKA, Georg
 1913-1963
 - Anmerkungen zu den Kinder und Hausmärchen der Brüder Grimm I-V. Neubearbeitet von --, --. Leipzig, Hildesheim.
- BREDNICH, Rolf, Wilh.
 1964 - Volkserzählungen und Volksglaube von den Schicksalsfrauen. Helsinki, FFC No. 193.
- DUNDES, Alan
 1964 - The Morphology of the North American Indian Folktales. Helsinki, FFC No. 195.
- GREIMAS, J.A.
 1970 - Du Sens. Paris.
- GYENIS Vilmos
 1971 - A reneszánsz széppróza néhány sajátossága. Helikon, 3-4. 411-427.
- GYÖRGY Lajos
 1932 - Kónyi János Democritusa. Budapest.
 1934 - A magyar anekdota története és egyetemes kapcsolatai. 250 vándoranekdota. Az anekdota forrásai. Budapest.
 1941 - A magyar regény előzményei. Budapest.
- HARING, Lee
 1982 - Malagasy Tale Index. Helsinki, FFC 231.
- HASAN Rokem, G.
 1982 - Proverbs in Israeli Folk Narratives: A Structural Semantic Analysis. Helsinki, FFC No. 232.

- HONTI János
 1928 - Verzeichnis der publizierten ungarischen
 Volksmärchen. Helsinki, FFC No. 81.
 1939 - Märchenmorphologie und Märchentypologie,
 Folk Liv.
 1962 - Mesemorfológia és mesetipológia. In: Válo-
 gatott tanulmányok. Budapest, 86-98.
- HORVÁTH Iván
 1982 - Balassi költészete történeti poétikai meg-
 közelítésben. Budapest.
- HORVÁTH János
 1957 - A reformáció jegyében. Budapest.
- JASON, Heda
 1977 - Ethnopoetry. Form, Content, Function.
 Linguistica Biblica, Bonn.
- KATONA Lajos
 1900 - Gesta Romanorum. Ford. Haller János,
 Kolozsvár, 1695. Kiad. -- Budapest.
 1912 - -- irodalmi tanulmányai. 1-2. köt. Buda-
 pest, Magyar népmesetipusok, 216-295.
- KIRÁLY György
 1980 - A filológus kalandozásai. Budapest.
- KOSKO, Maria
 1958 - Varia a propos du Malentendu. Comparative
 Literature.
- KOVÁCS Ágnes
 1958 - Magyar állatmesék típusmutatója. Budapest.
 Néprajzi Közlemények III. 3.
 1966 - A rátótiádák típusmutatója. A magyar falu-
 csufolók típusai. AaTh 1200-1349. Budapest.
 1977 - A XX. században rögzített magyar népmese-
 szövegek XIX. századi nyomtatott forrásai.
 Benedek Elek: Magyar mese és mondavilág, I-V.
 Budapest. NKNT 9. 139-188.
- KÖRNER Tamás
 1970 - Mutatvány a készülő magyar hiedelemmonda
 katalógusból. B/ A halál és a halottak.

- Ethn. 1. sz. 55-96.
- LACKNER, Irmgard
 1978 - Bertoldo. In: Romanische Volksbücher.
 Darmstadt, 224-305.
 1981 - Das Volksbuch Bertoldo in Rumänien. Studien
 zur rumänischen Sprache und Literatur.
 Heft 4. Salzburg.
- MAGYAR gondolkodók 17. század
 1979 - Vál. szöveggond. jegyz. Tarnóc Márton.
 Budapest.
- MELETYINSZKIJ, E.M. - NYEKLJUDOV, Sz. Ju. - NOVIK, E. Sz. -
 - SZEGAL, D.M.
 1969 - A varázsmese strukturális leírásának prob-
 lémái. Kézirat. 7-14. fej. Ford. Benedek
 Katalin.
 In: Trudü po znakovüm szisztemam. Tartu.
 1976 - Perspectives et limites de l'étude
 structurale de folklore. Studia Fennica
 20, 94-102.
- NEMESKÜRTI István
 1980 - Heltai Gáspár és Bornemisza Péter művei.
 Budapest. Szerk. --.
- A NÉPRAJZI Múzeum kéziratgyűjteményének katalógusa
 1979, 1983
 - Összeáll.: Forrai Ibolya, Iványi Imréné.
 I-III. 1-13090; Földrajzi és névmutató.
 Budapest, EMN 5/ABC
- ÖRDÖGH Csilla
 1972-73 - "Én is mesét mondok. Ódjátok mesémet."
 Artes Populares 2-3, 31-53.
- PARPULOVA Ljubomirova
 1978 - Megfigyelések a motívum és a morfológiai
 funkció közötti viszonyról az elbeszélő
 folklórban. Csikhelyi Lenke ford. Kézirat.
 In: Balgarszki Folklór 2. 21-29.
- PHILIPPSON, Ernst
 1923 - Der Märchentypus von König Drosselbart.
 Greifswald, FFC No. 50.

- POGÁNY Péter
1978 - A magyar ponyva tüköre. Budapest.
- PROPP, Vl. J.
1975 - A mese morfológiája. Budapest.
- SÁNDOR István
1959 - Sziklához láncolt Gergely. Néprajzi Közlemények, IV. évf. 1-2. sz. 35-46.
- STOLL Béla
1964 - Szórakoztató verses história. In: A magyar irodalom története 1. Budapest. 523-538.
- SZAUDEK József
1965 - A magyar felvilágosodás fő vonásai. In: A magyar irodalom története. 3. Budapest. 11-21.
- SOKOLOVA, V. K.
1976 - The Interaction of the Historical Legends with Other Folkloristic Genres. Studia Fennica 20. 58-66.
- TACCONELLI, Luigi
1983 - Vergleichende Motive zwischen Botes "Eulenspiegel" und G. C. Croces "Bertoldo e Bertoldino". In: Berichte, 232-258. Salzburg.
- TARNAI Andor
1964 - A késő barokk szépróza. In: A magyar irodalom története. 2. Budapest. 544-550.
- TENEZE, Marie-Louise
1976a - Le conte populaire français. Tome troisième. Paris.
1976b - Distinctions fondamentales dans la mise en ordre de l'ensemble des contes traditionnels français. Studia Fennica 20. 124-133.
- THOMPSON Stith
1932-36 - Motif-Index of Folk-Literature I-VI. Helsinki, FFC No. 106, 107, 108, 109, 116, 117.
1955-58 - Motif-Index of Folk-Literature. 6 vols.

- Copenhagen and Bloomington Ind. 2nd ed.
1951 - The Folktale. New York
- VARGYAS Lajos
1976 - A magyar népballada és Európa. I-II. Budapest.
- VARJAS Béla
1964 - Népszerű prózairodalom. In: A magyar irodalom története. 1. Budapest. 517-523.
1971 - A reneszánsz korának irodalma Keletközép-Európában. Helikon, 3-4.
1982 - A magyar reneszánsz irodalom társadalmi gyökerei. Budapest.
- VRIES, Jan de
1928 - Die Märchen von klugen Rätsellösern. Helsinki. FFC No. 73.
- WALDAPFEL József
1938 - Itk.
- WEBER Antal
1971 - A szentimentalizmus. Budapest.
- WESSELSKI, Albert
1925 - Märchen des Mittelalters. Berlin.
1928 - Der Knabenkönig.
1931 - Versuch einer Theorie des Märchens. Reichenberg iB.

Ath	Antti Aarne: The Types of the Folk-tale. A Classification and Bibliography. Helsinki, 1928. FFC No. 74.
AaTh	Antti Aarne-Stith Thompson: The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography. Antti Aarne's Verzeichnis der Märchentypen. Translated and Enlarged by Stith Thompson Second Revision. Helsinki. 1961. FFC 184. /Tipusszám előtt./
átd.	átdoldozta
BN	Berze Nagy János: Magyar népmesetipusok. 1-2. Pécs, 1957. Szerk., bev. Banó István. /Tipusszám előtt./
bev.	bevezetés, bevezette
BP	Bolte, Johannes-Polivka, Georg: Anmerkungen zu den Kinder und Hausmärchen der Brüder Grimm I-V. Neubearbeitet von --, --. Leipzig, Hildesheim. 1913-1963.
Bp.	Budapest
C. n.	Cím nélkül
EMN	Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához. Bp. 1977. 1- . Szerk.: Hoppál Mihály.
Ethn.	Ethnographia Bp. 1890 -
EA	A Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára, Bp.
évf.	évfolyam
é. n.	év nélkül
FFC	Folklore Fellows Communications, Helsinki, 1910-
ford.	fordította

Grimm	Die Märchen der Brüder Grimm. Vollständige Ausgabe. 9. Aufl. 1979. München.
h. n.	hely nélkül
H	Honti Hans: Verzeichnis der publizierten ungarischen Volksmärchen. Helsinki, 1928. FFC 81.
jav.	javitott /a/
jegyz.	jegyzet
k	körül /évszám után/
MMMV	Benedek Elek: Magyar mese - és mondavilág. Ezer év meseköltése 1-5. Meséli -- Budapest. 1894-96. 1/1 köt. Ötödik kiad. Bp. 1922-24. 1/2-2/2 köt. Hatodik kiad. Bp. 1929. 3/1-5/2 köt. Negyedik kiad. Bp. 1914-27.
MNGy	Magyar Népköltési Gyűjtemény. Uj folyam. 1-2. Pest, 3-tól Budapest. 1872-1882. 1-3. Szerk. Arany László és Gyulai Pál. 1902-1908. 4-10. Szerk. Vargha Gyula 1911-1924. 11-14. Szerk. Sebestyén Gyula
MNK	Magyar Népmese Katalógus. Bp. 1953-tól Szerk. Kovács Ágnes
Nyr.	Magyar Nyelvőr. Bp. 1872-
MTAK	
Kézirat	A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattára, Bp.
MI	Thompson, S.: Motif - Index of Folk-Literature. 6 vols. Copenhagen and Bloomington, Ind., 1955-58. 2 nd ed.
NKNT	Népi kultúra - népi társadalom. Bp. 1968 -
népsz.	népszerű, népszerűsítő
összeáll.	összeállította

- RMKT Régi Magyar Költők Tára
- RMKt Régi Magyar Könyvtár. Szerk. Heinrich Gusztáv
- s.a. rend. sajtó alá rendezte
- szerk. szerkesztette, szerkesztő
- Th Mot. Thompson S.: Motif – Index of Folk-Literature
I-VI. Helsinki, FFC No. 106-109, 116, 117.
- tud. tudományos
- UMNGy Uj Magyar Népköltési Gyűjtemény. Szerk. Ortutay
Gyula 1. Bp. 1940 -
- vál. válogatta

AaTh 850 A királykisasszony jegyei

A KISKONDÁS

Hun vóut, hun nem vóut, vóut eccer egy szegény ember. Annak a szegényembernek vóut egy fiya. Eccer a kiráj kondást keresett. A kisfiju be is állt a kirájhoz kondásbojtárnak. Abba az időübe három napbul állt egy esztendőü. A három napra kapott három malacot a szougálatér, a bojtárságér. A három malacot annyira kitanította, hogy a nóutaszavára hozzáfogott mind a három malac táncolni. Ahogy őü füttyölt, danolt, úgy táncolt a három malac. Dehát a kiráj meg abba a községbe lakott ámm. Vóut egy igen szép jánya. Minden reggel hajtotta ki a kiskondás a malacot, ráfujta a kiráj kastéja előütt az őü klarinétját, a három malac gyönyörűen ment táncolva végig az utcán.

Hát ez így telt, egy hét, két hét, három hét, négy hét. A kirájkisasszony megsokallotta. Aszongya a szakácsnéjának, szobajány, vagy komornyikjának:

– Te, ereggy mán ki Marikám, kérdezd meg, mennyiér adna a kiskondás nekem egy malacot el?

Látta mijen szépen táncolt.

Megy ki a komornyik.

– Te kiskondás! Mennyiért adol egy malacot el a kirájkisasszonynak?

Aszongya:

– Ha megmutatja a kirájkisasszony térgyig a lábát.

Hm. Erre fel bemegy a komornyik, mongya a kirájkisasszonynak:

– Aszondta a kiskondás, ha a kirájkisasszony megmutati térgyig a lábát, ad egy malacot.

– Jóul van, semmi hiba.

Lement a kiskondáshoz a kirájkisasszony, felhuzta a ruháját, megmutatta térgyig a lábát.

A kiskondás adott egy malacot.

Megyén haza a kiskondás este. Hej, az anyja nekitámad:

– Te betyár! Te gazember! Te csavargó, te ijen, te ojan!

Hova tette a harmadik malacot?

– Anyám nem szólj semmit!

De a malac a kirájkisasszonynak nem táncolt egyedül.

Másnap reggel megint hajtja a kiskondás a malacokat. A két malac gyönyörűen táncol a sipra, szépen táncolt, ha füttyölt, danolt a kiskondás.

Aszongya a kirájkisasszony a komornyikjának:

– Kérdezd mán meg, mennyiér adná nekem a másik malacot?

Kimegy a komornyik:

– Te kiskondás! Azt kérdezi a kirájkisasszony, hogy mennyiér adnál neki egy másik malacot?

– Hát ha megmutassa a kirájkisasszony combig a lábát – aszongya –.

– No semmi kifogás, hát megmutatja neki.

Megmutatta, hozott egy malacot.

Este megyén a kiskondás haza:

– Hooj! Te ijen gazember! Te ojan gazember, te csavargó, ijen, ojan. Űti, veri az anyja. Elpusztítottál két malacot! Hova tette?

Nem szólt semmit a kiskondás, hallgatott.

De a két malac megint nem táncolt a kirájkisasszonynál.

Másnap reggel hajtja ki megint a malacokat a kiskondás, az egy malac úgy táncolt, hogy még a levegőbe is járt.

Aszongya megint a komornyikjának:

– Eriggy mán ki Mari! Kérdezd meg, hogy mennyiér adná nekem a kirájkisasszonynak a harmadik malacot?

Megyén, mongya neki:

– Te kiskondás! A kirájkisasszony azt kérdi, hogy mennyiér adnád neki a harmadik malacot is?

– Hát, ha levetkezik a kirájkisasszony meztelenre előütem – aszongya –.

A kirájkisasszony kapott az alkalmon. Odaüzent:

– No gyöjjön be!

Bement. Levetkőzött a kirájkisasszony meztelenre, mindent levetett magáról. A kiskondás erre odaadta a harmadik mala-

cot. De a malacok – a kiskondás elment –, a malacok meg nem táncoltak.

Igen ámm, de a negyedik napon a kirájkisasszonynak a lakadalma lett vóuna, az esküvője a Veress urfivall. A malacok nem táncolnak. A rossz törje azokat a malacokat meg.

Majd a kiskondás felvette magára a szurit, őü is elment az esküvőre. A malacokat ütötték, verték, de nem táncolnak. Mikor a malacok a kiskondást meglátták, szólt nekik kettőt, hozzáfogott a három malac gyönyörűen táncolni.

Aszongya a kiráj:

– Itt bajok vannak!

De a kirájkisasszonnyal meg mindég baj vóut. Aszongya a kirájkisasszony, hogy ü ahoz megy férjhez, aki a malacokat tuggyá táncoltatni. De a Veressurfi hijába vezényelt nekik, hijába beszélt, nem táncoltak a malacok. Akkor aszondták:

– No, tegyünk egy próbát. A kirájkisasszony annak a felesége lessz – lefekszenek együtt, a kiskondás egyik óudalra, a Veressurfi a másik óudalra, a kirájkisasszony meg középre fekszik –,amejikhez lessz a kirájkisasszony reggelre fordulva. Annak a felesége lessz a kirájkisasszony.

No de várjunk, kihagytam belőülle. Mikor először ment a kiskondás a kiráj udvarába, aszondták neki:

– Mit keresel itt te kiskondás?

– Jöttem az egyik malacnak az áráér.

Akkor kimértek neki egy véka rézpénzt. Elvitte haza, leöntötte a ház közepire.

– Itt van anyám – aszongya – az egyik malacnak az ára.

Akkor visszament.

– Mit keresel megint itt te kiskondás? ..

– Jöttem a másik malacnak az áráér.

Kimértek neki egy véka ezüstpénzt, hazavitte ezt is.

– Itt van anyám a másik malacnak az ára.

A kiskondás megint visszament.

Minek gyöttél ide megint kiskondás? Minek vagy itten?

– Jöttem a harmadik malacnak az áráér.

Kimértek neki egy véka aranypénzt. Hazavitte, leöntötte a ház főügygyére.

- Itt van anyám a harmadik malacnak az ára.

Mán gazdagok vóutak. Sok pézek vóut. -

Hát elég az hozzá, hogy mikor mán ez lezajlott, megállapodtak a kiráj udvarába abba, hogy amejikhez fordul a kirájkisasszony reggelre, annak a felesége lessz.

A kirájkisasszony lefeküdt középre, a kiskondás az egyik óudalra, a Veressurfi a másik óudalra. Igen ámm, de a kiskondás spekulált. A szakácsné adott neki egy sült tyukot, sült csirkét este. Nem bírta megenni, betette a szürujjába. Éjfélkor eszébe jutott, hogy mán éhes. Leszállt az ágyrul, kivette a szürujjából a sülttyukot és megette. Aszongya Veressurfi:

- Te kiskondás hová vóutál?

- Hova vóutam! Rámgyött - aszongya - a vécéremenés, hát lementem. Pizskoltam és megettem.

Aszongya a Veressurfi neki:

Te, én is pizskolhatnék, gyere edd meg az enyémet is.

- Ki-ki a magáét! - a kiskondás mondta.

De mán a Veressurfin igen rajta vóut a betegség. Leszállt az ágyrul, elment, odapizskolt a markába, oszt megette a Veressurfi. Kis stuccolt bajussza vóut neki, ijen mint nekem, hát hogy ette marokkal az ujja közzül, hát a bajussza közzé mind közzéragadt. Hát a kirájkisasszony akarhogy akart hozzáfordulni, бүдös vóut kegyetlen, hát vissza kellett neki fordulni.

Visszafordult. Megint odafordult Veressurfihoz, de ojan kegyetlen бүдöss vóut, hogy vissza kellett neki fordulni. Elaludt. Hát reggelre a kiskondáshoz vóut fordulva.

Hát néznek széjjel. Hát uram istenem, hát nem a mágnásnak a fiya az urfi kellett neki, hanem a kiskondás. Mit vóut mit tenni, hozzáadni a kiskondáshoz.

Akkor a malacok hozzáfogtak táncolni rögtön. Ráfujta a klarinétját, ojan táncot táncoltak a malacok, hogy még most is táncolnak, ha még élnek.

Itten osztán nézik a Veressurfit, hát tele van pizsokkal, ganajjal. Ganaj az egész bajussza. Aszongya a kisasszony:

- Hát mán csak ijen pizskoshoz, ganajoshoz nem megyek férjhez - aszongya -. Inkább megyek a kondáshoz, mint egy ijen ganajevőühöz - aszongya -.

Igy ment a kiskondáshoz férjhez a kirájkisasszony. Nagy lakadalmot csaptak, ittak, ettek, még talán most is mulatnak, ha meg nem haltak.

De én is ott vóutam ámm. Meg ott vóut a Pisti is, meg ott vóut Jóuska is, meg ott vóut az öcskös is. Ott vóutunk mind a négyen. A Jóuska ugy táncolt kéremszépen sarkantyuson. Káposztatorzsából vóut a sarkantyuja. Táncolt, forgott, pörgött. Jóuzsikám, vigyázz, ott van három zsák sárgaleves a sarokba. Kirugod a sarkantyúval, elvisz a sárgalé. De őü nem hallgatott rám. A sarkantyúval a sárgaleveses zsákot kihasította. Vitte a sárgaleves Jóuskát. Mit csináljak? Haggyam, hogy vigye el a szomszéd fíjut? Jóuskát nem engedem elvinni a sárgalének! Pisti! Hozz csak gyorsan egy horgot. Hozott egy horgot. Behajítottam. Szopjad Jóuska! Hegyesre szopta. Akkor beleakasztottam Jóuskának az óurajukába. Még most is ott van a heje, nézd meg! Igy huztam ki. /Páhi József. 1966./

Nagy Géza: 87 mese a Zemplén megyei Karcsáról. II. köt. 72.
593-598. EA 15359

Volt egyszer a régi időkben Enderádó kiráj. Annak volt egyetlenegy lánya. A kislánybu nagy lány lett, a kiráji pár megöregedett és úgy gondolták, talán már ideje lenne a kislányt férhez adni. Ámde a kislány megmakacsolta magát, aszt monta, csak ojanhoz megy férhez, aki ojan találós mesét mond, amit ő nem tud megfejteni.

Na, ezt világgá kürtölték és mert a legszebb lány hirnevében élt itt bizony nagyon sok volt a pájázó. Hercegek, grófok, minden. Még csak kondások is. Mer hátha ojan mesét tudnak mondani, amit meg nem tud fejteni, illetve találós kérdést, hát hozzámegy nőül.

Történt osztán, jöttek hercegek és minden osztájbul lévő emberek, de bizon mindnek meg tutta fejteni a kérdéseit.

Asztán hogy ez ne mennyen így sokáig, hát kihirdették még hozzá, hogy aki ojan mesét mond, hogy a kirájlány meg tuggya fejteni, az fejét veszti. Vagy a fejével egyenérték vagy nagyobb értékű váltságdíjért engedi szabadon.

Hát bizon már így is nagyon sokan kerültek karóba.

Asztán vót egy másik kiráj nem is oan nagyon messze, harmadik országban, annak vót egy igen-igen gyáva, tehetetlen fia. Hát ő is ara határozta magát, hogy ő is elmegy. Ámde nem tud semmi találós kérdést. De azér ő megy. Ámde vót egy nagyon ügyes lovássza és hát amikor tuttára attá, hogy ő is menni akar és készüljön, hát ez törte a fejit, hogy mit tuggyon kitánálni a gazdája védelmére. Ami persze nem ment. Nem tudott semmi okosat kitalálni ő se. És mert a szülei, tudván, hogy az ő fiúk mennyire tehetetlen, nem tud semmit, mindent elkövettek, hogy lebeszéjjék. Ámde hajthatatlan volt. Ő csak felkészült és megy.

Az öreg szülei ara határozta el magukat végső menccségül, hát megmérgezik és hajjon meg otthon. Így is történt, elkészítették a mérget egy pohár vízbe s ara kérték, hogy utolsó e-

setben hát fogaggya el tülök, ugyse tanákoznak, ezt a pohár vizet. Hát ezt így meg.

Ámde ezt a kocsissa, lovásza megsejtette és figyelmeztette, hogy azt meg ne így, hanem öncse le.

Ugy is történt. Lóháton ülve és akkor kinájja meg az annya a végső pohár vízzel, hogy legalább azt fogaggya el tőle még eccer utójára, ugyse láttya többet.

A fiu elfogatta a lovásza tanácsára és szépen leöntötte maga mellé. Ámde a vízbül egy csepp fölcsapódott a ló lábára. A lovat megölte. És hát másik lovat kellett fölnyergelni. Eközbe odaszállt két galamb és hát azt a víz micsodát, a kiömlött mérget megitta, ittak a galambok belőle és azok is megdöglöttek.

Na, felnyergelték a másik lovat és utnak indultak, ámde a lovász a két galambot tarisznyába tette. Tarisznyába tette a két galambot, hogy majd jó lesz az. Ki tuggya mikor és minek veheti az ember hasznát.

Nos, mennek, mendegélnek, asztán egy nagy erdőbe értek, ott rájok esteledett, el is tévettek, nem tuttak mere menni, hanem megláttak egy tüzet, hát odamentek a tűzhöz.

Bizon vesztökre, mer ott tizenkét betyár volt. Azok ott vacsorát készítettek és vacsorázni akartak, ami oszt meg is történt s kinálgatták a vendégeket, de ezek nem fogattak el semmit. Hát bizon ez bosszuságot szerzett a két, tizenkét zsványoknak és hát, hát már-már úgy állt a dolog, hogy megbosszuják őket amiér nem fogaggyák el a vendégségüket, vendéglátásukat. Ekkor előveszi a lovász a két galambot s megpucózza és asztán nyársra huzza, mint zsványpecsenyét szokták, isz a zsványok is azt csinálták, és kezdi sütni.

Mikor látták a zsványok, hogy már megsült, asz mongya vezérök:

– Ahá! Hát ezér nem kell nektek a mi vacsoránk! Mert tik ijennel éltek!

Azzal elkapta tőle a két galambot és megették. Hát bizon mind a tizenketten meghaltak tőle, a galambtul.

Mos mentek tovább. El is érték a céljokat. Mos már megvót a mese, a találós kérdés.

Igen ám, de ere üdő kellett, ezt megfejtteni. Ere kértek három napot. A kirájlánynak bizony minden teccett csak pont épp az ember nem, ettől félt a legjobban és már előre megvolt a sejtelme, hogy ojan mesét fog mondani, amit nem tud megfejtteni, illetve találós kérdést.

Azér ü megin másik három napot kért arra fel, hogy mindent összegyűjcsön, mindent átgondoljon és talán sikerülni fog megfejtteni a találós kérdést.

Eközbe a lovásza kioktatta a kirájfít, hogy ezt hasznájják fel találós kérdésnek, ami velek történt. Éspedig úgy szól: Egy csepp megölt egyet, az egy megölt kettőt, a kettő megölt tizenkettőt. Nos, tessék kitanálni!

Hát persze, hogy nem birták kitanálni. Nem vót elég még három hét gondolkozás idő se ezt kitanálni.

Na és gondolta a kirájlány, hogy megvesztegetik a lovászt, attul kituggyák, hogy mi a titkuk.

A lovász viszont nagyot gondolt és merészet. Asz monta, jó, de van egy feltétele. Annak elárujja a mesét, aki elmegy hozzá az istállóba és hát levetkezik tejjes meztelenre és egy öt percet eltölt véle ott.

Nahát ere asztán nem akart hajlani senki, de irtózva a kirájlány a vőlegényjelölttől, akitől má félt és hát mindent hajlandó volt megtenni, azér küldte az egyik udvarleányát, hogy tuggya ki tüle, mindenáron tuggya ki a lovásztól a mese titkát.

Ez pedig közbe megbeszélte a gazdájával, hogy amikor, ő legyen ott a közelbe, az istálló közelibe és amikor ő lehuzza a függönyt, akkor abba a pillanatba a legnagyobb durvasággal vasvillával verje az ajtót és ha nem másképp, de roncson be és mennyen be, mer attul függ az életök.

Hát ez így is történt. Na, elmegy az egyik udvarhölgy és hát engedelmeskedik a Jánoskának. Levetkőzteti a János, a ruháját elteszi és eljött az üdő, ahogyan kioktatta a gazdáját, mikor százat olvasott, elolvasta százig, száz számnak a végi-re ért, akkor nekiállt a kapunak és döngeti, döngeti úgy, hogy a hölgyike megijett és nem a mese vót az eszibe, hanem a menekülés. De Istenem, hát hova?

– Hová meneküjkek? Jaj, dugjon el! Jaj, hova bújjak?

Mert bizony döngette és nagyon veszéjesen a kaput. A Jánoska fel vót készűve és hátsó ajtót mutatta neki, hogy ott meneküljön. Elmenekült tehát, elmenekült és a mesét nem tutta meg.

Másik nap a másik hölgyet küldte. Az ugyancsak úgy járt. Ott nem sikerült semmi, csak annyi, hogy levetkőztette és eltött az a kis üdő, még a kiráj odakint százig olvasott. Akkor neki a kapunak és döngette s azt is riasztotta. Tehát itt se sikerült semmi.

Na, a harmadik napon, mer már az utolsó nap, harmadik napon ő maga ment el a Jánoshoz, hát ő kicsikarja. Hát aztán őtet nem fogják ám elzavarni, az a ronda kirájfi! Ő osztán még ennek se dül be! Ijen elhatározással ő ment a harmadik napon. És hát mindent ígért a Jánosnak, mindent, csak őtet vetkőztesse le és ne kívánnyon tőle ijét. De a János hajthatatlan vót és levetkőztette őtet is. Éppen a ruháját kidobta az ablakon, hogy azt nehogy fölvehesse, tehát anyaszült meztelen a kirájlány is és amikor a kirájfi odakint százat, az utolsó számát monta ki, nekiát a kapunak, de asztán itt mán nagyon vadul döngette. Az se használt. Nem tutta betörni. Akkor betörte az ablakot, úgy hogy bizony csak futni kellett a kirájkisasszonynak is anékül, hogy megtuggya a mesét.

Na, ejött a negyedik nap és hát most má nem lehet elodázni a dolgot, hanem meg kell hallgassa a mesét és hát vagy kitanájja, vagy nem. Ha nem tanálta ki, akkor nyert pere van a kirájfinak, feleségül kell hozzája menjen.

Na, beállt a kirájfi és elmongya a mesét. Hát persze, hogy nem birta kitanálni. Na a kitanálásra megin kért még három hetet a kisasszony, de csak nem tutta kitanálni a mesét. Nem tutta megfejtteni a találós kérdést. Nos, meg kellett aggya magát. Hanem hát most már megbosszújja a kocsist, illetve a lovászt.

– Na mennyen el, mos már férjem uramnak kell szóliccsam, mer így ál az elhatározás, mennyen el, kűggye be azt a gazember Jánost! Annak még ebbe az órába karóba a feje!

János megmosdott és minden félelem nélkü beállított és előált a találós kérdéssel, akit hát senki sem tudott. Még a gaz-

dája se azideig, hogy mivel áll elő. Éppen azért könnyes szemekkel ment a Jánost, Jánosnak kiadni a parancsot, hogy menynyen be és mos már ő mongyon találós kérdést, mer ha nem, hát még ebbe az órába karóba a feje.

A János minden reszketés, félelem nélkül bement és előáll a mesével:

– Három nyúlat megfogtam, lenyúztam, megszurtam és mégis elszalatt.

Hát persze ezt mán a kirájlány tutta, mer iszen ő is benne vót, ő vót a harmadik.

– Egyen meg a fene, János! Tiéd lesz a legszebb udvarhölgyem és éjjetek boldogan!

Ezzel végetért a mese.

Elmondta: Flórek István, /született Tasnádban 1897-ben./ Győrtelek, 1961.

DÉGH Linda: Népmesék, hiedelmek, boszorkánytörténetek. 9. 64-66. EA 7208

AaTh 852 A hős kényszeríti a királykisasszonyt, hogy azt mondja: ez hazugság!

NEM IGAZ

Volt a világon egy király, volt annak egy szép lánya; a király szerette vona a lányát férhőn anni, kihirdette tehát, hogy a'nak agya a lányát: a ki o'jant szól neki, a mire aszt mongya, hogy nem igaz.

Möntek urak, bárók, grófok, más országokbul kiráj fijak; de a kiráj kiatta, hogy a ki nem tud o'jant szólni, hogy a lánya aszt monygya, hogy nem igaz, annak fejit vöszik. Igy oszt'an akár mi'jen gazdag vót, fejit vötték. – Egy-ször ara taná't mönni egy kiszógált katona, mögha'lotta a hirt, azonnal elmönt a kirájhon, jelöntötte magát; a kiráj lányhon vezették, itt oszt' ekeszte a beszédit: Ugyan, kegyes kisa'szony, mondanék egy ujságot! A kiráj lány asz' mon'ta: löhet! – Ekeszte tehát: Én mán möguntam magam a mult esztendőbe', fölmöntem mé'nyországba, ott nagyon soká' fön' vótam, mindég járkáltam, hogy körü' nézzem az országot. – A mint möntem előtaná'tam egy szecska vágó embert, a ki egy roppant nagy högyet vágott özsze apró szecsának. – Köszönök neki jó napot, aszt mongya: Ugyan hogy kerü'hetött ide, barátom? Hát én bizon', földi! mönnék lé a fő'dre, de nem tanáлом az ajtót, a me'jikön följöttem! Az embör elvezetött az ajtóhon, de mikor kinyitotta, azon gondolkosztam, hogy löhet, o'nét leugrani? Az embör asz'ongya: máskép' nem löhet, ha csak az apró szécskákat ö'sze nem kötöm kötelnek. Öszszekötöztem hát mind aszt a nagy högybül vágott szecsát, aszt hittem, hogy az leér a fő'dig, mögakasztottam az e'gyik végit a mé'nyorszáig kucsába, a'kor elköszöntem a szecska' vágó embörtü', oszt' ereszköttem a kötélon, de hirü' se' érte a földet. A'kor eszibe jutott, hogy a zsebibe' van egy budli bicska, a'kor fölnyultam, elváltam a fölső végit, úgy mögfordítottam,

de még a'kor se' ért le a fő'dre, a'kor mán nem segitöttem a bajomon, hanem leugrottam; még o'jan me'szi vótam a fő'dtű, hogy mikor leugrottam hón'ajjig belemöntem a fő'dbe. – Oszt' gondolkosztam sokájig a fő'dbe', még végre egy róka gyűtt, az nem vötte észre hogy ott vagyok, ara fordult a farával, én mögkaptam a farkát, a róka mögijett s ugy kirántott, hogy tiz öltre beestem a róka gyomrába. Ott el kesz'tem járkálni, egy nagy városba értem, ott oszt' bemöntem a templomba, é'pen prédikált a pap, o'jan szépen prédikált, hogy o'jant soha életömbe' se' hal'lottam, még a kiráj kisa'szon se'. – A kiráj kisa'szony asz'ongya: Ugyan, micsoda prédikáció lőhetött az? A katona asz' feleli: Hogy te kiráj lánya – – vagy! A kiráj lánya nagyon mögszégylte magát, asz' mon'ta: Nem igaz!

Igy osztán a katona a kiráj lányának az ura lött. Éltek boldogan, az öreg kiráj is nagyon örült, hogy halála előtt férhön mönt a lánya; még mos is élnek, ha mög nem haltak.

KÁLMÁNY Lajos: Koszoruk az Alföld vad virágaiból. 2. köt.

Arad, 1878. 213-214. p.

Vót eccer három kis árva fiju. Éjs azoknak az anyjuk az-előtt rigen meghót, még az egyik nem is ismerte, mert ojan kiccsi vót. S az a kisebbik fiju csak mindig a hamuba szeretett künt jáccani. S amind ott jáccodik, eccer csak hallja, ho ki-áttya ott valametik báráfi, hogy el kell menni a kirájkisasszonhoz. Éjs bément akkor az édesapjához s monta neki, ho miket hall az uccán. Hogy aszt beszélük a kirájkisasszonró, ho van a kirájkisasszon, s az ahhoz akarna férhez menni, aki három kérdésére megfelel. S mentek hozzá bárók, grófok, mindenféle szépek, gyönyörű szép vót a kisasszon. De senkinek ne vót szerencséje, ho három kérdésére feleljen meg, mert vót ojan ki kettőre meg tudott felelni, de a harmadikra má nem tudott felelni. Éjs aszt monta a másik két testvére a kicsinek: Te menjél ki, mert mik elmennünk szerencsét próbálni, hátha lesz szerencsénk. Éjs akkor a kicsi aszt felelte rá: Én nem mennek ugyan, mert én is akarok menni szerencsét próbálni. S aszt monta a kicsi: Én nem mennek ugyan, mert hárman leszünk, hárman tám három kérdésre megfelelünk. Éjs akkó a kicsit bészárták a házba s a másik kettő elindutt szerencsét próbálni. Mentek, mendegéltek, há eccer csak a falu végire értek. S a kicsi akkó vett e na botot s akkó kitörte az ablakot. Nekirohant a kicsi, de kegyetlenül futott, ho érje e a két bátyát. De mikor a falu végin a kicsi, lát e na vaskarikást – fut tovább velle! S amikó liért a falu végire, láttya ho nem messze van tőle a báltya, annyira elérte. Eccer a kicsi ekiáttya magát: Ájratok meg te kéjnt bátyám, ni mit leltem én! A kicsi fetarttya a vazskarikát, a fut szembe a bátyával. De a báltya kegyetlenül megijeddett, ho jöhetett ki a kicsi a házbó, mikó űk tuggyák biztosan, ho csukták lé az ajtót! De mikor láttya a két báltya mit lelt a kisfiju, e kis vazskarikát, kiabálják báltya utána: Menny vissza ne hurcold utánunk a szemetet! De a kicsi csak

leült oda e kis kőre, ho nézte merre megyen a báltya, ho mikor nem látta, neki megyen urra. De a kéjt báltya má eirkezett a város vigire, de nem abba, amejikbe lakott a kirájkisasszon. Ha, asztán, akkor a kislefju fekőtt s elindította az uton a vazskarikát. S akkó a kislefju, ho megindította a vazskarikát, veszen e botot s üti egészen a városig. Városnál felveszen a háttára s u futt keresztül a városon. A városba megint kapott valamit a kicsi. Mi vót egyébb, mint é kis szarkafijóka?! Mikó kimegyen a városból megint látta ott vagyon a báltya előtte. S megint ekezdett kiátani a báltya után e jó nagyot, amijen csak a száján kifért! Há a kéjt báltya csak ekezdett kegyetlenü kacagni, ho megint csak ott a kicsi, nem maradt ott ahuvá leütöttik. A kéjt báltya akkor ekezdett rettentőn kacagni, mer a kicsi lététte az ut széire a szarkát s eszalasztotta. Vett a vazskarikát a kicsi s megindította a szarka után. S a karika bizony csak utólérte a szarkát. Eléje ugrott a szarkának a vazskarika s a szarka nekiugrott a báltyanak, a báltya megijett s nekikezdett a futásnak! S a kicsi ere ekezdett nagyon kacagni, s mekfokta a szarkát. S akkó mentek tovább, egészen mig elirtek a kirájkisasszon kastéjáiig. Akkó a kicsit – erősen ráirt a baja. S lenyomta a nadrágját s a kalapjába vigezte el a baját. A kalapját a hóna alá csipte s ment bé velle a kisasszonhoz, vitte a szarkát, a vazskarikát s a kalapba a bajt. Bément s kiátta a kisasszon: Baj van! – s kiátta rá a kicsi: Hová ke nagyobb baj, mint amijen a kalapomban van? Erre a kicsi rákezdi: Jó meleg van a kisasszon szobájába! – kezdi a kisasszon: De jó meleg van az in hajamba. – S a kicsi ere ekezdí: Megsüne az én szarkám benne? – S ekezdí a kirájkisasszon: Meg bizony, de ki is hasadna. – Ráhuznók ezt a vazskarikát ni! – S akkor a kéjt báltya gondókozik: É, hátha megfelelne még egy kérdésre. Mongya a nagyobbik báltya a kisebbiknek: Látođ te, még vissza akartuk kergetni a kicsit, mikó ővéllé lesz szerencsünk. – S ekezdí a kicsi – már a kisasszonynak a kicsi: Na, kisasszon, legyen szives kérdezzen még valamit, mert még csak kettő vót! – S ekezdí a kisasszon: Ó vigezted vónak csak rigen rigen a bajodat a kalapodba! – S kiveszi a na kalap bajt a kicsi a hóna alól, mind kiönti a házba, ekezdí: Itt e csomó

baj. S ekezdí akkor a na hős kiráj: Mégis akatt ijen kicsi gyerek, aki bétőccse a lányomnak három kérdését szivvel-lélekkal! S nagy lakomát csaptak s még most is ilnek ha meg nem hattak – de má meghattak mert rigen vót!

/Édesapjától tanulta, mikor a határba vitt neki enni, akkor mondta: "Nékem monta, nékem monta, csak nékem monta egyes-egyedül." Antal István füge 11 éves körösfői származásu pakulár. Nyárszó./

KRESZ Mária: Gyermekektől gyűjtött mesék. 9. 21-23. EA 4696

A BRUGOU

Vóut eccer egy kiráj. Igen nagyon féltette az életét a kiráj, hát sok őürséget állított maga elé, mán hozzá.

Eccer ahogy megyen az őürszoba felé a kiráj, nézi az ajtóüfelet, hát az ajtóüfélre rá van írva, hogy a péz mindent megtesz. Odakiált mingyán:

– Napos!

Szalađ a napos ki.

– Mi a baj?

– Ki irta – aszongya – erre az ajtóüfélre – aszongya –, hogy a péz mindent megtesz?

– Nem tudom, majd mingyán érdeklőüđök felőülle.

Azelőütt egy fijut leváltottak az őürségrül.

– Nem te irtad az ajtóüfélre – aszongya –, hogy a péz mindent megtesz?

– De igen – aszongya – én irtam.

– Azonnal gyere ki!

Kimegyen, ott van a kiráj. Letiszteleg neki kegyetlenül a kirájnak.

– No – aszongya – fijam, hát te vagy az a fiju, aki azt mondod, hogy a péz mindent megtesz? Te irtad ide az ajtóüfélre?

– Igen, én irtam.

– Nohát, tudod mit mondok néked? Ha te ebbe vagy, hogy a péz mindent megtesz, hát van nekem egy jányom. Egy tizenyőuc éves jányom. Hát hogyha most esztendőüre nem fog neki születni vagy egy fiju, vagy egy jány, ezt nem kötöm ki vélléd, hogy jány vagy egy akármejik, csak szülessen neki. Ha nem, véged.

– Napos! Hőnap reggel a fijut leszereltetni!

Leszereltették a fijut takarosán másnap reggel. A kiráj

adott neki pézt, amennyit akart, egyszőuval odaadta neki a pézt. A fiju vett ott magának ruhát, szép ruhát, felőütözött szép ruhába, oszt úgy ment. Hát a városba vóut egy fiju, aki, mán ismerték egymást, de mán a fiju azelőütt való esztendőün leszerelt tülle. Ez meg egy mesterembernek vóut a fija. Elment, megkereste. Elmegyen, köszön:

– Agyunisten jóunapot!

– Hü, hát teveled mi van hej, hát leszereltél?

– Le bizony hallod – aszongya –, de nem tudom, hogy mire megyen ki a sorsom.

– Hát mégis mi, hogy szereltél le?

Mongya neki, hogy az ajtóüfélre ráírta hogy szóügálatba vóut, hogy a péz mindent megtesz, a kiráj meg meglátta, odahivatta azonnal.

Azt parancsolta, hogy van neki egy tizenyőucéves jánya, hogyha annak fiju vagy jány nem fog születni tülle mosteszten-dőüre, egy esztendőü alatt, akkor nekem végem.

– Hőüj pajtás – aszongya –, tudod mit mondok neked? Egyél, igyál, mulass, amit tudol csinálj! A pézt verjed el, mer te oda ebbe a bűdös életbe sose fogol eljutni.

Jőul van. Az őreg meg megszólalt hátulrul, aszongya:

– Nem biztos az hallod – aszongya –.

– Nem biztos? – a fija mongya neki rá.

– Bizony nem – aszongya.

No másnap reggel azt mongya a fijának:

– Fijam, mindenféle munka szünjön meg! Fogjunk most hozzá csinálni egy brugóut. Érted?

– Igen, értem.

– Egy oljan brugóut fogjunk csinálni, hogy ez a katona, ez az ember belé fog térni. Belőülrül bekapcsoli magára, mink meg kívülrlük kikapcsoljuk.

Hozzáfogták, oszt csinálták. Meg is csinálták, osztán ké-szen vóut a brugóu.

A fiju meg egy derék, hatalmas gyerek vóut. Egy lukereskedőnek vóut a fija. Jőu türülvágott gyerek vóut, szóuval minden-féleképpen megfelelt.

No – aszongya – hát most mán – mikor megcsinálták a brugóut,

készen vóut, még meg tudott a fiyu muzsikálni is takaroson. Megcsinálták a brugóut.

– No – aszongya – fijam eriggy csak ebbe a brugóuba belé!

Belément a fiyu a brugóuba, osztán az öreg bekapcsolta, a fiyu is belőülrül, ez is, akkor osztán a fiyu hozzáfogott muzsikálni a brugóuba, az öreg meg huzta a brugóut kint.

– No – aszongya – jóu lessz ez, ne féljetekek semmit. Hóunap reggel feltegyük a kistárszekerre, elvigyük a kirájnak az udvarába a brugóut.

Nohát másnap reggel se enni, se inni. Azt mondta a fijunak, nem szabad se enni, se innya, de azér egy üveget bevitt magával a fiyu a brugóuba.

Feltették a szekerre, oszt odaálltak a kirájkisasszonynak épen ahogy vóut az ablaka, mer fent lakott a felső emeleten. Hozzáfogta a brugóut huzni, a katona meg huzta belőül a muzsikát.

Kinyiti a kirájkisasszony az ablakot:

– Mester ur! Nem eladóu az a brugóu?

– De igen – aszongya – eladóu, azér hoztuk ide.

– Mi az ára a brugóunak?

– Aszongya: Háromszáz forint.

Még akkor nagy péz vóut háromszáz forint. Elmegyen az apjához:

– Felséges kirájjatyám! Van itt egy brugóu, nem vegyük meg?

– Mennyiér adik?

– Háromszáz forint.

– Hát ha kell neked, hát vedd meg! Péz nem számít.

Odakiáltotta az ablakbul, ahogy kinyitotta az ablakot:

– Mester ur! Hozzák fel a brugóut, ide az én szobámba.

Felvitték a brugóut. Az öreg hozzáfogta huzni ott is a brugóut neki, mutatta be. A katona belőülrül huzta, ahogy csak tudta.

No osztán eltávoztak a mesterek onnan, otthagyták a brugóut a katonával együtt. A kisasszony meg ott jáccadozott vélle, huzta a brugóut, a katona megint ott pengette benne a muzsikát.

No itt elgyütt az ebéd is, elgyütt a vacsora is.

– No – aszongya a kiráj – jányom mán fekügy te is le, oszt mán nyugodj, pihenj, vóut mán elég a brugóubul huzás.

No itt le is feküdt a kirájkisasszony is. Még meg hozzátéve a hálóuszobájába vóut a brugóu.

No osztán a jány lefeküdt, hogy mán alszik. El is szundiált a jány annyira, csakhogy hibát követett el a katona, mer hamar ébredt a jány. Nem kellett vóuna néki ojan hamar.

Eccer a katona ki a brugóubul, kikapcsolta. E meg észrevetete. Nagy ricsajt ütött mingyán. A katona nyidáj be a brugóuba vissza, bekapcsolta magára. Megyen az apja, anyja:

– Mi van veled jányom? Mi van veled?

– Jaj, valamit láttam – aszongya –, valami ijesztőü vóut é, vagy mi vóut, aszongya.

Aszongya neki a vén kiráj:

– Hallod? Ha még így fel fogol bennünköt háborítani, mint most, hát fejbélülek. Hijába egyetlen egy jányom vagy. Megértted?

– Igen, meg.

No, a két öreg elment aludni. A kirájkisasszony is elment a brugóuhoz, osztán rá se gondolt a brugóura, hogy tán abba van valami.

Lefeküdt a kirájkisasszony megint. Hát mán gondolkozott a kirájkisasszony, nem aludt azér el hamar. De a katona nem győüzte mán várni, hogy ki kén mán bujni a brugóubul.

Kigyütt oszt a brugóubul a fiyu, osztán elment oda az ágyhoz, oszt megállott. Ott állott az ágy mellett.

Hát aszongya neki a kirájkisasszony:

– Hát mi vagy? Ördög vagy, vagy mi vagy?

– Dehogy vagyok ördög felséges kirájkisasszony. Én vagyok az, akinek az apja kitüzte aztat, hogy magának éntüllem vagy fiyu vagy jány nem fog születni mostesztendőüre, hát végem.

– Jaj – aszongya – ez mán baj. Hát hogy gyüttél ide be?

– Hát a brugóuba.

No, ott áll mellette. Aszongya a jány:

– Nincs nállad valami gyufa mesterség?

Még akkor nem vóut villany. Aszongya:

– Van a.

Meggyújtott egy szál gyufát. Hát szerette vőuna a kirájkisasszony megnézni, hogy miyen fiyu. Meggyújtott tán két szálat is, hármat is.

– Jóul van, mán ne gyuccs többet – aszongya –.

Aszongya neki, hogy ott áll:

– Hát mit állsz ott? Ül mán le!

Leült oda az ágy szélire. Addig ült az ágyszélen, hogy mán a kirájkisasszony is alhatott vőuna, a fijura is mán gyütt az álom rá. Azt mondja neki:

– Hallod, hát mit ülsz ott az ágyszélen? Ha akarsz, hát fekögy le!

Hát lefeküdt a fiyu hozzá. Ott feküdtek reggelig a kirájkisasszonnyal. Megy el osztán megbeszélték a dóugot a kirájkisasszonnyal, hogy romoljon el a brugóu.

Megyen reggel a kirájkisasszony az apjához:

– Felséges kirájatyám, elromlott a brugóu, nem jóu. Nem jóul csinálta meg ez a mester a brugóut.

– Hát mit csinálsz véllé?

– Küldjél – aszongya egy inast érte el, a mesterekhez – mer tudták, hogy hun lakik –, mer a kirájnál csinált osztán holmikot ez a mester.

Mongya oszt egy inasnak:

– Azonnal eriggy el ide, meg ide, Szabóuhoz, a mesterhez – mer Szabóunak hijták –.

Megyen, hát otthun vóutak. Ezek mán be vóutak mán szarva, hogy mi lessz most már. Hőü, mi van mán, mit hoz mán az izé?

– No – aszongya az inas – mester ur itthun van? Jóu reggelt agyunisten!

– Agyunisten magának is! Mi a baj no?

– Nincsen semmi baj, csak anyyi, hogy a brugóu elromlott, a kirájkisasszonyé, akit tegnap vett magoktul.

– Hát mi lett véllé?

– Azt parancsolta a kirájkisasszony, hogy gyűjjenek a brugóujér, vigyék a brugóut, hozzák haza vissza.

– Nohát keressétek meg a pézt!

Megkeresték a pézt, a háromszáz forintot, amit adtak érte. Elment osztán. Megyen, köszön a kirájkisasszonynak a mester.

Aszongya a kirájkisasszony:

– Maga ijen mesterember? Igy tud csinálni? Egy éccaka se bir kitartani – aszongya – a brugóu?

– Hát mi van véllé kirájkisasszony?

– Semmise – aszongya –. Vegyék a brugóut, oszt vigyék vissza azonnal.

– Itt a péz!

– Nem kell péz, csak vigyék a pézt is.

Elhozták a brugóut. De mán hogy tolták a szekeret ketten az öreggel, hát egy udvarra mán behajtottak, mer járt ott sok nép. Nem győztek várni mán, hogy mi van mán mégis a fijuval, mi történt. Nagyba bántotta üköt. Hát odaszóul neki csendesen be:

– Mi van hej – aszongya –, mi vóut?

– Nincs semmi baj – aszongya –, el van intézve minden.

– No, akkor nincs baj.

Örültek azok is ugyi, nem? Elmentek osztán haza. A brugóubul kigyütt a fiyu, osztán mingyán igyál, egyél. Mulattak. Pézi vóut.

Igy osztán addig-meddig, hogy vóut a kirájkisasszonynak egy nőüi cimborája – tudod –, hát aval járogatott. Ki-kiment a városba. De mán a fijunak nem lehetett odamenni a jányhoz, hanem elgyütt a jány oda. Ünállá, a mesternél. Meg vóut mondvá, hogy hun van a tanálka, hun tanálkoznak. Igy ment osztán. No ment osztán a dolog.

Eccer osztán a kirájné, a vénkirájné, észrevette a jányán, hogy teherbe van, hogy viselőü. Azt mondja neki:

– Jányom, én ugy veszem észre, hogy te viselőü vagy. Hát ki járt itt?

– Ki járt itt – aszongya – édesanyám? Itt aszongya – nem járt senki, csak a brugóu, a brugóuba meg benne vóut a katona, akinek apám kitüzte a fejére, hogy esztendőü mulva vagy fijunak vagy jánnak születni kell nekem tülle. Hát ebbe vóut a brugóuba a katona. Kiabáltam én, felzavartam magokot, akkor megint elcsendesedtem, akkor megint ki a brugóubul a katona. Akkor meg mán nem mertem kiadálni, mer azt mondta a felséges kirájatyám, hogy agyonlü, hogyha még eccer kiabálok.

No, nem baj. Eccer ebédkor azt mondja az urának a kirájné:

– Hallod-é – aszongya – mondok neked egy ujságot. Nem fogol érte megharagudni?

– Hát nem tudom, hogy mijér csalogtatol?

– Mondd meg, hogyha meg fogol-é haragudni rám vagy nem!

– Értem. No – aszongya – hát megmondom neked, hogy nem haragszok meg – aszongya –.

– A jányod viselőüs.

– Hát hogyhogy viselőüs? Mitül?

– Attól a katonátul, aki az ajtóúfélre ráirta, hogy a péz mindent megtesz.

– Hát mikor járt itt?

A jányát követi:

– Hát mikor járt itt jányom?

– Akkor, mikor megvettük a brugót a mestertül, oszt a brugóuba vóut.

– Mér nem kiabáltál?

– Kiabáltam eccer nem emlékszik rá, hogy kiabáltam? Akkor azt mondta, hogy ha még eccer fogok kiabálni, hát agyonlü.

Azér nem mertem kiabálni.

Azt mondja neki a felesége, a vén kirájnak:

– Látod, te vóutál a hibás.

No nem baj. Reggel felköütöttek mingyán egy inast:

– Óuf, gyerünk inas! Menjél ide, meg ide, Szabóúnál, ahunnan a brugót hozták. Tudod te mán!

– Igen tudom.

– Mongyátok meg annak a katonának aki ott van, hogy egy óura mulva előüttem álljon.

No, elment oszt az inas a katonához. Mongya osztán neki:

– Öcsém kapcálóudj, osztán gyere – aszongya –, egy óurán belőül ott kell lenni a kirájnál.

Megyén osztán a fiju. De mán gondolkozott, hogy mi lessz most mán. Nagy baj lessz biztoson. Bemegyén a fiju, megkopogtati az ajtóút:

– Kija?

– Én! Ez és ez. /Szabóúnak hijták azt is a fijut./

– Gyere be fijam! – aszongya a kiráj.

Bement a fiju, kettecskén vóutak a kirájjal.

– No – aszongya – hát nemhijába ráirtad az ajtóúfélre, hogy a péz mindent megtesz, most mán elhiszem – aszongya –, hogy megtesz a péz. Mer ha pézed nem lett vóuna, nem tudtál vóuna csinálni semmit. Se brugót. Kivel, mivel csináltattál vóuna. Hát tudod mit mondok neked most – kezet fogott vélla a kiráj –, Szereted a jányomot?

– Igenis – aszongya – szeretem.

– No – aszongya – mámma össze foglak benneteket esketni.

Igy osztán nem is mert a fiju sehová se, ottmaradt. A fijut öütöztették, füröszötték, mosdatták, mit nem csináltak vélla. A jánynak is el kellett készülni úgy, hogy tizenegy óurára késznek kellett nekik lenni.

Elementek a papnál, megirta a kiráj a papérost, hogy azonnal eskesse üköt. Gyerünk.

Elgyüttek haza. Akkor osztán megtették a nagy lakadalmot, Kisidátul Nagyidáig fojt a sárgalé. Tisza, Duna, Dráva, Száva, mind egy zsákba vóut zárva. Ottjárok összevissza. Azt mondják nekem:

– Hallja, nem tudna maga keríteni nekünk egy nagyvőüfényt?

– De igenis – mondom – én aval eszem épen a kenyeremet.

No osztán odamentem. De még kell egy kisvőüfény, meg egy kocsis. Mingyán osztán Miháj Géza vóut a kocsis, a Szabóu Laci meg a kisvőüfény.

– No menjetek el – mondja a szakácsasszony, hogy mán a leves készen van majdnem, meg van főüve, mindenféle van benne, csak egy a hija, füzarszerszám még nincs benne –, mingyán mennyenek gyorsan, oszt a városbul hozzanak füzarszerszámot.

Hoztak is osztán mingyán. Elementek ezek, hát betanált a kutyapicsa csárdába az egyik is, meg a másik is. Mán oszt magamnak muszáj vóutam elmenni. Megyek, hát egy nagy, istentelen nagy kutya mindég huzóúdik hozzám. Odavágok neki egyet, hát azt kiálti Miháj Laci:

– Ne verekegyen Horváth bácsi!

– Hát hun jártok te?

– Hát muszáj vóutunk fijákerest fogadni, mer elkéstünk.

– Gyertek gyorsan haza!

Ugy osztán odadtam nékik, a gazdasszonyoknak, a szakácsasszonyoknak a fűszarszerszámot, belé a levesbe.

No, itt tudod, ahogy ott forgolódok én is, mer mán táncolni kellett, a menyasszonyt is bucsuztatni kellett, a sarkantyum – zabszalmávu' vóut a sarkantyum, körtefalevelbül a taraja, Tisza, Duna, Dráva, Száva, mind egy zsákba vóut zárva –, addig forgolóudtam, addig forgolóudtam, hogy kivágta.

Hőűj, vitte a többieket a viz mind el. Mit csináljak mán?
– Te Sanyi fi'ju, te, szarj csak egy horgot!

No, szarik egy horgot, beakasztom a szájába, iderántottam. Itt is vannak mind.

/Horváth János H. 1966./

NAGY Géza: 87 mese a Zemplén megyei Karcsáról. I. köt. 2.
41-49. EA 15358

ADJ' ISTEN EGÉSZSÉGÉRE

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy király. Ez a király olyan hatalmas volt, hogy ha eltüsszentette magát, az egész ország népségének rá kellett mondani: adj' isten egészségére! Néha, ha náthás volt, nem is lehetett más szót hallani az országban, mint! "adj' isten egészségére!" Minden ember azt mondta csak a csillagszemű juhász nem akarta soha se mondani.

Megtudta ezt a király, nagyon megharagudott: maga elébe hivatta a juhászt.

Elmegy a juhász, megáll a király előtt, a ki pedig trónuson ült és igen hatalmas volt, meg rettenetes mérges. De akár milyen hatalmas volt, akármilyen mérges volt a király, a csillagszemű juhász még se félt tőle.

– Mondd mindjárt: adj' isten egészségemre! – rivalt rá a király.

– Adj' isten egészségemre! szólt vissza a juhász.

Nekem, nekem, te korhely, betyár te! lármázott a király.

– Nekem, nekem, felséges ur! felelt amaz.

– De nékem, én nékem! ordított a király és mérgesen verte a mellét.

– Nékem hát, persze, hogy énnékem! mondta megint a juhász és szeliden verte hozzá a mellét.

Már akkor a király nem tudta, mit tegyen mérgebe, de bele szólt a hpmester.

– Azt mondd te, tüstént azt mondd: adj' isten egészségére felséges uram! – mert ha nem mondd halál fia vagy.

– Nem mondom és addig, mig a királykisasszonyt nekem nem adják, felelt a juhász.

A királyleány is ott volt a szobában, királyapja mellett ült egy kisebb trónuson és olyan gyönyörűséges szép volt, akár csak egy aranygalamb; no, de akármilyen gyönyörűséges szép volt, azért mégis elnevette magát a juhász szavára, mert neki megtetszett a csillagszemű juhász, jobban megtetszett mint minden királyfi.

A király pedig megparancsolta, hogy vessék tüstént a juhászt a fehér medve tömlőczébe.

El is vitték a darabantok s bevetették a fehér medve tömlőczébe, a kinek két nap nem adtak semmit enni, hogy annál dühösebb legyen. Mikor az ajtót betették, mindjárt megrohanta a juhászt, hogy széttépje s felfalja, de mikor a csillagszemét meglátta úgy megijedt, hogy majd maga magát falta be, s a legtávolabb szögletbe kuczorodott, onnan nézte, de bántani nem merte, pedig oly éhes volt, csak úgy nyaldosta talpát az éhségtől. A juhász meg le nem vette róla a szemét és hogy ébren tartsa, nótákat csinált, mert tudta, ha elaludna, a medve rögtön széttépné.

De nem aludt el.

Reggel jön a hopmester megnézni a juhász csontjait, hát látja, hogy annak semmi baja. Felvezette a királyhoz, a ki rettenetesen megharagudott s azt mondta: No, most közel voltál a halálhoz, mondod-e már: adj' isten egészségemre!

De a juhász csak azt mondta: Nem félek én tiz haláltól sem! csak akkor mondom, ha a királykisasszonyt nekem adják feleségül.

– Eredj hát a tiz halálba!

És a király megparancsolta, hogy vessék a juhászt az óriás sündisznók tömlőczébe. Be is vetették a darabantok, s a tuskés sündisznóknak nem adtak egy hétig enni, hogy annál gonoszabbak legyenek. De a mint a disznók neki rohantak, hogy szerete faldossák, a juhász kivett szüreujjából egy Vendel-napkor faragott kis furulyát s elkezdte rajta fujni Szent-Vendel nótáját, mire a sündisznók visszahökkentek, aztán meg egymásba kapaszkodva tánczba ugrottak. A juhász úgy szeretett volna kacagni, a mint azt az ormatlan állatokat tánczolni látta, de nem merte abba hagyni a furulyázást, tudta, hogy akkor mind-

járt rárohannának, felfalnák, mert ezeknél hiába volt csillagszeme, tiz disznónak nem nézhetett egyszerre a szeme közé, azért csak fujta a Vendel-nótáját előbb csendesen, hogy a tuskés disznók andalgót jártak, de aztán mindig gyorsabban, míg utoljára olyan frisset furulyázott nekik, hogy nem győzték már az aprózást s egészen kifáradva egy rakásra dültek. A juhász csak akkor nevetett, de úgy nevetett, hogy még reggel is, mikor a hopmester jött megnézni, maradt-e valami a csontjaiból, a könyek végig futottak arczáján a nagy kaczagástól.

Felvezette aztán a királyhoz, a ki még mérgesebb lett, hogy a disznók se tudták elpusztítani a juhászt s azt mondta: No, most közel voltál a tiz halálhoz; hát mondod-e már: adj' isten egészségemre?

De a juhász bele vágott a szóba: Nem félek én száz haláltól sem, csak akkor mondom, ha a királykisasszonyt nekem adják feleségül.

– Eredj hát száz halálba! kiáltott a király és megparancsolta, hogy vessék a juhászt a kaszásverembe.

El is vitték a darabantok a sötét tömlőczbe, melynek a közepén egy mély kut van, körülrakva éles kaszákkal; a kut fenekén meg egy mécses ég, hogy ha valakit bele vetnek, meglássák, leért-e a fenekére?

Ahogy oda vitték a juhászt, arra kérte a darabantokat, menjenek ki egy kicsit, míg ő bele néz a kaszásverembe; talán még meggondolja magát, mondja e a királynak: adj' isten egészségemre! A darabantok kimentek, ő pedig felállította a verem mellé a fokosát, arra ráakasztotta a szűrét a tetejébe meg a kalapját tette, de előbb még a tarisznyát is felakasztotta, hogy test is legyen a szűrben, akkor aztán kiáltott a darabantoknak: hogy már meggondolta, biz' ő még sem mondja. A darabantok bementek, belökték a szűr, kalapot meg tarisznyát a verembe; hallgatták, a mint esett kaszáról-kaszára, míg leért, s utána néztek, mint óltotta ki a mécses; aztán egészen megnyugodva, hogy most már igazán vége a juhásznak, elmentek, az pedig a setét szögletben nevetett.

Másnap jön a hopmester lámpással, hát majd hanyatt esett, a hogy meglátta a juhászt. Felvezette aztán a királyhoz, a ki

már akkor még sokkal mérgesebb lett, de azért mégis megkérdezte:

– No, most száz halálba voltál, mondod-e már: adj' isten egészségére!

De a juhász csak azt felelte:

– Nem mondom én addig, még a királykisasszonyt nekem nem adják feleségül.

– Tán olcsóbbér' is megalkuszunk, mondja a király, mikor látta, hogy semmi módon el nem pusztíthatja a juhászt s megparancsolta, hogy fogjanak be a királyi hintóba; akkor maga mellé ültette s elhajtott az ezüst erdőbe, ott pedig így szólt hozzá: Látod ezt az ezüst erdőt? ha azt mondod: adj' isten egészségére! neked adom.

A juhász csak elhült, de azért még is azt mondta:

– Nem mondom én addig, még a királykisasszonyt nekem nem adják feleségül!

A király pedig elszomorodott; odább hajtatott, elértek az aranyvárhoz; ott pedig azt mondta:

– Látod ezt az aranyvárat? ezt is neked adom, ezüst erdőt, arany várat, csak mondd azt nekem: adj' isten egészségére!

De a juhász, bár ámult-bámult, még is azt mondta:

– Nem, nem mondom addig, míg a királykisasszonyt nekem nem adják feleségül!

Erre a király már nagy busulásnak adta magát, odább hajtatott a gyémánt tóig; ott azt mondta:

– Látod ezt a gyémánt tavat? még ezt is neked adom, ezüst erdőt, arany várat, gyémánt tavat – mind, mind neked adom, csak azt mondd nekem: adj' isten egészségére!

Már akkor a juhásznak be kellett hunyni a csillagszemét, hogy ne lásson, de mégis csak azt felelte: Nem, nem, nem mondom addig, míg a királykisasszonyt nekem nem adják feleségül!

Akkor a király már látta, hogy másként nem boldogul vele, hát megadta magát.

– No, nem bánom, hozzád adom hát a lányomat, de aztán mondd ám nekem igazán: adj' isten egészségére!

– Mondom hát, hogy ne mondanám, persze, hogy akkor mondom!

A király ennek megörült; kihirdettette, hogy örüljön az

egész ország népsége, mert a királyleány férjhez megy. Örült is az egész ország népsége, hogy a királyleány, a ki annyi királyfit kikoszarozott, a csillagszemü juhászt még is megszerette.

Tartottak aztán olyan lakadalmat, hogy az egész országban mindenki evett, ivott, tánczolt, még a halálos betegek, még az a nap született gyermekek is.

De a király házánál volt a legnagyobb vigság, a legjobb banda ott huzta, a legjobb ételeket ott főzték, tenger nép ült az asztalok körül, a jókedv a házfedelet emelgette; de amint a vőfély felhossa a tormás disznófejet s tisztességesen elmondja:

"A leves elfogyott, itt hozom a tormást,
Melynek erejétől csókolgatjuk egymást – "

s a király maga elé vette a tálat, hogy szétossza mindenkinek a maga falatját, akkor egyszerre csak nagyot tüszent az erős tormától. – Adj' isten egészségére! kiáltott a juhász legelőszőr, és a király úgy megörült rajta, hogy örömeben menten szörnyet halt.

Akkor a csillagszemü juhász lett a király. Igen jó király vált belőle, soha se terhelte népét még azzal is, hogy kedvök ellenére jót kívánjanak neki; még is jót kívánt neki mindenki parancsolat nélkül is, mert igen jó király volt, hát igen szerették.

ARANY László – GYULAI Pál: Elegyes gyűjtések Magyarország és Erdély különböző részeiből. Pest, 1872 MNGy 1. 17. 480-487.

AZ OKOS BIRÓ OKOS LÁNYA

Vót egyszer egy biró, vót annak egy egyetlen egy lánya, az olyan okos vót, hogy annak hire terjedt egész föl a királyig. Hát errül a király meg akart győződni személyesen, mert nőtlen ember vót a király. Hát felöltözött a király egy közhuszárnak. Hát felkereste azt a községet, ahol lakott ez a biró. Hát beköszönt a birónál. Az ablak nyitva vót és benézett az ablakon, beszólt, hogy:

– Ki van idehaza?

Kiszól a jány, azt mondja:

– Másfél ember, meg egy lófej.

Hát nagyot néz a huszár, hogy hogy lehet ez? Másfél ember, meg egy lófej? Ő nem lát csak egy embert. Azt mondja:

– Én egészen benn vagyok, a vitéz ur félig, meg a lófej.

Kérdezte a huszár, hogy hol van a biró. Azt mondja:

– Nincs idehaza, elment a mezőre.

– Mondja meg neki, ha hazagyün, hogy az üzente a király, van itt kapuba egy kü, vegye le annak a bürit. – Igy oszt elment a huszár.

Hazamegy este a biró. Mint máskor szokta, kérdezi a jányátul, nem-e kereste valaki. Mondja oszt a lánya: még pedig a király maga. – A jány tutta, hogy a király vót, hiába csak közhuszár vót. Hát a biró igen meglepődött, hogy mit akar üvele a király. Hát mongya oszt a jánya, hogy azt hatta a király, hogy mához egy hétre elgyön megint, hogy vegye le annak a künek a bürit, ami a kapuba van. Hát a biró megijedt, hogy hogy lehet a, azt a követ megnyuzni. Hát hogy megnyugtassa az apját a jány:

– Maj előállok én apám, maga nem lesz idehaza, maj itt leszek én.

No, mikor eljött oszt az a nap, a biró megint elment a mezőre. A lány oszt várta a királyt huszár képibe megint. Eccer csakugyan megérkezett a király, huszár képibe. Megin beköszön a huszár:

– Itthol van a biró?

Mondja oszt a jány:

– Kint van a mezőn, dógozik.

Azt kérdezi megin a huszár:

– Levette-e annak a künek a bürit?

Azt mondja a jánya:

– Azt hatta apám, hogy gyüjjön el a király maga és eressze ki annak a künek a vérit, akkor ü lefejtí a bürit.

Azt mondja a huszár erre:

– Most azt üzente a király, hogy a biró kügyön neki ajándékot, de a jányával, de olyan ajándékot hozzon, hogy legyen is, meg ne is. De a jánya is ugy gyüjjön, hogy meztelen se legyen, de ruha se legyen rajta, de gyalog se gyüjjön, de kocsin se, se lóháton, se ösvényen ne gyüjjön, se az országuton. /Hát hogy lehet oda elmenni?/ – No, evvel oszt a huszár elköszönt a jánytul.

Este hazamegy a biró, kérdezi a jánytul:

– Mit mondtál a királynak, jányom?

– Azt mondtam apám a királynak, hogy maga azt hatta, hogy gyüjjön el a király, oszt eressze meg a vérit a künek, majd akkor ü leveszi a bürt rulla. Erre oszt nem szólt semmit a huszár, arra megin mongya a huszár: Most azt üzente a király, hogy a biró kügyön neki ajándékot a jányával, de az ajándék legyen is, meg nem is, ruhába se mennyek, de meztelen se, gyalog se mennyek, de kocsin se, lóháton se, se ösvényen, se országuton ne mennyek.

Hát erre igen megijedt a biró, hogy lehet ezt teljesíteni, a királynak a kívánságát. Azt mondta a jány:

– Ne busuljon apám, majd jó lesz a!

Megfogott az apjával két verebet, két tányér közé leborította és akkor felvett magára egy zsákot, no akkor felült egy

számár hátára és hogy se ösvényen ne menjen, meg a köves uton se mennyen, nekivágott, mindenütt az árokba ment. No, mikor oszt megérkezett a királyhoz, átadta neki a tányéron az ajándékot.

– Itt van, királyatyám, elkütte a biró az ajándékot.

Mikor a király az egyik tányért levette a másikkul, csak széjjelnézett: a két veréb elrepült: vót – nincs.

A király csakugyan beesmerte, hogy milyen okos az a jány. Mivel, hogy a király nőtlen vót, megkérte a jányt a kezét. És azt mondta a király, hogy ü mához egy hétre el fog menni jegyváltásra. Azt mondta a jány, hogy ü szegény ember, nem tud előkészülni ahhoz, hogy egy királyi jegyváltáshoz elő tudjon készülni.

Azt mondta a király:

– Nem baj fiacskám, én adok annyi pénzt, hogy lesz mivel hozzákészülni.

Adott is a király annyi pénzt, hogy akár három jegyváltást is csinálhatott belőle. No de mán a király nem is eresztette a jányt úgy haza, ahogy gyött. Felöltöztette. Mikor hazaérkezett, hát igen kíváncsi vót az apja, hogy mit mondott a király. Hát elbeszéli a jány az apjának, hogy mit mondott neki a király, hogy el akarja venni feleségül és mához egy hétre eljön a jegyváltásra.

– No, – azt mongya neki az apja, – hogy venne el téged a király ilyen szegényen?

– Nem baj, apám, veszen vagy nem veszen, gyön vagy nem gyön, adott annyi pénzt, hogy van miből hozzákészülni a jegyváltáshoz.

Hozzá is fogott a jány készülődni. No, mikor oszt eljött az az idő, az apja mindig járkált a kapuba, nem-e gyön a király még? Bemegy oszt a jányához.

– Hej lányom, nem jön ide a király.

Azt felelte a jány:

– Nem baj apám, ha nem gyön is, nem került kőccségünkbe, csak egy kis fáradságba, nem is tudta senki.

Nem lett vóna nekik szégyen se, ha nem is gyött vóna.

Egy kis idő mulva megin kimegy a biró a kapuba. Szalad be

nagy örömmel. Mongya a jányának:

– No jányom, má gyönnek, igen poroznak az uton.

No, mikor oszt megérkezett a király a vendégeivel, hát csak széjjelnéztek, hogy úgy elkészülni, mint ez a jány elkészült, még egy királyi család se tudott vóna. Megtették oszt a jegyváltást, de most tetszett meg a királynak, hogy ki vót ötözve. De a király megtette még az esküvőt is egy füst alatt. /Ezek csinálták hamar hü! -/ El is vitte a király magával egyenesen. No, mikor oszt hazaértek, azt mondja a király a feleségének:

– Most mán csakugyan beesmerem, hogy nincs tülled okosabb a világon. Arra kérlek, kedves feleségem, hogy nálam nélkül törvényt ne ossz senkinek, ne mongyák, hogy az asszony a király, nem az ura.

Eccer, egy alkalomkor két kódus megérkezett a város végére. Ezek közösen kéregettek. Az egyiknek vót egy talyigája, a másikkal vót egy lova. Így jártak együtt. Meghált a város végén. Reggel felébredt az egyik, akié a talyiga vót. Nagy örömmel szól a komájának:

– Kőjjön csak fel, kedves komám, az én talyigám egy csikót ellett!

– Á, nem lehet, hogy a talyiga csikót ellett vóna!

– De biz azt az ellette, mer a talyiga alatt feküdt a csikó.

A két kódus nem tudott kiegyezni a csikón. Azt tanácsolta az egyik, akié a talyiga vót, hogy:

– Mennyünk be a királyhoz, tegyen köztünk igazat – legfelülre mentek ők is.

El is ment oszt a két koma, de nem vót otthon, csak a királyné. Hát kérdezi a királyné, hogy mit akarnak a királlyal? Hát mongya oszt a kódus, akié a talyiga vót:

– Én felébredtem reggel, hát a talyigám egy csikót ellett. De a komám azt mongya, hogy a csikót a lu ellette. Hát ezért keressük a királyt, hogy igazat tenne köztünk.

Erre azt feleli a királyné, hogy elment a király.

– Van itt a falu szélén egy tábla kölesünk, a sült-halak járnak rá, eszik a kölest, azt ment őrizni a király.

Hát végighallgassa a kódus, akié a talyiga vót, hát erre aszongya a kódus, hogy hogy lehet az, hogy a sült-halak meg-
eszik a kölest?

Aszongya a királyné:

– Látod te számár, éppen ugy nem ellette a talyiga a csikót,
mint a sült-halak nem eszik a kölest. A csikót a lu ellette,
nem a talyiga.

Igy oszt elment a két kódus. Beesmerték az igazságot.

Hazament oszt a király, kérdezi a feleségitül, nem-e keres-
te valaki? Elbeszéli a felesége, hogy hogy járt a két kódussal.
Ezér igen megharagudott a király. Azt mondta a feleséginek,
hogy amiért ünála nélkül törvényt hozott és ilyen székenbe
hajtotta, mátul kezdve haggya el a házat.

– Amit legjobban szeretted a házamnál, vidd el magaddal.

No, még arra kérte az asszony az urát, hogy még legalább
engedgye meg, hogy egyszer együtt megebédeljenek. Meg is en-
gedte oszt a király. No oszt, mig az ebéd készült, az asszony
odarendelt egy koporsót egy kocsi-val együtt, hogy ott legyen
az ajtó előtt a kocsival a koporsóval. – Közbe, hogy ebédeltek,
az asszony észrevétlenül a poharába álomport öntött ugy, hogy
mire megebédeltek, a király mély álomba merült.

Betétette a felesége a koporsóba és felült, elhajtattott a
kocsissal.

Közbe a király felébredt. Kérdezi utközbe, hová viszik ü-
ket? Azt felelte a felesége:

– Azt mondtad, hogy amit a házadnál legjobban szeretek, vi-
hetem magammal. Én meg rajtad kívül nem szerettem mást a há-
zadban, azért viszlek magammal.

Erre azt felelte a király:

– Hát beesmerem feleségem, hogy nincs tülled okosabb a vi-
lágon. A te eszed nem jári tul senki. Fordulj vissza, oszt nem
bánom, ha szabol is törvényt.

Igy oszt vissza, hazamentek, azóta oszt boldogan élnek, ha
meg nem haltak.

FÖLDYNE VIRÁNY Judit: A bodrogi Laca népmeséiből. A Sáros-
pataki Rákóczi Múzeum Füzetek 9-11. Sárospatak 1957. 8. 79-83.

A GAZDAG KALMÁR

Hun vót, hun nem vót, vót a világonn egy szegény meg egy gaz-
dag kalmár. Az egyik olyan szegény vót, hogy allyig tudott é-
nyei, a gazdagnak meg száz böttya is vót. Kilenczvenkilenczet
másnak adott kezelésbe, magának csak egyet tartott meg.

Ez a gazdag ecczer kiment az erdőbe sétányi.

Sétálásában meglátott egy szép lyánt, a ki a kutra ment
épenn. "Hova mégy, te szép lyány?" – kérdezte. – "A kútra!
hova mennék másübe!?" – felelt a lyány vissza. Mikor a lyány
visszagyövet ára ment megint, a gazdag kalmár elkisérte egé-
szenn a gunyhóig, a hun az apja is lakott, mer az apja erdő-
kerüllő vót.

A gazdag kalmárnak mettecczet a lyány, apjostu együtt meg-
hitta magáho ebédre.

Külön szobába terítették nekik. Az apja magába, a lyány meg
a gazdag kalmárral ebédelt.

Mikor ebédeltek, az apja is gyugott el a zsebibe valamit a
lyányának meg a lyány is az apjának.

Az ebéd soká tartott, ugy, hogy az erdőkerüllő má sokállot-
ta, oszt kérdezte, hun van a lyánya?

Nem soká várakozott, elejbe vezették a lyányát, talpig se-
lyembe fel vót ötözve, olyan vót, mint egy kiráné. A gazdag
kalmár ötöztette fel.

Akkor aszongya a gazdag kalmár az erdőkerüllőnek, hogy oda-
aggya-e neki a lyányát, mer ő elveszi. Az öreg szives-örömet
beleegyezett: "oda hát, mé ne!?"

Igy a lyány oszt a gazdag kalmár feleségi lett, az öreg meg
visszament az erdőbe kerüllőnek. Ők meg éltek boldogann.

Ecczer nagy mulactság vót az erdőbe. Vót ott temérdek nép, még annyit! mint a kutyába a bóha. Ott vót a gazdag meg a szegény kalmár is.

Hát ugy mulactság közbe felgyön minden, a gazdag kalmár elkezgyi dicsirnyi a feleségit, hogy minő jó asszony a! minő szép! meg minő hűséges! Hallgatták ott a dicsekedést mindnyájan, a szegény kalmár is. Ecczer aszongya a szegény kalmár: "hallod-e, öcsém! nincs az az asszony, a kit men ne lehetne csalnyi, a kit el ne lehetne csábitanyi!" "No, bátyám, – monta a gazdag kalmár – ha kend azt el tuggya csábitanyi, hát magáé az egész vagyonom! ha pegyig nem tuggya, akkor magátu, a miji van is, elveszem!" "Jó van, hunczut, a ki bányia!" – monta a szegény kalmár – "én ura vagyok annak, a kit montam!"

De ugy beszéték meg, hogy három nap alatt biztos hirt kell annyi egymásnak, azonn túnat nem áll az alku.

Ment a szegény kalmár egenyest a gazdag feleségihe. Ott ecczerre ölelnyi, csókolnyi akarta ő az asszont, de az ugy eltaszitotta, hogy hetet bakázott.

Má egy nap elmüt, a szegén kalmárt nagy gond ütötte meg: micsinállyék má most?

Ösmert egy öreg asszonyt, a ki elébb ott szógát a gazdag kalmárná. Elment ahho megkérdeznyi, hogy hova legyék most má? Az öregasszon mingyá tanát ki valamit. Aszonta neki: "majd belebujtatlak egy ládába, oszt valahogy majd bevisznek a gazdag kalmárné szobájába! ne fé semmit, jóra gyön minden!"

Ugy is vót. Belebujtatta egy ládába, azután elment a gazdag kalmárného, hogy összeveszett az urával, engegye meg, hogy a ládáját, a mibe az a kis hómija van, odavitethesse! A gazdag kalmárné ráát, megengette, de annak eszibe se vót semmi, hogy mi lehet e!

Az öreg asszony mingyá fogadott is két embert, azok felfogták a ládát, vitték be, egenyest abba a házba, a hun a gazdag kalmár feleségi szokott hányi.

De ebbe beletelt egy nap.

Harmagyk nap écczaka a szegény kalmár kibujik a ládabu, odamegy az ágyho. Az asszonnak nagyon nagy meleg lehetett, ki vót takaródzva a mellyi. A szegény kalmár is csak azt ke-

reste, hogy micsoda jegyet taná rajta, odanézett a mellyire, hát egy gyönyörű szép aranhszálát látott. Avval visszabujt a ládába, vigyázva, hogy ne zörögjön, mer ha az asszony felé-
riz, akkor baj lesz.

De nem érzett fel.

Másnap jókor reggel az öreg asszony elment a gazdag kalmárného, hogy kibékűt az urával; mos má hazaviszi a ládáját. "Jó van" – monta az asszony. Még két embert adott is hozzá, hogy ne czipekegyék vele maga, az a szegény, öreg asszony.

Mikor a ládát hazavitték, a két ember elment, a szegén kalmár meg kibujt a ládabu, ment egenyest az erdőbe. Nagy örömibe maj hasra is esett egy fa gyükeribe.

Melláttya a gazdag kalmár, má előre asz hitte, hogy: "no végi a szegény kalmárnak, a mi kicsiji vót is, elvesztette!" Mikor az odaért, odakiátott neki: "No, mi ujság!?" Aszongya rá a szegény kalmár: "hát az az ujság, hogy elcsábitottam a feleségedet! ha akarod tunnyi, azt is memmondom, hogy egy aranhszál van a mellyinn! Mos má egyim minden vagyoned!"

A gazdag kalmár ugy megihett erre a szóra, hogy azt hitte: elsillyed mingyá! "Hünnye no! hünnye no! az az asszon! má azt hittem: ő benne bizhatok! de má ő benne se!" A vagyonát mind odatta a szegény embernek, neki magának csak a feleségi meg a puskája maratt. A puskáját is odatta a feleséginek, "mos má as le legyék!"

Elindútak világnak. A mére mentek, három út vezetett, egyenn elindút az asszon, a másikon meg az ember.

Az asszon bekerüt egy erdőkerüllőhő, ott hogyun jó tudott lőnyi, felvették jágernak. Nemsoká be is ötözött jágerruhába.

Onnat, mer olyan puskája vót, hogy a mire ráfogta, mind lelötötte, bekerüt egy kirá udvarába. Szépnek lácczot ember ruhába is, hamarosan megszerették.

A kirá még hozzá is akarta annyi a lyányát erővel, de ő ecczer a lyánnak remmutatta magát, hogy ő is asszony, hát nem vehetyi el. Elmonta oszt az életyi sorát tövirü-hegyire. A kirá lyánya oszt elkezte sajnányi, hogy ő is erre a dalra jutott, pegyig ez az asszon egész mást érdemelne!

Ott se vót soká maradása, egy másik kirá udvarába jutott.

De ott má nem lehetett neki kibujót keresni, mer alkalom se vót rá, a kirá elvetette vele a lányát. Csak épen, hogy még nem esküttek meg.

Mer háboru ütött ki, a hova őt is elkütték, azé halasztották el az esküvőt. Ott vitézü harczolt, megáta a helyit fájinu. De a többi harczosok közt megösmerte az urát is, a ki ott vót a háboruba.

Gondolkozott sokáig, hogy tuggyék má ő messzabadunyi a kirá udvarátu? gondolkozott, gondolkozott, még ecczer kitanáta.

Mire hazaértek az udvarba, aszongya az apóssának, hogy ő neki most okvetetlenü haza kell mennyi a birtokára, de két nap muva itt lessz! Most akarhogy, de muszaj neki mennyi! A kirá aszonta: "jó van, fiam! de elébb eskügyetek meg! oszt meheccz!" De a vitéz – má mint az asszony – kötöte az ebet a karoó, hogy ő visszagyön, de most muszaj neki az elmenetel! Végre oszt ráhatta a kirá is. Felötöztették szép, fényes kiráfinak, a kire a fébirodalom vár, attak melléje egy regement katonát, egy aranyos szép hintóba ugy hajtatott el.

Mikor ment az utonn, látott egy obsitos katonát. "Győjjön, üllyéek fel!" – monta neki. Senki egyeb nem vót az az obsitos, mint a saját tulajdon ura. De az nem ösmerte meg őt, ő megösmerte.

A katonákat meg hazakütte, az obsitossal magányosan ment haza a régi városba.

Ott megát a hintó egy bót előtt, a ki azokelőtt az övék vót. A kiráfi – má mint az asszon – hitta a katonát, hogy menyék be a bótba, de az restelkedett, hogy ő ilyen szegény ember meg olyan szegény ember, nem illetyi az őtet ilyen fényes kiráfiival egy here beülnyi.

Nagynehezen azé oszt bement.

A bót a szegénybü lett gazdag kalmáré vót. A kiráfi ott megitt az obsitossal egy puhár pályinkát, oszt el kezdett kérdezgetődzenyi a bótostu, hogy "de-szép bóttya van! hogy jutott hozzá? Juss-e vagy csak maga szerzette?"

A szegénybü lett gazdag elmonta előttök a csalást, hogy ő az asszont, a kit el kellett vóna neki csábitanyi a vagyoné, nem birta elcsábitanyi, csak a mellyit látta, azt is véletle-

nü. Hát így jutott ő a vagyonho.

Az obsitos megösmerte a szegénybü lett gazdagot, csak kéküt, ződüt a helyinn mérgibe, de a kiráfi előtt nem mert szónyi.

Ecczer csak a kiráfi levette a ruhát, az obsitosnak – má mint az urának – memmutatta magát, hogy "ládd-e, te mindent elhitté rullam, a mit ez a gazember mondott, hát hiszed-e mos má, hogy ártatlan vagyok?" "Mos má elhiszem!" – monta az obsitos, a vót gazdag kalmár.

Akkor a szegénybü lett gazdagnak vissza kellett annyi minden vagyont, még a magamagáét is elvesztette, elment, földönfutó lett, a gazdagbu lett szegény meg újra megesküdütt a feleségivel, még most is boldogann ének együtt, ha men nem hal-tak.

BERZE NAGY János: Népmesék Heves- és Jász-Nagykun-Szolnok megyéből. Budapest, 1907. MNGy 9. 71. 504-510.

OKOS ZSÓFI

Vót écczer, má hun vót, hun nem vót, aszt én nem tudhatom, de hát még a zóperenciás tengeren is tul vót egy kiráj, is annak a kirájnak vót nagyon szép három jánya. – A kiráj écczer el akart vót menni a háboruba, de a jányaitul nem tudott mics csinálni, hotyhát addig hová tegye őket? A legkissebbik jányát okos Zsófinak hiták. – E zéccer aszongya a zapjának: Ídes apám! csinájjon nekünk egy nattornyot, is abba zárjon bé minket, is tegyen ennéhány esztendőre való ennivalót, is zárja bé mi ránk a zajtót, is megláttya, hogy nem lesz nekünk semmi bajunk. – A zapja, má mint a kiráj, ugy is tött, csinált énnattornyot, abba bészárta a jányajit, is ü meg ement a háboruba. – De azir mégis ejárt a három jányhoz a veres kiráj, ha be vótak is zárva a toromba, me hogy nagyon unták magokat a jányok hát fehuzták énnagy hosszú kötélén a veres kirájt magokhoz a toromba, is elkesztek együtt ngyen kártyázni. – Ecczer is a mint kártyásztak, megnyerte a veres kiráj ippeg a legkissebbik kirájleányt, a zokos Zsófit. – Na jó!... má most asz kívánta a veres kiráj okos Zsófitul büntetisbe, hogy hájjon ü véllé egy icczaka. – Okos Zsófi nem bánta, hotyhát legyen na! annyi mint a!, de ü aszszongya, oda csinájja a zágyat a hun neki tecczik. – Na jó! a veres kiráj asse bánta, hotyhát legyen meg a zákarattya. – Okos Zsófi meg kapta magát, is a zágyat a budiba csinálta. – Mikor kisz vót a zágy, be hita okos Zsófi a veres kirájt, hotyhát feküggjön ü le legelsőbbiször, oszt ü majd azután fog lefeküdni. – Na jó! asse bánta a veres kiráj. – De okos Zsófi ucscsinálta a zágyat, hogy mihint a veres kiráj bele fekszik, mingyár összeroggyon alatta. – Ugy is lött.

– Mihint a veres kiráj a zágyba lefekütt, azonos azon szem nyomba, zsupsz! bele is esett a budiba, is csak nassokára tudott belüle kikápászkonni. – Ezir osztán nagyon mekharagutt a veres kiráj, de meg a két tesvire is okos Zsófinak, me nagyon szigyeltik a dógot, is azon szokotyáltak /gondolkoztak/, hogy ezir Zsófit meglakoltatták. – Ecczer tette magát Zsófi, hogy ü alszik, is mekhallotta, hogy aszonta a vereskiráj a zü tesvirjeinek, hotyhát maj hónap tegyék magokat betegnek, is kügygyik el ü hozzá Zsófit levesir, akkor osztán ü maj megöli okos Zsófit. – De Zsófi eszt mind hallotta, me hát nem alutt. – Na jó! Másnap tettik magokat a tesvirei, hogy ük ojjan betegek, hogy na! is aszonták Zsófinak, hogy mennyen el a veres kirájhoz, is kirjen tülle ékkis levest, attul osztán maj meggyógyulnak. – Zsófi el is ment a veres kirájhoz. – E meg osztán mekhatta szakácsnéjának, hogy maj jün oda valaki levesir, de osztán mingyá mongya meg neki. – Na jó! Mikor Zsófi megjött, féfutott a szakácsné a veres kirájhoz megmondani hotyhát itt vannak a levesir. – Zsófi meg a zalatt tele töttötte a fazokát levessel, a kiráj fazokát meg telehánta hamuval, is el ment, de a zajtóra oda irta, hogy: "itt járt okos Zsófi, tegyetek rulla, ha tuttok!" s mikor a kiráj lejött a konyhába, Zsófi má akkor sehun se vót. – A tesvirei nagyon haraguttak, hogy neki semmi baja se lött. – Másnap asszongya a veres kiráj, hogy kügygyik el hozzá Zsófit kenyirir, a szakácsné ugy is süt hónap, ü maj csinál Zsófiival azt, a mit. – Zsófi emegy másnap kenyirir; a szakácsné megin femegy a veres kirájhoz, hogy ejöttek kenyirir. – A zalatt Zsófi a kenyeret min kiszette a kemenczébül, egyet a hátára vett, a többbit min felapritotta, is odahánta a disznóknak, is a zajtóra esmét odajirta, hogy: "itt járt okos Zsófi, tegyetek rulla, ha tuttok!" – Harmannap azt monták neki, hogy hozzon bort a veres kirájtul. – El is ment ü szipsigesen, mint a zelött is, is monta a szakácsnének, hogy ütet mos meg borir küttik. – Na jó! A szakácsné most is feszalatt a veres kirájhoz megmondani, hogy mos meg má borir jüttek. – Zsófi meg a zalatt lekapt a szegrü a pinczekucsot, is lement a pinczébe, s megtötötte a kulacsát borral, a hordókat min kifenekelte, is a bor min kifojt, is a zajtóra memmeg

odairta, hogy: "itt járt okos Zsófi, tegyetek rulla, ha tuttok!" – is osztán hazament a borral. – A tesvirei má nem tutták, hogy hogy puszticcsák el?... A veres kiráj most aszonta, hogy kügygyik el körtijir. Zsófi azir is ement. – A veres kiráj a körtifa alatt csinált magának ágyat, is kiszített előre tizenkét jó nádpácát, hogy azzal maj jól ellazsnakojja Zsófit, hogy beléhal. – A kiráj a páczákat a zágy alá dukta s lefekütt is tette magát hogy alszik, de mikorra Zsófi ejütt, valóssággal elalutt a kiráj. – Zsófi is fokta magát, összeszette a zágy alól mind a páczákat, is avval fémászott a körtifára. – Mikor a kiráj felibrett, hát láttya, hogy Zsófi a fán van, kijáttya neki: gyere le te Zsófi, had páhojjalak e mosmá amugy istenesen; – Zsófi asszongya neki: várjál ekkicsit, mig jóllakok. – A kiráj várt mig Zsófi jóllakott, akkor Zsófi lejütt s mikor Zsófi lejütt, a kiráj elő akarja szedni a páczákat, hát láttya, hogy a zágy alatt essincs, hanem mind a Zsófi kezibe van. – Zsófi sem vót ám rest, hanem neki! ugy everte a kirájt, hogy csupa vir vót a háta, mer fehasadozott a zütésektül! is addig verte, mig mind a tizenkét pácát össze nem törte a veres kiráj hátán is akkor osztán ott hatta, s a körtit is haza vitte. – Na jó! A tesvirei mosmá csakugyan nem tuttak vele miccsinálni, kécsigbe vótak esve mijatta, hogy e nem birják pusztitani Zsófit. – A veres kiráj meg, a nagy verés mijatt nagyob beteg lett; a doktorok sehosszem tutták kitanálni, hotyhát mi a baja lehet? – Okos Zsófi mosmeg felötözött doktornak, is ement a veres kirájhoz, is asszonta neki, hotyhát ü meggyógyittya. – Na jó! megmutatták neki a kirájt, hogy ahun ni! ott fekszik a zágyon. – Ü pedig aszt parancsolta a kanfuternek, hotyhát üveget meg sót jó darabokra kell törni, is azzal kell jó vastagon behinteni a kiráj hátát. – Ugyis töttek. – Hát a kirájt majd az ördög vitte el kinnyában; a só igette a hátát, a züveg meg vákta, de azir rajta tartotta a doktor, má mint Zsófi a zorvasságot vagy két óra hosszáig. De már tovább ü se állhatta a diccsősiget, azt a nagy ordítását a királynak, hanem asz monta, hogy fürösszik meg a veres kirájt; – meg is fürösztötték mingyá is osztán lement rula a hátarul a zorvasság. – Na jó! ennek is vige vót. – Hanem a veres kiráj nagyon sokáig vót még

beteg ezután is ammián, hogy a hátát sóval meg üveggel gyógyították. – Mikor osztán fegyögyult, ement esmét a jányokhoz, is ebeszélte hotyhát mi is hogy törtint vele?... me iszen azt is mektutta osztán, hogy a doktornak ötözött doktor is Zsófi vót. – Hanem osztán vót is harag, mirgelődés. – A veres kiráj asz monta, hogy ü mos mingyán megöli Zsófit, de a jányok aszmonták, hogy majd a zicczaka mikor alszik Zsófi, akkor maj megölheti. – Na jó!... Azomba Zsófi ezt is, hunnét, hunnét nem? mind halotta is fokta magát, és egy jubürt megtötött szimmizzel, bele tette a maga ágyába, ü maga pedig a zágy alá fekütt. – Jütt most a veres kiráj egy nagy késsel, is megállott a zágy előtt s aszongya Zsófinak: na hallod-i?... tudod mikor belefektettél a budiba? Zsófi mongya a zágy alól: tudom; a király asz tutta, hogy a zágybul beszél Zsófi; – megmeg mongya a veres kiráj; tudod, mikor a levesemet telihántad hamuval?... tudom, mongya Zsófi; – tudod mikor a kenyeremet megitetted a disznókkal?... tudom, – tudod, mikor a boromat kieresztetted a hordókbul?... tudom, tudod, mikor a körtifa alatt rutul elvertél?... tudom.. Legislegutóljára kirdeszte a kiráj: tudod, mikor doktor vótál, is ugy mekkinoztál, hogy maj belehóttam? Zsófi erre is aszt felelte, hogy tudom, tudom. – Na jó! hát mos má mekhalsz! is avval bele düfte a nagy kést Zsófi, azaz, hogy a jubürbe; erre a juhbür nagyot lütt, is egy csep vir a veres kirájnak a szájába freccsent. – Erre aszmongya a kiráj, ... ennye te Zsófi! de ides a te vired, de bánom, hogy megöltelek, mos mijjen jó lennél te felesigemnek. – Erre osztán Zsófi se vót rest, hanem sebesen kijugrott a zágy alól, is aszmongya: debizon nem öltél meg! me itt vagyok ám? nizz meg jól!... Megörült ezen a veres kiráj, is mingyá elvette Zsófit. – Oda jött a Zsófi apja is, a másik kiráj. – Nagy lakadalmat csaptak; minden vót ott a mi csak kellett, – de vót is dinom-dánom! Ettek, ittak, faggyut sz..tak, anmál világotak, is máig is élnek, ha meg nem hóttak.

/Nagybánya, Szatmár m./

AZ ARANYSZÖRÜ ÉS A FEKETE BÁRÁNY

Mátyás királynak volt egy igazságos juhásza, aki soha nem hazudott neki. Neki az olyan biztos embere volt.

Burkus király vendégségbe ment, és beszélgetés közben el-kérdekte magát, hogy neki milyen hires, jó juhásza van. Ezt nem lehet soha hazugságba találni.

Azt mondta a király, az a vendég király, hogy hát ő megmu-tassa, hogy hát meghazudtolja. Na fogadtak. Elment ki a lányá-val.

Volt a királynak egy aranyszőrü báránya. Kiment a lányával, hogy hátha mégis a fogadást ők nyernék meg. Azt mondja a le-ány, hogy:

– Add nekem ezt az aranyszőrü báránykát.

– Hát – azt mondja – a gazdámé, nem az enyém. Mit fog szól-ni a gazdám, ha odaadom.

– Dehát mégis – azt mondja – egy királylánynak, hát mégis add ide.

Hát addig incselkedett, hogy odaadta.

Na ő is, mikor azok elmentek, megijedett, hogy ő mit csi-nált, hát mit is mond az ő gazdájának, hogy hova lett a bir-ka, hova lett a bárány. Most menyen, meg kell jelentse, hogy hát nincs meg a bárány.

Menyen, gondolkodik. A botját felállítja, a kalapot lete-szi, az lesz Mátyás király. Odamenyen, hogy ő jelenti.

– Felséges uram, jelentem, hogy nincs az aranyszőrü bá-rány.

– Hát hova lett?

A farkasok megették.

– Hát akkor nem vigyáztál reá! Hát métt nem ették meg a

többit es, métt csak ezt az egyet?

Nem, nem jó. Menyen tovább, megen felállítja a botját, me-gint köszön neki:

– Felséges királyom, elveszett az aranyszőrü bárány.

– Hát hova lett?

– Hát a kutba esett, vagy hova lett, nem tudom.

– Hát métt nem vigyáztál reá, métt nem veszte el a többi-ek?!

Nem jó, ez hazugság. Még menyen, még gondolkozik, még a botját felállítja, a kalapot reáteszi. Az Mátyás király, je-lenti neki:

– Felséges királyom, hát megvallom az igazgat: elcseréltem az aranyszőrü bárányt egy fekete bárányért.

Akkor ő elment bé, gondolta: ez így jól van, ez már nem lesz hazugság. Bément. Ott várják, nézik, hogy hát most mit mond. Jelenti:

– Felséges királyom – azt mondja – nagy baj történt oda-kint a nyáj közt.

– Hát mi történt – azt mondja – szolgám?

Elveszett az aranyszőrü bárány.

– Hát hova lett?

– Hát megmondom igazán: elcseréltem egy fekete bárányért.

Mett fekete bárányért cserélte.

– És hol van az a bárány?

– Ott van – azt mondja – középen.

És akkor megnyerte a fele királyságot, meg Burkus király lányát, mett nem hazudott.

/Gáspár Antalné/

Az igazmondás, az mindig megbecsülést érdemel. Még ha vala-mi veszély fenyeget es, akkor es mondd meg az igazat.

/Gáspár Antal/

A NAPKELETI KIRÁLFIU ÉS A NAPNYUGOTI KIRÁLLEÁN

Azelőtt, mikor a fiu mög a lán tizönhárom esztendősek vótak, akkor kezdték egymást szeretni a fiatalok. Akkor a napkeleti királ irt a napnyugoti királnak, hogy üneki van egy fia, a napnyugoti királnak mög egy lánya, hát adja oda a lányát, lögyön az ü fiának a felesége.

A napnyugoti királ visszairta, hogy küdje el a fiának az arcképit.

El is küdte a királ a fiának az arcképit, de mikor möglátta a napnyugoti kiráalleán, asz felelte, hogy még a sáros cipőjít se türüli hozzá.

Ere nagyon mögszégölte magát a napkeleti királfiu. Asz mondta az atyjának:

– Adjál neköm annyi kötséget, hogy huszéves koromig mög ne lögyek szorulva!

Adott is az édösatyja annyi kötséget, oszt utnak indult a királfiu.

Elmönt legislegelsőbb aranművességöt tanulni. Asz mondta az aranművesnek, hogy ütet a legfinomabb aranművesnek tanitsa ki! Ki is tanította olan aranművesnek, hogy több a kerek ég alatt ném vót. Mögköszönte az aranművesnek a jószágát avva tovább indult.

Elmönt a suszterhon. Asz mondta a suszternek, hogy ütet ojan suszternek tanitsa ki, hogy ojan több a kerek ég alatt ne lögyön! Mög is tanította a suszter ojanra, hogy több a kerek ég alatt nem vót. Mög is köszönte szépen, avval tovább indult.

Elmönt osztán a virágkertészön. Asz mondta a virágkertésznek, hogy ütet a legfinomabb virágkertésznek tanitsa ki! Ki is tanította olan virágkertésznek, hogy több a kerek ég alatt nem vót. Mögköszönte a virágkertésznek a jószágát, avval tovább mönt.

Elmönt osztán a napnyugoti királ kertjibe. Kérdözte:

– Köll-e kertészlegén?

Aszonták:

– Éppen most köll egy!

Be is fogadták. Hát a kert nagyon el vot hanyagolva. Ű osztán a kertöt nagyon szépen röndbe hozta. Itt osztán asz mondja a kertészlegén a főkertésztül, hogy:

– Itt lán nem szokott járni?

Aszongya a főkertész:

– Dehogynem. Szokott itt!

– Hogy van az, hogy én nem látok egyet se?

Itt oszt a főkertész fölmönt és mögsugta a királlán két komornyikjának^x, hogy szép kertészlegén van itt, a kertöt is szépen röndbe hozta.

Az egyik komornyikja leszökött, mögnézte a kertészfiut. Avval kötötte oda magát, hogy tunna-e neki kötni esz szép pukétát^{**}? A kertészlegén asz mondta, hogy:

– Tunnék. Mönjön csak egy kicsit sétálni, addig én mög fogom kötni!

Még a komornyik sétált, addit a kertészlegén nagyon szép pár cipőt csinát. Mikor visszamönt a komornyik a pukétáé, kezibe adta a pukétát, és mikor mönt főfelé, a szömibe tünt neki a szép pár cipő.

A komornyik hitt a kis kertészt:

– Gyüjjön csak! Nézze, micsoda ez a kiskapu tetejin?

Asz mondja a kis kertész:

– Ez egy pár cipő.

Asz mondja a leán:

^xkomorna; udvarhölgy

^{**}virágcsokor

– Pipő? – Akkó még nem tudták ara, hogy mi az a cipő, mert ara csak mamuszba* jártak.

A kis kertész aztán mondta:

– Nem pipő, hanem cipő.

– Mi annak az ára? – kérdezte a komornyik.

– Pézé nem adom. Hanem gyűjjön le estére hozzám! – mondta a kis kertész.

– Azt én nem töhetöm, hanem pézé mögfizetöm!

– No, én azt pézé nem adom.

Hogy a komornyik még ojat nem látott, asz mondta:

– No, maj estére, mikor nem lát senki, legyüvök.

Itt osztán a kis kertész odaadta a cipőt.

Mikor főkészült a komornyik, aztat a királkisasszon nagyon nézte, hogy mi az a lábán. Kérdezte, hogy:

– Mi ez?

Aszongya:

– Cipő.

– Pipő?

– Nem pipő, hanem cipő.

– Hun vőtted? – kérdezte.

– A kis kertész adta.

– Hát ijet is tud csináni?

A másik komornyik, hogy hallotta, mingyá leszökött a kertészfiuhon. Ű s avval kötötte oda magát, hogy tunna-e neki kötni esz szép putétát? A másik komornyik is ugy járt. Mos mán mind a két komornyiknak van cipője.

Másnap sétálni möntek mind a három: a két komornyik cipőbe sétált, a királkisasszon pedig csak mamuszba sétált.

Szégyölte a királkisasszon, hogy neki csak mamusza van. Ű is mögnézte a kertészlegént, ű is avval kötötte oda magát, hogy tunna-e a kertészlegén neki kötni esz szép pukétát?

A kertészlegén, asz mondta:

– Mönjön csak egy kicsit sétálni! Addin én mög fogom kötni a pukétát.

*,'szőrcipő' /K./

Még a királkisasszon sétált, addig a kertészlegén neki ol nagyon szép pár cipőt csinált, hogy a fejit aranbötüvel kirakta, oszt főtötte a kiskapu tetejire.

Mikor a királkisasszony visszamönt a pukétáé, neki is a kezibe adta a pukétát. Mikor mönt főfelé, neki is a szömibe tünt a szép pár cipő: a feje aranbötüvel vót kirakva. A királlánnak nagyon mögtetszött a cipő, mingyá kérdezte:

– Mi annak az ára?

– Pézé nem adom, hanem gyűjjön le estére hozzám!

– Mé beszél maga ojan gorombákat? Én aztat nem töhetöm.

Ha mögtudja atyám, vége az életömnek – mondta a királkisasszon.

– Nohát, én pedig pézé nem adom!

A királkisasszonnak nagyon mögtetszött a cipő. Külömb vót, mint a komornyikoké, a feje aranbötükkal ki vót rakva. Ráállt, asz mondta a kertészlegénnek:

– Atyámék elmönnek sétálni, maj legyüvök. Estére nem gyühetök.

A kis kertész odaadta a királlánnak a cipőt. A királlán, mikor az atyja mög az anyja elmönt sétálni, leszökött a kertészlegénhön.

A királlán asz mondja egyszer a kis kertésznek:

– Baj van. Hanem szökjünk mög! Atyám, ha mögtudja, agyonüt mind a kettönket!

Mögszöktek. Mündönütt gyalog möntek, hogy a kis kertész mögmutassa: nehogy a cipőjit se türüli hozzá, hanem még gyalog is elmén vele.

Itt osztán annyira möntek, hogy a napkeleti királ határjába értek. A napkeleti királnak vót egy falka gujája. A gujásoktul asz kérözték, hogy kaphatnának-e ott szállást? A gujások a kis kertészt fölűsmerték – ű kiadta a gujásoknak, hogy ne szóljanak, hogy ű a napkeleti királnak a fia! Aszonta a gulásoknak, hogy asz mondják, hogy ugy kapnak szállást, ha a gulát écceka űk őrzik. Itt osztán a kis kertész mög a királlán őrzötték a gulát: az egyik az egyik oldalán, a másik a másik oldalán ült.

Röggel, mikor mögviradt, ugy indultak tovább a napkeleti firál városa felé. A napkeleti királ várossa szélin csinált

egy deszka bódét, abba mérték az italt. A kis kertész ott hatta a királlánt. Bemönt az édsatyjához. Asz mondta az édsatyjának, hogy küdjé ki a katonákat mulatni, és annyira kérjék az italt, ne kérdözzék, hogy mit kóstál^x, csak hányják a pézt, hogy /a királykisasszony/ ne győzze elrakni!

Az atyja kiküdte a katonákat a bódéba mulatni. Pézt is adott nekik öleget, hogy kötsék! Kiadta parancsba, hogy nem szabad mögkérdözni: mit kóstál az ital. Csak hányni köll a pézt!

Este hazamén a kis kertész. Asz kérdözi tüle:

– Hogy mén a kereset?

Asz mondta a királlán:

– Ha így mén a kereset, itt mög fogunk gazdulni, mer anyyi vót a péz, hogy nem győztem elrakni.

Másnap röggel asz mondja a kis kertész:

– Te csak ittlögyél, én mög maj bemögyök a városba italt rëndölni!

Mögén bemönt a kis kertész, asz mondta az atyjának:

– Küdjé ki a katonákat mulatni, és ne fizessenek! Ha kéri /a királyleány/ a pézt, a bódét verjék össze, mög ütet is verjék mög jó!

A napkeleti királ kiadta parancsba, hogy most nem kő fizetni! Ha pézt kérnek, össze köll törni a bódét, mög aki a pézt kér, mög köll verni jó! – A katonák mög is tötték: a bódét is összetörték, a királlánt is elverték jó.

Este, mikor hazamén a kis kertész, kérdözi:

– No, hát hogy mén a sor?

Aszongya:

– Nem a legjobban. Hanem jó lössz innen elszökni!

– No, ha mán nem jó mén a seft^{xx}, gyerünk be, maj más állást keresünk!

^xmennyibe kerül

^{xx}üzlet

Bemöntek a városba; asz mondja a kis kertész:

– No, majd én beállok a napkeleti királhon kocsisnak, te mög állja be szobalánnak!

Ugy is csináltak. A kis kertész beállt a napkeleti királhon kocsisnak, ü mög beállt szobalánnak.

Asz mondja a kis kertész a napkeleti királnak:

– Csináljunk lakodalmat. Majd én mögházasodok. Hanem nem köll mondani senkinek!

Itt hallották, hogy nal lakodalom lösz, a napkeleti királ házasi a fiát. Szerette vóna a királlán möglátni, hogy möjen a napkeleti királ fia? A királ kiadta, hogy mündön szobalánnak bent köll ülni az asztalná sorba.

A napnyugoti királlán, hogy nem látta a kis kertészt se hun a lakodalomba, a kötője alá kötött egy nagy szélkét^x abba rakott a kis kertésznek mindönfélét, hogy kapjon ü is.

Mikor begyütt a napkeleti királfiu, kezdte a lányokat sorra táncoltatni. Itt először a napnyugoti királlánra került a sor táncolni. Nagyon szabadkozott, hogy ü nem táncol. De itt muszáj vót neki. Mikor látta, hogy muszáj, aszonta: engedjék ki egypár percre! De hogy észrevötték, hogy a kötője alatt van a szélke, azé se engedte ki a királfi. Elkezdtek táncolni, összetört a szélke.

Akkor elkezdte a napkeleti királ kiabálni, a többi mög utánna:

– E lösz a királfi felesége, mer az urát szereti. E sömmibül se akari az urát mögcsalni!

Akkor üsmerte mög, hogy a kis kertész a napkeleti királfi. Akkor röstellte mög, hogy azt irta, hogy a sáros cipőjit se türüli hozzá, mikor el is mönt utánna.

KATONA Imre: Pingált szobák. Borbély Mihály meséi. Kálmány Lajos gyűjtése. Ujvidék, 1976. Hagyományaink. VI. 17. 183-189.

^x 'bögge' /K./

A HÁROM JÓ TANÁCS

Puczok Geczitől

Beszéd: Gothárd álias Puczok Geczitől,
szóról-szóra.

/N.B. Kérdem Geczi bától, hosszú-e ez a beszéd?
azt felelte: ha akarom hosszú, ha akarom rövid./

Eczcző' vót egy nagy gazda, annak a nagy gazdának vót egyetlenben egy fia. Az a nagy gazda meghót, maratt a fiu csak egyedül a nagy gazdaságba. De a szomszéd asszonyok azon kezdik panaszokat a fiunak, Te ennek és ennek az asszonynak is meghót az ura, s völdd el, mert hidd meg, hogy neköd pátronád jó lesz. Mert az még a gazdaságodban téged tanit. Elvétetik véle azt gazdasszont, neki is a nagy gazdasága megvót, az asszonynak is pedig másfelől megvót. Minthogy az asszony immár nagyobb üdős vót, értelmösebb vót mint a fiu. Hát az asszony telhetetlen vót, a fiu pedig gyöngé vót, ki nem tudta teljesíteni az asszonynak az mindön bajait. Az asszony azért a fiut kezdte dorgáni, a fiu ezért megbúsujja magát így gondókozik: hogy én evel az asszonnal mint éppen anyámmal nem tudok meg egyezni, met igön sok a telhetetlenség. Elgondojja magába a fiu, hogy én itt hagyom a feleségöt, itt hagyom mindön jószágomot. Ekkor az embör fölkapja a ruháját s egy kicsi utraváló hamondáját. Mogy az uton, hogy ő a feleségit, a mindenit ott hagygya. A feleségit mivelhogy ő nem tudott róla terhösen hagygya. Hát mönyön az uton, talál egy papot, de messze országon. Kérdi a pap: te hová méssz, te fiu? mönyök Tiszteletes uram szógálni, hogyha valahol hejjet kapok. Jer bé hozzám te fiu, me' neköm szógára van ügyem /= szükségem/. Hát megfogad-

ja az fiut a pap, egy tál pénzt, egész ruházatot ígérve neki. De minthogy immár az fiu, otthon is gazda vót, a gazdasághoz nem kellett neki ötöt, hogy tanítsák, met ü a papnak a gazdaságát tökéletesre tutta tönni. Ezért a pap ötöt nagyon megszerette, hogy még ő nem is tudott a gazdaságáról, mert a szóga hűségösön mindön gazdaságát véghöz vitte. Eltelvén az ő esztendője, így mond az pap: Te János fijam, még esztendőt próbájjunk, me't igön nagyon szeretlek. Tiszteletes uram, én nem bánom, me' ha Tiszteletes uram szeret ingömet, én is szeretöm Tiszteletes uramot. Még könnyen maradhatok. Esmét ígér a pap neki egy tál pénzt, egész ruházatot. Megint eltelvén az esztendüjök, újra esmét marassza a harmadik esztendőre. Eltelvén a harmadik esztendő is, aszt mongya a pap: Nó János fijam! már bért ígérnek neköd esmét. Tiszteletes uram nem tudok tovább én megmaradni, hazól a nagy méreg mián eljöttem, pedig neköm vót gazdaságom. De ennél is inkább egy sütetbe elég három lépén egy kemönczébe. Jól van fiam János, mert eszrevöttem, hogy mi járásbeli vagy. Hanem tégöd immár eleresztlek a hazádba. De ha még gondolatod lössz szógáni visszafordúni, ide jere. Ha valami pusztulást, valami csonkulást látok az hazámba, az én gazdaságomba, mindön bizonnal biztatom Tiszteletes uramat, hogy visszajövök ide. Mindön szavaiddal Cselekedetöddel jó voltál hozzám, s ugyan szeretlek. De Tiszteletes uram, hogy én böcsületösön szógátam Tiszteletes uramat, mindön gazdaságát tisztán vittem, má'most én elakarok mönni az én hazámba. Jól van János fijam, me' tudom s látom az érdömödöt s megfoglak ajándékozni. Neköd János fijam vagyon a három esztendőre három tál pénz ígérve s egész ruházat mindenkorra. Az ruházatodot kikaptad, de a három tál pénzből egy krajczárt sem kértél. Jól van Tiszteletes uram, mer tuttam, hogy megkapom. De hát János én má most tölled azt el nem húzhatom. Te arra réá szógátál, de most ha neköd a három tál pénzt adom meg, kell é vaj három jó tanács? /Alá Salamon az Istennel./ Így felel János, hogy Tiszteletes uram a három tál pénz elfogyandó, három jó tanács mig élök ha megtartom örökké jó. A mig te a marhákat eltakaritanád s a pajtát /istálló/ megtakaritanád addig az ebéd megkészül s a három tanácsot átadom. De te feleség csináj egy nagy pogácsát,

de elsiritve jó széjösön, a három tál pénz térjön belé. Szépön hajtsd össze, csináld éssze, s szép pirosan a kemönczébe süsd meg. Hogy János mikó bėjön a három jó tanácsot is a pogácsát átaladjam. Eljön az ebéd megkészülvén, a pogácsa megsüt /szóról-szóra/. Jánost béhijják, hogy ögyenek. No János most a három jó tanácsot agygyamé átal vaj a három tál pénzt? Neköm ugy lehet Tiszteles uram hogy többet ér az a három jó tanács mint az a három tál pénz. Aszt mongya a pap, mikó jól lakta jól öttek, ittak, Nó János! Három tanács! egygyeik az hogy a hol méssz, az ország uttyán akármekkorát kerűjön, a vert utat a veretlenér' el ne hadd, a hol megakarnál hálni, nézz széjjel, ha látod hogy a gazda öreg s az asszon éfiu, ott meg ne hájj, a harmadik tanács, hogy az estéli haragodat hadd rögre, a röggelit estére. Az utra való köccségödöt, János, kiadom mindönképpen, itt pedig töszök néköd föl egy pogácsát, hogy azt hazáig meg ne kezd, otthon a magod asztalod mellet' kezd meg. Néki adott pénzt adott utra való prémondát az ódaltarisznyába eleget. A pogácsát pedig kötötte a hátára. A pap adott neéki egy kardot, egy pár pistojt s tötést is melléje. Ő avval szépön elbucsuzott az paptól s a papnéto'. Mikor a faluból kijött vóna, három vándor legént meglát, az martján /part/ hevernek. No hát jertök, kejjetök föl s indujunk, mert én is eddig eddig a faluig mönyök. Nos megindulnak négyen. Az ország uttya egy erdő alatt elmönt s tova az erdőnek a szöginnél nagyot kerüt. Mönt egy ösvény az erdő dérékán körösztü a hol három órával hamarébb mehettek. Aszt mongya a három vándor legén, jere pajtás itt mönnyünk körösztü met itt három órával is hamarébb mönyünk. Mert én nem, mert én a vert utat a veretlenér' soha el nem hagyom. Igön sokáig hát egygyütt nem járunk, mert mü itt mönyünk keresztül igyenösen, ha te akkorát kerülsz. De immár bévót alkonyodva és sötétedve /több "és"-t nég nem observálok/. A három vándor legén körösztü indul az erdő dérékán, a pap szögája pedig került az erdő bütüjéhez a vert uton. De mikor a három vándor legén az erdő közepébe bé-mönt vóna, 12 tizenkét tolvajjal szömbé találkozott. De megjed a három vándor legén. Hát tolvajt keznek kiátani. Meghajja a pap szögája-féle, de kapja a pistojt, egygyet lő. Ne féjjetök, me én is mönyök. Kapja a másikat, aval is egygyet lő. Ne

féjjetök me mü is mönyünk. /Itt interpelláltam a kis szötömnyi puczkot hogy, hogy mondhatta a pap szögája egy árva feje lé-tére, hogy mü is mönyünk? ugy ugy hiszöm azé mondotta, hogy tuggyák azt a tolvajok, hogy többedmagával van/ kapja a kardot, csöngeti, dörgetni kezdi ne féjjetök, me mü is mönyünk. Ő pedig az ország-utból egygyet se lépett. A 12 tolvaj megjed, megfutamodott, a három vándor legén meg a pap szögája felé. Kedves pajtás megmöntéd az életünket. Azér' nem möntem, lássátok arra az ösvénre, hogy nem jó a vert utat a veretlenér el-hagyni. No mö is többet el nem maradunk tölled a merre méssz. De egygyütt utaznak, kapnak egy nagy mezőbe egy fogadót, de este. De már csöpörgött az üdö, nagyon sötét vót, me fölhös idő vót. Mönnyünk bé ide ebbe a fogadóba, kérjünk szállást s hájunk meg. Mert a még fölmennénk a faluba addig ojan hejre kerülünk, hogy nem kapunk szállást, mindön embör lefekszik. De bémönnek s kérnek szállást. A fogadósne pedig mind egy huszár ojan gavalléros fejer-nép vót. Asz' mongya, hogy hogy is kérnek a fogadóba szállást? mikor egy portió pálinkát vaj egy fértáj bort megisznak, ott szabad hálni. De az' korcsmárosné-nak az ura a gócz /cserepes/ alatt szunyikált, a pipaszáron taknya, nyála fojt le. Meglássza János, hogy ott micsinál a vén embör s az asszon mijen ügyes. Ugyan édös asszonyom ez a kied ura-é? Az az, ögye meg a fene a vén hitván tetves tolvaját. A pap szögája a három vándor legénnek aszt mongya, hogy nó barátim! tük itt háltok, vaj jöttök. Mü barátom nem mönyünk, hiszö' nézd, itt hájjunk meg. Kimönnyön a pap szögája, hát lássa, hogy nagyon sötét van. Igy gondója a pap szögája, hogy hiszöm én meghálok, én nem alszom, hogy vögyem észre, ha valami történik. Ők ögygyütt /egygyütt/ öttek négyen s ittak. Az korcsmárosné nekik jó ágyat vetött éppen az ágyához közel. A vén embört a gócz alól kidöfötte, kiszurkolta: erigy vén kutya! vetközéé és fekügy le. A vén embör kiköt a gócz alól, levetközött s lefekütt. A három vándor legén s a pap szögája ök is a hejre a hová vetött a korcsmárosné ágyat. A pap szögája asz' mongya a három vándornak: Huzögygyatok, hogy fekügyem én az ágy felől. A három vándor legén pedig mihejt lefekütt, eczszöribe úgy aluttak, hogy még horkoltak. De ugy 10 óra tájon bémönnyön

egy ügyes embőr fejr köppönyegösen. No fogagygya az asszon: Jó estét nótárus komám uram! De a pap szögája is még horkóni kezd, hogy lássa meg, hogy abbó' mi lössz. Az korcsmárosné sütemént, italt egybe az asztalra rak. Nó Nótárus komám uram! tuggya mi: most ideje mindönnnek. Öjjük meg a vén kutyát, a vén hitvánt. Fogjuk erre a négy legénre. Mongy aszt a nótárus: éppeg jó. A vén embört megnyomják az ágyba. A még a gégéjit ki-vágnák, János is a pap szögája egy jó bicskával a fejr köppönyegnek az hátujából egy singet levág. A nótárus uram, maga pedig a vérös hust tögyük a feje alá /ad normám: az ur ökeme/. Tönni akarja a nótárus a pap szögája feje alá. Az pap szögája pedig így kezd tönni: Aj, haj, nem merik az ő feje alá tönni a kést töszik a más háromé alá. Nó nótárus komám uram! most csak mönynyön el haza. De lögyön figyelömmel, hogy röggel vaj hajnalba, mikor ezök elindulnak: én tolvajt kiátok, hogy maga jöjjön eczczöribe jó erővel, hogy meg kell fogni ökö, s fogjuk reá, hogy ök ölték meg. A nótárus egybe el haza, a fejr köppönyegöt levette. A fejr köppenyeget a hogy levette az feleségének odaadta, hogy tögye bé a ládába. Az korcsmárosnétól az három vándor legén, s a pap szögája megindultak jókor. Hogy a korcsmárosné kiábálni kezdte a tolvajt, hogy mét öltétek meg az uramot. A nótárus pedig mind fülelettel vót, hogy meghallotta az asszonnak a tolvaj kiátását. Egybe embereket kötött föl, lefuttak s megfogták a négy legént. Az négy legént fölvitték a faluba biróni. Egybe falut gyütöttek, a hütösség eszszekoppant. Az nótárus nagyon: no tögyék az ítéletöt, hogy miképpen elkell vesztetni öket. Vótak ojanok köztök hogy aszt monták, hogy ki tuggya, vajon hibások-e? Az nótárus mind csak azt mondotta, hogy ítéletöt kell tönni, mert ök a hibások. Ezt végezük a nagy előljárók, hogy föl kell öket akasztani. Az pap szögája nem, de a más három vándor legén örökösen sirt, hogy nekik ártatlanon el kell veszni. A mikor a sententiát kimonták, akkor a pap szögája ennyit szóllott: Bücsületös nemös hütösség! Nekünk is lögyön valamit szólni szabad. De azt felelik a bücsületös nemös hütösségök, hogy mind ti nem is szólok sömmit csak sirtok. De én má most szóllok bücsületös nemös hütösség. Szój hát, mert meghallgassuk a tiétököt is. Bücsületös nemös

hütösség, azon istállom nótárus uram itt van-é? /Nb. Siménfalván nótariust pronuciálnak./ Mi kurva anyád bajod van velem, itt vagyok. Bücsületös nemös hütösség! Nótárus uramat ki ne eresszék. Egy ügyes bücsületös emberöt a nótárusné asszonhoz küdeni kell. El kell kéretni az Köppenyeget /Nb. egyszer mindenkorra kívánom megjegyezni, hogy a mi vidékünkön rendes beszélgetésben mássalhangzón kezdődő szó előtt soha sem mondanak "az"-t/. Ahogy odadja a nótárusné asszon esszefogva a köppenyeget, ki ne bontsa a mig ide nem hozza. Egybe egy pógárt elküdenek s reá parancsolnak hogy oda vigye, de ki ne bontsa. Az pógár a nótárusnétól az köppenyeget elkéri s elviszi. Soha ki nem bontották a még /mig/ oda nem vitték. Aszt mongya a pap szögája itt sem szabad kibontani hanem bücsületös nemös hütösség, kérgyék meg a nótárus urtól, hogy mi hiányossága van ennek a köppenyegek. Asz mongya a nótárus: kurva anyád mit tudsz? még annak héjányossága nincs, fogjátok, mert lássátok hogy most is csak bolondoz. Bücsületös nemös Hütösség! bontsák ki, nézzék meg hogy mi hijjányossága van. kiboncsák a köppenyeget, s meglássák, hogy egy singnyi ki van belöle vágva. Ugye nótárus uram! hogy hijjányossága van? Az mut héten az erdön valánk, s a legén valami szérént elszalasztá a fészét s elvágta. A min jöttem vóna haza megakatt osztán s a bokor lehasította. De így mond a pap szögája: Böcsületös nemös hütösség! nözze meg met, nem hasadás, de tiszta vágás. Ezt már lássuk, hogy nem hasadás, de tiszta vágás. De hát te urát tudod-e adna, hogy ki vágta el? Én igön, mert a mig a vén embört az ágyba megölték, addig vágtam én le. Ugy hát a darabját elé tudnád-e adni? én elé, mert itt van! s oda atta. Nözze meg Bücsületös nemös hütösség! hogy éppen onnét való darab. Ahajt eczczöribe kaptak a nótáruson. Nótárus uram hibás. A nótárusnak, minthogy a legényöknek az vót ígérve, hogy fölakasszák, neki esnek, az asztal mögül kivötték s egybe fölakasztották. Az asszont melléje, a korcsmárosnét. Az négy legént utnak eresztették, hogy má kimöntöttetek magatokat. Ekkor a három vándor legén s a pap szögája megindultak s jöttek. No má mü pajtás! erre az utra térünk. Mit kívánsz töllünk, hogy münköt két hejt az haláltó' megmöntettéé? Én pajtás tölletek sömmit

se kérök, hanem /Róka: henem/ ha akartok valamit adni, ha atok, elvöszöm, ha nem pedig, hálát adok az Uristennek, hogy megmönthettelek. Igen de adunk hárman háromszáz forintot elég löszsz-e? A min' megmondám néktök barátim, ha a mit akartok, agygyatok. A három vándor legén megaggyák neki a 300 forintot. A három vándor legén elmönnek más utra, a másik pedig mönyön a szülötte hejjire. Mikor a falu végire és között, bémönt a falu végin egybe az első házhoz /Puczok jól kiejtötte az "l"-et/. De ő mikor elment vót hazól, csak 15 esztendős vót. De ő akkor mikor elmönt vót a feleségit viselősön hatta. /Jó hamar megházasodott, ettől vehetnének példát sokan/ ugy de ő már nem tutta. De hát a falu végin, hogy szállást kért, attak, de őtöt nem üsmerték, ő aszt mondotta, hogy no gazduram az árnyékszék-jük merre vagyon, me neköm a hasam fáj... Neköm az ézczzaka sokszó ki kel járnom. Hátul a ház véginél eczcziribe megkapja az árnyékszéket. Ő kimönt egyébit mindenit bennhatta, csak a pár pistojját s a kárgyát vitte. Ő elment haza, az ablakon bémézött a feleségihöz. Az feleséginek egy hassal lött vót két fia, tölle való. /Ezt nyomatékosan mondá Geczi bá./ A két fiuk már nagyok vótak. Az anynyuk a tűz előtt fondogált. A két fiu üllött egygyik-egygyik felől, a másik másik felől. Eczczör egyik fia csókolta, máczczor a másik fia csókolta. Az ura meglátta az ablakon bé. Az ura így gondojsza: No látod-e most is mi csinál a latrokkal!? Én ebből a hejből mind a hármon körösz-tüllövöm ökököt. Kapja a pistojt, hogy eczczörre mind a hármon löjje körösztüül ökököt. De eszibe jut, hogy megállj! mert az pap neköm mit mondott vót az harmadik tanácsba, hogy az estéli haragot hagygyam röggelre, a röggelit estére. Elmönnyön a szállás-ra vissza. Bémönnyön a szállásra, így mond a gazda: Legén maga sokáig üle. Héjába me tizzsör eljöttem az ajtóig s mindenkor vissza kellött mönnöm ugy fáj a hasam. De ennélfogva... lefeküött, röggelig szépen nyugodott. Röggel a szállást megköszönte s megindult. Elmönt éppeg a feleségéhöz haza. Egygyik fiu vágta a fát, a másik hánta a ganét. Bémönt a feleségihöz, de a felesége nem üsmerte meg. Ugyan édes asszonyom! ha megöngedné, hogy egy óráig vaj kettőig megnyugunnám, me megfáradtam. Még ugyan jó szüvel nám bánom, ha mingyá két nap itt is ül is.

Letelepedik, levetkőzik, így mond, az asszonnak, hogy asszonyom van-e kiednek egy tyukja, hogy pénzé' neköm megölné? Hogy ne vóna, vagyon pénzéé mindön. Megöli a tyukot, megkoppassza fáinul, szép pirosan megsüti. Van-é édös asszonyom egy kicsi lisztye ekkicsi zsirja, hogy sütné ékkicsi sütemént? Süssön mint egy három négy kupát meg ékkicsi kürtös kalácsot, pánkót, palacsintát. Miféle embör lehet ez, hogy ez annyit készített egyedül magának? - így gondolkozik az asszony. Így mond az asszony, hogy im ma mindönök meg vadnak készön. Jól van édös asszonkám! hát ez a két fiu a magájéé, vaj csak ugy jöttek ide kiednek segidül? Nem met éppen tisztán az én két fijam, egy hassal löttek. No édös asszonyom, itten valahol árunak-é bort? Igen édes jó emböröm csak ehejt főjjel nem messze. Fogja édös asszonyom hozzon egy félvödör bort. De az asszony a mig a bort elvinné a szomszéd asszonynak mind elpanaszója, hogy ő nem tuggya miféle embör van nála. Ennyi s ennyi sütemént, meg egy tyukot süttetött má most küldi félvödör borér. Pedig csak egy óráig vagy kettőig kért nyugodalmat. Pedig ugyan kérlek édös kedves komáim, szomszédaim egy kicsit figyelmözzetek hogyha valami lönne. De ő az asszony a bort elviszi az asztara, az asztara elérakja a sütemént is, a bort is, a tyukot is. Itten édös jó emböröm mindön készön van, üjjön ide s ögyék s igyék, mulasson. Mönnyön édes asszonyom, hijja bé aszt a két fiut is, hogy azok is ögyenek igyanak s mulassanak velem. Haggya el édös jó emböröm mert nekik adok én, csak maga ögyék, igyék, s mulasson. Mönnyön édös asszonyom mert egy falást sem tudnék megönni s meginnya nállok nélkül. Az asszony kimönnyön s békiácscsa a két fiát. Az embör üteti az egyik fiát az egyik, a másik fiát a másik felől maga mellé. Édös asszonyom, kied pedig üjjön velem szömbe. Édes jó emböröm, maga mit gondol, hiszön ezéé nem kellött vóna annyit készítettetni, hogy velünk megetesse, itassa. Édös jó emböröm, mü erre érdömetlenök löszünk. Vaj nem, édös asszonyom, met ennek im má más értelemnek kel lönni. Édes jó emböröm, annak az értelmet nem tudhatom. Ijön szépen köszönjük a hezzánk való jó akaratot. Édös jó asszonyom, igön jó szüvel attam magának, édös jó asszonyom vót-e ura? Vót neköm édös jó emböröm s azt busulom, hogy el-

szökött, elhagyott. De ugyan rég hogy nézöm mióta bėjött édös jó emböröm hogy mintha maga éppen az én uram lött vóna. Én éppen az is vagyok édös asszonyom! Te édös Máriskóm! mégis ingüm nem mertéé vóna megszöllitani. Az este köröszkül akartalak löni a két fijammal. De hát jertök s hogy csókolgassalak meg, mert az paptó három tanácscsal jöttem a hol laktam. Az harmadik tanácsnak köszönhetem, hogy az este nem löttelek meg. Az pap aszt monta neköm harmadik tanácsba, hogy az estéli haragot hagygyam röggere, a röggeli haragot hagygyam estére. De most nézd meg édös feleségöm micsoda szép piros pogácsát töttek, a mig én az magam asztalom mellé le nem ülök a pogácsát meg ne kezgyem. De má most nézd meg édös feleségöm kezgyük meg ezt is ögyük meg. De hát a pogácsát vágni kezdi egy késsel, de hát a kés nem járja. Kapja a pogácsát ketté töri a közepin. Hát a pogácsából az három tál pénz kihull. Met a pogácsának a pénz vót, a három tál pénz a bele. Az vékonyon az héjja maratt csak meg, a pénz kihullott. Ezt azéé monta, neköm az a pap a hol laktam, suhutt meg ne kezgyem csak itthon a magam asztalomnál. Hogy nehogy valahol megkezgyem s a pénzér megöjjenek. Így hát ezön az uton édös feleségöm, örromra vetöd-e valaha, hogy én elmöntem vót, itt hattalak vót? Édös kéncsök, uram soha óród-ra nem vetném. Ekkor megcsókolgatták egymást, még ma a mái nap egygyüttélnek, ha meg nem hótak.

VIKÁR Béla: Vegyes néprajzi gyűjtés. 398-416. EA 4535

A HÁROM TANÁCS

Egyszer egy öregember a halálos ágyán a fiának ezt a három tanácsot adta: először, a titkodat ne mondd meg a feleségednek, ha valami nagy titkod van. A második, hogy őrizkedjél a vörös embertől. És a harmadik pedig az, hogy örökbe gyermeket ne végy. Nahát gondolkozik a fiatalember, hát milyen tanácsok ezek, métt tiltsa az apja tölle, hogy ezeket megtegye. Hát gondolt egyet magába, kipróbálja. Először es elvett egy árva gyermeket örökbe. Növelte, öltöztette, ugy, mint a magáét. Közbe volt neki egy vörös ember barátja, – barátnak szerzett – evvel is próbát akart csinálni. Hát egy alkalomval pénzt kért tölle kölcsön. Hát a vöröseember adott jó kamattal, hát aztán egy üdö mulva az ember megfizette az adósságot, de tanu nem volt, amikor átolvasta neki a pénzt, avval üt meghazudtolta a vöröseember. Azt mondta, hogy ő nem kapta meg a pénzt, fizesse meg. Ugyhogy a vöröseember másodszer es felvette tölle az adósságot.

Na, a harmadik, hogy a feleséginek ne mondjon el minden titkot, hát azt es ki akarta próbálni.

Vót ott a szomszédtságban egy nagy főur és annak voltak valami gyönyörű madarai, drága madarak. Hát nála a fiu, amelyiket örökbe tartott, már legénke volt; hát nekikerült s ő a madarakot az uraságtól a galickákkal együtt ellopta s elrejtette. Megmondta a feleséginek, azt mondja:

– Én elloptam és meg akarom ezt enni.

Azonban ő fogott két galambfiat s azt adta oda a feleséginek a madarak képibe, hogy azokat lopta.

Na, a felesége meg es készítette s megették.

S közbe esszezőrdültek valami felett, az asszon feleselt, végin lekent két pufont az asszonnak. Hát az asszon abba a helybe:

– Állj meg te ilyen gazember, s olyan gazember, hát te ingemet megpofoztál, hát én most kikiabálom, hogy elloptad az uraságnak a madarait.

Hát elítélték az embert, akasztófára. Hát ott nem vót a helységbe hóhér, hát pályázatot hirdettek ki, hogy aki fölhuza, hát nagy fizetést kap. S akkor előugrott az örökbetartott gyermek, s azt mondta:

– Én felhuzom.

Igy aztán az ember meggyőződött, hogy az apjának igaza vót, hogy ezt a három tanácsot fogadja meg. Akkor szót kért, elmondta a történetet ott a bíróknak, hogy ü ezt csak próbából tette. Azok a madarak megvannak és ide vannak elrejtve, menjenek, vegyék ki, mett ezt ki akarta próbálni, a feleségit, a vörös-embert es /avval es próbálkozott, ugy, hogy kitudódott, hogy attól is örözködni kell/, az örökbetartott fia es kimutatta magát, hogy hát igaza vót az apjának, hogy örökbe gyermeket ne fogadj.

S így aztán megszabadult, de megtartotta ezt a tanácsot, másoknak es tanácsolta, hogy ezt ők tartsák meg.

/Gáspár Antal/

BOSNYÁK Sándor: Gáspár család meséi. 24. 58-60. EA 13502

AZ OKOS LÁNY

Egy obsitos kiszabadút a katonaságtú, oszt mönt hazafelé az országuton.

Nagyon e vót fárodval, osztég betért pihenni egy magányos házhoz. A házba egy erdős lakott a csalágyáva. De nem vót az udvaron más, mind egy lány. A lány szép vót, teccöt az obsitos katonának. Kért tüle egy pohár vizet. A lány hozott egy poharat, főhuzta a vödröt, osztég szépön, illendően kiszógáta a katonát.

A katona beszédbe egyelődött a lánnya. Aszondi neki:

– Ollan szép vagy, te lány, hogy teccöl neköm.

Aszondi a lány:

– Ha ötfen év múva mondaná, aszondanám, hogy hazudik vagy hibázik a szöme velága!

– Ejha! de különös terömtése vagy az Istennek, Higy hilynak?

Aszondi a lány:

– Nevem eleje ollan, mind a hátujja. A közepe dufla.

– Ebbü ugyan nem sokat értök! – gonduli a katona. Tovább kérdi a lányt.

– Talán csak magad lakol ebbe a házba?

– Nem – aszondi. – Van anyám is, apám is, bátyám is, ánygom is.

– Hát hun az anyád?

– Belü van, főz!

– Mit főz?

– Föl-alát! – mondi a lány.

Ebbü se sokat értött a katona, de azér csak tovább kérdöszte:

– Hát apád hun van?

– Vadászni!

– Amit mögfog, aszt ott hagyí, amit nem fog mög, aszt hazahozí!

– Hm – gondolí a katona – ebbü se sokat értök!

– Hát a bátyád hun van?

– A mezőn!

– Mit dőgozík?

– Kis kárbu nagyot csinyál!

Nagyot nézőtt a katona.

– Ennek a lánnak egy kerekivel biztosan több van! – gondúta magába. De csak tovább foltatta a beszélgetést.

– Hát az ángyod mit csinyál?

– A tavali örömét siratí! – mondí a lány.

Gondulí a katona:

– E mégis csak bolond löhet!

Hát kí is próbállí. A bolondok nem ígön tuggyák mögmondaní, hogy mennyí idősek! Mög ís kérdí túle:

– Hány éves vagy, te lány?

Aszondí a lány:

– Amennyí annyí, az anyám kéccörannyí, apám öttel több, hárman százévesek vagyunk!

Vakarí a fejítt a katona, oszt aszondí:

– Aszt hittem, te lány, hogy bolond vagy, pedig látom, hogy én vagyok buta. Hát mondd mög neköm magyarán, hogy miket montá te mast neköm.

Aszondí a lány:

– Hát mível szépön tud könyörögni, hát émondom. A nevem: Anna. Az anyám babot főz. Az jár föl, alá a fazékba. Az apám böhákra vadász a gatyája ráncába, mög az ünge derekába. A bátyám a föld végét árkujítt föl, mer a kocsíkk éjátták a föld végét. Az ángyóm peíg mast szülí a hatodík gyerökít. Én tízönkilenc éves vagyok, anyám harmincnyóc, apám negyvenhárom éves. Hárman százévesek vagyunk.

A katona avva tovább mönt. Gonduta magába:

– Illen okos lánnýá se talákoztam még életömbe!

BERZE NAGY János: Baranyai magyar néphagyományok. Pécs, 1940.

2. köt. 165. 359-361.

A NYOLC GARAS BEÓSZTÁSA

Három nömös késérgette Mátyás királyt, mindegyik szeretött volna titulust kapni. Amint a tanyák közt möntek, láttak egy béröst fölöstökömözni: kinyeret fölöstökömözött, azt is feketét, az ökrök mög ötték a szép fehér szénát:

Azt mondja neki Mátyás király:

– Hogy van az, hogy az ökrök olyan szép fehér szénát ösznek, te mög csak kinyeret öszöl, azt is feketét? Nem ád a gazdád?

– Kevés a béröm! – mondja a béres. – Csak nyolc garas van egy napra, abból is csak kettő az enyim!

– Hogyhogy? – kérdezi Mátyás király.

– Kettővel tartozok, kettőt sárba vágok, kettővel régi adósságomat fizetöm, neköm csak kettő marad.

Mátyás király aztán elment a nömösekkel, másfelé, de möghagyta a bérösnek, hogy addig mög ne mondja senkinek /a megfejtést/ míg csak az ü képit háromszázszor mög nem láti.

A három nömös mindönáron titulust szeretött volna kapni; de Mátyás király azt mondta, még csak mögfejtik, amit a bérös mondott, addég nem kapnak.

Elmöntek a béröshön, hogy fejtse mög, hogy mit jelönt, amit Mátyás királynak mondott, hogy a pénzt sárba vági?

Azt mondja a bérös:

– Fizessenek háromszáz aranyat, akkor mögmondom, nem is szabad előbb mögmondani, azt mondta Mátyás király, addég mög nem mondjam, senkinek, még az ü képit háromszázszor mög nem látom.

Kifizették.

– Kettővel tartozok – mondja a bérös –, az apámat tartozok tartani, mert mán öreg embör: két garast úrá szánok; kettőt sárba vágok, mert van egy eladó lányom, maholnap elviszik, amit ráköltök, akárcsak sárba vágnám; kettővel mög az adósságomat fizetem, törleszteni köll, hogy elfogyjon, úgy nem marad csak két garasom.

KÁLMÁNY Lajos: 1872-1919 EA 2771 III. Alföldi gyűjtés. 9. 499.

MÁTYÁS KIRÁLY MEG A BÖLCS RAB

Mátyás király idejében volt egy halálraitélt rab. Nagyon bánatos volt és kérte a kegyelmet a királytól. Mindig azt hangoztatta, hogy ő ártatlan.

Egyszer a király elrendelte, hogy vezessék fel hozzá ezt a rabot, hadd lássa ő is. Amikor aztán felvezették hozzá a rabot így szólt Mátyás király a rabhoz:

– Ha a kérdésekre megfelelsz, akkor kegyelmet adok neked! Hozd fel magaddal a legnagyobb ellenségedet és a leghüségesebbet. És a leghüségesebbnek az ellenségét.

Erre az ember elindult haza. Utközben betért egy vágóhidra és bevérezte magát. Mikor hazaért azt kérdi tőle a felesége hízegő szanakkal: – Megszabadultál?

– Kegyelmet kaptam a királytól.

– És mi van veled, hogy véres vagy?

– Jaj, hogy megmondjam neked hát megöltem egy embert a pénziért.

– Hun a pénz?

– Nem vót nála egy fillér sem.

Erre az asszony nagyon szomorú lett.

– Na de holnap reggel fel kell menni a király elibe, mert szeretne látni a király téged is, mivel már engem közelebről ösmer. Elrendelte, hogy vigyük fel a kutyát is, meg a macskát is!

– Ha így akarja a király, akkor menjünk! – mondá az asszony.

Az ember vitte a kutyát, az asszony meg a macskát. Akkor az ember jelentette magát a királynak:

– Felséges király atyám parancsára megjelentünk!

– Na mondd meg mék a legnagyobb ellenséged? – mondta a király.

– Ez a legnagyobb ellenségem! – és az asszonyt pofonvágta.

Erre az asszony annyira dühbe jött, hogy a király előtt pofonvágta az ura és így szólt a királyhoz:

– Felséges király atyám most már kimondom, hogy mit tett ez a rosszéletű ember. Ahogy kiszabadult a börtönből és hazafelé jött, hát megölt egy embert utközben.

– Na te jó asszony mi büntetést kívánsz neki, amér megölte azt az embert?

– Akasztófát felséges király atyám! – akasztófát egyből!

– Nem lesz az egy kicsit súlyos te asszony? Én azt gondolom, enyhítsünk a büntetésen hiszen eleget raboskodott már!

– Itt sem irgalom, sem kegyelem, fel kell akasztani. Nem elég, hogy embert ölt, még engem itt a felséges király színe előtt pofonvágott.

– Még erről beszélünk – mondá a király. Akkor az ember felé fordult.

– Mék a leghüségesebb hozzád?

Akkor az ember elkérte a kardot és a kutyának levágta a fél fülét. A kutya arébb szaladt és akkor szólott neki az ember:

– Fickó gyere ide!

Akkor a kutya odaspompolygott hozzá, nagy farkcsóválással és a fejét az ember térdére hajtotta és megnyalta a kezét.

– Na felséges király atyám, ez a leghüségesebb hozzám!

Látom! – mondja a király –. Most mutasd be a hüségesek az ellenségét!

Akkor elővette az ember a macskát és letette a kutya elibe. Akkor a macska hirtelen belekapott a karmával a kutya orrába. Majd felborzolta a szőrét és villámló tekintettel fujtmorgott rá.

Igy a király elösmerte, hogy igaza van az embernek.

Azonnal szabadon bocsátotta az embert.

A JÓ TANÁCS

Écczér három ur ement utaznyi. Mémentek, méndégétek; hát mire béakomodott, beleértek egy sűrű erdőbe, ott osztán ebolondutak. Écczer csak egy világot láttok messzirü; hát osztán csak arafelé tartottak; mire odaértek, hát egy öreg ember ki-gyött elejbék a hajléekbu; ettü osztán éjeli szállást kéertek. Az öreg ember aszongya nekik: Hiszen jó van, szállást adok, de magam is vendégeket várok écczakára. A három utas kéerdeszte, hogy micsoda vendégeket vár? Az öreg ember aszt feleli: Három fijam van, azokat várom: er rablu, egy gyilkos, még él léleekvesztő; ha ezékke mek tunnak féernyi, akkor hát itt marathatnak.

A három ur ere esszünéezett, osztán magukba tanakottak, maraggyanak-e; vas-sé? Végre mégis étökéték magukba, hogy megmarannak. A min béemennek a hajléekba, hát láttyák, hogy tizenkét emberre van terietfe az aszta. Akkor nagyon mekhök-kentek, osztán csak várták, hogy mi lesz ebbü.

Hát ecczer csak megállott az udvaron három hintu, osztán külépett belölle három széep uri ember. Ezek vótak az öreg embernek három fijaji. Azután nem sokára vacsoráznyi kesztek. Hát csak ettek-ittak, még beszélgettek szépen úgy éefé tájig. Akkor az öreg embernek egyfik fija valamiképpen úgy ésszü-bojtotta a három utast, hogy azok szerén ekesztek egymás köszt pörünyi, hogy majnem má hajba kaptak. Addig-addig csingátok, hogy utójáró úgy ésszükomlottak, hogy egymást rendessen erak-ták. Akkor az, a ki egyyüveszesztette őket, aszongya nekik, hogy igasságot tész kösztük, ha füzetnek neki tisz pöngöt.

Mit vót mit tennyi, a három utas megatta neki a pénszt,

hogy egyyescscse esszü őket. Ez osztán még is lett. De ekkor meg elüállott a másik fija az öregnek, és aszongya, hogy ő még meggyögyettya őket tisz pengőér. Eszt is csak meg-megatták nagy nehezen. E még osztán adott nekik valami innya való dühüs me-déczinát.

Mikor má ez is megvót, akkor az öregnek az a harmadik fija, a ki eddig csak haagatott, e kezd nad döczögössen nevetnyi és aszongya nekik: No, tik hát megjártátok a bolongyát; két bá-tyáimok tiktéket széepen feütettek, kifigurásztok; az egyfik készakarva ésszübojtott benneteket, a másik meg orvosság he-lett netrebulát /maszlagos nadragulya/ adott innya, osztán még drágán meg is fizettétek.

Erre a három utas e kezdett nad dühüssen káromkonnyi: szit-ták az árgyiliussát, terémburáját, még a rézangyalát, úgy hogy majdnem a lölküket eveszesztették a nagy förtelmes éktelen káromkodásba. Utójáró az álom enyomta őket, és ide-oda edülé-desztek.

Mikor másnap feébrettek, a nap má jó magossan vót, fájt minden csontyuk, meg széedölgött a fejük; a három fijunak még se hire, se hamma nem vót má. Az öreg ember akkor aszongya nekik: Nám megmontam az este az igazat; az egyfik fijam f i s - k á r i s, ez rabol; a másik meg d o k t o r, ez gyilkul; emem meg léleekvesztő, a b a r á t. Az egyfik ésszübojtott, a másik bolondéttót adott, a harmadik még künevetett bennete-ket, még szerén káromkottatott veletek. Nám, megmontam elüre. Mos hát adok egy jó tanácsot az utra: lölködet a papra, éle-tedet a doktorra, erszényedet a fiskárisra ne bizd!

Ha eszt a jó tanácsot megtartották, tán még most is ének, ha eddig meg nem haatak.

/Szalafő, Őrség./

MÁTYÁS KIRÁLY ÉS AZ ÖREG EMBER

Háthogy Mátyás kiráj, mikor járt falukrul falukra, asz kérdi Mátyás kiráj, három ural ment, asz kérdi Mátyás kiráj, egygy öreg ember nigy ökörel ot szántott:

Örek, hány a harmincketteő?

A három ur meg ot vaót mellette. Asz feleli:

Csak ketteő.

Messze-e még a messze?

Asz monygya: A nigy ökröm szarvájig, az öreg.

Hoty tudnál, aszonygya, három bakkecskét mekfejni?

Aszonygya: A felsiget kipivel.

Az arannyal. Az ő rajta vaót. Elindulnak. Az öreget othat-
ták. Asz kérdi Mátyás kirájtul a három ur:

Mit jelent, aszonygya, hocs csak ketteő?

Aszonygya: Mennyetek vissza és kérgyitek mek tülle.

Visszamennek, asz monygya ety közzüllök:

Öreg, mit jelent ketteő?

Megmondom, aszonygya, tiz darab aranyir. Hát aszonygya,
mikor fijatal vaótam, harminckét foga vaót, mos mek csak ket-
teő.

Asz monygya, osz vakarták a fejöket.

Hát az mit jelent, messze-e még a messze?

Megmondom huz darab aranyir.

Megatták neki, na meg.

Aszt, aszonygya, hogy mikor fijatal vaótam, elláttam egy
dülleő feőded, de mos csak a nigy ökröm szarvájig.

Na aszonygya, hát ez mit jelent, hoty hoty tudnál három
bakkecskét mekfejni?

Megmondom aszt is harmindz darab aranyir. Ez aszonygya,
tik vattok. Itt a felsige kipe.

Teccik-i érteni? Űk a három bakkecske, űket fejte meg.

VÉGH József: Sárréti népmesék és népi elbeszélések. Debrecen,
1944. 84. 121-122.

AaTh 921F^x Mátyás király és az öreg ember

AaTh 922B A király arcképe a pénzen

MÁTYÁS MEG A TANÁCSOS URAK

Hát Mátyás királyt a tanácsos urak mindég nyakargatták, valamely új törvény megszabásáért. A király kivitte az urakat máncsra a mezőre, hogy mégis egy kicsit hát hagy gőzölgjön a fejek. Mán ott tanáltak egy öreg embert szántani négy ökörrel és egy kis ostorossal. Mátyás király megszólítja az öreg bértest, hogy:

– Hé, öreg, későn kött fel.

Az öreg feleli:

– Felköttem én, uram, de hasra estem.

Akkor kérdi Mátyás, hogy:

– Messze van-é még a messze?

– Mán csak a négy ökör hossza.

– Hány még a harminckettő?

– Mán csak tizenkettő.

– Meg tudna még kend fejni három bakkecskét?

– Meg biz' én, uram, ha jó az esztrongahajtó.

/Mátyás lett az esztrongahajtó./

– Na öreg, ezekre a kérdésekre addig ne feleljen, míg az én képem nem látja.

Mátyás király továbbment a tanácsosokkal, és azt mondta nekik:

– Kivánságotokat teljesítem, csak azt, amit hallottatok, az öreggel beszéltem, aztat fejtsétek meg.

De a három tanácsos ur nem tudta megfejteni. Kénytelen vótak az öreg bértest felkeresni, s mondták neki, hogy későn kött fel, mit teszen a? Az öreg válaszolt:

– Kétszáz aranyér megmondom.

/Most feji meg a bakkecskét!/
/

– Mikor hasra estem – azt mondja –, az azt teszi, hogy az első feleségem meghalt. Az ostoros a második feleségemtől van. Felköttem én, de hasra estem. A második kérdést csak háromszáz aranyér teszem meg. Hát az a, hogy míg fiatal ember vótam, nagyon messze elláttam, de mos már csak az ökröm hosszaiig láttok.

– Na, most a harmadik kérdést mondja meg.

– Ezt négyszáz aranyér teszem meg.

– Na jó.

– Míg fiatal ember vótam, harminckét fogam vót, de most már csak tizenkettő.

– Ezt ugyan könnyű lett volna kitalálni – mondja a három ur –, de hogy feji meg a három bakkecskét?

– Azt is megmondom ötszáz aranyér.

Kifizették az ötszáz aranyat.

– Na, urak, maguk azok a három bakkecské, mer magokat fejtem meg.

A három ur tovább kullogva a királyi palotába elmondták a királynak, hogy tudják mán a kérdések megfejtését.

A király azonnal kiment az öreg béreshez:

– Hé öreg, mit mondtam, hogy míg az én képem meg nem látja /mán akkor a markába vót/, addig senkinek meg ne mondja!

Az öreg béres elővett egy aranyat, mutatta a királynak, ki- nek a képe van rajta. A király azt kérdezte, hogy jól fejte-é meg a három bakkecskét?

Az öreg felelte:

– Jól, mert jó volt az esztrongahajtó.

BÉRES András: Rozsályi népmesék. Budapest, 1967. UMNGy 12. 45. 275-277.

A CINKOTAI PÁP, MEG A SÁNTA KÁNTOR

Mikor meég Mátyás kiráj járkált ere-ara: bement Cinkotára.
És a cinkotaji pap háza vigire, kivaót irva, hogy:

GOND ÉS BU NÉLKÜL ILEK!

Hogy ezt meglátta Mátyás kiráj, azt kérdezte, hogy:

– Ki lakik itt?

Mondták neéki, hogy:

– A cinkotaji református pap!

Mikor hazajirt Mátyás kirájj, egy levelet küdött neéki: a cinkotaju papnak, hogy ü eleőtte jelenjen meg. És három keérdist inteéz hozzá, ha ara meg nem tud feleni, akkor a fejit viteti:

Ekkor osztáv vaót buslakodás a tiszteletes urnak. Nem tudta elgondolni, hogy mije három keérdist intézhet ühözáz a kirájj.

A sánta kántor odamegy a papho, aszongya neéki, hogy:

– Miir ijen szomoru? Min busul a tiszteletes ur?

Elmongya a sánta kántornak a tiszteletes ur, hogy min gondolkozik.

Ekkor aszongya neéki a sánta kántor:

– Ne tessik azon gondolkozni: elmegyek én hejjette!

El is ment hejjette!

Mikor odament a kirájj eleébe, azt keérdeszte túlle, hogy:

– Mongya meg, – aszongya: – hogy hun gyött fel mámma ránk a nap?

– Felsigedre Budán, érrám meg Cinkotán! /Mer meég napfel-

gyöttre otthon vaót./

– Mongya meg neékem azt, – asz mongya most, hogy: – Meny-nyit ir egy kiráj?

– Jeézus Krisztus Urir főödön jártába nem adtak többet harminc ezüst forintnál, felsiged se jir többet: huszonkilencnél!

Ekkor aszt keérdi túlle:

– Mongya meg neékem most azt! – Mit gondolok most eén?

– Felsiged most azt gondojsza, hogy a cinkotaji pappal beszil, pedig nem, csak a kántorral!

Igy osztám mekfelelt mind a három keérdiszre.

Oszt azt keérdeszte:

– Mit kíván irte, amiir megmonta?

És asz monta, hogy Cinkotán az icce: keéccer akkora legyik! /Mer nagyon szerette a bort!/
Aztat osztán nem monta a sánta kántor, hogy az ára ne legyik több.

Több lett a bor, keéccer annyi, de az ára is k e é c c e r a n n y i l e t t !!!

Több lett a bor, keéccer annyi, de az ára is k e é c c e r a n n y i l e t t !!!

Igy oszt nem sokat nyert a sánta kántor!

MAKRA Sándor: Kisujszállási mesék. I-II. 1. 5-6. EA 12731

A KITASZINTOTT KIRÁLLÁNY

Vót eccör ety királ, annak vót három lánya. Eccör a királ behívati magáhon a három lányát, oszt kérdözi tülik: mongyák mög, kit szeretnek legjobban. A legnagyobbik mög a második aszt monták, hogy ük aptyikat szerettyék legjobban, a lekkissebbik meg aszt monta, hogy ü mög a söt szerettye legjobban. Ez nagyon rosszul esött a zptyiknak. A lekkissebbik lányát pujkaólba tötette. Ennend vötte feleségül ety kanász. A két nagyobbikat királfiak vötték e.

Eccör a királnál nagy vendégség vót. Nagyon sokan vótak. Othun vót a három lány is urastul. A lekkissebbik lány kimönt a konyhába, oszt mökparancsuta, hogy a zptyik ételébe söt nem szabad tönni. Mikor má öttek javába, a királ ekezd kijabáni, hogy vigyenek nekije söt. Maga a lekkissebb lány szalatt hozzá a sóva, de mög is monta nekije, hogy:

– Ugy-e, apám! neköd is a só köll legjobban? Anékül nem tudod a zétet megönni! Engömet mög kitaszintottál, mikor aszt montam, hogy a söt szeretön legjobban!

A királ mökszéggyüte magát, a lányának mögbocsátott, a kanászt kioskolásztatta, oszt az lött a trónörökös.

BERZE NAGY János: Baranyai magyar néphagyományok. Pécs, 1940. 2. köt. 168. 364-365.

A MEGDÖGLÖTT SZARKA

Ec cigánt eg gruóf eküdütt vadásznya, hov valami vadat okvetlenü hozzon. A cigán nem tudott mást hoznyi, mint egy röppentye szarkát. Mikor hazaiért, kiérdeszte tülö a gruóf:

Hosztá-e vadat?

– Hosztam er röppentye szarkát!

Hát mást nem talátá?

– Eszt is allig tuttam megfognyi.

Juó van, cigán, ugyis szeretniém tunnyi, hom meddig iél a szarka.

A gruóf a szarkánok kalickát csinyátatott, osztán beletette. Egy embert is fogadott melliéje, aki a szarkánok a zallát tisztogatta. E za zember tisztartuói füzetiést huzott, de ki vuót kötvő, hogy ha a szarka megdöglük, meg kö mondanyi a gruófnak, csakhogy aki elüöször aszt megmongya, aszt a gruóf mingyár főakasztattya.

Eccer a szarka csak megdöglött; ere a za zember, aki gondozta, nagyon megijedett, mer üneki kötelessége eszt a zesetet a gruófnak bejelentenyi. Eziérpejig a gruóf főakasztattya. Ijet-tibe nab beteg lett, mive tutta, hogy helette senki se jelentti be a szarka megdögliésit.

Oda talákozott hozzá a cigán iés kiérdeszte tülö, hom mi baja.

– Megdöglött a szarka, aziér lettem beteg, mive eszt meg kö mondanyi iés ha megmondom, a gruóf főakasztat.

Megmondom ién, monta a cigán, ha füzecc 200 foréntot.

– Füzetek, csak mond meg.

Ement a cigán gondukonnyi. Másnap regge osztán bement a

gruófi kastiéba. Siétát a gangon, osztán nekilúgatta a zujját, be akar kocogtatnyi a zajtun, de megijett, hogy jaj, hát-ha főakasszák. Másoccor is odament, akkor má hozziértette ujját a zajtuho. A gruóf üstiént feleletet adott, hosz szabad. Ere má osztán be köllött mennyi. A gruóf kiérdi:

Mi dolog, cigán?

– Semi egyiéb, aivégett a fenyé szarka viégett gyüttem.

Hát mi baja van a szarkánok?

– Fekszik, aluszik, a legjobb uódalán nyugszik.

Eszik? kiérdi a gruóf.

– Nem eszik.

Pörög?

– Nem pörög.

Hát mi csinyá?

– Csak fekszik, aluszik, de uram, miég nem is rondiét.

Akkor iszen megdöglött! mongya a gruóf.

– A miéltuóságos gruóf urat kö mast fölakasztanyi, mer maga monta elüőször, hom megdöglött!

A cigán a szarka gondozuójátu osztán megkapta a 200 foriéntot iés a gondozuó ekerütő a bajt.

GÖNCZI Ferenc: Göcsej népköltészete. Zalai Tudományos Gyűjtemény 1. Néprajz. Zalaegerszeg, 1948. 2. 336-337.

TALÁLÓS MESE

Egyszer volt, hol nem volt, talán ugyanabban a faluban volt, hol az előbbi szerelmes pár lakott, egy másik szerelmes pár is. Egyszer a legényt valami lopásért elfogták s fel akarták akasztani. De a lány addig járt a bíró nyakára, hogy kegyelmezzenek meg a szeretőjének, hogy azt mondta a bíró: "Ha olyan találós mesét mondsz ekkor meg ekkor, hogy senki sem találja ki közülünk, szabadon ereszttem a szeretődöt." Hej! megörült a lány, mert tudott ő találós kérdést százat is, nemcsak egyet. Hanem, mikor átgondolta azokat a találós kérdéseket, bizony elszomorodott, mert egy sem volt jó, mindegyikre gondolta, hogy valaki kitalálja. De volt is miért, mert fogadjunk kedves olvasóm, hogy te sem tudnál olyan találós kérdést mondani, hogy faluban senki sem tudja.

Elérkezett a kitűzött nap s a lány szomorun ment a község-házába. De mégis gondolt ki egy jó találós kérdést. Figyeljete ide, hát elmondom!

Kerek kövön állok,

Kerek jukon nézek

S egy holtba hét elevent látok.

Mi az?

Ezt találjátok ki. – Bizony a falu sem tudta kitalálni, de még a bíró sem s szabadon eresztették a legényt. De kérték a lányt, hogy fejtse meg legalább. A lány így beszélt: "Mikor hazulról elindultam, azt sem tudtam, hogy melyik találós kérdést tegyem, mert sokat tudok, de mindegyik ellen volt kifogásom. Hanem, ahogy a rossz malom mellett jöttem el, bementem

oda is és ez volt a szerencsém, mert ott ahogy egy malomkőre ráálltam, hát egy lókoponyát pillantottam meg. Benézek a szem helyén, hát hét poczos veréb volt benne".

Azt hiszem kedves olvasóim tudjátok most már ti is, hogy találta ki a lány a találós kérdést. Én így hallottam, így adom tovább. Aki nem hiszi, járjon utána.

Diktálta: Bakó András

BAKÓ István: Mesék, adomák, II. füz. 25-27. EA 496

Th Mot ^XH 792.1. In: AaTh 927c^X Rabszabadító

A rigi üdőbe vót éccér én-nagy ur, a ki valami nagyot hibázott, mer bebörtönyöztik, és mikor évüttik, a felesige terbe /áldott állapotban/ vót. Azutá a gyerek nem-sokára a világ-ro gyütt, és szip firfigyerekké nyőtt. Utóbb az idés annyátu kérdészte.

– Hun az én ides apám?

– Fijam a te ides apád örökös rabságon van; soh se láttyuk mink üt.

Az iftyu aszongya.

– Ides anyám én egyyet próbálok.

– Hát próbálj!

És a fijatal gyerköce kiment a ménesre és i szólittyta meg a csikós legint:

– Mellik lesz legesőbe csikós a lovak közül?

– Uram eh hónap vaj hónap után meg köll csikóznyi.

Akkor aszonta:

– Foggyátok meg. hasiccsátok föl a hasát, ha megdöglik is; csak a csikónak baja ne legyen, aszt vegyitek ki elevenyen és tegyitek az alá, a ki tennap előtt megcsikózott.

A csikó főnyött két esztendős koráig, a gyerek még tizenkét esztendős koráig.

Ekkor a csikónak az annyábu /t.i. bőréből/ nyerget, kantárt és fikszárt csinyátatott. Osztán rátette a csikóra, főüt rá és ement keresnyi az ides aptyát.

A vármegye urakho ment, megtisztüte őket és aszonta nekik: ék-kivánságom van, tegyik meg az urak! Azon ülök, a kit so se ellettek, se csikóztak, a kezembe az annya, és aszt keresem, a kit so se láttom, nem is ösmertem.

A vármegye urak egymásro bámutak, mer nem értették. Három napig törvint tartottak ef-fölött, de nem tutták etalányi. És azt kérdésztik a gyerektü, hogy lehet a? mongya meg, akkor

megaggyák kívánságát akármit kir.

Akkor kimagyarászto az egisz dugot, és aszonta, hogy az ap-
tyát akargya evve megszabaditanyi, ezér eresszik e börtönibü.

Ki is nyerte és hazavitte.

Csepregh

HORVÁTH János: Magyar Nyelvőr, 1873. 90-91.

AaTh 933 Gergely a sziklán

BÜNBÁNÓ GERGELY

Élt egy tenger melletti országban egy király a feleségivel. Hosszu ideig nem volt gyermekük, amiért sokat szomorkodtak, sokat imádkoztak, hogy az isten áldja meg őket magzattal.

Egyszer aztán az isten meghallgatta kérésüket. A királyné teherbe esett, született nekik két szép gyermekük: egy fiu és egy leány. A királyné a gyermekszülésbe belehalt, az király özvegyen maradt. Sokat busult, hogy a neveletlen gyermekekvel mit csináljon, dajkát fogadott melléjük és nevelte őket. Mikor tizenöt esztendősek lettek, az öreg király meghalt. A gyermekeit a várnagyra bizta, hogy az nevelje, hogy amig nagykoruak lesznek, az intézkedjék.

Nevelkedtek, eltelt az apjuk halála után két esztendő, tizenhét évesek lettek; gyönyörű szép ifju és hajadon lett belőlük. Egy alkalomval a fiunak az ördög olyan gondolatot adott, hogy belészeretett a testvérjébe. És éjjel átalment a szobájába és kérte, hogy közösüljenek. A leány megrémült.

– Hogy gondolsz ilyesmit – mondta neki – testvérek vagyunk, nagy bün ezt elkövetni.

Az ifju nem tágitott és közösültek. És a leány teherbe esett.

Akkor az ifju megbánta tettét, keserves sirások közt kért bocsánatot. Éppen akkor toboroztak keresztes hadsereget és ő beállt a keresztes hadseregbe. A leány kérte, hogy ne menjen el, inkább ő menyen el valamilyen ismeretlen helyre, amig megszületik a gyermek. A fiu azt mondta, hogy ő vezekelni akar a büneiért. A hugát a várnagyra bizta és ő elment a keresztes háboruba, ahol nemsokára meg es halt.

A leánynak elérkezett a szülés ideje, nagy titokban megszületett a kicsi, egy gyönyörű szép fiugyermek. Azt tanácsolta a várnagy, hogy tegyék egy vízhatlan kosárba a gyermeket és tegyenek oda sok pénzt, meg egy elefántcsont táblácskát, amelyre rá volt írva, hogy milyen körülmények közt született, hogy az apja és az anyja édestestvérek voltak.

És kitették a tengerre. A tenger hullámai elsodorták a parttól, nagyon messzire attól a helytől más országba.

Ott egy halász lakott a tengerparton és valami apátság volt ott a közelben. A halász egész éjjel dolgozott, hogy halat fogjon, de nem sikerült neki.

Akkor az apát odament és kérte, hogy – fogjon neki halat.

Azt mondja a halász:

– Egész éjjel dolgoztam, de egyet se fogtam.

Az apát erre azt mondja:

– Mégiscsak próbálj!

Hát a halász engedett a kérésnek és újra kivette a hálót. Érezte, hogy valami beléakadt, huzni kezdte. Hát a hálóba egy kosár akadt a kicsi gyermekvel. Kihúzták a partra és azt mondja az apát:

– Ó te második Mózes, honnat kerültél te ide?

Felnyitották a kosarat, hát egy gyönyörű szép fiugyermek volt benne. A kosár meg ki volt bélelve drága szövetekkel, egész vagyont ért az, és rengeteg sok aranypénz volt benne, és az elefántcsont táblácska.

Hát a halász nem tudott olvasni, de az apát elolvasta és mindjárt tisztába volt, hogy ez a szegény gyermek azért került a tengerbe.

Az apát azt mondja a halásznak:

– Kapsz husz aranyat, ne szólj erről senkinek semmit, ne tudja ezt senki. És kérdezd meg a feleségedet, hogy elvállalná-e ennek a gyermeknek a felnevelését?

Mett volt nekik ugyes tizenegy.

A halásznő vállalta, mett gyönyörű szép gyermek volt. Az apát ellátta pénzzel a gyermek nevelésére és a kosarat meg az elefántcsont táblácskát magával vitte. Azért még maradt sok pénz a gyermek nevelésére, amit az apát vitt el.

A halásznénak éppen kapóra jött, mett akkor volt neki szoptató kicsije. Nevelték a gyermeket. Mikor hét esztendő lett, az apát iskolába adta, és kitünt, hogy nagyon értelmes fiu.

A halász gyermekei nem tudták, hogy nem testvérjük nekik, ugy tudták, hogy testvérek mind.

Igy nevelkedett a gyermek, elvégezte a felsőbb iskolákat es, elérte a tizenhat évet. Egy alkalommal véletlenül az egyik testvérjét megütte és az sirva szaladott bé, megpanaszolta az anyjának, hogy Gergely őt megütte. Mett el es felejtettem mondani, hogy Gergelynek keresztelték a fiut.

Gergely szaladt, hogy bocsánatot kérjen, azonban megállt az ajtónál és meghallotta, hogy vélt anyja miket mond. Haragjában azt mondta:

– Ott kellett volna, hogy vesszen a tengerbe, kár volt, hogy kifogták őt és mostanig nevelték. Evvel hálálja meg, hogy a tengerből kifogták és gondozták mostanig.

Gergely ezt meghallotta, igen meglepődött, hogy miket mond az anyja. Elment az apához és ott megpanaszkodott az apátnak, hogy mit hallott az anyjától. Lehetséges-e ez? Lehet, hogy csak haragjába mondta?

Az apát mivel tudta, hogy hát okos fiu és már az idejében benne van, azt mondta:

– Sajnos fiam, de a harag sokszor mondat ki igazat, valóban te nem vagy az ü gyermeke, téged ekkor és ekkor a tengerből fogott ki a halász.

Erre igen megszorodott Gergely, csodálkozva kérdezte:

– Mi lehetett az oka annak, hogy az én szüleim a tengerbe tettek? Milyen titokzatos az én születésem. Itt nem maradok többet, elmenyek és felkeresem a szüleimet.

Az apát marasztalta, de az ifju elhatározással kijelentette, hogy ezek után nem maradhat egy percig sem ezen a tájon. Azt mondta akkor az apát:

– Látom az elhatározásodat, tovább nem marasztallak, de ne gondold, hogy olyan szegény vagy, hogy nincs semmid.

Még meg volt a pénzből száz arany és akkor elővette a kosarat, amibe belévtették volt és megmutatta az elefántcsont táblácskát és még mindig marasztotta, hogy – maradj fiam.

Gergely amikor meglátta az elefántcsont táblácskát, már egyáltalán nem volt hajlandó maradni. Az apát átadta neki a pénzt, száz aranyat és az elefántcsont táblácskát, és azokat a drága szöveteket, ami benne volt, a halásznak adta.

És ő vándorolni kezdett nagy bánatában. Sok idő elteltével abba az országba ért, ahol az édesanyja volt, és éppen abba a városba. Ott valami állást keresett, mettől már az iskolája megvolt. Történetesen a várnagy megtalálta, és felfogadta a palotába valami tisztviselőnek.

Na ott élt. Feltűnt mindenkinek a szépsége és okossága. És a várnagy azelőtt es mindig mondta a királynénak, hogy menjen férjhez, de a királynő nem akart, nem es gondolt sohasem házasságra. A várnagy azt mondta, hogy menjen férjhez ehhez a fiatal emberhez, ez volna jó az ország vezetésére: okos és ügyes. A királynő három napi gondolkodást kért, addig imádkozott, hogy az isten világosítsa fel az elméjét, hogy férjhez menjen-e ahhoz a fiatal emberhez.

Három nap múlva arra az elgondolásra jött, hogy férjhez megy, mettől igen kellemes fiatalember volt Gergely.

Megtörtént az esküvő.

Szépen éltek, szerették egyik a másikat nagyon, de Gergely minden nap félórára elment az ő titkos szobájába és ott az elefántcsont táblácskát elővette és keservesen sirt, hogy ő milyen körülmények közt született. A királynénak feltűnt, hogy Gergely jókedvvel menyen bé a szobába és mindig kisirt szemekkel jön ki. Kutatni kezdte az okát, de Gergely semmit sem árult el.

Akkor egy alkalommal Gergely távollétében egy komornát elbujtatott abba a szobába, hogy lesse meg, hogy mit csinál Gergely ott. Akkor a komorna meglátta, hogy Gergely bement, elővette az elefántcsont táblácskát és keservesen sirt, és fohászkodott az istenhez, hogy világosítsa ki neki azt a nagy titkot.

Amikor kiment Gergely a szobából a komorna es előbujt a rejtkehelyről és kivette a rejtett fiókból az elefántcsont táblácskát, és bévitte a királynénak és jelentette, hogy ezt a táblácskát a kezébe vette, és keservesen sirt.

A királyné elájult amikor meglátta az elefántcsont táblácskát. Kütte hamar a komornát, hogy hiják bé Gergelyt, de ő olyan nagy beteg lett, hogy ágyba kellett fektetni.

Gergely meglepetve belépik és kérdi:

– Mi a baj kedvesem?

A királyné kiküldött mindenkit a szobából és azt mondta:

– Mondd kedves férjem kik a szüleid?

Gergely meglepődött, azt hitte, hogy valaki rágalmazta, hogy alacsony származásu, azt mondta:

– Kedvesem, ne higyj a rágalomnak, mettől én igen előkelő családból származom.

Azt mondja erre a királyné:

– Bárcsak származnál disznópásztor családból, az volna a legnagyobb örömöm.

Akkor elővette az elefántcsont táblácskát és azt mondta, hogyha eza te származásod, akkor százszorosan jaj nekem, mettől akkor én neked anyád és nőd vagyok.

Erre Gergely annyira megrémült, hogy szólni sem tudott, csak keservesen sirni kezdett és azt mondta:

– Az istent kértem, hogy találjam meg a szüleimet, de ilyen borzasztó módon lett tudomásom szüleimről.

Azt mondta erre a királynő:

– Ne sirj, én elmenyek, levezeklem, te meg maradsz itt a helyembe.

Azt mondja Gergely:

– Nem. Neked a kormányzásodat az ország megszokta már, én elmenyek, én most az atyám, a te és a magam vétkeiért fogok vezekelni.

És elment titokban, semmit se vitt magával, levette a ruhát, csak egyszerű ruhába ment, elment a tengerpartra és ott bolyongott. Ahogy járt, egy halászkunyhóra akadt és gondolta, hogy ott kér szállást és másnap majd tovább vándorol.

A halász gorombán válaszolt:

– Mit, neked szállást adni, te nem vagy zarándok! Finomak a kezeid és az arcod jól ápolt, te nem vagy érdemes szállást kapni, hanem elüzni kell téged egy lakatlan szigetre.

Gergely erre így válaszolt:

Igazad van halász, nem vagyok érdemes, hogy a föld a hátán tartson. Azétt ha tudsz egy olyan helyet, én meghálálom neked.

Erre azt mondta a halász:

– Az ilyen gazembereknek tudok jó helyet. Ülj a csónakomban!

És elvitte egy szigetre, ahol csak kősziklák voltak. És ott kitette.

– Itt jó helyed van. – És odaláncolta egy sziklához; a sziklától nem tudott elmenni. A lakatkulcsot meg belévette a tengerbe. Azt mondta:

– Mikor ez a kulcs napfényre kerül, akkor a te bűneid es meglesznek bocsátva.

És ott hagyta.

Gergely ott gyökerekkel táplálkozott tizenkét esztendeig. Akkor történt, hogy Rómába meghótt a pápa. És az egyik papnak az lett a látomása, hogy a sziklához láncolt Gergely legyen a pápa, de nem tudták, hogy hol van az a szikla és hol kell keresni.

Amikor így mentek keresni, odaért az egyik kereső ahhoz a halászhoz, aki odaláncolta volt a sziklához Gergelyt. Éppen akkor huzta ki a hálót és egy hal ficáncolt benne, fuldoklott a hal. Kivették, nézték, hogy mi a baja? Hát megtalálták a szájába azt a kulcsot, amit annak idején a tengerbe dobott.

És akkor eszébe jutott neki, hogy éppen tizenkét esztendeje, hogy ezt a kulcsot a tengerbe vette. És akkor elmondta ezeknek a keresőknek azt a történetet, amikor ő a sziklához láncolta. Azt mondta:

– Ez most szent ember.

Elementek és levették onnan a szikláról. Nagyon meg volt aszódva, soványodva. És akkor vitték, hogy ez lesz a pápa. Mikor Rómába értek, a kicsi gyermekek futkostak az uton, és azt kiabálták, hogy – Gergely legyen a pápa! És a harangok megszólaltak magiktól. És így lett Bünbánó Gergelyből római pápa.

/Gáspár Antal/

BOSNYÁK Sándor: Gáspár család meséi. 48. 85-91. EA 13502

/A MÁNGLIS PINCE ÉS AZ IMÁDSÁG/

Vót egy kiráj, akinek egyetlen fia vót, akit ojan kényőnkedvön neveltetött, hogy még a szélnek se hatták mögfujni. Mivelhogy a kiráj nagyon gyönyörködött benne, nagyon szomoru vót, mikó mögjelöntődött álmába, hogy mikor a fia huszéves lösz, akkor az istennyila agyon fogja ütni.

Ezön a kiráj nagyon szomoru vót, mindég gondolkodott, hogy mit tudjon ü csinálni ojan hejet, ahova el tudjon a fia huzónni, hogy az istennyila mög ne üsse?

Csináltatott a kiráj ojan mánglis* acélbul öntvénypincét, hogy még a feneke is, az ódala is, mög a teteje is ojan erős mánglis acélöntvénybül vót kicsinálva, hogy a vastagsága hét méter vastag vót mindönfelé. Ugy gondolta: maj ha ideér az az idő, a fiát belezári, hogy maj mögmönti a haláltul. De azér a kiráj nagyon szomorkodott.

Egyször osztán odament egy öreg kudus. Asz kérözte a kirájtul, hogy mé ojan szomoru, mikor magának van mindöne?

– Ó – aszongya –, szögén kudus! Hasztalan mondom én mög tenéköd, us se segitsz te rajta!

– Ó, kirájjatyám, nézd, nem tudjuk, hogy a bajon ki tud segiteni.

Akkor az öreg kiráj mégis mögmondta neki, hogy mögjelöntődött álmába, hogy:

– Egyetlenegy fiam van, és huszéves korába agyon fogja ütni az istenharagja.

*mágnés

– No – aszongya –, hátha segítők én azon? Maj elgyüvök én akkor, mikor az az üdő lösz!

Ugy is csinálta az öreg kudus: mikor mán ideért az az üdő, elmönt a királi palotára. De itten az az üdő nem is mutatkozott, hogy valami zivatar lösz, csak az ég alján egy kis fekete fölkhő látszott. Odamönt az öreg kudus, hogy mos mán engedje el a királ üvele a fiát!

A királ elsőbb nem akarta engenni, mert asz mondta, hogy ü csináltatott neki ojan pincét mánglis acélbul, hogy majd ott nem árthat neki az istennyila. De itt az öreg kudus annyira könyörgött, hogy csak engedje mög, hogy üvele möhessön, hogy a kiráj mögengedte.

Elighogy kiértek a sikságra, ojan nagy zivatar kerüt abbul a kis fekete föllegbül, hogy asz gondolták: mos van a világ vége.

Az öreg kudus a fiut kivezette egy nagy sikságra, ahun semmi elhuzódó hel nem vót, és legjobban csattogott és vilámlott. Itt oszt letérbetyültek, imádkoztak. Ott vótak, még a zivatarnak vége nem lött. Olan nagy zivatar vót, hogy a királ még a szobábul se mert kigyünni,

Mikor vége lött a nagy zivatarnak, a csattogásnak és vilámlásnak, akkor /az öreg koldusék/ főkeltek, és ballagtak befelé. A királ pedig akkor gyütt ki a kastélbul, és látja, hogy a fiu életten gyün befelé. A pincérül pedig a királ el is felejtkezött örömibe.

Mikor az öreg kudus beért a királ fiával, aszongya:

– Lásd királatyám, hogy életbe maradt a fiad! Hanem mos nézd mög a pincét, akit csináltattál!

Akkor nézi a királ a mánglis acél öntött pincéjit. Ugy összeliggatta az istennyila, mind a legsürübb rostának a likjai.

Akkor látta, hogy az istenharagja ellen nem ér semmit se a mánglis pince, többet ér az imádság.

A királ osztán nagyon mögajándékozta az öreg kudust, nem köllött neki kudulni.

KATONA Imre: Pingált szobák. Borbély Mihály meséi. Ujvidék, 1976. 242-244. p.

JAKAB GAZDA

Egyszer volt egy ember feleségestől, két kis fiacskájával. Hitták a gazdát Jakabnak, a feleségit Évának s elmenyen Éva a városba a sokadalomba, Jakab honnmarad a két kicsi fiacskájával. Este szózat esik az ablakon, hogy: aluszol-é gazda, vagy nem? Arra azt feleli, hogy: nem igen alszom! S azt kérdik bé az ablakon, hogy hát: a gazdaságodat most el akarod-e költeni mind vagy későbbre akarod hagyni? Arra azt feleli, hogy: a feleségem odavan most a városba, estve hazajő, s akkor holnap megmondom!

Hát másnap haza megyen az asszony, és azt mondja az ura:

– Hallod-e, feleség! Itt az estvefelé azt kérdék bé az ablakon, hogy a gazdaságomat el akarom-e most költeni mind, vagy későbbre hagyom?

Éva azt felelé arra:

– Hajja-e, hagyjuk későbbre, mert akkor ha megöregedünk jobb lesz mint most.

Más estve az ablakra áll valaki és kérdi:

– Hát gazda, most mit mondasz a beszédemre?

Éva azt feleli:

– Majd későbbre hagyjuk, mert most napszámossggal is megélhetünk.

Arra a szóra ugy odalett a gazdaságuk, hogy egyebek semmi sem maradt: a házoknak a négy szege. Másnap reggel felköltek a két fiacskájokkal. Kértek a fiuk enni, de semmi se volt. Akkor a kicsi fiacskája elfutott a szomszédba, ott egy kicsi puliszkát adtak, azt kétfelé törték otthon, a testvérivel és megették. Avval egyiket vette az apja a hátára, a mást az

anyja s megindultak napszámosságra isten után. A hátokra vetették tehát s elmentek hetedhét országon keresztül, egy tenger-szigetbe, ott megállottak s nádból egy kalibát csináltak. Hét esztendeig ott laktak abba a kalibába s mind nádgyökérrel éltek. Mikor – hét esztendeig volt hát – onnan kikeltek és a két gyermeket vezették le a tengerparton. Mennek a tengerparton, hát egy gályásmester megyen le a tengeren. Azt mondja Jakab a gályásnak:

– Édes gályásmester, nincs mivel megfizessem, hanem istenért vigyen által minket a tengeren.

Arra azt mondja a gályás:

– Én, barátom, jó szívvel átalvinnélek, de az én gályám nem szenved meg egyszer két léleknél többet.

Arra azt mondja Jakab a gályásnak:

– Ugy is jó lesz, édes gályás ur, csak vigyen által, mert megköszönjük.

Hát belévevé a gályás étvát a gályába s kiereszté a vitorlát, s elmene a tengeren, Jakab a két fiával ottmarada. Arra azt mondja Jakab:

– Istenem, istenem! Kifogyék szép gazdaságomból s kedves feleségemből, s immár elmehetek!

Evvel megfogja a két kicsi fiát s vezeddegeli le a tengerparton. Elérnek egy szál pallót, s mondja a kisebbnek:

– Gyere, ketten menjünk által, te fiam ülje le egy kicsit aharé, had vigyem által az öcsédet.

Mikor a palló közepére ment volna, hát a nagyobb fiu a palló végén megcsusza, s visszanez, hát a farkas viszi, s ijedtibe a kisebbiket is beléejtá. Evvel általmegyen a pallón, s felkiálta:

– Istenem, istenem! Kifogyék gazdaságomból, kedves feleségemből, s két gyermekemből, s immár hova legyek el?!

Azonba meglátta a pakulár, hogy a farkas viszen egy gyermeket, s utánna a kutyákkal, elveszi, hát nem sértette meg a gyermeket. Hazaviszi a pakulár, hát a major gazdája, mivel gyermeke nem volt, igen kedvesen veszi és magáénak fogadja a gyermeket.

Azonba a kúszebbiket is meglátta egy molnár, hogy viszi a

tenger s a malmot megereszti, s kifogja, de hát annak sincs semmi baja. Jó gazda volt a molnár, magáénak fogadja azt is.

Azonba a szegény Jakab a tenger-szigetbe hét esztendei ehezése után elrongyosodva béindul egyik városba. Bémegeyen Jakab abba a királyi városba, de hát ott a király megholt. Bémenjen, de hát ott a királyválasztás van, s megijed ő szegény és egy sertéspajtába ijedtibe bébuvik. Teszik a tanácsot a hercegek, hogy melyik legyen király, de egyik se mert lenni. Azonba azt mondja a tanácsos:

– Itt hát senki se akar király lenni? Azért eresszük el a koronát magára, és amelyiknek a fejibe száll, a lesz a király.

Eleresztik a koronát, hát minden ember fut alája, de egyiknek sem száll a fejibe. Hát azonba megyen a sertéspajta felé. Mondja az öreg tanácsos:

– Vigyázzatok meg jól, hogy ott a pajtába nincsen-e valahol ember?

Benéznek a pajtába, s meglássák, hogy ott egy disznóalomba egy meztelábos ember van. Kihúzzák onnét és a korona, hogy kihúzzák, mindjárt a fejibe száll. Vivátot kiáltnak s azt mondják:

– Ez a mi királyunk!

Arra fogják kartőnn, béviszik s felszentelik egybe Jakabot királynak, de ő fogja magát, szedni kezd mindenféle kertészt, inast, farajt maga mellé. Azonba a majorháznál megnől a fiu, s gondolja magába: "Istenem, én miért lakom itt? Hiszen nekem minden ember, aki lát, azt mondja s gondolja, hogy egy tolvaj oláh vagyok." Eleget siránkozik a major feleségestől, hogy ne menj el fiam, mert te vagy a mi kedves gyermekünk. De arra azt mondja:

– Elmegeyek apámuram, már köszönöm, hogy eddig neveltek, mert engem a juhok mellett aki lát, csak azt veti, te egy tolvaj oláh vagy.

Tova a malomba a kisebbik is azt gondolja magába, hogy ő ott nem lakik, mer akárki is ha lássa, csak azt veti neki: te egy tolvaj molnár vagy! Megköszöni a molnárnak, hogy őtet felnevelte s elbucsuzott aharól.

Mennek ők ketten, bujdosnak, de az uton összvetalálkoznak,

s köszönnek egymásnak:

– Adjon isten jónapot, barátom.

Azt kérdi a kisebbik a nagyobbtól:

– Hát barátom, te hova mész?

Azt feleli:

– Én szegény bujdosó vándorlegény vagyok, megyek valamerre szerencse próbálni, ha valami mesterséget kapnék.

Azt mondja a nagyobbik:

– Én is oda indulok, barátom. Minthogy összvetalálkoztunk, fogadjuk egymást holtig testvérnek és egymást ne hagyjuk.

Mennek ők, bujdosnak ketten, és éppen abba a városba bujdosnak, ahova Jakabot királynak szentelték volt. Mennek a király kapujába s leülnek, s egy szolgáló fut ki vizért. Azt kérdi a szolgáló:

– Hát kietek öcsém, miféle legények?

Azt felelik:

– Mü bizon szegény bujdosó szolgálólegények.

Azt feleli a szolgáló:

– Várjanak egy kicsit, mert mindjárt jövök vissza, mert a királynak két szolgálólegény kéne s mindjárt meg kérdem – azt mondja.

S jelenti a szolgáló a királynak, s egybe megfogadja a király mind a kettőt asztalinasnak.

Azonba a király fogja magát, nagy bált hirdet, s mindenfelől hercegeket, urakat meghivat a vendégségbe, s mikor a bálnak vége lett volna, mindeféle vendég személyileg mesézni kezdtek. Mikor mindegyiken a mese végig járt volna, hát ott volt a gályamester is, aki évát elvitte volt, s azt mondja a király:

– Nos, gályásmester, mondj te is valamit.

Azt mondja a gályás:

– Felséges király, ha kezeirását adja, mondok is.

S egybe megadja a király. Arra azt mondja a gályás:

– Mese-mese urak, hercegek, azt mondom, hogy itt sok ügyes asszonyok vagynak, de nekem olyan feleségem van, hogy a talpa is szebb, mint ezeknek az arcájok.

Arra a király azt mondá:

– No te gályás, a mesédnek a képit mutasd meg huszonnégy óra alatt.

Arra azt mondja a gályás:

– Az én feleségem után olyan követet küldjön, hogy még csak egy szemérem-szót se szóljon, mert ha igen, egybe elváltozik s olyan lesz, mint az üszög.

Fogja magát a király s a két kedves inassát hintóba teszi, s utána küldi a gályásnének. Megporoncsolja a király, fejek váltáságok alatt, hogy nehogy a gályásnének valami szemérem-szót szóljanak. Elmegyen a két inas és az írást beadják a gályásnének. Nézi a gályásné s mondja:

– Üljenek le, amig egyet-mást helyre takarítok – és a szobában ágyat vet a két inasnak; amig egy-mást helyre takarít, hogy had nyugodjanak.

Ott hevernek az ágyban, de azonba azt mondja a nagyobbik a kisebbiknek:

– Hallod-e barátom, testvérem, mü ennyire egymást ismerjük, de még nem tudjuk, hogy melyik hova való.

Azt mondja a kisebbik:

– Hallod-e, kedves testvérem! Én egyebet nem tudok, hanem azt tudom, hogy amikor apámék bujdosnak, egy tenger-szigetben hét esztendeig laktak.

Arra azt mondja tovább, hogy: amikor a tenger-szigetből kiindultunk, hát egy gályás jó le a tengeren, akkor azt mondja apám a gályásnak: istenért, vigyen által minket a tengeren! s erre azt felelé a gályás: az én gályám nem szenved meg egyszer két léleknél többet. A gályás azonba bévevé anyánkot s a vitorlákat kiereszté, s ugy elvivé a tengeren, hogy még oda van.

Ezeket a gályásné mind hallgassa s ugy elváltozik, hogy olyan lesz belőlle, mint egy szenescsutak.

Arra azt mondja:

– A tenger mellett vezet le minket apánk, és egy pallót elértünk, azonn engem apám amint vitt keresztül, bátyámat egy farkas a palló végiről elragadá, s azonba engemet beléejte a vízbe, s engem a vízből egy molnár foga ki s a dajkála engem ekkoráig.

Azt mondja erre a nagyobbik testvér:

– Hadd el, édes öcsém, ne mondj immár többet. Mert mikor apám téged a vízbe ejtett, engem a farkas akkor vive el.

Arra összvekapcsolódának, egymást örömköbe megsirassák.

Arra a gályásné azt mondja:

– Édes barátom, készüljenek, mert már egy-mást helyre raktam, mehetünk.

Ekkor felültek volna a hintóba, nézik a legények a gályásné, hát olyan mint egy szenescsutak. Azt mondja a nagyobbik:

– Ne menjünk a királyhoz, hanem szökjünk a vízbe, mert ugyanis fejünköt veteti.

Arra azt feleli a kisebb:

– Édes bátyám, sohase vesszük el magunkat, hogy ördögnek adjuk a lelkünket, hanem ha ártatlan hibáztunk, az isten megbocsátja bűnünket.

Arra hazaérkeznek, s meglássa a gályás a feleségét s mondja a királynak.

– Né – azt mondja – felséges király, megmondtam volt a két inasnak, hogy valami szemérem-szót ne szóljanak, né mégis szólni kellett, mert a feleségem olyan mint egy szenescsutak.

Erre a király azt poroncsolja

– Hozzatok egybe hóhért ide, had vegyék fejét a két inasnak.

Mikor eljött volna a hóhér, azt mondja a gályásné:

– Felséges király, várjon egy kicsit, had kérdezsek én is egy kicsit.

Arra azt mondja a kisebb inasnak:

– Hallod-e te kisebb inas, beszélj el azt, amit az estve nállam beszéltem.

Arra azt feleli az inas:

– Felséges király, életem-halálom kezibe. Felséges király, mikor az atyám kimozdult volt a hazájából, egy tenger-szigetbe vert volt szállást. Hét esztendeig ott lakott apám anyámmal, s mikor bétölt a hét esztendő, kimozdultunk onnét.

Azt mondja a király arra:

– Mondjad fiam, mondjad tovább.

– Az anyánkot egy gályás a gályába felvevé, hogy keresz-

tül vigye a tengeren és elvivé.

Erre azt mondja a király:

– Mondjad fiam, mondjad.

– Az apánk a tenger mellett elindula velünk, vezetett minket, elérénk egy pallót. Az apám azt mondja a palló végén bátyámnak: kucorodjál le ide, amíg az öcsédet által viszem, mert ha mind a kettőt megindítottam, beléjtelek. Mikor a palló közepihez vitt volna apám engemet, visszanéz apám, valami sikoltásra, hát a bátyámat viszi egy farkas, s engemet is ijedembe beléjt a tengerbe. Ingem – azt mondja – a tengerből egy kereszt hálóval egy molnár foga ki a tengerből, de én azt gondoltam magamba: hogyha itt lakom, minden ember azt veti, te egy hitván tolvaj molnár vagy! Én azért nem laktam a malomba.

– Azomba – felel a nagyobb inas, – mikor az öcsémet a tenger vitte, engemet is a farkas ett. Ott közel volt egy juhász, meglássa, hogy engem a farkas viszen, a kutyákat nekem iszitsa, s azok vettek el a farkastól ingem is. A pakulár elé vitt és a major ennyire feldajkált, de csak azt gondoltam el magamba: többé nem lakom ott, mert akárki lásson a juhok mellett, csak azt veti, hogy én egy tolvaj oláh vagyok! Én onnét bujdosni indultam a majortól, s az uton öszvetalálkoztam a testvéremmel. Mü egymást az uton testvéreknek fogadtuk, hogy feltaláltuk. Mü, felséges király, egyebet semmit se beszélünk a gályásmesternének a házánál ennél. Ott a gályás házánál ezt lebeszéltek, s ott kerültünk öszve testvérnek.

Arra a gályásné összvekapcsolódék az első urával, a királlyal, s öszvecsókolóztak. S fogta a király a gályást, és hogy feleségét elvitte volt, kivitette a fejveő helyre és fejét vetette, és még mai napig öszveesmerkedve élnek, ha meg nem holtak.

KRIZA János: Székely népköltési gyűjtemény. 2. köt. Budapest, 1956. 225-234. p.

/ISTEN VERÉSE/

Egy embörnek a fia mikor hazagyütt Amerikából, az apját mög az anyját nem tanálta otthun, csak egy kis lántestvérjít. A kislán nem ismerte mög, hogy az ü bátyja.

Aszonta a lának: süssön szalonnát mög tojást! Adott neki egy pár koronát. Avval osztán, mikor a legén mögebédölt, ki-mönt az istállóba alunni.

Az alatt az üdő alatt, még ü aludt, hazagyütt az apja mög az anyja. A lán pedig kiszaladt elébük az udvarra, dicseködött nekik, hogy:

– Itt van egy embör, adott neköm is két koronát, amé sü-töttem neki rátottát. Nagyon sok péze van neki!

Itt oszt az asszon ara kénszeritötte az urát, hogy:

– Üssük agyon a pézié!

Az embör nem akarta, de az asszon csak azt hajtogatta, hogy:

– Üssük agyon a pézié!

Annyira beszélt az urának, hogy az ura aszonta:

– Nem bánom! Hanem előbb eredj el, hozzál fél liter pá-linkát!

Az asszon elmönt. A kocsmába is vót egy fiu, aki Amerikából gyütt az ü fiukkal haza. Mikor möglátta az asszont, aszongya:

– No, viszi ken a pálinkát az uj vendégnek? Örülnek, ugye, hogy hazagyütt a fiuk Amerikából?

Akkor az asszon nem várta, hogy kimérjék a fél liter pá-linkát, csak lelketlen szaladt haza. Mikor beért a kiskapun, kiabálta az urának:

– Jaj, ne bántsa ken, mer az a mi fiunk!

Itt oszt az embör mán akkorra agyonütötte a fiát.

Akkor röttön mögfordut, és az asszon fejit kétfelé vágta. Bejelöntötte magát: mos csináljanak vele, amit akarnak. Nem bánja, ha fölakasztik is.

De az embörnek nem lött semmi büntetése se, mer az embör nem vót hibás. Az asszon mondta, hogy: üssük agyon!

KATONA Imre: Pingált szobák. Borbély Mihály meséi. Ujvidék, 1976. 253-254. p.

RAVASZ RÁKI

Ecczer vót egy leány akit Rákinak hittak; apja anyja meg-hót vót s guzsajasba járt hezza 3 testvér legén; ezek mindég ecczerre mentek hezza, s ecczerre mentek el tőlle.

Ecczer arra egyeznek: tudjuk meg Rákitól, miket szereti inkább a 3 közül, s osztán kérjük meg annak a számára feleségül; ne menjünk hát ecczerre hezza, hanem másik este egymás után különkülön. Másnap este hezza ment előbb Pista, a nagyobbik; de keveset ült nálla, Ráki kikésérte, s azt kérdetta Pistától: miétt jöttél ma egyedül? Pista azt mondta: azért, hogy 3 esztendei hezzádvaló járásomra megtudjam, jössz-e hezzám feleségnek, vaj nem? Ráki azt felelte: Hónap este ilyenkor jer ide, s akkor meg tudom mondani. Pista aval elment. Azután csakhamar odament a közbelső, Peti; ő es kicsiddég ült. Ráki kikésérte, s megkérdetta: Métt jöttél most egyedül, Peti? Peti azt felelte: azért, hogy 3 esztendei hezzád való járásomra megtudjam, jössz-e hezzám feleségnek, vaj nem? Ráki ennek es azt mondta: Hónap este ilyenkor jer ide, s akkor meg tudom mondani! – Peti es elment. – Azután csakhamar odament a 3-k es, Pali; neki es a tudakozódására Ráki azt mondta: Hónap este ilyenkor jer ide, s akkor meg tudom mondani! –

Más este hezza ment esment előbb Pista, s kérdetta: Jössz-e hezzám, vaj nem? Ráki azt mondta: Menyek úgy ha azt a szük koporsót mék azért maradt meg, hogy anyám nem fért belé, ki-viszed az akasztófa alá, beléfekszel, s reggelig értem ott virasztaszsz! Pista a koporsót a vállára vette, kivitte az akasztófa alá s beléfekütt. – Oda ment Peti es; neki Ráki azt mondta: Hezzád menyek úgy, ha az anyám megmaratt fekete köntössit magadra veszed, válladra egy kaszát s reggelig úgy

virasztaszsz értem az akasztófa alatt! Magára vette Peti a fekete köntöst, a vállára kaszát, s úgy kiment az akasztófa alá. – Oda ment Pali es; kinek Ráki azt mondta: Hezzád menyek, ha az anyám megmaradt fejr köntössit magadra veszed, válladra egy karót, s reggelig úgy virasztaszsz értem az akasztófa alatt! Magára vette Pali a fejr köntöst, vállára karót, s kiment az akasztófa alá. –

Rendre mind a hárman az akasztófa alá kerültek. Pista már a koporsóba fekütt, mikor Peti kiérkezett, s ő es Petit meglátta feketébe ötözve, kaszáson. Kiérkezett Pali es fejrbe ötözve s a vállán karót tartva. Nem esmerték meg egymást, halgattak, s kimondhatatlanul féltek egymástól, setét écczakán, s éppen az akasztófa alatt. Pistába nőni kezdett a félelem, kiszökött a koporsóból, s vesd el magad! úgy elfutott mind a nyul. Tőlle a más kettő es úgy megrettent, hogy mind elfutotta. Mind a hárman halgattak aval, a hogy jártak; lebetegültek, s megsindették a jedtséget. Későre vallották ki egymásnak dógikat, mett mán Pista meg es hőtt belé. Peti, Pali hogy megtudták egymástól, mi dolog, Ráki felé sem mentek, semás legényeket es tőlle elijesztettek; s a ravasz lelkű Rákit örökre ott hatták a pártába. –

KRIZA János gyűjteménye. C. n. 4. köt. 38-39.

MTAK Kézir. Ir. 4-r. 409/IV.

SZERENCSE ÉS ÁLDÁS

Történt egyszer réges-régen, hogy a szerencse és az áldás vitatkozott együtt, hogy vajon melyik használ nagyobbat az embereknek, az emberi életben. Addig vitatkoztak: a szerencse azt állította, hogy ő segíti jobban meg az embereket, az áldás azt, hogy nála nélkül nem is élhet ember, ugyhogy annyira ment a helyzet, hogy feltették a számításba, hogy kipróbálják.

És az történt, hogy volt akkoriban, élt egy szegény ember, aki seprükötéssel foglalkozott. Délután szedte a vesszőket az erdőn, este felkötözte és reggel vitte a piacra árulni. Ebből éldegéltek szükösen ketten a feleségivel. Amint így árulgatja a seprüt, az történik, hogy elmenyen az áldás hozzája, s azt mondja nekie:

– Nesze, te szegény ember, adok tiz forintot neked. Menj haza, kezdjél valami egyéb alapot, ne ezt a gyenge mesterséget, s éljél meg boldogabbul.

A szegény ember nagyon megörvendett, s menyen haza. S a feleségit nem találja otthon. De mit tudjon csinálni, hova dugja most el a pénzt, hogy nehogy közben hazamenjen a felesége, s valami legyen a pénzzel. Felmászik a hijuba, ott van egy korpásfazék, abba persze van korpa, s bedugja jól a korpa közepibe a pénzt, mert ott nemigen járnak, s ott megmarad a pénz, amig elhasználhatják. Akkor elindul, menyen, keresse a feleségit.

Alig menyen el, a felesége hazaérkezik. Na, mit tudjon csinálni: mindjárt jön az ura haza, kell főzni, egy kicsi en-

nivalót. Egy kicsi puliszkalisztje van, de hát még mellé való kellene. Ugyhogy egy asszonyjelentkezik, hogy neki a disznójának kellene valami kis korpa. Lehozza hamar s megalkusznak: tán négy krajcárért megveszi a korpát, belézuhintja a surcába, az elviszi, kifizeti a négy krajcárt, elmenyen. Megveszi a turót, s mikorra már éppen rakná össze, érkezik haza az ember. S örvendve mondja az asszony:

– Na, gyere, gyere, éppen kész a turós puliszka, jól együnk!

– Jaj, lelkem, ezután könnyebben leszünk mi, eszünk mi jókat! Nem vagyunk mi már szegények.

– Hát hogyhogy? – azt mondja az asszony.

– Ugy, hogy én kaptam tiz forintot, eldugtam a fazékba, a korpába. Menyek, hozzam le, nehogy valami baja legyen. Eldugtam.

Akkorvisit az asszony:

– Jaj, istenem, sze én a korpát eladtam négy krajcárért. S abból vettem a turót, hogy főzzem a turós puliszkát.

Elkeseredik az ember. Hát hogy lehet, hát, hát abban pénz volt.

– Na, hát most már csak szegények vagyunk.

Na, megették a kis turós puliszkát, s csak kellett hogy menjen, hogy szedegessen az erdőn vesszőt, kötözze a seprüt este, és reggel menjen megint a piacra árulni.

Ugy is lett. Reggel a nagy tere seprüt leteszi a piacra, árulgatja, s a szerencse csak menyen, a szerencse és az áldás. A szerencse csak reáint az áldásra:

– Na, mi az? Látod, semmi lett.

Ugyhogy akkor odaáll a szerencse, s odaád neki két krajcárt.

– Nesze, te szegény ember, én adok neked két krajcárt, menj vegyél vele valamit és próbálj szerencsét. Hagyj fel ezzel a nehéz, keserű sovány étellel.

Elveszi a szegény ember, megköszöni, menyen, hogy menjen hazafelé. Mit is kezdjen, nem tudja. Vett vele két krajcárra diót, azt a zsebibe teszi. Amint menyen hazafelé, két gyermek a patak szélén játszik is, verekedik is. Nézi a szegény ember,

egy szép kis darab üveget kaptak, s azon akarnak összeverekedni. Ugyhogy a szegény ember megszólítja őket:

– Mi az, te kicsi fiu, lássam, mi az? Na, ne verekedjete rajta! Nesze, ne legyen egyiké se, nesze neked is három dió, s nesze neked is három dió. Mind a kettőnek van valami, s ezt az üveget adjátok nekem.

Ugy is történt. A gyermek mindegyik el van foglalva a maga három diójával, mind a kettőnek egyenlőn volt, s itt már nem volt miért verekedjenek tovább.

A szegény ember az üvegdarabbal menyen haza. Otthon csak letette oda az asztalra, végzi a dolgát tovább. Hát nincs semmivel többje, mint eddig volt, csak szedi a vesszőt és köti a seprűt.

De amikor eljő az este, csak nagyobb a csudája: nem kell lámpát gyújtson. Az üvegdarab annyira világít, hogy alig fér, majd széjjelveti a falakat a világosság. Olyan szépen világít és jól dolgozhatnak mellette. Kötögeti a seprűt későig, na de még el se tudják oltani, ott maradnak a nagy világosságban késő estig. Le kell feküdjének, alusznak.

Amig ők alusznak, valahol egyebütt egyéb baj történt. A király eltévedt az erdőben nagyon, erdőben jártában. Egyszer kijut egy helyt, az erdő szélén – sehol sincs semmi világ, mert már késő van – egy ablakból olyan erős fény világít ki. A király csak arra tart. Amint menyen, már messze betekint az ablakon, meglátja, milyen csodálatos világító szer van ott.

Bémenyen, köszön. Szól nékiek, hogy:

– Alusztok?

– Felébredtünk, nem alusznak.

– Hát miféle világító van, s mi az?

S mondja, hogy:

– Egy üvegdarab, egy kicsi fiutól vettem.

Na, ugyhogy a király aztán megkérdi a rendes utbaigazítást, merre menjen haza, és még megveszi tőlük. Nem is alkudtak, hanem teljes nagy boldogságot, teljes házat, telket, minden gazdasági felszereléssel ellátva adott a szegény embernek azért az egy darab gyémántért, mert biza csak most tudta meg a királytól, hogy az gyémánt volt, nem egyéb.

S így aztán igazából meg volt segítve a szegény ember. Ettől fogva aztán az egész világban el van ismerve, hogy a szerencsének nagyobb hatása van az életben, mint az áldásnak.

NAGY Olga: Széki népmesék. Bukarest, 1976. 329–332. p.

A FURFANGOS LEGÉNY SZERENCSEJE

Volt, hol nem volt, hetedhét országon is tul, de még az operenciás nagy tengeren is tul, ott ahol a bolhát rézpatkóba verték, hogy a torkig jóban meg ne botorkázzék, hát ott volt egyszer egy földhözragadt szegény legény. Olyan szegény volt az istenteremtette szegény legénye, hogy nem volt annak az ég világán semmije, még bétevő falat kenyere sem. Hol étlen-szomjan koplalt, hol nem volt mit egyék s még az is szüken. Hanem aztán ez még eljárt volna erre-tova, ha egyedes egy lelkére koplal, de amikor volt neki még egy országutja vén-elaggott apja s egy Isten vakja, nyomorékja édesanyja, akiket ugyancsak neki kellett volna, hogy kitartsa, vajmi. Merthát fiu csak fiu s kutyakötelessége apját, anyját ápolni, ahogy lehet eltartani.

Busult, busult, hogy majd belévakult a szegényfeje, hogy mi is lesz ebből s kérte a jó Istent lefektében, felkeltében, hogy vagy erre, vagy arra könyörülne rajta, mert ha mind így, ő vagy a Küküllőbe ugrik, vagy az operenciás nagy tengerbe. De tudja meg az a jó Isten is, hogy ő már ezt így sokáig ki nem tudja állni. Addig s addig reménykedett, imádkozott, hogy a jó Isten is megsokallta, s meghallgatta a kérését, hát elvette legelébbis az apját.

Na jó! e megnyugodott, az Urban, de már most miből temesse el, mikor egy kicsi vak fillérje sincs temetési költség. Ő biza – gondolja – egyet se gyöntölődik annál többet, hiszen a már ugyis mindegy, akár erre, akár arra, ha nincs miből, ugysem lehet másképp, meghalt, meghalt s anyyi. Vette a vállára az apját, elvitte a Küküllőhöz s belélocsintá abba, hogy: szép álmokat, lelkem apám s engedj meg, én hibás nem vagyok,

ha nincs miből másképp tenni. Avval e megvan.

De hát a jó Isten adja, hogy nemsokára reá az anyja is meghal. Na! hát ezen már éppen nem sokat tünekedett, hanem elgondolá, hogy ha ennyibe van, legyen a két öreg egy helyen, egy sirban. Vette az anyját is a vállára s vitte a Küküllőbe.

Amikor már ez is megvolt, felsóhajtott, hogy hál Istennek, erre is rásegítette az a jó Isten, hogy apját, anyját szerencsésen eltemetheté. Most már szervusz falu, ő addig meg nem áll, míg a szerencsére nem talál. El is indult a maga útjára egyfelé. Amint menne bé egy városra, meglát a város végénél egy embert álldogálni az ut szélén. De még köszönti is illedelmesen. A kőmivesforma ember fogadja is a köszönést illedelmesen s kérdi tőlle, mi járatbeli volna? Mondja a legény, hogy ő osztán szolgálatot keresne, hogyha kapna valamerről.

– Hát mi a mesterséged? – kérdi az ember. Azt mondja a fiu:

– Én osztán egyebek mellett a kőmivességet is értem.

– Na! ha igen, – mondja az ember – egyet se menj tovább. Jere velem a királyhoz. Kincstartó palotát akar építtetni, engem bizott meg vele.

Jól van, elmennek, kinézik a helyet s hozzáfognak felépíteni a kincses palotát. Az építés közben azt határozzák, hogy haggyanak a palotán egy rejtett vakablakot, akin keresztül a kincshez bejárhassanak, mikor szükségét látják. Amint a palota elkészült, a király a sok drága kincssel megtölti. Azt mondja úgy pár hét múlva a kőmives a legénynek:

– Menjünk el, hallád-e, nézzük meg, hogy mennyi a kincs abban a királyi kincstárban.

Jól van, elévettek ketten két zsákot s avval olyan ügyesen elhoztak két zsák aranyat és ügyesen visszatevék a vakablakot, hogy istenes ember nem volt a csillag alatt, aki meg tudta volna mondani, hol mentek bé a kincstárba s hol jöttek ki onnan, mikor az ajtóján hármás lakat s melléje regement katona istrázsáلتa. Mikor a király a lopást észrevette, tanácsot gyűjtött össze, hogy lehetne nyomrajönni, hogy ki volt, mi volt, hol is ment bé akárki volt, a kincstárba lopni? Hanem tanácskozhattak, vizsgálódhattak akármennyit is, utoljára sem

tudtak okosabbat kifundálni, mint hogy állitanak a kincstárba vaskaptányt s osztán tisztájába senki más nem lehet a tolvaj, mint akit az megfog.

Na, telt-múlt az idő, amig hát egyszer elfogyott a lopott pénz. Szólitja a kőmives a legényt, hogy csak készüljünk pajtás pénzért. A zsákokat elé s utra kelnek nagy izibe. Hanem alighogy beére a kőmives a kincstárba, kiabálni kezd, hogy csapdába esett. A legény se tehetett okosabbat, minthogy próbát tegyen, ha megszabadithatná. Eleget erre, eleget tova, hanem istenes segedelme nem vala, hogy ki tudhatta volna szabadítani abból. Egyet gondol, a csizmaszárából kést ránt elé s az embernek a fejét úgy leüti a helyről, hogy megkortyant belé. A gunyáját leszedé rólla s a fejével együtt eltette láb alól. Másnapra kelve megy a király a kincstárba, hát ott kap egy fejetlen meztelen embert. De csapott nagy megdöbbenésében akkora lármát, hogy az egész királyi udvar mind összefutott, azt hitték, hogy tisztán veszélyben a király, hát csak akkor látják, hogy mi az, amikor meglátták a törbeesett, fejetlen, csurdé embert. Bezzeg, hogy lett osztán vikota, hogy ki lehet, honnan lehet. Addig erre, addig tova, amig elhatározták, hogy másképp meg nem tudják, hogy ki lehet az a fejetlen ember, hanem ha felteszik egy bástira^{*}, végighordozzák a városon minden kapu előtt, s ahol sirás hallatszik, odavaló, mert ott megismerték. Hanem, hogy szavamat egymásba öltsem, amint a legény az ember fejét eltette láb alól, a zsák aranyat vitte a kőmives feleségéhez s helyből elbeszélte, hogy s mint jártak, hogy volt ura, nincs ura mán tul, hanem ha az asszonynak is úgy tetszik, fogjanak össze s tartsanak ki együtt. Az asszony sem sokat renyekedett erre, tova, hanem ha már úgy van, Isten neki legyünk hát egymásé s abba a nyomba összeverték a konyhát s éltek együtt a királyi pénzből. Mikor a fejetlen kőmivest hordozták meg a városon s éppen vitték el kapujuk előtt, a legény az udvaron fát vágott, az asszony meg fát hordogatta

* Kétkerekű taliga.

befelé. Meglátja az asszony a básti szekeren a fejetlen embert s hát abba a nyomba megismerte, hogy az igazán az ő ura. Ugy elkeseredett, olyan hangos jajszóval kezdette siratni, hogy a népség mind az udvarra csődült, hogy hát itt lakos volt, innen való az a tolvaj. Hanem a legény se volt rest s félkegyelmű, egy szempillantásra lecsillenté a fejszével három lábaujját s ráparancsolt az asszonynak, hogy azt sirassa, ha kedves a napja. Ő meg elnyult a favágón, már mintha az ujjvágások miatt ájult volna el. Hát sikerült is a félrevezetés. A népség elhitte, hogy az asszony az ura levágott lábaujját siratja s így nem jöttek rá, hogy ki s miféle, honnan való ember lehetett a kincstári tolvaj.

Már csak annyi, hallák-e, hogy egyebet se tehetett a hitvány király, minthogy a kárra még kárt csináljon, mert akármi-lyen kevés költséggel is, el kelle, hogy temesse az embert.

Hanem a királynak erőst nem fért a fejébe az az eset. Hát elhatározta magában, hogy akárhogy is, de megtudja, ki volt az a tolvaj, s ki volt a társa. Széjjelkurrentáltatja az országban, hogy akárki fia is volt társa a kincstári fejetlen tolvajnak, jelentkezzék bátran nálla, mert neki erőst megtetszett az istenes ügyessége, hát ő leányát s fele királyságát adja neki, mert az olyan ügyesség, akárhogy s mint, mégis csak ide s tova, jutalmat érdemel. Az a furfangos legény egyet se várt több kurrentációt, hanem nagy izibe felszedelőzködött s meg sem állott a királyig, hogy hát kurrentáltatott:

– Én megjelentem, mert én volnék a fejetlen ember társa.

Erre a király is se látott, se hallott annál több beszédet, csak elkiáltotta magát, hogy:

– Tömlöcbe vele, az akasztófára valójával!

A furfangos legényt helyből lecsipték, nyakig vasba verték, sötét tömlöcbe vetették. De még tanácsot is ültek felette s még aznap estére ki is vitték az akasztófához.

Hanem a furfangos fiu egy szempercek alatt elegyezi a hóhérral, hogy csak úgy akassza fel né s osztán szürkület végben vegye le a fáról s az ellopott királyi kincseken osztozzanak ketten.

A hitvány hóhér le is szabadítá a fáról a furfangos le-

gényt, de a maga vesztére, mert az a furfangos teremtés olyan uristenes ügyességgel tekerintette vissza a hóhért a fára a maga helyére, hogy csak akkor veheté észre, hogy mi is van hát vele, mikor a legény helyén lógott.

Reggelre virradva kipillant a király az ablakán s hát csak hanyatt esék, hogy mi az Isten átka ez, hiszen ez az akasztott ember egyet sem a legény, hanem igazában a hóhér. Hát ez hogy történhetett meg, még szemvilágvesztéssel is, hogy előttük, az ő szemük láttára, az a furfangos teremtés, vaj kicsoda, mi örögi praktikával, de ő akasztá fel a hóhért s nem a hóhér ötet.

Csóváltgatja a fejét, pödörgeti a bajsza hegyét, nagyot csip magán, hogy megtudja, csakugyanvalóst émedt valóság ez s nem álmában látja? Hanem még akkor sem akart hinni a szemének, csak kiküldött az akasztófához, hogy nézzék meg, mi igaz van a dologban?

Hát osztán, ha kiküldött, jelentették is, hogy:

– Biz az, felséges királyom, aligse a legény, hanem igazában hóhér.

Nagyot csavarint a király a fején, hmgét, hogy ő még ilyet is megérjen. Hiszen, na! Ahogy azt a hóhért a szemök láttára, ugy ötet is egy szempercre odajuttathatná. Na, még ilyent is, hogy érjen vén király létére napja világában. Ugy elvikotálódik, ugy elijesztgeti magát erre-tova, hogy tüstént uj kurzust küld ki, hogy:

– Na hát, most már igazában jöhet az a legény, elég volt a próba, itt a lánya s a fele királyság.

Hát jött is a furfangos legénye s azt mondja:

– Legyen is, felsége, elég az a próba, mert több kedve nincsen a tréfálkozásra. S nehogy más kerüljön hóhér helyett az akasztófára!

Bezzeg ijedtében a félkegyelműje szóllitva szóllította a leányát s két kézzel is adta rájuk az atyai áldást. S mert a leánynak is tetszett a dolog, helyből polgárházasságra verekedtek, paphoz is elkerekedtek s csaptak egy nagy heje-huját, két hétig is tartó uristenes traktát. Mind így volt ez, így biza, s a legény még ma is király, ha meg nem hótt, a biza.

ŐSZ János: A csudatáska. Eredeti székely népmesék.
Budapest, 1941. 47-52. p.

A KIS GYERTYA

Volt a világon egyszer egy öreg ember, volt annak két fia. Egyszer az öreg ember beteg lett, ágyba esett. Mikor már érezte magában, hogy nem sokára elvágják alatta a gyékényt, oda hívatta a fiait maga elébe.

– Na fiaim, én már meghalok, hanem nem hagylak titeket se semmi nélkül. Ott az asztal alatt van egy gödör, abban a gödörben van egy nagy vasas láda: az tele van arannyal, ezüsttel; a ládafiában meg van egy kis gyertya. Majd ha meghalok, vegyétek ki a ládát; tied legyen öregebb az arany meg az ezüst, tied pedig te kisebb a ládafiában levő kis gyertya; – mind a ketten megéltek abból holtig. Átkozott legyen pedig az mind ezen mind a más világon, a ki úgy nem osztozkodik, mint a hogy mondtam!

Az öreg alól aztán nem sokára kirántották a pokróczot, meghalt. A fiai pedig hivattak papot, kántort, deák-gyerekeket; a pap elprédikálta, a jófizetésért úgy megdicsérte, hogy majd lement a könyökéről a bőr; a kántor meg a deák-gyerekek elénekelték annak rendje és módja szerint.

Másnap az osztózásra került a sor; a fiak elvették a helyéről az asztalt, a táblát felfeszítették, a gödörből nagy innal-kinnal kiemelték a nagy vasas ládát; felnyitották, hát telisded-teli volt arannyal meg ezüsttel, oszt' a fiókjában is ott volt a kis gyertya, de csak akkora volt, mint a kis ujjam.

– Hát most már mi tevők legyünk? – kérdi az öregebb testvér.

– Hát elosztjuk úgy, a mint az apánk hagyta; a kendé

lesz bátya az arany meg az ezüst, az enyim meg a kis gyertya!

Ugy is tettek. Az öregebbé lett a kincs, a kisebbiké meg a kis gyertya; hogy ilyen szépen minden zsörtölődés, czivakodás nélkül megosztzkodtak: az öregebb csináltatott a testvérének egy pár szép ruhát, azonfelül adott neki száz aranyat.

– Na bátya köszönöm ezt is, evvel se tartozott volna kend. Én elmék világgá szerencsét próbálni Isten megáldja kendet!

Avval az ujjsa zsebébe tette az apai örökségkép' rámaradt kis gyertyát s utnak indult; ment, mendegélt egyenest az orra után, estére kelve egy csárdába tért be, hogy ott marad éjszákára. – Leült egy hosszú asztal egyik végéhez, – a másiknál épen négy kártya-spiller kártyázott pénzre; – mindjárt vacsorát parancsolt, evett, ivott dosztig. Mikor jó' lakott, megfizette a vacsora árát; az a négy kártya-spiller pedig, a ki ott az asztal másik végén kártyázott, meglátta, hogy az arannyal fizetett.

– Hó! – gondolták magokban, – ez nem valami félbolond ember! még arannyal fizetett! Jó lenne ezt egy kicsit befűsülni!

Oda ment hát mind a négy hozzá, erőltették minden módon, hogy csak menjen velök kártyázni, hisz egy-két krajczár nem a világ, avval bizony nem sokkal lesz szegényebb az ember; oszt' meg hátha nyerni talál, az meg ugyancsak jó ám! elfér zsákon a fólt. A mi legényünk eleinte csak szabódott, csak szabódott; mikor aztán látta, hogy ezektől ugyan nem menekszik, mig csak be nem rántják, azt mondja nekik:

– Na eb a lelkét! nem bánom hát, ha kártyázunk is!

Avval leültek, kártyáztak. Eleinte amazok is azon voltak, hogy csak az idegen nyerjen, hogy annál jobban beleizeledjék a játékba; hanem mikor látták, hogy na! talán eleget is nyert már, innen-onnan nem is marad náluk pénz: minden módon azon igyekeztek, hogy veszítsen is már; de biz' ott hiába volt minden iparkodásuk, álnokságuk, mert csak a mi legényünknek kedvezett a szerencse, olyan sok pénzt nyert, hogy halommal állt előtte az arany, ezüst meg a bankó...

Egyszer egy kis egér, hogy-hogy nem felszaladt az asztalra, a melyiken játszottak, utána a tarka macska! a min ott ker-

gette, elütötte a farkával előttök a világot. Keresik aztán a gyertyát, tapogatnak a sötétben: "Ide gurult, ide gurult!" de biz' azt nem találtak meg. Egyszer aztán eszibe jut a mi legényünknek, hogy van az ő zsebében egy kis gyertya, meggyújtja azt addig legalább, míg a másikat megtalálják. Kotonoz hát a zsebében, ráakad, kiveszi s meggyújtja. Hát uram fia! – istókbárék akár hiszik kigyelmetek, akár nem, – hát a mint a kis gyertyát meggyújtotta: mindenki elaludt a házban, azon módon a mint volt, csak csupán ő marad ébren. Költené Őket, nem tudja. Kimén a kis gyertyával a pitarba, hát látja, hogy a csárdásné azon módon, a mint a kását kavarja, alszik ám ugyancsak, még a főzőkalan is a keziben van; kimén vele az udvarra, hát látja, hogy a béres-gyerek, a mint huzná a jószágnak a kuton a vizet, már a vödröt fel is huzta félig, – ugy megalszik, hogy jobban se kell. Bemén hát újra a házba, még akkor is alszik mindenki; megkeresi a másik gyertyát, meggyújtja, a magát meg eloltja, elteszi a honnan kivette: hát egyszeribe felébred mindenki.

No jól van. Tudja már, mire kell használni a kis gyertyát. Avval megint leülnek az asztalhoz, mintha semmire történt volna, elkezdik újra ütni; ütötték egész világos hajnalig, akkor a mi legényünk elnyerte a négy kártya-spiller pénzét a legutolsó kis krajczárig.

Reggel aztán, mikor feljött a ruhaszáritó-csillag, a mi legényünk a sok pénzzel együtt elment dolgára; ment, ment, mendegélt egész napon át; egyszer, mikor már megunta a sok ödöngést, azt mondja magában: "Ugyan, mit is kódorgok én ides-tova, 'mint Orbán lelke pokolban? vagy mint a ványai tanács az égzengésben? Ej! a ki bundzsója van a világnak! beállok katonának, – hisz' így se helyem se fenekem!"

Ugy is lett. Elment, beállott katonának. Ott aztán csak-hamar nagyra vitte isten a dolgát, kapitány lett. Pénze annyi volt mint a polyva, egyre traktálta a többi tiszteket; azok el nem tudták gondolni, hogy honnan veszi ez azt a temérdek sok pénzt, mindössze is azt gondolták, hogy az apja valami gróf, vagy legalább is valami rémitő sok pénzzel bíró kurtauraság.

Egyszer aztán a királynak is a fülébe ment ez; az egyet gondol, felöltözik koldus ruhába, elmegy a katonához kérni.

– A mivel az ur isten megáldotta katona uramat! Ne sajnáljon ennek a gyámoltalan, ügyefogyott Lázárnak egy áldott alamizna krajczárkát adni! Istenért, istennek!

– Ej édes öregem most épen nincs nálam egy krajczár se, hanem jöjjön kend ekkor meg ekkor, akkor majd adok.

No jól van. Az öreg koldus, már mint a király odatartózkodott arra az órára, a mikorra a kapitány mondta. Épen ugy esztendő volt az idő; mikor aztán jól besötétedett, elindultak ketten a városba. Egyszer előtalálnak egy nagy boltot, – régen lefeküdt már mindenki, – ajtó, ablak be volt zárva akkora lakatokkal mint a fél öklöm. A katona előveszi a vérrel harmatozó vasfüvet, oda érteti a kulcslyukhoz, hát a závár ugy kikapant, mintha benne se lett volna, aztán meggyújtja a kis gyertyát, az öreg koldust, már mint a királyt, oda küldi a pénzes fiókhoz.

– Na öreg bátyám, szedje kend ki mind, rakja kend három egyenlő csomóba.

Az öreg koldus ugy tett, a mint a katona parancsolta.

– Ez a csomó a töke, ezt ne bántsuk; ez a csomó a nyereség, ezt se bántsuk, hadd élhessen; ez a csomó a mit csalt, – ezt tegye kend a szüre ujjába.

Az öreg koldus beletette, a másik kettőt pedig vissza se perté oda, a honnan kivette. Aztán mentek másik boltba, onnan meg a harmadikba, mindenütt ugy cselekedtek, hogy két harmadát a talált pénznek ott hagyták, egy harmadának pedig azt mondták: "Gyere velem, ha nem jössz, viszlek"... Egy helyt azt mondja az öreg koldus a katonának:

– Ugyan édes katona uram, nézzük meg, hát odafenn benn a házban mit csinálnak?

– Nem bánom én, na nézzük meg:

Fölmentek hát az emeletbe, – mert igaz! majd is elfelejtem mondani: a ház emeletes volt, – ott benéznek egy házba /szobába/, hát látják, hogy egy szép fiatal ember mellett egy vén csunya szipirtyó fekszik; benéznek egy másik házba, hát látják, ott meg egy vén ember mellett egy gyönyörű badár fiatal

menyecske fekszik.

– Hó! ez nem jól van így! – mondja a katona, ezen segíteni kell. Vegye kend a hátára öreg bátyám ezt a fiatal menyecskét, vigye kend át a másik házba a mellé a fiatal ember mellé... Ne féljen kend, nem ébred az fel, míg mi itt leszünk. Azt a vén asszonyt meg hozza ide e mellé a vén ember mellé!

Mit volt mit tenni, szót kellett fogadni; az öreg koldus hát elvitte a menyecskét a fiatal ember mellé, a vén asszonyt meg elhozta a vén ember mellé. Mikor meg volt ez is, ott hagyták őket, mint sz. Pál az oláhokat.

– Ugyan édes katona uram nézzük meg a király kincstárát is!

– Megnézhetjük... hanem abból nem szabad ám, egy krajczár nem sok, annyit se elhozni; mert annak kell fegyverre, lóra, katonára, annak élelmére, ruházatjára, egy szóval mindenre.

A mint oda érnek a királyi palotához, a katona meggyújtja a kis gyertyát, előveszi a vérrel harmatozó vasfüvet, kinyitja vele az ajtókat, bemennek. Odabe' aztán rendre megmutogat mindent az öreg koldusnak, mintha az nem jobban tudta volna, hogy mi hol áll, mint ő. Nem tudom, hogy az öreg koldus, már mint a király, elfelejtette-e, a mit a katona mondott, hogy a királyi kincstárból nem szabad elhozni de még csak egy kis krajczárt sem, vagy csak próbára akarta tenni a katonát, elég az hozzá, egyszer úgy a szür alatt belemarkolt egy arannyal telt kádba. Nosza a katonának sem kell ám több: úgy képen teremti az öreget, hogy nem adta volna két annyiért sem.

– Hát erre arra még a ki áldotta, adta teremtette is! hát nem megmondtam, hogy ezt nem szabad bántani?!

Csihé-puhé! csihé-puhé! ugyancsak egyetmásolja ám az öreg koldust.

– Jaj édes katona uram, visszateszem csak, ne bántson!

– Ugy is kell, erre meg amarra!

Az öreg koldus visszatette a marék aranyat, mindjárt megllett a szent békeség. Aztán berekeszölték az ajtókat; a katona egy félmarék pénzt adott az öreg koldusnak, a többit pedig a keszkenőjébe töltötte s elvitte haza.

Hanem igaz! mikor másnap reggel felébredt a vén ember, meg akarta csókolni a fiatal menyecskét; átöleli hát, a ki mellet-

te feküdt, megcsókolja – uramfia! – majd kitörte a nyavalya; tudom, hogy hálát adott az istennek, hogy nem volt foga, mert azon a ránczos képen menten kitört volna.

– Kitakarodj' innen erre meg amarra, adta vén satrafája! mert most mindjárt ide meg amoda! ki hitt elő?! – hogy mertél mellém feküdni?!... Erre arra adta ilyenje olyanja!

Hanem a vén asszony sem hagyta magát faltól, megeresztette a nyelve kerepczójét, csatitott annyira, hogy a vén embernek szük lett a nagy ház. Kiment által a másik házba, hát a két fiatal még akkor ott enyelgett, szerelmeskedett az ágyon, halálíg megszerették, csókolták egymást, mint a galamb.

Nosza a vén embernek se kellett ám több; a mint ezt látta: rákezdte a katona miatyánkot, csak úgy dőlt belőle az adta-teremtette, mint a felfordult fazékból a víz, vagy még tán annál is jobban; szidta a fiatal embert mint a bokrot, hogy mért vette el tőle a fiatal menyecskét. Ha török-szakad is, ő nem hagyja, megy a királyhoz, elpanaszolja előtte minden bajját, de ő így nem hagyja, úgy nem hagyja a magáét, nem bánja, ha egész vagyona megbánja is; nem ő, csak azért sem, ha épen kilencz gyereke meg bánja is!

El is ment tüstént. Elpanaszolta a király előtt tövéről hegyére, hogy egy fiatal ember, a ki vele egy földél alatt lakik, elcsábitotta, elvette az ő fiatal feleségét, a magáét pedig, egy vén bocskort, a kire köpedelem még csak ránézni is, oda-tuszkolta hozzá... Most már tegyen igazságot, adassa vele vissza az övét, mert neki soha de soha nem kell senki más!

A király tudta mindjárt, hogy honnan fuj a szél, mert megösmerte a vén embert. Hivatja hát rögtön a katonát, elmondja neki az egész dolgot úgy, a mint a vén ember előtte elpanaszolta. Most már nincs mit tenni, tegyen köztök igazságot.

– Felséges király! – mondja neki a katona, – most már vagy úgy vesznek, a mint vannak, vagy pedig a jövő éjszaka vigye vissza egyiket úgy mint a másikat az, a ki kicserélte őket!

– Vigye biz' a fittyfiringős fitty-fene! – mondja a király.

Ha a király ezt nem mondta volna, az én mesém is tovább tartott volna. Hogy aztán mi lett a vén emberből és a vén asszonyból meg a fiatal emberből és a menyecskéből? – kicserél-

ték-e újra egymást? vagy csak úgy vesztek? – azt már nem tudom;
– kérdezzék meg kigyelmetek a tő-szomszédjától, az talán meg-
tudja mondani!

TÖRÖK Károly: Csongrádmegyei gyűjtés. Pest, 1872. MNGy 2.
XII. 460-469.

AaTh 952 A király és a katona

Mátyás király és a szökött huszár

MÁTYÁS KIRÁLY ÉS A SZÖKÖTT HUSZÁR

Mátyás király idejében egy vitéz huszárt nagyon sanyar-
gattak ezredje tisztjei, ugyannyira, hogyha ma huszonötöt ka-
pott, holnap ötvenet huztak rá; egyetlen hibája volt csak a
részegség. Megunta már a verést, megszökött.

Amint éjszaka bujdosott, világosságot vett észre, tehát
arra irányozta lépteit. Végre elérte a házat, hol mécs vilá-
gitott, ott talált egy asszonyt, kit mindjárt követelőleg
felszólított, hogy adjon neki enni.

– Lassabban, – kiált az asszony – itt van a pinczében
tizenkét fijam, majd megtanítják kendet emberségre!

A huszár elhallgatott és szépen kitudakozta az asszony-
tól a fijai nevét s a pincze hollétét.

Mikor az asszony eltávozott, a huszár a pincze szűk nyí-
lásához állt kardjával s az asszony fijait neveként kiszólít-
ván, egyenként kivégezte őket. Ezután bement a szobába és
még hangosabban követelte az ennivalót. Az asszony újra el-
kezdte fenyegetni, mire a huszár azt felelte:

– Dejszen, jó helyen vannak már a fijaid!

Az asszony megtudván szerencsétlenségét, elhallgatott s
a szökött huszárnak enni adott.

Evés közben megérkezett egy vadász, ki elbeszélte, hogy
Mátyás királlyal vadászaton volt, de a csapattól eltévelye-
dett s úgy jutott ide. A huszár is elmondta történetét s
azután együtt folytatták a vacsorát.

Evés után mindketten lementek a pinczébe, hol temérdek
aranyat és ezüstöt találtak; a huszár ezt mindjárt a király-
nak szánta, mire a vadász megígérte, hogy kieszközli a ki-
rállynál szabadságát és a büntetés alól való fölmentését. Köz-

akarattól a kincset fölrakták a kocsira s elvitték Budára.

– Légy csak addig idekűnn, míg én bemegyek a királyhoz és elbeszélem esetedet! – szólt a vadász.

A huszár az ajtó előtt maradt, a vadász bement s egyszerű vadászruháját levetvén, felöltötte a fényes királyi ruhát; mert ő volt Mátyás király. Azután kimegy és a huszárt, ki nem ismerte fel a fényes öltözetben, megdorgálta, hogy mit ácsorog itt az ajtó előtt. Most bement, fölvette a vadászruhát s ebben jött ki biztatni a huszárt, hogy csak várakozzék, mert a királlyal nem lehet oly hamar beszélni. Majd ismét bement s királyi ruhában jött ki pirongatni a huszárt, hogy mégis itt ólálkodik. A huszár megrestelte a dolgot, hazafelé indult: de a vadászruhájú ember visszahívja s megmondja, hogy ő Mátyás király. A huszár térdre esett előtte, a király azonban fölemelvén, megbocsájtott neki s őt ezredének generálissává tette; adott neki aranyos betűkkel írott kutyabőrt, hintót rendelt a számára és sok szolgálóval ellátta.

A huszár ezután nagy pompával indult a falu felé, hol az ezredje feküdt; a hintót és a szolgálókat kívül hagyva a falu előtt és közlegényruhában ment be.

– Dejszen, jobb lett volna neked odamaradni, mint visszajönni, – mondták a társai – régen ki van már faragva számodra az akasztófa!

Ő csak ment tovább, míg a tisztek el nem fogatták s le nem huzatták.

Mikor már jól elverték s halálra ítélték, előrántotta a kutyabőrt, mire a hetvenkedő tisztek hozzáfogtak bocsánatért könyörögni, de ő mindenkit, aki vele méltatlanul bánt, a legkeményebben megbüntetett.

IPOLYI Arnold népmesegyűjteménye. Budapest. 1914. MNGy 13.

481-483. p.

TÖRTÉNET

Volt Egy nagy Gazdag kereskedő a kinek is voltak három Lejányaji, Mitőbb belőle megtudván 24 Haramija ezeket tüstént kezdetek benne Mesterkedni, hogy mi Módon tudják Ők aztat magokének tenni. Mivel Ők nem tudtak nyugodni mind adig mig olyan szép személyeket El nem öltötték a Világból. Tehát ezekben is minden Lépten mesterkedtek hogy tudják magokhoz tsalini, hogy Őket meg öljék. El mentek ezen kereskedőhöz hárman és mondták neki hogy Lejányait adná nekijek feleségül. Kérdezték ekkor a kereskedő tőlők hogy mifélék volnának. Melyre felelt a három haramija, mind vagyunk egy Nagy földes Urak. Itten ebben az Erdőben vagyon a Rezydentzijánk. Anyi bizonyos hogy nekijek volt ottan lakások és Szabadon jártak a Városban. Őket soha sem tudták ki hogy haramijak volnának, melyért is felelt a Kereskedő Abban a Rezedentzijában Nem tsak Urak vagynak, Mert ottan 24-en vagynak aztat én jól tudom, Mert magam is mulattam ottan. Mejjre feleltek a három haramiják. Igen is mink 24-en egy testvérek vagyunk. És már mostan megúnván a magánős Életet tehát kívánnánk meg házasodni. Gondolván a Kereskedő nem fogom én nekijek az mert hátha valami tsalárságban járnak. Ekkör Őket elbotsájtotta a kereskedő hogy nem fogja nekijek adni, a három haramija el ment onnan nagy haraggal. Mondották, majdan meg fogsz te ezért lakolni.

Történt hogy a kereskedő elment vására és a három Lejányát hagyta odahaza megtudták a haramiják hogy ő nintsen odahaza el mentek és Őket sétálni hívták.

Mely kérésekre, mivel Derék Legények voltak el mentek véllek, és akkor nagy szerelembe estek a Legényekkel És Egér-

nékijek a Lejányok hogy el fognak majdan menni és meg fogják őket egykor keresni. Így el váltak egymástól, akkor a haramiják nem erőltették hogy menyének vélek el, hanem várták hogy ők majdan magoktól elmennek, És meg mondták nekijek hogy ha el fognak jöni tehát az Alytót tsaptyák bé erőssen hogy ők kijöhessenek Mer vagyon ottan egy Nagy Kutya Lántzon és retenetes hamis és mindjárt el szakasztaná a Lántzot azért kell Olyan nagyon az Ajtót bé tsapni hogy mindgyárt kimegyen vagy egyik vagy a másik hogy a Kutya nementálán a Lántzról meg szabaduljon, és valamelyikben kárt tegyen aztat nagyon sajnálnák. Ezen mondás után mindenik el vált a magájétól és elmentek haza. Hanem itten a Lejányok már nem tudtak nyugodni a Szerelemtől, mivel Igen Derék legények voltak. Azon hely pedig a Városban a hol a haramiják voltak Nagyon ismeretesek voltak, mivel ottan körül mindenfélék járkáltak, és az Udvarba is Gyakran hivatalosok voltak az Tanátsbély Urakat, és Őket megtraktálták és Azért nem is gondolták hogy ők egy gyilkos népek vólnának. Hanem mostan malydan ki fog későben világosodni a kissebbik Lejány által az ő Gyilkosságok. Mert a nagyobbik lejány csak hamar el ment és Azon módon tselekedet mint a haramiják mondoták nekijek És hirül nem adta két testvérjének hanem magánosan elmént és mikoron bement az Ajtón mindgyárt a Haramiják mind ki rohantak az Ajtónak bé tsapására és őttet meg fogták és aztat mondoták néki soha nagyobb mészárszékre magadat nem hoztad vólna mint most. Ekkor a Lejány sirásra fakadt. De már késő volt mert többet onnan meg nem szabadulhattott vólna semi módon. Akkor bé vitték őtet mindgyárt és mondták Nékije, hogy egyen és Igyon mert többet sem enni sem inni nem fog, és az Eget sem fogja Látni, Anak Utánna tüstént mint a Nagy Hóhérok meg fogták. És Legnagyobb kinnal a Halálból ki végezték. És mivel a Ujáról az Arany gyürü ki nem tudták huzni tehát Ujával együtt el vágták és egy különös szobában tették a Ruhájával együtt. Minek utána ez megtörtént tehát a többit is várták hogy malydan el fog jönni. De odahaza is gondolóban estek hogy hova Lett az ő Nénjek és keresték De sehol sem találták. Akkor a középső is elment és szintén úgy járt mint az Első. Mármotan a kereskedőnek nintsen csak el

Lejánya És aztat mindenféle Őrizetallá adta hogy sehova sem eresszék mert malydan az is elfog veszni mint a többi. Így völt ez vallami egy vagy két hétig. De semi hirt a két Lejány felől nem hallottak. és Az Atjok aztat gondolta hogy valamilyen képpen ők tulajdon szánzándékal elszöktek; Mármotan tehát csak nyugodalomban vagyon az Atjok egy kevéssé a két Lejány Után. És Egykor Elment a Vássára a Lejányát magát hagyta oda haza, hanem mondotá hogy vigyázzanak mert malydan a többi után megyen ő is és nem fog Gyermeke maradni. De minden vigyázat haszontalan völt mert a Lejány Alig várta Atját hogy elmenjen Mindgyárt a Kotsiban fogattot és el ment, vitt magával 1 font Tzukort és három kalátsot. De már mikor el ért hogy nem messze völtak azon haramijáknak Lakássok tehát a kotsist meg Állitatta és mondotta néki hogy ottan maradjon adig mig ő vissza fog jöni a melyet ő meg is tselekedet. És a Lejány elment a Rezidentzija felé. A midőn oda ment a Lejány nem tsapta be az Ajtót hanem igen tsendesesen bé tette és úgy ment be felé. a Midőn meg látta Azon nagy kutyát mindgyárt adot néki két kalátsot és ment beljeb mert a kutya őtet béeresztete az után Ismét talált egy Papagáj madarat a ki is mondotta néki hogy menj el inen te szép Lejány mert véged Akkor annak is adott egy fél font tzukort és úgy bément a szobába a midőn bé ment az 1^{ső} Szobában mindgyárt Látta az Iszonytató Gyilkoló eszközöket és mindgyárt meg retent, hanem akarta, hogy valamit a két nénjéről tudhasson meg hogy itt mult ki a Világból a vagy sem, mert nintsen más céja /?/

És a mint járkált ottan mindjárt meg esmérte a Nénjének ruháját és az Ujját is meg tallálta arany gyürüvel együtt. A Melynek látásán csak el nem áljult és több barátnéját is Láttot hogy a gyürüjeji ottan vagyon. Ezeket mind fel szedte De ő Isten már sok időt el töltöt. Tehát a haramiják Haza érkeztek és ő Mindgyárt elbujt az Ágy allá És onan nézte ezen Gyilkosokat, Tehát ekkor és a legjobb barátnéját hozták oda, és ottan néki szeme Láttára ki végeztek a Világból hanem ellőbször az egyik tsetsét levágták és bé kenték méreggel úgy Izenként és Darabbonként szabdalták és kenték bé Méregel a Midőn már az ujjára került hogy malyd a Gyürülyit fogják levenni és

nem jött le, akkor mindgyárt elvágták. De igen messzire elugrott mert egészen az Ágy allá eset. És Aztat magához kaparta és azon Ujjal együtt el tette a kebelében De mostan már a Gyilkoságnak vége vőlt és az haramiják mondották hogy még tsak egyet tudnának ki végezni, a kereskedőnek a kissebbik Lejányát tehát többet nem is bántanak tsak éppen aztat az egyet tudják még meg kapni meg azal utoljára Leg nagyobb kint meg tennék és véget vetnének mindenek. Szepeget itten a Lejány. De mikoron már akartak Le feküdni Aztat mondotta egy a többiek közül hogy még a gyűrűt meg fogja elléb keresni ugy fekszik le. És a többi mondotta, hogy hagyta el mostan ne bántsa. De ez aztat felelte hogy semi módon nem fogja továbbra halasztani mert jobb ma egy veréb mint a holnapi tuzok. Ekkor a Gyertyát Letartotta az Ágy alá és a Lejány mit tudot tenni el fulyta és a haramija mondta bizonyosan Ördög vagyon Itten hanem megint meg Gyujtotta és oda tartotta az Ágy alá a Lejány ismét el fujta az haramija káromkodot Ismét meg gyulytotta mondotta hogy már nem bánom hogy ha Ördög is meg fogja nézni akkor is elfulyta és azután el hagyta Le feküdt a Lejány ki szököt és mi ki ment az Ajtót bétsapta a haramiják utána hogy ki vőlt De nyoban sem halották őttet, és Mikor a Lejány haza ért mindezeket Atjának meg beszélte és a Lejány akkar tatu /?/ egykor el fogják Őket hivatni őket Vatsorára és ottan meg fogják mind amint ugy is vőlt és mind fel Akasztották minek utána, a Dolgot helyes igaznak találták lenni. Igy Lett ezen Lejány által a Nagy Gyilkoságnak vége töbön nem is vesztek a Városbul a Lejányok el.

GAAL György: Közkatonák meséi. 16. 116-120. MTAK Kézirat.
Ir 4-r 66/I.

AaTh 955 A rablővőlegény

AaTh 956B A molnár leánya

A KOCSMÁROS LÁNYA

Egy nagy erdő szélén vót egy kocsmá. Ebbe a kocsmába egy szép kocsmárosné lakott. De a kocsmárosné nál sokkal szöbb vót a lánya. Ebbe a kocsmába szoktak járni éccakánkint a zshiványok. De nagyon vigyáztak, hogy a zsandárok e ne csiptyék őket. A kocsmába mindig a kocsmárosné lánya: a Juliska szögáta ki őket. Nem fét tülrik: bátor lány vót. A zshiványok is szerették Juliskát.

Sokszor monták a zshiványok nekije, hogy látogassa mög ecör őket az ü tanyájikon.

Juliska illenkor aszt szokta mondani:

– Emönnék, de nem tudom az utat.

Eccör asztán aszongya ám a zshiványvezér:

– Hát, Juliska, együsz-e hozzánk?

Aszondi Juliska:

– Montam má, hogy nem tudom az utat!

Aszondi a zshiványvezér:

– Hát ezön mast igazán segitöttünk, mert a mi tanyánktu a ti házatokig egy pántlikát huztunk, hogy te oda tuggy mihozzánk taláni.

Juliska mögigérte, hogy möglátogati a zshiványokat.

Másnap utra készülődött. Jába kérte az anyja, hogy ne mönyön, mer nem jó a zshiványokhó emönni, ü csak neki indut.

Mindönfelé ara mönt, amere a pántlika vezette. Nem mönt üres kézzé, egy kosárba vitt kenyeret meg buzát.

Amind möndögét, rátért egy erdei utra. Az az erdei ut ippeg a zshiványok tanyájához vezetött. A pántlika is végig arra ve-

zette. A zsványtanya az erdő közepibe vót. De Juliska nem fét egy csöppöt se. Bekopogtatott a zsványokhó. A kopogtatásra nem felet senki. Szépön benyitott. Amint belép, mögszólal egy kis madár a szoba belsejébü:

– Ha begyüttél, ki nem mész!

Juliska nem ijett mög, hanem a kosarábu adott a kis madárnak buzát. A szobába nem talát más senkit. Azzal mönt a másik szoba felé. Ott mög egy kis kutya szólétotta mög:

– Ha ide begyüttél, ki nem mész!

De Juliska ettül se ijett mög. Szépön adott a könyeribü a kis kutyának. Látott egy csomó vérös ruhát az ágyon, késöket a sarokba. Azzal szépön bekopogott a harmadik szoba ajtaján. Onnan se szót senki. Benyitott. Egy macska ült a szoba közepén. Aszongya Juliskának:

– Ha begyüttél, ki nem mész!

Juliska nem ijett mög, jó ismerte a zsványokat, ütet csak nem bántják. Adott a macskának is a kenyerebü, azután szétnézött. Látta ám, hogy a sarokba emberi csontok hevernek, legtöbb vót köztik a koponya. De még ezöktü' se ijett mög. Igy mönt végig a többi szobákon is. A hetedikbe ágyok vótak mög két kád. A kádakba arany mög ezüst pénzök. De nem nyut hozzájik.

Gonduta, hogy még se lössz jó ezöket a zsványokat mögvárni, mer ezök mégse löhetnek böcsületös embörök, ha illen csuf holmikat tartanak a házikba'. Hátha ezök ütet azér hilták ide, hogy mögöjjék. Má ki akart futni a házbu. Amint induni akar, valami zajt hall kívül. Embörök beszétek, de közbe-közbe, mint-ha asszonyi sirást, mög sikintást is hallott vóna.

Ere nagyon mögijett, hörtelen bebujt az egyik ágy alá.

A zsványok gyüttek haza. Azok lármáját hallotta Juliska. Egy szép királleányt hoztak magikka, annak a sirását, jajgatását hallotta.

A szegény királ leányt a hintajábu szödték le, oszt ede hurcuták. Sirt, könyörgött, rimánkodott szögény, hagy ne vögyék el az életit, de a zsványok nem kögyelmeztek. Kést szurtak a szivébe, a fejét mög levágták.

Juliska remögve hallotta, hogy millen gonosz módon bánnak

a királkisasszonnyal.

Mikor a királkisasszonyt mindönétü mögfosztották, ki akarták vinni, hogy a földbe etemetik.

Akkor vötték észre, hogy gyürü van az ujján. Próbáták le-huzni, hát nem gyütt. Ere az egyik elüvötte a kését, levágta a királkisasszony ujját a gyürüve együtt. De amind erősen neki-feszítette a zsvány a kését, az ujj a gyürüve együtt leesött a szoba föggyire, oszt begurut az ágy alá. Az alá, amöllik alatt Juliska vót ebuival. A zsvány keresni akarta, de a társai lebeszéltek, hogy majd mögkereshetünk hónap is. Nappal, amikor világos lössz.

Juliska ugy röszkedött, mind a nyárfalevél. Nem mert vóna előgyünni a világ mindön kincséért se.

Hogy a királkisasszonyt efödelték, mesetek gyilkosságokru, rablásokru, ollanokru, hogy Juliskát hétször kirázta a hideg.

Utána nagy lakmározást csaptak. Ittak nagyokat, osztán lefeküttek. Legtöbb a szoba föggyin, a subáján fekütt.

Juliska hallotta, hogy egymásután ekezdenek hortyogni. Mikor gonduta, hogy mind alszik, szépön kibujt az ágy alul. E-gyenkint szépön átlépögette a zsványokat. Mögövasta, hogy hányan vannak. Éppen tizenketten vótak.

Azokon a szobákon köllött neki visszamönni, amere gyütt. Mikor odaért ahhon a szobáhon, ahon a kutya vót, odaszól neki a kutya:

– Szöröncséd, hogy amikor begyüttél, attál a könyeredbü, mert mast fölugatnám a zsványokat!

Juliska a mögmaratt könyerinek felit odaatta a kutyának, avva átmönt a másik szobába.

Ott a macska szót hozzá:

– Szöröncséd, kislány, hogy amikor gyüttél, attál a könyeredbü, mer mast főnyávognám a zsványokat!

Juliska a maradék kenyereit neki adta a macskának.

A másik szobába a madár szólította mög:

– Szöröncséd, hogy attá a buzából, amit magadda hoztá, mert mast a zsványokat főcsiripöném.

Juliska a maradék buzát a madárnak attá, de sietött ám ki a házbul.

A kosarába nem maradt más, mind a királkisasszony ujjja a gyűrűve, akit az ágy alul magával hozott.

Örült, hogy kifutott a zsványtanyábu.

Mögkereste, kitapogatta gyorsan a szalagot, avva elindut hazafelé. Többet futott, mint sietött. Alig várta, hogy hazaérjön. Ugy esett be az ajtón.

Az édösannya nagyon mögijett, mikor látta, hogy Juliska ollan fehér, mint a fal.

– Mi bajod lányom?

– Jaj, csak ne is beszéljön édös anyám, ollanokat láttam, hallottam hogy még mast is ráz a hideg tüle.

– Látod, ugy-e montam, hogy ne mönny el a zsványokhó, mert azok nem ollan rëndös embörök ám, ahogy ett minálunk mutatik.

Juliska osztán emondott sorra mindönt az annyának, amit a zsványokná látott.

Az anya még abba az órába irt a királnak levelet.

Mögirt mindönt, amit a lánya látott, hallott. Mögirta aszt is, hogy bizon a szépségös királkisasszonyt má hiába vári haza.

Kérte a királt, hogy küggjön sok katonát az ü kocsmájikhó, ott előhet fogni a zsványokat.

Avva lóra ütette a szógáját, a levelet ekütte a királnak.

Másnap má ott vótak a katonák, de még a királ maga is legyütt. Közönségös ruhába vót ötözvel, hogy fő ne ismergyék.

A katonákat ebujtatták az ágy alá, szökrönybe, az udvarba, pajtába, pallásra, de ugy, hogy mindön percbe kézné lögyenek.

A királ odaüt az aszta mellé, mind valami vendég. Juliskát mög maga mellé ütette.

A királ nagyon szomoru vót, mög röttentő mérges. A lánya halála hire egy éccaka mögöszétötte.

Amint beestelődik, gyünnek ám a zsványok. Mind a tizenkettő gyütt. Szépön leütek az ivó asztal mellé, ahon Juliska üt a királla. Bort kértek, oszt ekesztek beszélgetni. Fő se vötték, hogy egy ismeretlen is ül az asztaná.

Eccörca odaszól Juliskáhó a zsványvezér:

– No Juliska, mast má pántlika visz a házunkhó, még se gyün e hozzánk?

Aszondi Juliska:

– Még eddig nem értem rá. Az éjje ámomba má magikná vótam.

– Gyüjön el eccör igazábul, necsak ámába! No, de hát mongya e, mit látott ámába nálunk?

Aszondi erre a királ:

– Hát ere én is kíváncsi vagyok!

Juliska ekeszte a mondanivalóját.

Keszte ott, amikor a pántlika irányába elindut. Mikor odaért, hogy a madár megszólétotta, közbeszót a zsványvezér:

– Haggya abba, Juliska, merd az álom esöt gyelönt.

De a királ közbeszót:

– Csak foltasd, Juliska!

Juliska emondta azután, mit mondott a kutya, mög a macska, mög hogy ü a kosarábul jótartotta üket.

Közbe szót mögen a zsványvezér nagy ásitval, mintha aszt mutasztaná, hogy ü nem kíváncsi ara, amit Juliska mond:

– Ne mongya tovább, mer má hallom, hogy kivü dörög is, mögyün a zeső, mer az álom esöt gyelönt.

De a rablóvezér má gyanakodott, hogy Juliska csakugyan járt a rablótanyán, intött is a többieknek.

A királ mögen odaszót Juliskának:

– Csak foltasd, Juliska tovább!

Mikor Juliska emonta, hogy mit látott a szobába, mögen közbeszót a zsványvezér:

– Haggya má e, Juliska, mer nem akarunk mögázni, az álom esöt gyelönt.

Pedig ekkor má mindön zsvány a késin tartotta a kezit.

A királ mögen csak biztatta Juliskát, de a szömvive intött a kocsmárosnének, hogy a katonák kézné lögyenek.

Mikor Juliska odaért a mondásába, hogy a királkisasszony ujjja a gyűrűve az ágy alá gurut, a gyűrüt a királkisasszony ujjával együtt kitötte az asztalra.

Ere mind a tizenkét zsvány fölugrott, késiket kirántották, hogy Juliskát mög a királt mögöjjék. De abba a pillanatba a katonák is elügyüttek, mögtellött velik az egész kocsmá.

A zsványok egy-kettőre mög löttek kötözvel. Mindönt bevallottak, aszt is, hová temették a királkisasszonyt.

A másik órába mán lógtak is az erdő szélén. Minnyát föl-
akasztották.

A királ mögkereste lánya sirgyát, aztán hazavitette. Arra
a helre, ahol a zshiványok etemették, egy szép templomot épít-
tetött, a zshiványtanyát mög főgyujtatta. Juliskát, mivel hogy
több gyeröke nem vót, lányának fogatta, oszt annyáva együtt
fővitette magáhol.

Ott ének még mast is, ha mög nem hótak.

BERZE NAGY János: Baranyai magyar néphagyományok. Pécs, 1940.
2. köt. 173. 369-375.

AaTh 980B Az öreg ember és a vályu

AaTh 980C A hajánál fogva huzott apa

NE HUZZ, FIAM, TOVÁBB!

Egy ötven-hatvan évvel ezelőtt történt. Ekkó mán nem vótak
olyan nagyon buták a népek, de mégis vót azé buta nevelés. Ek-
kó történt, amit most el akarok mondani.

Vót egy embör, annak vót egy fia. Ez igen rossz csavargó
lacibetyár vót, züllött. Ha nem adott neki pénzt az apja, ak-
kor ekapta és bizon jó everögette. De dógozni nem nagyon sze-
retött, ami most is van – tisztölet a kivételnek –, de nagyon
sok van most is ilyen a népek közt, aki dolgozni nem szeret,
lumpolni mög szeretne, ha telne.

Hát abba az üdőbe is így vót ez. Csak elég az hozzá, hogy
ekkor is az apjátu kért pézt. Nem adott neki az öreg, me nem
vót olyan büven. Ekapta oszt az apját: jó everögette, össze-
rugdosta, huzta kifelé a konyhaajtóig. Ott a falhon verte,
oszt otthagya az öregöt. Emönt. Az öreg mög főtápászkodott,
oszt bemönt az ü szobájába. Ridogált, osztán így telt az ü szo-
moru élete. Na hát aztán möghalt nem is sokára.

A fia, aki huzta kifelé, odaverögette a falhon, ez mögma-
radt. Hát oszt utóbb csak odaért, hogy mögnösült ü is. Lött is
aztán nekik egy fiacskájuk. Elég az hozzá, az is nevelődött,
de úgy szokták mondani, amilyen a nádár, olyan a fia. Hát itt
is, amilyen vót az embör viselete, olyan lött a fiáé is. Ez
se jóra csavarodott, ez is kezdte az apját citkézni, pofozni,
mikó nem adott.

Eccör aztán az öreg valahogy úgy szólt, hogy nem tetszött
a fiának. Ekapta az öregöt, huzta kifelé. Rugdosta, öklözte.
Mikor odaért a konyhaajtóhon, azt mondta a fiának: "No fiam,
enne tovább ne vigyé mán, én is idáig huztam az apámat. Itt
vertem legjobban, még mög is rugdostam, falhon vertem, tovább

mán ne vigyé. Én is idáig huztam az apámat a konyhaajtóig. Tehát te se vigyé tovább!" No akkor osztán a fia mégis eleresztötte az öregöt. Hát azé odavágra a falhon, olyanformán eresztötte el.

Majd aztán ez is mögnösült, mikor odaért az ideje. Üneki is lött egy olyanszintü fia, mint ü. De még az apjának az apja élt. Az, akit odavágott a falhon. Mán akkó szögény le vót igyetlenödve, piszkosodva. Hát utálták az apjukat. A mönye szerette tisztán tartani a konyhát mög a szobát. Az öregöt az is gyülölte mán, ugy utálta. Mondjuk mög parasztossan, le vót retkösödve, taknyosodva. Tudjuk milyen egy öreg, amikó e van hagyatva. Hát nem is szerették, hogy ott ögyön velük.

Akkó az az embör, aki azelőtt az apját, az igyetlen embört odaverte a falhon mög a konyhaajtóig huzta ki ez is, nekifogott: télön fábu faragott ki egy kis tányérformát. Kezdte faragni a tányért, mán félig-möddig mög is vót a tányér csinálva. Egy fakanalat is csinált. Odamönt az ü kisfia is hozzá: "Apukám, mit akar kend evve, amit farag kend, mi lössz ez? - "Hát - aszongya - kisfiam, ez a kanala lösz neki, ez pedig a tányérja. Me tudod, milyen ronda az öregapád. Nem öhet itt velünk az asztalnál, hanem ebbül öszik, ebbül a fatányérbu." "Jó van - aszongya - apukám. Csináld csak a nagyatának. Majd ha mögöregszö, majd én is csinálok teneköd ilyet."

Ekkor oszt az embör gondba eredt, hogy mit mondott üneki az apja: "Ü is addig huzta az apját, még én is huztam az apámat. Hát most én is ezt kapom az én fiamtul. Akkor észhön tért, edobta a tányért. A kisgyerök fővilágositotta, hogy majd ü is olyat csinál üneki, ha mögöregszik." Akkor azt mondta a feleséginek: "Adjá csak önni az apámnak ott, ahun mink öszünk, mer én is kihuztam addig amöddig ü kihuzta az apját. Odáig vertem mög én is ütöt. Enneköm is mögigérte a fiam, hogy olyan tányért csinál énnéköm is, ha mögnyöl. Tehát az mán fiuru fiura ne maradjon tovább! Neköm ne csináljon a fiam fatányért."

Igy aztán az öregnek csak gondját viselték.

BÁLINT Sándor: Tombác János meséi. Budapest, 1975. 623-624.p.

AaTh 850	A királykisasszony jegyei	12 /+ 7+4/
AaTh 851	A talányfejtő királykisasszony	6 /+ 3/
AaTh 852	A hős kényszeríti a királykisasszonyt hogy azt mondja: ez hazugság!	11 /+ 2+1/
AaTh 853	A nyelvez királykisasszony	8 /+ 7/
AaTh 854	Az arany kos	5 /+ 2/
AaTh 858	A csillagszemü juhász	/+ 3+3/
AaTh 875	Az okos lány	17 /+16+5/
AaTh 875D ^x	A hét bölcs mester	/+ 3+1/
AaTh 882	Imogen	6 /+ 4+1/
AaTh 883B	Az okos Zsófi	12 /+ 6/
AaTh 889	Az igazmondó juhász	6 /+ 5+2/
AaTh 890A ^x	Kigyó a kebelben	ballada
AaTh 900	A kevély királykisasszony	9 /+15+2/
AaTh 910B	A három jó tanács	9 /+10+1/
AaTh 911 ^x	A haldokló apa tanácsai	2 /+2/
AaTh 921	Markalf	14 /+ 6+1/
AaTh 921A	A nyolc garas beosztása	5 /+ 2+7/
AaTh 921B	A legjobb barát és a legádázabb ellenség	/+ 6+3/
AaTh 921B ^x	Szabad rabló, szabad gyilkos, szabad koldus	2
AaTh 921F ^x	Mátyás király és az öregember	15 /+1/
AaTh 922	A cinkotai kántor	8 /+8+8/
AaTh 922B	A király arcképe a pénzen	11 /+1/
AaTh 923	A só	4 /+ 4+1/
AaTh 925	A rossz hír megmondója	/+6/
AaTh 927a	Th Mot H 793	/+4/
b	Th Mot H 807	/+14+4/
c	Th Mot H 792	/+2/

AaTh 927 c ⁺	Th Mot ^H 792.1.	/+ 5+1/
AaTh 930	A jövendőlés	/+ 4/
AaTh 931	Oedipus	/+ 2+1/
AaTh 933	Gergely a sziklán	7 / +3/
AaTh 934	A föld alatti vasház	/+ 3/
AaTh 934A	Eleve elrendelt halál	/+ 1/
AaTh 935	A tékozló hazatér	/+ 4/
AaTh 938	Placidus Eustachius	/+ 3+2/
AaTh 939A	A visszatért katona megölése	/+ 1/
AaTh 940	Gőgös lány	/+ 3+2/
AaTh 946C ^x	Szerencse és Áldás	/+10 /
AaTh 950	Rampsinitus	4 / +1/
AaTh 951A	A király és a rabló	5 / +2/
AaTh 952	A király és a katona	8 /+3 /
AaTh 954	Negyven rabló	3 /+5 /
AaTh 955	A rablívőlegény	13 /+12 /
AaTh 956B	A molnár leánya	9 /+24 /
AaTh 960	A nap mindent kiderít	/+7 /
AaTh 960A	Ibykos darvai	/+ 4+2/
AaTh 970	Kádár Kata	ballada
MNK 978 ^x	Apollónius	/+ 2+2/
AaTh 980B	Az öreg ember és a vályu	2
AaTh 980C	A hajánál fogva huzott apa	2 / +2/
AaTh 990	A tetszhalott feléled	álhiedelm- monda

AaTh 850 A királykisasszony jegyei

/AaTh 850 The Birthmarks of the Princess; H 850 Die Merkmale der Prinzessin; BN 850 A királykisasszony anyajegyei/

Szegény kondásfiu/libapásztor.

Királykisasszony szemelättára malacokat/libákat legeltet/táncoltat.

A testén lévő jegyeit megmutató királykisasszonynak malacokat/ékszereket ad.

A király ahhoz adja feleségül a lányát, aki megmondja, milyen jegyei vannak a királykisasszonynak/királykisasszony kihirdeti, annak lesz a felesége, aki meg tudja táncoltatni a malacokat. A kondás és vetélytárs kérők a királykisasszonyhoz próbát tenni mennek.

A kondás helyesen sorolja el a királykisasszony testén lévő jegyeket.

Vetélytárs kérő rávágja: én is ezt akartam mondani.

A királykisasszony ahhoz megy feleségül, aki vele magát az ágyban megkedvelteti.

A kondás kapja feleségül a királykisasszonyt.

1. KRIZA János 1860 k. Ms 3. 92. f. Székelyföld
2. MERÉNYI László 1863 I. 1. Duna melléke /H 3; BN 2/
3. KRIZA János – ORBÁN Balázs – SEBESI Jób – BENEDEK Elek 1882 II. Székelyföld /BN 3./
4. BERZE NAGY János 1907 52. Besenyőtelek, Heves m. /H 4; BN 5./
5. KÁLMÁNY Lajos 1914 II. 16. Egyházaskér, Torontál m. /H 2; BN 7/
6. DÖMÖTÖR Sándor 1928 Ms 1. 4. Tiszadada, Szabolcs-Szatmár m.
7. KOVÁCS Ágnes – ANDRÁSFALVY Bertalan 1956b Ms 3. 56. Tyukod, Szabolcs-Szatmár m.
8. KOVÁCS Ágnes – JAKAB Ilona 1957 Ms 4. 6. Kék, Szabolcs-Szatmár m.
9. NAGY Olga 1976 44. Szék, /v/ Kolozs m. R.
10. DÖMÖTÖR Ákos 1960 Ms 1. 22. Nyirtura, Szabolcs-Szatmár m.
11. VOIGT Vilmos 1960 Ms 1. 12. Ujdombrád, Szabolcs-Szatmár m.

12. NAGY Géza 1966 Ms 1. 72. Karcsa, Borsod-Abauj-Zemplén m.

Megjegyzés:

Csonka, eltérő, a mesének csak egyes elemeit tartalmazó variánsok

BERZE NAGY János 1960 66. p
 SZENDREY Ákos 1914-15 Ms 1. 32.
 BERZE NAGY János 1940 2. 151.
 BERECSKI Imre 1948 Ms 1. 14.
 GAÁL Károly 1970 45.
 BODNÁR Bálint 1964 Ms 4. 54.
 SZABÓ Judit 1977 6.

Ponyva származékok:

SZENTMIHÁLYI Imre 1952 Ms 1. 16.
 PENAVIN Olga 1971a 6. /?/

SZENDREY Zsigmond 1918-19 Ms 1. 3. HALÁSZ Ignác 1897-1905
 2. 174. p. mesével függ össze.

Szegény ember/szegény mosónő/öregasszony/szegény asszony
 fia/kis kondás 1., 5., 6./7./8./9., 11./4.
 királynál 3 malacért 3 napot szolgáló kanászfium 12.
 kanásznál 3 disznóért. táncoltató furulyáért 3 évet szolgáló fiu 10.
 királyi disznópásztorként szolgáló szép ingű királyfiu 3.
 királynál libapásztorként szolgáló szegény kinézetű királyfiu 2.

Három malacot király palotája előtt/királykisasszony fürdőhelye közelében legeltet 1., 9., 11./7.

három malacot király kertje alján/erdő alján/királykisasszony szeme láttára furulyaszóra táncoltat 5./8./10.
 három malacot király kertje alján klarinétra táncoltat 12.
 négy malacot erdő alján furulyaszóra táncoltat 6.
 disznócsordát mezőre menve furulyaszóra táncoltat 3.

Fiu a királykisasszonynak, karja meztelen hónaljig való megmutatásáért, annak megtetsző malacot ad 1.

kondás királykisasszonynak/grófkisasszonynak, ruhája térdig felhuzásáért, annak megtetsző malacot ad 4., 5., 7., 8., 9., 11., 12./6.

kondás királykisasszonynak megtetsző, táncoló malacot ad, ami a lánynál nem táncol 10., 12.

disznópásztor királykisasszonynak ruhája övig felhuzásáért, annak tetsző aranyguzsalyt ad 3.

libapásztor királykisasszonynak, két emlője megmutatásáért, ostora hegyére tűzött, királykisasszonynak megtetsző gyűrűt ad 2.

Otthon az első malac hiányát farkasra fogva anyját biztosítja, hogy az majd megfizet érte 1., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12.

Másnap a fiu királykisasszonynak, derékig felhuzott ruhájáért/egyik melle megmutatásáért, annak megtetsző malacot ad 4., 5., 7., 8., 9., 11./1.

másnap a kondás grófkisasszonynak/királykisasszonynak kötésig felhuzott ruhájáért, annak megtetsző táncoló malacot ad 6./12.

másnap a kondás királykisasszonynak megtetsző két táncoló malacot ad, ami a lánynál nem táncol 10.

disznópásztor a királykisasszonynak kötésig felhuzott ruhájáért, annak tetsző aranymotollát ad 3.

libapásztor a királykisasszonynak keble megmutatásáért, annak tetsző gyűrűt ad 2.

Otthon malac hiányát farkasra fogva anyját biztosítja, hogy az majd megfizet érte 1., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12.

Harmadnap a fiu a királykisasszonynak anyaszült meztelenül/mellig/nyakig/derékig huzott zubbonyban való mutatkozásáért malacot ad 9./4., 7., 8./5., 11./1., 12.

harmadnap a fiu a grófkisasszonynak/királykisasszonynak anyaszült meztelenül való mutatkozásáért, annak megtetsző

táncoló malacot ad, mely a lánynál nem táncol 6./12.
 harmadnap a fiu a királykisasszonynak meztelenül mutatkozásáért, táncoltató furulyát ad 10.
 harmadnap a disznópásztor a királykisasszonynak meztelenül mutatkozásáért aranyorsót ad 3.
 harmadnap a libapásztor a királykisasszonynak fátyolos homloka megmutatásáért gyűrűt ad 2.

Otthon ezuttal is arra hivatkozik, hogy a farkas az elvitt malacért majd megfizet 1., 5., 6., 7., 8., 11.

malacai elajándékozása miatt nem mer hazamenni 9.

Király/gróf/királylány kihirdeti: a lány annak lesz a felesége, aki tudja jegyeit 1., 2., 3., 5., 7., 8., 9., 10., 11./6./4.

királylány kihirdeti, hogy annak lesz felesége, aki meg tudja táncoltatni a malacokat 12.

Király, királylány a kanászfiut meglátva a kérők közt, véka rézpénzzel/kalap arannyal/zsák pénzzel/pénzzel fizetve az első malacért távozásra bírja 1., 12./7./10/5., 11. másnap véka ezüstpénzzel/kalap arannyal/pénzzel fizetve a második malacért, birják távozásra a kanászt 1., 12./7./5., 11.

harmadnap véka arannyal/zsák arany, ezüst pénzzel/pénzzel fizetve a harmadik malacért, bírja távozásra a kanászt 1., 12./7./5., 11.

gróf bőségesen megfizet a negyedik malacért 6.

PéNZ egy részéből a kanászfiu királyi öltözéket, paripát vásárol/más vidéken birtokot vesz 1./5.

Kanász és katona/herceg/gyűrűs kereskedő/cigány/Veres urfi királylányhoz próbát tenni mennek 4./6./8./10./12.

kanász és hercegfiu, bárófiu/vitézek/katonatisztek egymással csufos tréfaüzés közben megérkeznek a királylányhoz próbát tenni 5./9./7., 11.

királyi ruhás kanászfiu visszatér a királylánynál próbát tevő találgatók közé 1.

A királylány jegyeit megfejteni nem tudó herceg 60 botütést kap 5.

a királylány jegyeit megfejteni nem tudó vetélytárs kérők feje karóba kerül 9.

Kondás megmondja, hogy a királykisasszony térdén 2 csillag /2 hold van 4., 8./6.

libapásztor megmondja, hogy a királykisasszony emlője alatt csillagok vannak 2.

Vetélytárs katona/herceg/gyűrűs kereskedő rávágja, ő is ezt mondta volna /4./6./8.

Kondás megmondja, hogy a királykisasszony hasán hold/nap van 4., 5., 8./6., 10.

fiu negyedszerre kimondja, hogy a királylány szeméremtén arany szál szőr van 11.

libapásztor megmondja, hogy a királykisasszony keblén hold van 2.

Katona/herceg/bárófiu/gyűrűs kereskedő/cigány/királyfi rávágja, ő is ezt mondta volna 4./6./5./8./10./11.

Kondás megmondja, hogy a királykisasszony mellén a nap van /hátán a nap, hold, egy csillag/egyik mellén csillag, másikon hold/két melle közt gyémántcsillag/két melle közt nap és hajnalcsillag/hóna alatt nap, hold van, 4., 8./9./10./6./5./7., 11.

királyi ruhás kanász megmondja, hogy a királykisasszony jegyei: mellén a nap, hátán a hold 1.

rézlovon, rézgunyában érkező Jancsi megmondja, hogy a királykisasszony jegyei: hóna alatt nap, hold 3.

libapásztor megmondja, hogy a királykisasszony homlokán nap van 2.

Katona/bárófiu/herceg/gyűrűs kereskedő/vitéz/cigány/ királyfi rávágja, hogy ő is ezt akarta mondani 4., 7./5./6./8./9./10./11.

Veres urfi nem tudja megtáncoltatni a malacokat 12.

Királykisasszony ahhoz megy feleségül, aki vele magát az ágyban megkedvelteti 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12.

Kondás jószagu süteményeket/cukrot/illatos kolbászt/ mandulabelet/szentjánoskenyeret/sült csirkét rágva maga felé for-

ditja a királykisasszonyt 4./5./6./7./9./12.

kondás jószagu bajuszkenővel magát illatosítva maga felé fordítja a királykisasszonyt 8.

Ürüléssel bekent, büzlő katonától/gyűrűs kereskedőtől/cipőtalpat rágó bárófiutól/orrát-fülét levágott, vérző vitéztől/királyfitól/Veres urfitól/cigánytól királykisasszony elfordul 4., 7./8./5./9./11./10./12.

Kondás feleségül veszi a királykisasszonyt 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12.

malacok tánca mellett kondás feleségül veszi a királykisasszonyt 12.

libapásztor feleségül veszi a királykisasszonyt 2.

Báró/cigány botütést kap/tisztek/királyfi megszegyenülnek/gyűrűs kereskedőt bebörtönzik/a megcsonkított vitéznek fejét veszik 5./10./7./11./8./9.

AaTh 851 A talányfejtő királykisasszony

/AaTh 851 The Princess who Cannot Solve the Riddle; H 851 Die Prinzessin, die das Rätsel nicht erraten kann; BN 851 Talányfejtő királykisasszony./

Királyfi feleséget készül keresni

Királykisasszony kihirdeti, hogy ahhoz megy feleségül, aki megfejtethetetlen találós mesét ad fel

Királyfi és hű szolgája utrakel

Királyné/szolgálólány által a királyfi italába kevert méreg, annak lovát, az két varjút, az 12 zsványt öl meg

Királyfi szolgája megfejtethetetlen mesét gyárt:

"egy csepp semmi megölt egyet, egy megölt kettőt, kettő megölt tizenkettőt"

A mese értelmét tudakozó hercegnék éjjeli látogatásakor szálásukon felejtett köntöse kapcsán a szolga újabb megfejtethetetlen mesét gyárt:

"három éjszakán át vadásztak; első két éjjel a szolga lőtt egy-egy őzet, harmadikon a királyfi"

A királykisasszony feleségül megy a királyfihoz

1. KRIZA János – ORBÁN Balázs – SEBESI Jób – BENEDEK Elek 1882 III. Székelyföld /H 2, BN 2./
2. HORGER Antal 1908 33. Tatranq, Brassó m. /H 3., BN 5./
3. KÁLMÁNY Lajos 1914 II. köt. 57. Magyarszentmárton, Torontál m. /H 1., BN 6./
4. DÉGH Linda In: ORTUTAY Gyula – DÉGH Linda – KOVÁCS Ágnes 1960 3. 126. Bag, Pest m.
5. DÉGH Linda 1961-62 Ms 3. 9. Győrtelek, Szabolcs-Szatmár m.
6. VÖÖ Gabriella 1969 /5. / Vajdakamarás, /v/ Kolozs m. R.

A mesében szereplő rejtvény találós mese formában:

- I. DONNER Lajos 1873 Nyr. 90. p. Berki, Somogy m. /BN 1./
- II. KÁLMÁNY Lajos 1882 II. köt. 21. Temesköz, /BN 3./
- III. PASZLAVSZKY Sándor 1887 Nyr. 137. p. Sátoraljaujhely, Zemplén m. /BN 4./

A mese előfordulásához ld. még KRIZA János nyelvjárási jegyzeteiben közölt tartalomkivonatát is. Ms 6.

Vö. GRIMM 1819 22. niederhesseni Zwehrn-ből való Das Rätsel meséhez a későbbi kiadásokban hozzáfűzött elbeszéléssel. Ezt eredetére utaló feljegyzés nélkül említik az 1822-es Anmerkungen-ben, sőt az Anmerkungen 1856-os 3. kiadása is elfeledkezik erre a kiegészítésre rámutatni. BP I. 188. p.

Ez utóbbi változathoz igen hasonlók a magyar adatok.

Királyfi feleséget készül keresni 1.-5.

Szép királylány magáról készített fényképet szétküld az országban 4.

Királykisasszony kihirdeti, hogy ahhoz megy feleségül, aki megfejtethetetlen találós mesét ad fel 1.-5.

A szomszéd özvegy királyné egyetlen fia és hű szolgája/apja világot járt katonája/kocsisa/lovásza utra kelnek 1./2./3./4./5.

Királyné által a királyfi borába/kávójába/szolgálólány által a királyfi borába kevert méreg, annak lovát, az két varjút, az 12 zsványt öl meg 1., 3./4., 5./2.

Királyfi szolgálja megfejthetetlen találós kérdést gyárt:

"egy csepp semmi megölt egyet, egy megölt kettőt, kettő megölt tizenkettőt" 1.-5.

A mese értelmét tudakozó hercegnék éjjeli látogatásakor szál-
lásukon felejtett köntöse kapcsán a szolgálja újabb találós kér-
dést készít: /1./, 2., 3., 4.

"három éjszakán át vadásztak; első két éjjel a szolgálja lőtt
egy-egy őzet, de a bőre ott maradt, a harmadikon a királyfi
2., 3., 4.

A királykisasszony feleségül megy a királyfihoz 2.-5.

AaTh 852 A hős kényszeríti a királykisasszonyt, hogy
azt mondja: ez hazugság!

/AaTh 852 The Hero Forces the Princess to Say "That is a Lie";

H 852 Der Jüngling bringt die Königstochter dazu zu sagen:

"das ist eine Lüge"; BN 852 Hazugságverseny./

A király kihirdeti, hogy annak adja feleségül a lányát,
aki olyan hazugságot ad elő, melyre azt kell mondania: ez ha-
zugság!

A próbatevők hazugságtörténeteit ld. AaTh 1881, 1889K,
1960A, 1960D, 1960L, 1962 MNK 1920J^x

A próbatevők egyike azt állítja, hogy a királykisasszony
nagy k.../a király apja, kondás volt az ő apjánál

A próbára tevőnek azt kell válaszolnia: ez hazugság!

A kérő feleségül kapja a királykisasszonyt

1. TÖRÖK Károly 1872 XI. Csongrád m. /H 2; BN 2./
2. KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 3. 106. Jázova, Torontál m.
3. KÁLMÁNY Lajos 1878 2. 8. Pusztaföldvár, Békés m. H 1; BN
3./
4. MAILAND Oszkár 1908 Ms 1. 728.p. Nagygalambfalva, Székely-
föld
5. CSEH István 1913 Ms 1. 9. Nagytornya, Zemplén m.
6. SZENDREY Ákos 1914-15 Ms 1. 160.p. Nagyszalonta, Bihar m.
7. FAZEKAS István 1914-15 Ms 1. 20. Nagyszalonta, Bihar m.

8. FARAGÓ József 1957 109. Eresztevény, /v/ Háromszék m. R.

9. BÉRES András 1967 35. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.

10. DÖMÖTÖR Ákos 1962 17. Sarkad, Békés m.

11. VÖÖ Gabriella 1969 28/. Vajdakamarás, /v/ Kolozs m. R.

Irodalmi variáns:

GULYÁS József 1931 6/.

Írásos hatás, részben valószínűleg a TÖRÖK Károly 1872
XI.-t népszerűsítő BENEDEK Elek 1894-96⁶ II/2 18. hatása is
sejthető 4., 8., 11. variánsoknál, a 7. variáns és az 1. közöt-
ti összefüggés közvetlen is lehet.

Obszcén ill. eltérő variánsok:

BERZE NAGY János 1940 2. 152.

KOVÁCS Ágnes 1941 Ms 1. 110.

AaTh 853 A nyelves királykisasszony

/AaTh 853 The Hero Catches the Princess with her Own Words;

H 853 Der Jüngling, der die Königstochter mit ihren eigenen

Worten fängt; BN 853 Nyelves királykisasszony./

Három fiutestvér

Király kihirdeti, hogy nyelves lányát annak adja feleségül, aki
szópárbajban legyőzi

Három fivér utnak indul

A legfiatalabb, bárgyu fiu utközben tárgyakat vesz fel:

tojás/madár/gesztenye; rozsdás szeg/dugó; abroncs-karika; ga-
né.

Idősebbek a királykisasszonnyal szemben nem jutnak szóhoz, a
legfiatalabb alkalomhoz illő párbeszéddel legyőzi a királykis-
asszonyt:

- De piros a királykisasszony/orcája/térde/p.a/de meleg
van

- Tűz ég benne/hajában/alatta/hátsó felében/fazekomban/
melegebb a .a.

- Van egy tojás/madár/gesztenye, süssük meg

- Nem, lukas a serpenyő/széthasad/nem, kifolyik a zsir
- Van szög/dugó, bedugjuk/rossz abroncs, megabroncsoljuk
- Van neked sz.r
- Az is van egy rakás

Király a legfiatalabb fiunak feleségül adja nyelves lányát

1. ARANY László 1862 /15./ H. n. /H 1., BN 1./
2. PETRIKOVICS László 1928 Ms 1. 1. Nyiregyháza, Szabolcs-Szatmár m.
3. KRESZ Mária 1941 Ms 1. 9. Nyárszó, /v/ Kolozs m. R.
4. BEREZKI Imre 1948 Ms 1. 20. Dévaványa, Szolnok m.
5. DÖMÖTÖR Sándor 1952a Ms 2. 2. p. Vasvár, Vas m.
6. DÖMÖTÖR Ákos 1960 Ms 1. 20. Nyirtura, Szabolcs-Szatmár m.
7. CSUCS Sándor - KERNÁCS Eszter - GYULAI Magda 1961 Ms. 3. Jászágó, Szolnok m.
8. PENAVIN Olga 1971a 145. Padé, /v/ Torontál m. Ju.

Irodalom:

KATONA Lajos 1912 I. köt. Magyar népmesetipusok XII. Turandot
In: Irodalmi tanulmányai 278-279. típusvázlatot ad egy változat alapján és összehasonlító irodalmat közöl.

Megjegyzés:

Csonka, eltérő, a mese egyes elemeit tartalmazó variánsok:

LÁZÁR István 1896 XVIII.

BERZE NAGY János 1940 2. 154.

MAKRA Sándor 1950-52 Ms 2. 2. 31.

KOVÁCS Ágnes - ANDRÁSFALVY Bertalan 1956a Ms 2. 26.

BODNÁR Bálint 1954-55 Ms 1. 7.

GAÁL Károly 1970 80.

PENAVIN Olga 1971a 13.

Három fiutestvér 1.-8.

Király kihirdeti, hogy nyelves lányát annak adja feleségül, aki szópárbajban legyőzi 1.-8.

Három fivér utnak indul 1.-8.

A legfiatalabb, bárgyu fiu utközben tárgyakat vesz fel:

tojás/madár/gesztenye; rozsdás szeg/dugó; abroncs-karika; gané. 1., 4./2., 3., 6., 7., 8./5.; 1., 5./2., 4., 7.; 2., 3., 4., 6.-8.; 1.-7.

Idősebbek a királykisasszonnyal szemben nem jutnak szóhoz a legfiatalabb alkalomhoz illő párbeszéddel legyőzi a királykisasszonyt:

- De piros a királykisasszony/orcája/térde/p.a/de meleg van 1./4./5./7./2., 3., 6., 8.
- Tűz ég benne/hajában/alatta/hátsó felében/fazekomban/melegebb a .a.
1., 7./3./4./6./5./2., 8.
- Van egy tojás/madár/gesztenye, süssük meg
1., 4./2., 3., 6.-8./5.
- Nem, lukas a serpenyő/széthasad/nem, kifolyik a zsir
1./3., 4., 7./2., 6.
- Van szög/dugó, bedugjuk/rossz abroncs, megabroncsoljuk
1./2., 4./2., 3., 6.-8.
- Van neked sz.r! 1.-7.
- Az is van egy rakás 1.-7.

Király a legfiatalabb fiunak feleségül adja nyelves lányát
1-8.

AaTh 854 Az arany kos

/AaTh 854 The Golden Ram; H 854 Der goldene Bock; BN 854 Arany szarvas./

Vándor királyfi/obsitos

Király palotájának falára obsitos katona felírja: kinek pénze van mindent megtehet

Király kihirdeti, hogy az kapja feleségül emberektől elrejtett lányát, aki magát megkedvelteti vele/király parancsba adja az obsitosnak, hogy meghatározott időn belül állítását bizonyítsa be a tőle kapott pénz révén

Aranyműves által készített ezüst lóba/kecskébe/zongorakészítő zongorájába/katonabajtárs csinálta brugóba/magától szóló

zeneszerszámba rejtetten az ifju az elzárt királylány lakosztályába kerül.

Éjjel megismerkedik a királylánnyal/néhány napi együttlét alatt elnyeri a királykisasszony szerelmét.

Az elrontott zeneszerszámban kicsempészett ifju feleségül kapja a királykisasszonyt.

1. ERDÉLYI János 1847 2. köt. 5. Pusztamonostor, Jász-Nagykun-Szolnok m. /H 1., BN 1./
2. ŐSZ János 1900 Nyr. 42. p. Kibéd, /v/ Maros-Torda m. /BN 2./
3. BERZE NAGY János 1907 60. Besenyőtelek, Heves m. /H 3., BN 4./
4. DÉGH Linda 1960 68. Kakasd, Tolna m.
5. BALASSA Iván 1958 Ms 1. 2. Karcsa, Borsod-Abauj-Zemplén m.

Csonka, ill. átdolgozott variánsok:

IPOLYI Arnold 1847-58 Ms 1. 553., 554.

IPOLYI Arnold 1914 6. /H 4., BN 5./

Megjegyzés:

Pérez: Kinek pénze van mindent végbe vihet Kis-Vicay 1713

In: Margalits Ede 1896

Pérez: Kinek pénze van mindene van Dugonics András 1820

In: O. Nagy Gábor 1976² 554. p. 464.

Vándor királyfi/obsitos 1., 2./3.-5.

Király palotájának falára obsitos katona felírja: kinek pénze van mindent megtehet 3.-5.

Király kihirdeti, hogy az kapja feleségül emberektől elrejtett lányát, aki magát megkedvelteti vele/király parancsba adja az obsitosnak, hogy meghatározott időn belül állítását bizonyítsa be a tőle kapott pénz révén 1., 2./3.-5.

Aranyműves által készített ezüst lóba/kecskébe/zongorakészítő zongorájába/katonabajtárs csinálta brugóba/magától szóló zeneszerszámba rejtetten az ifju az elzárt királylány lakosztályába kerül 1./3./4./5./2.

Éjjel megismerkedik a királylánnyal/néhány napi együttlét

alatt elnyeri a királykisasszony szerelmét 1./2.-5.

Az elrontott zeneszerszámban kicsempészett ifju feleségül kapja a királykisasszonyt 1.-5.

AaTh 858 A csillagszemű juhász

/AaTh 858 When the King Sneezes the Shepherd Refuses to Cry: God Bless You!; H 858 Als der König niest, will der Schäfer nicht rufen: "Zum Wohlsein..."; BN 855^x A csillagszemű juhász./

Szegény juhász

Amikor a király tüsszent, mindenkinek azt kell kiáltani: "Egészségére!"

Juhász azzal a feltétellel mondaná a királynak, hogy "Adj Isten egészségére, felséges uram! – ha feleségül kapja a király lányát.

A király medve, sündisznók tömlőcébe, kaszás verembe veti.

A juhász megmenekül csillagszeme, táncoltató furulyája, furfangja segítségével.

Ezüsterdőt, aranyvárat, gyémánttavat ígérnek neki

A juhász mégse enged

Kénytelen-ségből feleségül adják hozzá a királylányt

A lakodalomkor felszolgált tormástól a király eltüsszenti magát

A juhász egészségére kívánja

A király szörnyet hal örömeben

A juhász lesz a király

1. ARANY László – GYULAI PÁL 1872 17. /H 1.; BN 1./

A Bodros Katica írásaként megjelent mese részben BENEDEK Elek közvetítésével forrása valamennyi további folklorizálódott változatnak.

SZENDREY Zsigmond 1924 8. /H 2.; BN 2./

BELATINI BRAUN Olga 1944 Ms 1. 25.

MAGYAR Adorján 1970 81. p. stb.

Ponyván:

NÓGRÁDI PÁP Gyula Bp. é.n. 32. p. Versben. A csillagszemü juhász. 12 szép képpel

AaTh 875 Az okos lány

/AaTh 875 The Clever Peasant Girl; H 875 Die kluge Bauern-
tochter; BN 875 Az okos leány./

Királyi alattvalók

Király azt kéri alattvalóitól, hogy nyuzzanak meg egy malomkövet/öreg embertől, hogy mondja meg, hol az ajándékozott aranyozsár törője/szegény-gazdag vitatkozótól, hogy válaszoljanak három kérdésére: mi a legfutósabb, legzsirosabb, legpuhább?

Okos lány azt válaszolja: ha a király vérét véteti a malomkőnek, akkor megnyuzzák/előre mondja, hogy a király a törőt hiányolni fogja/szerinte a legfutósabb a gondolat, legzsirosabb a föld, legpuhább az ember keze.

A király azt kéri az okos lánytól, hogy készítsen marék szöszből vásznat.

Okos lány azt válaszolja: ha a király csináltat darab fából orsót, rokkát, motollát, akkor megteszi.

A király azt kéri az okos lánytól, hogy korszót foltozzon be láthatatlanul.

Okos lány azt válaszolja: ha a király visszájára fordíttatja, akkor befoldozza.

Elviszik az okos lányt a királyhoz/király azt a feladatot adja az okos lánynak, hogy látogassa meg őt ruhában, de mégis ruha nélkül, se kocsin, se gyalog/lóháton, se uton, se utfélen/ösvényen, ajándékkal, de mégis ajándék nélkül, se nappal, se éjjel, köszönjön is, ne is.

Okos lány megérkezik a királyhoz darab ruhába burkolózva, számaron/kecskén, ut szélen/közepén, tálak közé madarat rejtve, szürkületkor, szó nélkül meghajtja magát a király előtt.

A király az okos lányt kiházatsítja/feleségül veszi/azzal

a feltétellel, hogy távollétében nem ad tanácsot.

Vitázók érkeznek a palotába, hogy uruk döntse el, mi ellette a borjut/csikót.

A királyné, a király távollétében azt válaszolja, hogy a borjut a tehén/a csikót a kanca ellette.

Ökrös gazda palotába érkezve kijelenti, hogy a borjut az ő ökre/taligás, hogy a csikót az ő taligája ellette.

Király kijelenti, hogy kerék/ökör/kordé ellette a csikót.

A királyné azt feleli az ökrös/taligás gazdának, hogy nincs otthon az ura, mert kölest őriz a tengerparton, amire a halak rájárnak/a kárt vallott gazdának, hogy porban halásson a király szemeláttára.

Ökrös/taligás gazda a királynétől/király a kárt vallott gazdától kérdi, hogy lehet szárazon halászni.

A királyné azt válaszolja, ahogy a ökörnek borja/taligának csikaja lehet/a kárvallott gazda szerint úgy lehet porban halat fogni, ahogy a keréknek/szekérnek csikót, ökörnek csikót/borjut elleni.

Tanácsot adott okos lány a neki legkedvesebb, álomporral elaltatott királlyal indul haza.

A magához tért király elengedi a büntetést.

Megújított házasság.

1. IPOLYI Arnold 1914 76. Hódmezővásárhely, Csongrád m. /H 4., BN 8./
2. IPOLYI Arnold 1914 77. Békés, Békés m. /H 5., BN 9./
3. KRIZA János 1956 2. köt. 40. Székelykeresztur, Udvarhely m.
4. KISFALUDY Társaság Népmesenyűjteménye 1863 Ms 6. 26. Bánfalva és környéke, Borsod m.
5. ARANY László – GYULAI Pál 1872 XVI. Debrecen, Hajdu-Bihar m. /H 2., BN 1./
6. ifj. KÁPLÁNY József 1873 Nyr. 275. p. Gyöngyös, Heves m. /H 6., BN 2./
7. VERES Imre 1875 Nyr. 375. p. Orosháza, Békés m. /H 7., BN 3./
8. KORONCZY Imre 1881 Nyr. 183. p. Kiskanizsa, Zala m. /H 9., BN 4./

9. GAÁL Ferenc 1886 Nyr. 231. p. Nagylengyel, Zala m. /H 10., BN 5./
10. GÖNCZI Ferenc 1948 298 p. 5. Kerkaszentmihály, Zala m.
11. HORGER Antal 1908 13. Pürkerec, Brassó m. /H 3., BN 7./
12. MAILAND Oszkár 1907 Ms 1. 4. Nyárád mente
13. BANÓ István 1941 63. Varga, Baranya m.
14. FÖLDYNE Virány Judit 1957 8. Láca, Zemplén m.
15. BODNÁR Bálint 1954-55 Ms 1. 26. Tiszakanyár, Szabolcs-Szatmár m.
16. FARAGÓ József 1969b 15. Magyaró, Maros m. R.
17. SEBESTYÉN Ádám 1979 70. Kakasd, Tolna m.

Irodalmi feldolgozások:

/Magyar Hirmondó 1792, Bécs 31-33. p.

= KIS János 1806 2. C. v.

PÁLÓCZI HORVÁTH Ádám 1816

JÓKAI Mór 1856 VII vö. KIS 1806 2. /ld. további kiadásai

1857-1872, 1904, 1911 = H 1. hiányos/

TÓTH Béla 1898 1. köt. 145-146. /H 12./ = JÓKAI Mór 1856 VII.

TÓTH Béla 1898 1. köt. 146-147 /H 13./ vö. KIS János 1806 2.

BENEDEK Elek 1894-96⁴ IV/1 10. vö. GAÁL Ferenc 1886 231. p.

TÓTH Béla 110-111. vö. GAÁL Ferenc 1886 231. p.

GRIMM 1815 1. kiad. II. köt. 8. sz. Die kluge Bauerntochter = 1819 2. kiad. II. köt. 94. sz. förd. NAGY István 1861 III. köt. 36.

Gyermekmesék: Grimm testvérek után HALÁSZ Ignác ford. 1878

32.

Irodalom:

WESSELSKI, A. 1928 Der Knabenkönig

Jan de VRIES 1929 Die Märchen von klugen Rätsellösern FFC 73

Megjegyzés:

1. A J. de Vries szerint gyenge Grimm befolyást igazoló 7., verzió mellé felsorakozik a 16., 17. A magyarban legelterjedtebb bevezető a malomkőnyuzás az irodalmiaktól /KIS 1792, PÁLÓCZI 1816, majd a Kissel összefüggő JÓKAI 1856,

TÓTH 1898/ a folklór verzióig /2./, 10., 11., 12., 13., 14. zömmel a J. de Vries által teljes formának nevezett verziókban fordul elő. Ritka a szomszédos folklór területeken igen elterjedtnek tartott bevezetés, a Kérdések felsőfokról, 15., s a Mennyitér az aranyeke? 1., mely más típusok keretében /vö. AaTh 920, AaTh 922/ fordul elő. Jan de Vries szerint az 5., 8., 9. hiányos és zavaros formák.

2. Csak a "tenyéryni posztóból való ing készítés a királynak" fordul elő a Gesta Romanorum 64. történetében, és ugyanitt a 124. történetben, az AaTh 875-től eltérő megvalósításban szerepel a királyhoz menetel paradox módja, az AaTh 921B-hez kapcsolhatóan: a király és vezére közötti viszály szűnik meg a királyhoz legjobb baráttal, legnagyobb ellenséggel s a legszeretettebbjével kutyáján paradox módon érkező vezér révén. A különböző eredetű Salamon és Markalf-ok hatását tükröző megoldások szintén elszigeteltek a gyűjtött anyagban, és az AaTh 921-et követik. Az irodalmi feldolgozásokból hiányoznak az okosságpróbák és a királyhoz menetel paradox módja. /Az utóbbi szerepel ugyan Grimm 1815 1. kiad. II. köt. 8. ill. 1819 2. kiad. II. köt. 94.-ben, ennek azonban csak közvetett kapcsolatával számolhatunk.
3. A Jan de Vries szerinti teljes formájú verziók, második menetüket tekintve két redakcióra különülnek.
  - a/ a királyné a király helytelen ítéletével megkárosított panaszosnak képtelen tanácsot ad: száraz helyen, erdei uton, porban, tuskóban, bokor alatt halásszon bizonyítva ezzel a királyi ítélet lehetetlenségét, mely szerint ökör, kerék, szekér ellett csikót /8./, 12., 16. /4./, 11. és
  - b/ az okos lány /a királyné, miniszterné, szolgálólány/ ökrös /taligás gazdának címzett ad abszurdum vitt kijelentése: a király nincs otthon, mert tengerparti kölesre/buzára rákapott halakra/sült potykára ment lőni 2., 10., 14. /6./ 15. teszi nyilvánvalóvá az ökrös gazda számára állítása lehetetlenségét: ökre ellette a borjut 2., ill. taligája ellette a csikót 10., 14., 15.

Ez utóbbi szerepel a szövegszerű összefüggéseket is felmutató irodalmi /KIS 1792, PÁLÓCZI 1816/ feldolgozásokban is: varga taligájával, csizmadia vemhes kancájával kerül a budai vásárba. A király hollétéről királyi szobalánytól hallják az ad abszurdum kijelentést: a király kiment a Duna-partra, ott szép köles vetése van, most érik, a potykák nagyon rajta estek, azokat nyilazza. Így válik nyilvánvalóvá a varga állításának helytelensége. /N. B. Jan de Vries szerint megállapíthatatlan, milyen távoli forrásra nyulnak vissza az irodalmi feldolgozások./

A 10. verzió kombinálja a/-t és b/-t, ahol a királyi szakácsné a kordé megfialását állító panaszosnak egybeötvözi a képtelen tanácsot /erdőbe menjen halászni/ és a lehetetlen kijelentést /halak kárt tettek a kölesben/ lehetetlen kijelentéssé: a király erdőbe ment halat vadászni, mert kárt tettek a kölesben.

4. A befejező, álomporral altatás egyaránt megjelenik az irodalmi feldolgozásokban és a folklór verziókban.

Fordítás, utánmesélés, írásos hatásokat tükröző, ill. a mese-
sének csak elemeit tartalmazó variánsok:

- GÖNCZI Ferenc 1948 5. 339. p.
KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 423 p.
BERZE NAGY János 1940 2. 156.
ORTUTAY Gyula 1936 23.
ORTUTAY Gyula 1940 36.
SEEMAYER Vilmos 1938 Ethn. 218. p.
DÉGH Linda 1940 1.
FARAGÓ József 1957 76.
HEGEDŰS Lajos 1952 292. p.
VÖÖ Gabriella 1969 /18./
BODNÁR Bálint 1963 Ms 4. 41.
GAÁL Károly 1970 46.
PENAVIN Olga 1971a 125.
PENAVIN Olga 1971a 126.
BOSNYÁK Sándor 1961-62 Ms 2. 52.
BÁRDOSI János 1961 2.

Király legöregebb jobbágyától kérdi, mennyit ér az arany-
eke 1.

király birótól/móc falutól/székelyektől/molnártól/alattva-
lóitól kérdi, hogyan nyuznák meg a malomkövet 2., 10., 13., 14.
/3./ 6./

12. király molnárt kéri, hogy malomkőből készítsen pecsenyét

király azt kérdi az öregembertől, hogy hol az ajándékozott
aranyozsár törője 7., 16., 17.

király szegény – gazdag vitatkozótól három kérdés megfej-
tését kérdi: mi a legfutósabb, legzsirosabb, legpuhább?
15.

király okos lány hírét hallja 5., 9., 12., 14.,
országjáró Mátyás király "Semmi gondunk" feliratot lát egy
faluban 13.

Jobbágy okos lánya szerint király ekéjénél májusi, áprili-
si eső többet ér 1.

biró/móc/székely/molnár okos lánya szerint a király a ma-
lomkőnek vetesse előbb vérét 2., 6., 10., 13., 14. /3./ 11./
12.

Öregember okos lánya szerint a király a törőt hiányolja
majd 7., 16., 17.

Szegény ember okos lánya szerint a gondolat a legfutósabb,
föld a legzsirosabb, ember keze a legpuhább 15.

Király azt kérdi az okos lánytól, készítene-e
marék lenből/fonalból vásznat/fehérneműt katonáinak 1.,
3./12.

szál kenderből főkötőt a királyi rezidenciának 11.
aranyfej szöszből inget, gatyát a királynak 15.
arany cernát 13.

százesztendő kenderből selyemcernát/aranyfonalat 5./9.,
16., 17.

Okos lány szerint előbb a király csináltasson
darab fából/két forgácsból/bogáncsból orsót, rokkát, mo-
tollát, szövőszéket 1., 3., 13./11., 15./12.

100/60 esztendő sővényből aranyorsót 5., 9., 17./16.
Király azt kérdi az okos lánytól, hogy befoltozná-e

a feneketlen kantát/lyukas fazekat 2./3.
 korsót/100 cserépkorsót/100 esztendő s korsót 5./9., 16./17.
 Okos lány szerint a király előbb fordíttassa ki
 2., 3., 5., 9., 16., 17.
 Elviszik az okos lányt a királyhoz 1.
 király azt követeli a lánytól, hogy látogassa meg ruhában,
 de mégis ruha nélkül 2., 4., 6., 7., 10.-14., 16., 17.
 se kocsin, se gyalog/lóháton 7., 10., 13., 16./14.
 menjen is, ne is 5., 17.
 se szekéren, se gyalog, sem lóháton, se számaron/
 se szekéren, vagy taligán, se gyalog, se lovon/
 se gyalog, se lóháton/lovon is, ne is 2./4./3., 6./12.
 se uton, se utfélen/ösvényen 3., 10., 11./14.
 köszönjön is, ne is 5., 11.
 ajándékkal, de mégis ajándék nélkül 2., 4., 5., 9.-14., 17.
 se nappal, se éjjel 4.
 Okos lány megérkezik a királyhoz
 hálóba/ingbe/darab ruhába/zsákba burkolózva
 2., 4., 7., 11., 16., 17./12./13./14.
 számaron/öszvéren/kecskén 3., 5., 10., 14./2., 11., 12./4.
 magát kocsiival/szamárral huzatva 7./11., 16.
 sánta lábát számar hátára téve, másikkal mellette lépdél 6.
 maga előtt tragacsot tol/szekér saroglyában ül 13./17.
 ut szélén/közepén/árokban/kerékvágásban 10./3./14./16.
 két tál/szita közé galambot rejt 10./5., 9., 17.
 két tál közé madarat/két verebet zár 2., 4./12., 14.
 pár galambot/verebet visz a kezében 3., 13./11.
 szürkületkor 4.
 szó nélkül meghajtja magát a király előtt 5., 11.
 Király kiházasítja/feleségül veszi az okos lányt 6., 9./5.,
 7., 17. király azzal a feltétellel veszi feleségül/magához az
 okos lányt, hogy távollétében nem ad tanácsot 1.-4., 8., 12.-
 -15./10.
 Vitázók érkeznek a palotába, hogy uruk döntse el, mi ellet-
 te tehén, vagy ökör-e a borjut/kanca, vagy szekér/kerék-e a
 csikót ló, vagy ökör-e a csikót/számár, vagy taliga/kordé-e a
 csikót 2., 12./3., 11./4./8., 16./6., 14., 15./10., 13.
 Királyné szerint a borjut tehén ellettel/a csikó a kanca

vagy szekér közül azé, amelyikhez szopni megy/a szamarasé, mert
 a kordé nem vemhezik 2./3./13.
 Ökrös gazda állítja, hogy a borju/taligás, hogy a csikó az
 övé 2., 12./6., 10., 14., 15.
 király azt állítja, hogy a kerék/ökör/kordé ellettel a csi-
 kót/a szekeresé a csikó 4./8., 16./10./11.
 Királyné a borjut magáénak valló ökrös-, csikót taligától
 származónak tartó taligás gazdának azt állítja, hogy a király
 kölest őriz a tengerparton, mert a halak rájáznak/buzában csu-
 kát lő/erdőbe ment halakat vadászni, mert sok kárt tettek a
 kölesben/sült halak eszik a kölest, azt ment lőni/tengerparti
 buzájukra rákapott a sült potyka, azt ment lőni 2./6./10.,
 14./15.
 Királyné a király döntése következtében kárt valló gazdá-
 nak azt tanácsolja, hogy
 hálót meritgessen az ut porába/tuskón hálóval/mezön háló-
 val és göbülővel/ruddal bokor alatt halásszon/réti száraz
 uton horgásszon 4./8./11./12./16.
 ökrös/taligás gazda/kordés koldus szerint lehetetlen száraz-
 azon halra lelteni 2./14./10.
 király szerint lehetetlen szárazon halászni 4., 8., 11., 12.,
 16.
 Királyné szerint
 /ugy járnak rá a halak a tengerparti kölesre/, ahogy ökrö-
 nek borja lehet
 /ugy esznek sült halak kölest/, ahogy taliga csikót ell-
 het
 /ugy tettek kárt az erdei halak a kölesben/, ahogy a kordé
 megfialhat 2./14./10.
 Kárvallott gazda szerint
 ugy lehet porban halat fogni, ahogy a keréknek csikót elleni/
 ugy lehet a tuskónak hala, ahogy az ökröknek csikaja/
 ugy lehet szekér aljának csikója, ahogy a homokban hal/
 ugy /kereshet bokor alatt halat/, ahogy ökör alatt borjut/
 ugy lehet száraz uton halat fogni, ahogy egy ökröknek lehet
 csikaja 4./8./11./12./16.
 Tanácsot adott okos lány álomporral elaltatott királlyal
 tér haza 1., 3., 4., 8., 10.-16.
 Megujított házasság 1.-4., 8., 10.-16.

AaTh 875D^x A hét bölcs mester

/AaTh 875D^x The Prince's Seven Wise Teacher; H 943 Die sieben weisen Meister; BN -./

Bölcsek nevelésére bizott fiu királyi udvarba visszatérte után, tanácsukra némának mutatja magát.

A királyfiba szeretett mostoha, szerelme visszautasításáért megrágalmazza a fiut a királynál.

Az akasztófára ítélt fiu életben hagyásáért, vagy kivégzéséért a bölcsek és a királyné 7 napig példázatokot mondanak.

Az utolsó alkalommal a fiu leleplezi a mostohája hűtlenségét.

Megmenekül az akasztófától,

A királyné megbűnhődik

1. ERDÉLYI János 1855 11. H.n. /H 1./
2. KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 22. Egyházaskér, Torontál m. /H 2./
3. BORVENDÉG János 1915-16 Ms 1. 2. Ács, Komárom m.

Ponyván

RÓZSA Kálmán és neje 1889

REISZ Lajos 1900 32 p.

Megjegyzés:

Poncianus historiaia, az az hét bölch mestereknek mondásit chiwda szep hazonlatosságoual foglaluan, mimodon az chazar fiat Diocletianust hetzer halaltul meg mentettet legien. Mely mostan igaz és tizta magyar nyelwere forditatot. Bechben MDLXXIII Ebervs. Regényes elbeszélések. – A római birodalom korában játszódó hét mese Pontianus császár és fia Diocletianus nevéhez fűződik. A mesék végén egy-egy bölcs intés található. Szövegkiadás HEINRICH Gusztáv 1898 RMkt 5.

Az ind eredetű keretes elbeszélés-gyűjtemény a Historia septem sapientum Romae c. latin és ebből készült nemzeti nyelvű fordítások révén széles körben elterjedt. Első magyarországi latin előfordulása a Gesta Romanorum XV-XVI. sz.-i kódexekben. A magyar nyelvű fordítás Heinrich Gusztáv szerint az

1512. évi Strassburgban megjelent latin, vagy ennek 1526. évi bécsi utánnomata alapján készült. A bécsi és lőcsei kiadások fordításai között jelentékeny különbségek vannak. Waldapfel József 1938 ItK 31-44, 119-129 p. – elkülönítette a két fordítást. A lőcsei kiadás fordítójának Heltai Gáspárt tartotta. 1976-ban Nemeskürti István gondozásában az 1633-as lőcsei kiadás alapján jelent meg Heltai Gáspár: Ponciánus históriája. Kolozsvár, 1571-74. Ezt a kiadást Brewer Lőrinc könyvnyomtató először 1572 körül Kolozsváron megjelent mű alapján publikálta. A Ponciánus históriájának ebből a kiadásából csupán a csonka E iv ismeretes, amelyen a mű XIV részének második fele a majdnem teljes XV. rész és a XVI rész egy töredéke található. A mű tartalmilag egyezik az 1573-as bécsi kiadással, a fordítás azonban más eredeti alapján készült. A lőcsei szövegének alapja a Die sieben weisen Meister címmel készült német fordítás egyik XVI. sz.-i kiadása lehetett. A kiadáshoz készült illusztrációk mintáját az 1565. évi frankfurti kiadásban találta meg Waldapfel József.

Dégh Linda szerint /1955 489. p./ 1864-1911 között évente megjelent A hét bölcs mester, vagy: miként ajánlja Ponciánus római császár fiát Diokleciánust a hét bölcs mester nevelésébe, kik a nemes tudományokra és bölcsességre tanítják. Egy igen szép elbeszélés, öregek és ifjak számára. 24 képpel Rózsa Kálmán és neje. 1899-es ennek egyik megtalált variánsa. A Ponciánus történetei AaTh 178A, 516D^x, 517, 950, 1377, 1419E, 1422, 1510, 1730 és hét további típus, különösen a XX. század elején fordulnak elő gyűjteményeinkben.

AaTh 882 Imogen

/AaTh 882 The Wager on the Wife's Chastity; H 882 Die Wette auf die Treue der Gattin; BN 882 Imogen./

Hü és ártatlan kereskedőné és férje.

Kereskedő társaival üzleti ügyben utra kel.

A felesége ártatlanságával hencegőnek társa fogadást ajánl:

rövid időn belül el fogja csábitani az asszonyt.

A visszatért kalmár szolgáló, szomszéd segítségével ládában csempészteti be magát a magára maradt kereskedőnéhez. "Bizonyitékul" gyűrűjét, jegykendőjét szerzi meg és/vagy kilesett anyajegyeiről nyert ismereteivel elhiteti a férjjel felesége hűtlenségét.

A fogadás értelmében a férj minden vagyonát hátrahagyva elbujdosik, míg a győztes meggazdagodva feleségül veszi cinkostársát.

Az elhagyott feleség férfi ruhában követi urát, katonának állva gyorsan emelkedik a ranglétrán.

Fel nem ismerten, tisztiszolga férjével generálisként tér vissza otthonába.

Hűtlensége "bizonyitékait" megcáfolva leleplezi korábbi csábitóját.

Férj és feleség felismeri egymást.

Megujítják házasságukat.

1. LÁZÁR István 1899 XXI. Magyarlapád, Alsó-Fehér m. /H 1; BN 1./
2. HORGER Antal 1908 22. Pürkerec, Brassó m. /H 4; BN 4./
3. BERZE NAGY János 1907 71. Besenyőtelek, Heves m. /H 3; BN 3./
4. KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 3. 64. Gyorok, Arad m.
5. DÉGH Linda 1939 Ethn. 161. p. Piricse, Szabolcs-Szatmár m.
6. ERDÉSZ Sándor - KATONA Imre - DÖMÖTÖR Ákos Ms 1. 1. Abádszalók, Szolnok m.

Fordítás, utánmesélés, népkönyv írásos hatásokat tükröző, illetve a mesét romlottan tartalmazó verziók:

GAAL György 1812-1822 Ms 1. 5. H.n.

GAAL György 1812-1822 Ms 1. 74. H.n.

MAILAND Oszkár 1905 4. Szováta, Maros-Torda m. /H 2; BN 2./

PAPP János 1913-14 Ms 1. 1. p. Rohod, Szabolcs-Szatmár m.

Kései ponyva előfordulás

BUCSÁNSZKY Alajos 1874 Ginevra vagy: Az üldözött ártatlanság

Irodalom:

KATONA Lajos 1912 I. Két magyar Cymbeline mese és rokonaik.

II. Shakespeare Cymbeline-je

A téma irodalmi megfogalmazása:

RÁSKAI Gáspár: 1552 Vitéz Francisco széphistória

Hü és ártatlan kereskedőné/grófné/királyné/kocsmárosné és férje 1., 2., 3./4./5./6.

A fiatal férj társaival utra kel/üzleti ügyben/katonának megy 3., 4., 5./1., 2./6.

A felesége ártatlanságával hencegőnek társa fogadást ajánl: rövid időn belül el fogja csábitani az asszonyt 1.-6.

A visszatért kalmár szolgáló, szomszéd segítségével butor mögé/ládában csempészteti be magát a magára maradt asszonyhoz 1., 4., 5., 6./2., 3.

"Bizonyitékul" gyűrűjét, jegykendőjét szerzi meg és/vagy kilesett anyajegyeiről nyert ismereteivel elhiteti a férjjel felesége hűtlenségét 1., 2., 4., 5., 6./3.

A fogadás értelmében a férj minden vagyonát hátrahagyva elbujdosik, míg a győztes meggazdagodva feleségül veszi cinkostársát 1.-6.

Az elhagyott feleség férfi ruhában követi urát, katonának állva gyorsan emelkedik a ranglétrán 1., 3.-6.

Fel nem ismerten, tisztiszolga férjével generálisként tér vissza otthonába 1.-6.

Hűtlensége "bizonyitékait" megcáfolva leleplezi korábbi csábitóját 1.-6.

Férj és feleség felismerik egymást 1.-6.

Megujítják házasságukat 1.-6.

AaTh 883B Az okos Zsófi

/AaTh 883B The Punished Seducer; H 883B Bestrafte Verführer;
BN 577^{XX} Okos Zsófi./

Király lányait magára hagyva eltávozik otthonról.

Egyedül maradt lányai közül annak engedi, hogy férjhez menjen,
aki nem esik szégyenbe.

Szomszéd ifju a lányoknak udvarol.

Idősebb nővérek szégyenbe esnek.

A legkisebb lány árnyékszékbe buktatja a fiut.

Betegséget színlelő, az udvarlóval szövetkezett nővérek két iz-
ben csak cinkosuk ételétől/borától gyógyulnának meg.

A legkisebb lány álruhában csen az ételből/italból, maradékot
kiborítja, ottjártáról irást hagy.

Hugukat szégyenbe ejteni kívánó nővérek harmadszor udvarlójuk
körtéjétől/almájától gyógyulnának meg.

A legkisebb lány a gyümölcsös kertben a számára készített csap-
dában az udvarlót fogja meg, míg ő üzenetet hátra hagyva távo-
zik a gyümölcscsel.

A megbetegedett udvarló orvost hivat vö. AaTh 1538.

Az orvosnak öltözött legkisebb lány még betegébbé teszi őt.

A hazatért király a bosszút esküdt udvarlónak adja a legki-
sebb lányát; az idősebbeket megbünteti.

A királylányt megölni készülő udvarlót a lány maga helyett ágy-
ba fektetett cukorbabával becsapja vö. AaTh 879 IV.

Az ágy alól előkerülő élő lány a tettét megbánó udvarlóval ki-
békül.

Feleségül megy hozzá.

1. KRIZA János 19. sz. 2. fele Ms 1. 12. Székelyföld.
2. KISFALUDY Társaság népmesegyűjteménye /1855-60/ Ms 4. 28.
H.n.
3. KATONA Lajos 1881 Nyr. 134. p. Nagybánya, Szatmár m. /H 5;
BN 5./
4. HALÁSZ János 1887 Nyr. 135. p. Rábaköz, /H 6; BN 6./
5. BERZE NAGY János 1907 49. Besenyőtelek, Heves m. /H 2;
BN 7./

6. BERZE NAGY János 1907 50. Pusztahanyi, Heves m. /H 3;
BN 8./
7. VIKÁR Béla 1906-1910 Ms 1. 360. p. Szászlóna, Kolozs m.
8. BERZE NAGY János 1940 2. köt. 82. Katádfa, Baranya m.
9. BÉRES András 1967 38. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
10. BÉRES András 1967 39. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
11. DOBOS Ilona 1962 Ms 4. 51. p. Bodrogkeresztur, szociális
otthon, Zemplén m.
12. VÖÖ Gabriella 1969 /7./ Görgényüvegcsür, /v/ Maros-Torda
m. R.

Irodalom:

A cím legkorábbi előfordulása In: Bernáth Lajos 1902 Ethn.
289-300. p. Népmesék a XVIII. századból cikk 295. oldalán
Virág Pál 1797 Okos Sophi /BN 1./

Megjegyzés:

A típus a 19. sz. első felében szükséztlenül lejegyzett IPOLYI
változattól, /IPOLYI Arnold 1847-58 Ms 1. 392./ az 1969-ben
megjelent VÖÖ variánsig egységes képet mutat, bővebb Th Mot
K 1825.1.3. és K 525.1. motivumokkal, mely számos, egymástól
kevésbé különböző írásos forrásra utal.

A H 4; BN 9 sorszámu SZENDREY Zsigmond 1924 7. HALÁSZ Ignác
1897-1905 II. sor. 162. p.-vel függ össze.

Tündérmese elemekkel bővített, ill. hétköznapi történetként
mesélt változatok:

BEKE József 1860 Ms 1. 8. 28 f.

NAGY László, gesztelyi 1913 Ms 1. 2.

KRISTON Antal 1914 Ms 1. 1.

Király 3/7 lányát/szegény ember 3 lányát magára hagyva,
eltávozik otthonról 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 10., 11.,
12./1./8.

Egyedül maradt lányai közül annak engedi, hogy férjhez
menjen, aki nem esik szégyenbe/a rábizott koszorut/cserép vi-
rágot/boncsot/kivirágzott rokkafát üdén/madarat dalos kedvében
tartja meg 1./2., 7., 10., 11., 12./9./4./8./5., 6.

Koldusruhát öltött királyfi magas palotába zárt idősebb lányoknak jövendő/velük hál/kártyacsatában megver 1./2., 7., 12./3., 11. szomszéd királyfi/Bodnár urfi/kocsmáros, lányoknak udvarol 10./9./4.

Idősebb nővérek szégyenbe esnek/virágjuk elhervad/madaruk busulni kezd 1., 2., 10./5.-9., 11., 12./5., 6.

Legkisebb lány árnyékszékbe buktatja udvarlóját 1.-12.

Betegséget színlelő, királyfival, kocsmárossal, Bodnár urfival szövetkezett nővérek két izben csak cinkosuk ételétől/bo-rától gyógyulnának meg 1.-12./3.-12.

Legkisebb lány álruhában csen az ételből/italból, maradé-
kot kiborítja, ottjártáról irás hagy 1.-12./3.-12.

Hugukat szégyenbe ejteni kívánó nővérek harmadszor udvar-
lójuk körtéjétől/almájától gyógyulnának meg 1.-3., 6.-8., 10.,
12./4., 5., 9., 11.

Legkisebb lány a gyümölcsös kertben számára készített csap-
dában az udvarlót fogja meg, ő közben körtével/almával, üzene-
tet hátrahagyva távozik 1.-3., 6.-8., 10., 12./4., 5., 9., 11.

Megbetegített királyfi kihirdeti, hogy orvost keres 1.-3.,
5.-12.

Orvosnak öltözött legkisebb lány királyfit bivalyborbe
bujtattatva/sebeibe sőt, paprikát, úveget szórva/mésszel, zsir-
ral bekenve pehelybe hempergetve/mézzel bekenve, lódarazsat rá-
engedve gyógyítja, majd üzenetet hátrahagyva távozik 1./3.,
5.-9., 11./2., 12./10.

Hazatért király a bosszut esküdött királyfinak/Bodnár ur-
finak/kocsmárosnak feleségül adja legkisebb lányát 1., 2.,
6.-8., 10.-12./9./4.

Hazatért király a koszorut/virágot, madarat meg nem őrző
idősebbeket megbünteti 2., 10./5., 6.

A királylányt megölni készülő királyfit a királylány méz-
zel, cukorral töltött viaszbábbal/cukorbabával/szarvasbőrből
készített vérrel töltött alakkal/mézzel kevert véres hólyaggal
becsapja 2., 3., 5., 6., 8., 11./4./1./7., 9., 10., 12.

Ágy alól/Mária kép mögül előkerülő élő királylány a tettét
megbánó királyfival kibékül, feleségül megy hozzá 1., 3.,
7.-11./2., 5., 6., 12.

Petiheli bíróság elé állíttatja a kocsmárost 4.

AaTh 889 Az igazmondó juhász

/AaTh 889 The Faithful Servant; H 889 Der treue Diener;
BN 889 Igazmondó juhász/

Király, igazmondó juhásza.

Mátyás király aranyszőrü bárányát őrzi.

Burkus király Mátyás király igazmondó juhászáról hall.

Burkus király fél országát kapja Mátyás király, ha juhásza ha-
zugságra nem bírható.

Mátyás király azt a feladatot adja juhászának, hogy őrizze meg
igazmondását és az aranyszőrü bárányt.

Burkus királynak tenger kincseit sem, királykisasszonynak
együtthálásért sikerül az aranyszőrü bárányt elcsalni a ju-
hásztól.

Másnap a juhász botra tűzött kalap előtt, mint király előtt
hazudni próbál előbb: farkas ette meg/kutba esett/elvesztett az
aranyszőrü bárány

majd a király előtt az igazság kimondásával bizonyít:

az aranyszőrü bárányt fekete szőrűre cserélte el.

Juhász feleségül kapja a királykisasszonyt és vele fél Burkus-
országot.

1. ERDÉLYI János 1848 14. Abony tájékáról /H 1., BN 1./
2. HORGER Antal 1908 12. Pürkerec, Brassó m. /H 2., BN 2./
3. VÉGH József 1944 83. Bihartorda, Hajdu-Bihar m.
4. BERECZKI Imre 1948 Ms 1. 11. Dévaványa, Szolnok m.
5. DOBOS Ilona 1962 59. Kisbajom, Somogy m.
6. BOSNYÁK Sándor 1961-62 Ms 2. 53. Nagyvejke, Tolna m.

Irodalom:

KATONA Lajos Magyar népmese-típusok XI. Igazmondó juhász In:
Irodalmi tanulmányai I. köt. 276-278. 1912. Egy változatot
elemez, tipusvázlatot ad, összehasonlító irodalmat közöl.

Megjegyzés:

A típus a magyar anyagban egységes képet és könyveredetre utaló nyomokat mutat. Része van ebben az 1848-as Erdélyi-féle változatot /valószínűleg szintén írásos forrásra megy vissza/ népszerűsítő Benedek Elek 1894-96⁴ Magyar mese- és mondavilág IV/1. 24. Mátyás király juhásza és Tóth Béla 1898 Magyar anekdótakincs I. 137. p. Mátyás király aranygyapjas báránya c. átvételeknek. Feltételezhető egyéb nyomtatott közvetítő forrás is.

Irott források, igaz történetek hatását tükröző, a mese elemeit tartalmazó variánsok:

MAKRA Sándor 1950-52 Ms 2. 1. 601.

KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 6. 1.

MAGYAR Adorján 1970 81. p.

GAÁL Károly 1970 47.

PENAVIN Olga 1971a 24.

Király, igazmondó juhásza.

Mátyás király aranyszőrü bárányát őrzi 1.-6.

Burkus király Mátyás király igazmondó juhászáról hall 1.-6.

Burkus király fél országát kapja Mátyás király, ha juhásza hazugságra nem bírható 1.-6.

Mátyás király azt a feladatot adja juhászának, hogy őrizz meg igazmondását és az aranyszőrü bárányt 1.-6.

Burkus királynak tenger kincsért nem, királykisasszonynak együttválásért sikerül az aranyszőrü bárányt elcsalni a juhásztól 1.-6.

Másnap a juhász botra tűzött kalap előtt, mint király előtt hazudni próbál előbb: farkas ette meg/kutba esett/elvesztett az aranyszőrü bárány 1., 2., 3., 4?, 5., 6./1. 2., 4?, 6./1., 2., 3., 4?, 5. majd a király előtt az igazság kimondásával bizonyít: az aranyszőrü bárányt feketeszőrűre cserélte el 1.-6.

Juhász feleségül kapja a királykisasszonyt és vele fél Burkus-országot 1.-6.

AaTh 890A^x Kigyó a kebelben

/AaTh 890A^x The Snake in the Bosom; BN 890^{xx} Önfeláldozó szeretet./

ld.

In: VARGYAS Lajos: A magyar népballada és Európa. 69. Szeretet próbája 475-490. p. 39 magyar ballada variánsát.

AaTh 900 A kevély királykisasszony

/AaTh 900 King Thrushbeard, H 900 König Drosselbart, BN 900 Kevély királykisasszony./

Csuf királyfi világhíres szépségü, férjhez menendő királykisasszony képét meglátja.

Királyfi magát lefesttetve arcképét küldi a királykisasszonynak.

Büszke, felfuvalkodott királykisasszonynak a királyfi cipőpucolónak sem kell.

Ötvös/inas/kertész/cigányzenész álruhát öltött királyfi aranyfüggővel, gyűrűvel, láncsal/pecsétgyűrűvel/aranybetűs cipőkkel/zenéjével elnyeri a királykisasszony tetszését.

Álruhás ötvössel/inassal/kertésszel/koldussal királykisasszony utnak indul.

Kevély királykisasszony durva bánásmódban részesül:

kivetkőztetik rujájából, megfosztják gazdagságától/pálinka kimérést vezetve katonák elverik/edényt árulva felbízott lovasok összetörik portékáját/parasztok közt gyomlál, egyedül az ő munkájában találhatnak kivetni valót/megalázó módon koldulásra szorul, elzavarják.

Királyfi lakodalmán tánc közben élelem lopását bizonyítják rá/napszamosok közt vacsorázva ezüsthalmi lopását bizonyítják rá/csizma lopásával vádolják.

Királyfi megismerteti magát a királykisasszonnyal.

Megtartják az esküvőt.

1. VÁSÁRHELYI Géza /1850-60/ Ms 1. 8. Tinnye, Pest m.
2. MERÉNYI László 1863 1. 8. Duna melléke /BN 1./
3. /KÁLMÁNY Lajos/ /1874-76/ Ms 1. 1. Dergecs, Zala m.
4. BERZE NAGY János 1907 51. Besenyőtelek, Heves m. /H 2; BN 2./
5. VIKÁR Béla /1909-10/ Ms 1. 9. p. Nagyrákos, Vas m.
6. KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 17. Egyházaskér, /v/ Torontál m. Ju. /H 1., BN 3./
7. BERZE NAGY János 1940 2. 159. Martonfa, Baranya m.
8. DÉGH Linda 1955 34. Kakasd, Tolna m.
9. NAGY Olga 1976 49. Szék, /v/ Kolozs m. R.

/HALÁSZ Ignác/ 1887² 27., és/vagy BENEDEK Elek 1904 2. 1., GRIMM 52, König Drosselbart fordítással összefüggő változatok: BENE Lajos /1931b/ 2. 4.
DÉGH Linda 1942 38.
FARAGÓ József 1969b 16.

Feltehető népi olvasmánnyal összefüggő változatok:

- GAAL György 1812-22 Ms 1. 8.
GAAL György 1819 Ms 2. 13b.
BENEDEK Elek 1894-96⁴ MMMV 4/2 21.
BENE Lajos /1931a/ 2. 7.
BÉRES András 1951 Ms 2. 43.
SZABÓ Judit 1977 12.

VÖÖ Gabriella 1969 8. BENEDEK Elek 1894-96⁶ MMMV 2/2 24.
FARAGÓ József /1957/ 78. /Halász Ignác/ 1897-1905 1. sor. 6.-tal látszik összefüggni.

Csonka, eltérő, ponyvák után mesélt változatok, megírt mesék:

- DOCTOR Linda 1942 2. 24.
KOVÁCS Ágnes - ANDRÁSFALVY Bertalan 1956a Ms 2. 24.
PENAVIN Olga 1971a 206.
HORVÁTH István 1971 /22./ 258. p.

Csuf királyfi világhíres szépségü, férjhez menendő királykisasszony képét meglátja 1.

Királyfi magát lefesttetve arcképét küldi a királykisasszonyhoz 1., 4., 6., 7., 8., 9.

Büszke, felfuvalkodott királykisasszonynak a csuf királyfi cipőpucolónak sem kell /1./, /3./, /4./, 6., 8.

Ötvös/inas/kertész/cigányzenész álruhát öltött királyfi aranyfüggővel, gyűrűvel, láncsal /gyűrűvel/ arany betűs cipőkkel/zenéjével elnyeri a királykisasszony tetszését 1./3., 8., 9./6./4., 7.

Álruhás ötvössel/inassal/kertésszel/koldussal királykisasszony utnak indul 1.-9.

Kevély királykisasszony durva bánásmódban részesül: kivetkőztetik ruhájából, megfosztják gazdagságától/pálinka ki-mérést vezetve katonák elverik/edényt árulva felbízott lovasok összetörik portékáját/parasztok közt gyomlál, egyedül az ő munkájában találnak kivetni valót/megalázó módon koldulásra szorul, elzavarják 1./6./4., 7./2./, 2., 3.

Királyfi lakodalmán tánc közben élelem lopást bizonyítanak rá/napszamosok közt vacsorázva ezüsthalmi lopását bizonyítják rá 1./3./, /4., 5., 6., 7., 8., 9./2., 9.

Királyfi megismerteti magát a királykisasszonnyal 1.-9.
Megtartják az esküvőt 1.-9.

AaTh 91OB A három jó tanács

/AaTh 91OB The Servant's Good Counsels; H 91OB Die guten Ratschläge des Dienstherrn; BN 91OB Három jó tanács./

Szegény ember fia.

Felesége haragját magára vonja/feleségével tengődik/nincs gyerekük.

Szegényében világgá megy/szolgalatot vállalni/sok pénzt/gyereket szerezni vándoratra indul.

Hosszas szolgalatot vállal öreg embernél/gazdag házaspárnál/királynál/idegenben/uraságnál/papnál/éveken keresztül iskolázó-

dik egy öreg embernél.

3/16/20/27 évi becsületes szolgálat/16 évi szorgalmas iskolázódás.

Felnőve/bérül a következő jó tanácsokat kapja/a felajánlott pénz és jó tanácsok közül az utóbbit választja, kiegészítésül megkapja az előbbit – kenyérbe sült aranyakat, lovat, pusztát –.

"Járt utat a járatlanért el ne hagyj!"

"Ahol szép, azaz fiatal a kocsmárosné és öreg a kocsmáros, soha olyan kocsmában ne hálj!"

"Estveli haragodat tedd el reggelre!"

Hazaindul.

Utítársai a rövidítő utra térnek.

A hős nem hagyja el a járt utat a járatlanért.

Társaira rablók támadnak.

A hős az elkerült támadás után őket is megmenti.

Társai a fiatal kocsmárosné, öreg kocsmáros vendéglőjében hál-
nak.

A hős a szomszéd kocsmában.

A vendéglőben éjjel a menyecske a szeretőjével megöli az urát.

A hős a szerető bundájából lecsipett darabbal igazolja utítár-
sai és maga ártatlanságát.

A felismeretlenül hazaérkező hős a sok éve egyedül hagyott fe-
leségét ifjak társaságában találja.

Nem tölti rajtuk bosszuját éjszaka.

Reggel fiaira ismer a csábitóknak vélt idegenekben.

Megismerteti magát családjával.

Portékáiból gazdagon/pap, deák fiaival a kenyérbe sült ara-
nyakból fényűzően élnek/pompás külsőségek közt ülik meg a fia
kézfogóját.

1. GAAL György 1857a XI. Csedreg /?/, Ugocsa m. /H 1., BN 1./

2. BEKE József 1860 k. Ms 1. 3. Velezd, Borsod m.

3. VIKÁR Béla 1906-10 Ms 1. 398. p. Siménfalva, Udvarhely m.
/?/

4. BENEDEK Elek 1894-96⁴ IV/2. 20. Székelyföld

5. HORGER Antal 1908 20. Pürkerec, Brassó m. /H 2., BN 3./

6. HUNYADI András 1956 /14./ Zselyk, Beszterce-Naszód m. R.

7. GAÁL Károly 1970 48. Középpulya, Mitterpullendorf, Burgen-
land, A.

8. KELEMEN Zoltán 1964 20. Tevel, Tolna m.

9. NAGY Géza 1968 Ms 2. 94. Karcsa, Borsod-Abauj-Zemplén m.

Irodalmi feldolgozás:

Gesta Romanorum CIII ld. Katona Lajos jegyzeteit is.

A folklór variánsok eltérnek a Gesta Romanorum CIII-től.

Irodalom:

KATONA Lajos 1912 1. köt. Irodalmi Tanulmányok. Magyar népmese-
tipusok VII. A három tanács /Ruodlieb/. Egy változat és az ösz-
szehasonlító irodalom alapján típusvázlatot ad, összehasonlító
irodalmat közöl.

Megjegyzés:

Csonka, eltérő, ill. ponyvák után mesélt változatok:

IPOLYI Arnold 1854-58 Ms 1. 493.

KISFALUDY Társaság népmese gyűjteménye 19. sz. 2. fele Ms 6. 27.

KISFALUDY Társaság népmese gyűjteménye 19. sz. 2. fele Ms 8. 31.

MAILAND Oszkár 1908 Ms 1. 8.

BERZE NAGY János 1940 2. 162.

BÉRES András 1967 42.

MAKRA Sándor 1949-53 Ms 1. 24.

MAKRA Sándor 1950-52 Ms 2. 593.

DÉGH Linda 1955 1. 36.

SEBESTYÉN Ádám 1979 61.

Szegény ember fia, felesége haragját magára vonja 1.

szegény ember/kiszolgált katona/szolgálólányt feleségül
vett gazdag ember egyetlen fia feleségével tengődik 6., 7.,
9./2./3., 5.

szegény embernek gazdag felesége szemére hányja nincste-
lenségét 4.

szegény házaspárnak nincs gyereke 8.

Szegényében világgá megy 1.

szolgálatot vállalni/sok pénzt szerezni/gyereket szerezni
vándorutra kel 2., 3., 5., 6., 7., 9./4./8.

Öreg embernél/gazdag házaspárnál/királynál/idegenben/ura-
ságnál/papnál hosszas szolgálatot vállal 4., 6./2., 9./5./7./
8./ 3.

öreg embernél éveken keresztül iskolázódik 1.

3/16/20/27 évi becsületes szolgálat 3.,/2./4., 5., 6./7./8.,
9.

16 évi szorgalmas iskolázódás 1.

Felnőve/bérül jó tanácsokat kap 1./2., 6., 9.

A felajánlott pénz és jó tanácsok közül az utóbbit választja,
előbbit/kenyérbe süttött aranyát/lovat, puskát is megkapja bé-
rül 3., 4., 5., 7., 8.

Járt utat a járatlanért el ne hagyj 1., 2., 4., 6., 8.

igaz utról le ne térj 5., 9.

ország utját akármekkorát kerüljön, a vert utat a veretle-
nért el ne hadd 3.

régi utat ne cseréld fel ujjal 7.

Ahol szép, azaz fiatal korcsmárosné és öreg korcsmáros van,
vagy pedig fiatal korcsmáros és öreg korcsmárosné, soha
olyan korcsmába ne hálj 1.

ahol fiatal a korcsmárosné és a korcsmáros vén, soha meg
ne hálj 2.

fiatal asszonytól szállást ne kérj 9.

öreg gazda, éfiu asszon /házánál/ meg ne hálj 3.

ahol veszekedést lát, menjen onnan 4.

ahol háborúság van az életen /a házban/ az asszony urával,
ott meg ne hálj 5.

ahol szállást nem adnak jó szívvél, /oda ne térj/, menj
tovább egy házzal 6.

olyan helyre kérekeggy, ahol az ember fogad 8.

Hideg ételt nem kell fujni 7.

Estveli haragodat tedd el reggelre/másnapra 2., 9./4., 6.

estveli haragod hadd reggelre, reggeli haragot pedig est-
vére 1., 5., 8.

minden mérgegre aludj 7.

Hazaindul 1-9.

Utítársai uj utra/erdei ösvényre/rövidítő utra térnek
7./1., 3., 4., 5., 6., 8., 9./2.

A hős a városhoz közeledve nem tér a járatlan utra/szolga
nem tér le az igaz utról/János nem hagyja el a vert utat a ve-
retlenért/szegény ember tovább megy a kitaposott/ország/régi
uton 2./5., 9./3./4./6./7.

Társaira utonálló/tolvajok/határőrök/rablók/utépitők tá-
madnak 1., 4./3., 5./2./6., 8., 9./7.

Hős az elkerült támadás után őket is megmenti 1., 3., 5.,
9.

Utítársai fiatal kocsmárosné, öreg kocsmáros vendéglőjé-
ben/veszekedős házaspárnál/barátságta fiatal asszonytól kap-
nak szállást 1., 2., 3./4., 5./6., 7., 8., 9.

Maga a szomszéd kocsmában/kocsiknál/istállóban/ébren tölti
az éjjelt 2., 4., 5., 6./1./8./3.

Farkasbundás főszolgabíró/sárga lovu, kék köpenyes pap/fe-
hér köpenyes ur a menyecskével/pap és kocsmárosné éjjel a fér-
jet meggyilkolják/reggel az embert holtan találják 1./2./3./5.,
6., 8./4.

Utítársai és maga ártatlanságát főszolgabíró bundájából és
lovából/pap köntöséből lecsipett darabbal igazolja/gyilkosság
gyanuja alól házigazdája tisztázza 1., 2./3., 5., 6., 8., 9./4.

Felismeretlenül ér haza faluja szélére/portékás szekéren/
/felajánlott pénzt el nem fogadva felismeretlenül tér be az
otthoni szomszéd kocsmába 1., 2., 3., 4., 6., 8., 9./1./5.

Fiatal suhanc/két ifju/pap társaságában lelt feleségén éj-
szaka nem tölti bosszuját 1., 2., 3., 4., 6., 9./5., 8./7.

Reggel fiára ismer a csábitónak vélt idegenben 1.-9.

Megismerteti magát családjával 1.-9.

Portékáiból gazdagon/pap, deák fiával a kenyérbe süttött
aranykból fényüzően élnek/pompás külsőségek közt ülik meg a
fia kézfogóját 1., 2./3., 4., 5., 8., 9./6.

AaTh 911^X A haldokló apa tanácsai/AaTh 911^X The Dying Father's Counsel; H - ; BN - ./

Öreg ember halála előtti tanácsai a fiának:

Még a feleségeddel se osszad meg titkodat!

Gyereket örökbe ne végy!

Változó.

Fiu nem tartja be a tanácsokat:

Gyilkos voltát hiteti el feleségével, az akasztófára juttatja.

Gyereket fogad örökbe, az felnőve, az akasztófára ítélt nevelő apját felhuzatná, nemhogy a büntetés elől meneküléshez segitené.

A harmadik tanács megszegéséből is maga huzza a rövidebbet. Végül szót kérve elmondja: se nem gyilkolt, se akasztófát nem érdemel, csak kíváncsiságát elégitette ki: meg akarta tudni, mit érnek apja tanácsai.

1. BOSNYÁK Sándor 1963 Ms 2. Nagyvejke, Tolna m.
2. CSALLÁNY Dezső – ERDÉSZ Sándor – HALMOS István – NYÁRÁDY Mihály 1956-57 Ms 1. 50. Baktalórántháza, Szabolcs m.

Eltérő, a mesének csak elemeit tartalmazó változatok:

KOVÁCS Ágnes 1943 16.MAKRA Sándor 1949-53 Ms 1. 24.AaTh 921 Markalf

/AaTh 921 The King and the Peasant's Son; H 921 Der König und der Bauernjunge; BN 921 Az okos leány furfangos válaszai./

Csupasz embert/Markalfot/okos lányt

Erdei kunyhóba fejét bedugó lovas király/kérők kérdeznek:

Ki van odabent?

Mit csinálsz, hugom/Markalf/mit csinál az anyád?

Hol van apád?

Hol van anyád?

Hol van bátyád?

Hol van nénéd?

Hogy hívnak?

Van-e a háznak füle?

Hány éves vagy?

Az okos fiu/lány válaszol:

Benn van egy ember, meg egy fél, meg egy lófej.

Fel s alá-t főzök/főz az anyám.

Apám/bátyám a mezőn egy kárból kettőt csinál/kis kárból nagyot/holtakkal temeti az élőket/elment ételizért/szalonnába zsirért/buza nevit változtatni/ha kerül, megjön, ha nem kerül nem jön meg/a tegnapi rössöket igazítja be.

Anyám azt miveli a szomszéd asszonnyal, amit soha nem tett, de nem is fog/elment, hogy amit a mult héten megettünk megőrölje.

Bátyám/apám elment vadászni, amit megfog hagyja, amit elszalaszt hazahozza/anyám, amit megfog, megöli, amit nem fog meg elszalajtja.

Néném/anyám tavalyi örömét/néném elmúlt és jövő örömét siratja. Nevem eleje, hátulja egyforma, közepe pedig dupla.

A háznak nincs füle.

Amennyi, annyi, az anyám kétszer annyi, apám ötten több, hárman 100 évesek vagyunk/12 éves vagyok.

A király/kérők kíváncsiak a megfejtésre:

A házban a király félig, lova feje és Markalf.

A babok azok, amik mennek s jönnek fel, s alá a fazékban.

Apám/bátyám felárkolja a szekérral lejárt föld végét, ezután beljebb mennek/apám elsáncolja a lejárt buzáját, ezután bajjal kerülnek/összel elvetett, el nem árkolt gabona üresen maradt földjét hordja az élő gabonára/sóért ment/elment, mert holnap disznót készülünk ölni/malomban öröltet/ha jó utra kerül, megjön, ha zajló folyón megy, nem/ha kerüli a hegyet, gyorsabban megjön, mintha egyenesen hegyen-völgyön jár/a tegnap kihébérezett hordókat tölti.

Anyám a szomszéd haldoklónak fogja le a szemét/ennivaló hiján elment egyiktől is másiktól is kérni, hogy visszaadja a kapott örletni való buzát.

Bátyám/apám/anyám bolhászkodik/bátyám tetvészkedik.

Néném szül éppen/tavaly férjhez ment, lányságát siratja, idén gyereke lesz/teherbe esett, félt a szüléstől, azért sirt/hitt a legénynek, gyerek született, nincs egyebütt helye, csak a padláson/tavalyi öröme után most babát renget.

Anyám lánya tavaly egészségesen férjhez ment, idén meghalt/anyám kis babája mellett az elsőházban gyerekágyat fekszik.

Nevem Anna.

Ha a háznál kutya lenne, ugatott volna, s ő megkötoztködött volna.

Én 19, apám 43, anyám 38 éves/12 éves vagyok.

1. SIPOS Eszti 1873 Nyr. 41. p. Őrség, /BN 1./
2. GÖNCZI Ferenc 1948 4. Babosdöbréte, Zala m.
3. OLOSZ Katalin 1972 11. Szombatfalva, Udvarhely m. /H 1., BN 2./
4. DÖMÖTÖR Sándor 1949 Ethn. 277. p. Kőszegszerdahely, Vas m.
5. KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 3. 229. Magyarszentmihály, Torontál m.
6. BERZE NAGY János 1940 2. 166. Csányoszró, Baranya m.
7. BERZE NAGY János 1940 2. 165. Kisasszonyfa, Baranya m.
8. BERZE NAGY János 1940 2. 167. Mohács, Baranya m.
9. BÉRES András 1967 43. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
10. BÉRES András 1967 44. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
11. TAKÁCS Lajos 1951 Ms 1. Fácánkert, Tolna m.
12. BODNÁR Bálint 1954-55 Ms 1. 41. Kisvárdai járás, Szabolcs-Szatmár m.
13. NAGY Ilona 1970 Ms 1. Farkaslaka, /v/ Udvarhely m. R.
14. VILLÁNYI Péter 1979 Ms 1. III. köt. 95. Galgamácsa, Pest m.

Irodalmi feldolgozás:

Salamon királynak Markalfal való tréfabeszédei 1577-től további XVII-XVIII-XIX. századi kiadások.

Irodalom:

VRIES, J. de 1929 Die Märchen von klugen Rätsellösern FFC 73
ÖRDÖGH Csilla 1972-73 "Én is mesét mondok, ódjatok mesémet"
In: Artes Populares 2-3. 1972-73 31-53. p.

A Salamon és Markalf és rokon népkönyvek, ponyvák egyéb anekdotáit is tartalmazó variánsok:

KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 3. 33.

KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 2. 1.

CSEKME Ferenc 1887 Marosvidék 275 p.

DÉGH Linda 1942 2. 39.

DÖMÖTÖR Sándor 1952 Ms 4. 1.

VÖÖ Gabriella 1969 /18./

Erdei kunyhóba fejét bedugó lovas király csupasz embert kérdez 3.

Salamon Markalfot kérdezi 4., 5.

Mátyás Markópót kérdezi 8.

Király Markelt, a 12 éves gyermeket kérdezi 13.

Mátyás király/obsitos katona és bátyja/kérők okos lányt kérdeznek 11., 12./2., 7., 14./1., 6., 9., 10.

Ki van odabenn? 3., 5., 8., 11.

Mit csinálsz, hugom? 1.

Mit csinálsz, Markalf? 4., 8.

Mit csinál az anyád? 7., 14.

Hol van apád? 1., 2., 3., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14.

Hol van anyád? 1., 2., 3., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14.

Hol van bátyád? 2., 4., 7., 8., 11., 12., 14.

Hol van nénéd? 4., 5., 6., 7., 8., 13., 14.

Hogy hívnak? 7., 14.

Van-e a háznak füle? 9., 12.

Hány éves vagy? 7., 13.

Az okos fiu/okos lány válaszol 1.-14.

Én vagyok Markal, s benn van másfél ember, meg egy lófej 3., 5. egy ember, meg egy fél, meg egy lófej 8. fél ló, meg

egy emberfej 11.

Fel s alá-t főzők/fel s alá-t főz az anyám 1., 4., 8./7., 14.

Apám/bátyám mezőn egy kárból kettőt csinál 5., 11., 12., 13./4., 8.

bátyám mezőn kis kárból nagyot csinál 7., 14.

apám mezőn holtakkal temeti az élőket 2.

apám elment ételizéért/szalonnába zsiréért 3., 10./9.

apám, ha kerül megjön, ha nem kerül, nem jön meg 3., 6.

apám elment a buza nevit változtatni 5.

apám a tegnapi rössöket igazítja be 1.

Anyám azt mivel a szomszéd asszonnyal, amit az soha nem tett, de nem is fog 8.

anyám elment egy helyre, ahol életében még nem volt, de fogadta, hogy amíg él, olyan helyre nem megy soha 12.

anyám elment, hogy amit a múlt héten megettünk, megőrölje 13.

Bátyám/apám elment vadászni, amit megfog otthagyja, amit elszalaszt, hazahozza 2., 11., 13./7., 8., 14.

anyám, amit megfog megöli, amit meg nem fog elszalajtja /elugrik 5./6.

Néném/anyám tavalyi örömét siratja kamrában/elsőházban 6., 7., 8., 13., 14./1., 2., 3., 9., 10., 11.

néném kamrában elmúlt és jövő örömét siratja 4.

Nevem eleje, hátulja egyforma, közepe pedig dupla 7., 14.

A háznak nincs füle 9., 12.

Amennyi annyi, az anyám kéccör annyi, apám ötten több, hárman 100 évesek vagyunk 7.

12 éves vagyok 13.

A király/kérők kíváncsiak a megfejtésre 1.-14.

A házban a király félig, lova feje és Markalf 3., 5., 8.

a házban a király feje, meg a fél ló 11.

A babok azok, amik mennek-jönnek fel s alá a fazékban 1., 4., 7., 8., 14.

Apám/bátyám felárkolja a föld végét, amit szekérrel lejár-

tak, ezután beljebb mennek 11., 12., 13./4., 7., 8., 14. apám elsáncolja buzáját, amire jártak, ezután bajjal kerülnek 5.

apám ősszel elvetett, el nem árkolt gabona üresen maradt földjét hordja az élő gabonára 2.

apám sóért ment/apám elment, mert holnap disznót akarunk ölni 3., 10./9.

apám, ha jó utra kerül, megjön, ha zajló Dráván/Tiszán megy, nem 6./9.

apám, ha kerüli a hegyet, gyorsabban megjön, mintha egyenesen hegyen-völgyön jár 3.

apám malomban öröltet 5.

apám a tegnapi kihébérezett hordókat tölti 1.

Anyám a szomszéd haldoklónak fogja le a szemét 8.

anyám halottas házban halottat öltöztet, de megrémült egy ragyás vénasszonytól, s többet nem megy olyan helyre 12.

anyám ennivaló hiján elment egyiktől is, másiktól is kérni, hogy visszaadja a kapott örletni való buzát 13.

Bátyám/apám/anyám bolhászkodik 11./7., 8., 14./5., 6.

bátyám tetvészik 2., 12.

Néném szül éppen/tavaly férjhez ment, lányságát siratja, idén gyereke lesz/teherbe esett, félt a szüléstől, azért rétt/hitt a legénynek, gyerek született, nincs egyebütt helye, csak a padláson/tavalyi öröme után most babát renget 6., 7./4./8./13./14.

anyám lánya tavaly egészségesen férjhez ment, idén meghalt /anyám kis babája mellett elsőházban gyerekágyat fekszik 3., 11./1., 2., 9., 10.

Nevem Anna 7., 14.

Ha a háznál kutya lenne, ugatott volna, s ő megkötözködött volna 9., 12.

Én 19, apám 43, anyám 38 éves, hárman 100 évesek vagyunk 7.

12 éves vagyok 13.

AaTh 921A A nyolc garas beosztása

/AaTh 921A The Four Coins /Focus/; BN 929^X Fókusz kovács./

Öreg szántóvetőt

Országot járó király kérdez:

Tisztességgel öreg!

Mennyi a napi bére?

Hányból él?

Négyet hová tesz?

Öreg szántóvető válaszol:

Köszönöm az asszonynak.

8/6/5/3 garas a napi bérem.

Kettőből/háromból/egyből élek.

Kettőt/négyet/egyed sárba vágok.

Kettővel régi adósságot fizetek.

Kettővel tartozom.

Király a titulust/dominiumot kérő uraktól a beszélgetés értelmének megfejtését kérdi.

Bölcs/öreg szántóvető adja meg a megfejtést:

Asszony mos rá, tiszta ruha neki köszönhető, tiszta ruha, tisztesség.

Fiára/férjhez menendő lányára költött pénz a sárba dobottal egyenlő.

Két garassal öreg apjának tartozik ellátással, amiért felnevelte.

Két garassal adósságot törleszt.

1. DEMJÉN Kálmán 1887 Nyr. 187. p. Bélye, Baranya m. /BN 929^X 2./
2. KÁLMÁNY Lajos 1879-1919 Ms 2. 9. Szeged, Csongrád m.
3. KÁLMÁNY Lajos 1879-1919 Ms 3. 223. Hódmezővásárhely, Csongrád m.
4. BERZE NAGY János 1940 2. köt. 169. Becefa, Baranya m.
5. FARAGÓ József 1969b 18. Magyaró, Maros m. R.

Irodalmi feldolgozás:

Gesta Romanorum 57.

Sztárai kodex 1474 57.

Temesvári Pelbárt 1500

Érsekújvári kodex 1530

Péczely József 1788 LV.

Kónyi János Demokritus 1794 2. köt. 218.

Tóth Béla 1898 6. köt. 203. p. /BN 929^X 3./

Irodalom ld. KATONA Lajos Irodalmi Tanulmányok I. Magyar népmese típusok X. Focus. Két verzióját elemzi, tipusképet nem ad, összehasonlító irodalmat közöl.

Megjegyzés:

A tipust 1., 4., 5. verziójában AaTh 922B követi és kontaminálódott AaTh 921F^X-szel.

A mese elemei irodalmi eredetű, ill. töredékes változatokban:

KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 3. 169.

OLOSZ Katalin 1972 134. p.

Országot járó király 3.

Urak kíséretében országot járó király 1., 5.

Titulust kérő urak kíséretében országot járó király 2.

Dominiumot kérő urak kíséretében országot járó király 4.

Öreg embernek, hajdani katonájának/béresnek/szegény embernek kérdéseket tesz fel 1., 4., 5., /2./, 3.

Tisztességgel öreg 1., 4., 5.

Hány pénzért dolgozik? 1., 4., 5.

mennyi a napi bére? 2., 3.

Hányból él? 1., 4., 5.

hogyan éri be ennyivel? 3.

Négyet hová tesz? 1., 4.

Öreg megfelel 1., 4., 5.

béres megfelel 2.

szegény ember megfelel 3.

/Tisztességét/ köszöni az asszonynak 1., 4., 5.

Kevés, napi nyolc garas a bére 2.

Napi három garas a bére 3.

Hat /öt/ pénzért dolgozik 1., 4., /5./

Kettőből/háromból él 1., 2., 4., /5./

Egyből életét táplálja 3.

Kettőt/négyet/egyet sárba vág 2., 5./1., 4.,/3.

Kettővel régi adósságot fizet 2., 3.

kettővel tartozik 2.

Királyyal való beszélgetés értelmének meg nem fejtéséért urak nem kapnak dominiumot/titulust 1., 4., /3.

királyyal való beszélgetés értelmének bölcs adja megfejtését 3.

Királyyal való beszélgetés értelmének öreg megadja a megfejtését.

Asszony mos rá, tiszta ruha neki köszönhető, tiszta ruha, tisztesség 1., 4., 5.

Fiára/férjhez menendő lányára költött pénz sárba dobottal egyenlő 2., 3., 4., 5.

Két garassal öreg apjának tartozik ellátással, amiért felnevelte 2., 3.

Két garassal adósságot törleszt 2.

AaTh 921B A legjobb barát és a legádázabb ellenség

/AaTh 921B Best Friend, Worst Enemy; H -; BN 976 /^x/ Legjobb barát és legnagyobb ellenség./

Elcsapott királyi vitéz

Sétáló király, hajdanvolt, szántóvető vezérét jutalmat kilátásba helyezve magához hív alkalommal és nem alkalommal legjobb baráttal és legádázabb ellenséggel jöjjön

Vezér magát borjuvérrel összevérezve, feleségét titoktartásra kötelezi: ha nem árulja el, hogy királyi aranyművest ölt, jutalmat kap.

Másnap a vezér fél lábát kutya hátára téve, másikkal mellette sántikálva, feleségestül a királyhoz megy vö. Th Mot H1053. Megszégyenített asszonya király előtt nem tartja meg

titoktartásra tett ígéretét: ő férje legnagyobb ellensége.

Megvert, majd visszahívott kutya megtartja alázatos hűségét: ez gazdája legjobb barátja.

A király megjutalmazza vezérét.

Irodalmi változatok:

Gesta Romanorum CXXIV

Salamon és Markalf 1577

Planudes: Vita Aesopi cum fabulis 1505 fordításai pl.: Németh

Antal: Ezópus élete és fabulái 1752, 3. kiad. 1777

A Planudes féle életrajz utánközlése:

UDVARHELYI SZELES János In: Hársing János Ethn. 1928 199-200

A Gesta Romanorumhoz áll közel:

BERZE NAGY János 1940 2. 175.

Ismeretlen ponyva származékának tűnik:

BODNÁR Bálint 1950-1957 Ms 2. 4.

Ördög, ill. Szent Péter szerepeltetésével eltér a fenti variánsoktól:

LÁZÁR István 1896 IX.

KOVÁCS Ágnes 1943 15.

VÖÖ Gabriella 1969 /43./

AaTh 921B^x Szabad rabló, szabad gyilkos, szabad koldus

/AaTh 921B^x Thief, Beggar, Murderer; H -; BN -./ vö H 910A
Durch Schaden klug; ld BN 910B Három jó tanács mt.is./

Három ur/király

Öreg emberhez betér

Megérkezik az öregember rabló, gyilkos, lélekvesztő fia

A vendégek nem tudják, hogy vacsoránál a rabló veszíti össze őket, megfizettetve a nadragulyát, a gyilkos gyógyítja a közülük megsebesülteket és a lélekvesztő, aki magyarázatot ad a történetekre. A király nem tudja, milyen foglalkozásokat rejt

a három elnevezés.

Az öreg megmagyarázza: ügyvéd, orvos, barát

Tanulság: "lölkedet papra, életedet doktorra, erszényedet fiskálisra ne bizd!"

A király megdicséri az öreget, hogy derék fiaikat nevelt.

1. SIPOS Eszti 1878 Nyr. 87. p. Szalafő, Őrség /H 910A 1., BN 910B 2./
2. BANÓ István 1941 15. Kárász, Baranya m.

AaTh 921F^x Mátyás király és az öregember

/AaTh 921F^x Geese from Rus; BN 927^{xx} A megfejt három bakkecske; korábban MNK 919 I./

Katonát/szegényt/öreg szántóvetőt

Országot járó király/gazdag ember kérdez:

Messzi-e még a messzi?

Hány még a 32?

Meg tudna-e még fejni 3/12/bakkecskét?

Katona/szegény/öreg szántóvető válaszol:

Csak az ökröm szarváig/közelebb mint régen

Bizony már csak 12/2

Meg tudna fejni bakkecskéket/csak ugy mint régen

Király a kíséretétől/szegény embertől/gazdag ember fiaitól a beszélgetés értelmének megfejtését kérdi:

Szegény ember adja meg a megfejtést:

A messzi az ökre szarváig/farkáig tart, mert már csak odáig lát.

Fiatalként 32 volt, öregen csak 12/2 foga van.

Ahogy az urakat fejte meg, ugy lehet a 3/12 bakkecskét megfejteni.

Szegény ember aranyakkal fizetteti meg az urakkal a kérdések értelmét.

1. DEMJÉN Kálmán 1887 Nyr. 187. p. Bélye, Baranya m. /BN 1./
2. GÖNCZI Ferenc 1948 12. Bocfölde, Zala m.
3. KÁLMÁNY Lajos 1879-1919 Ms 3. 318. Szeged, Csongrád m.
4. KÁLMÁNY Lajos 1879-1919 Ms 3. 328. Királyhegyes, Csanád m.
5. BERZE NAGY János 1940 2. köt. 169. Becefa, Baranya m.
6. BANÓ István 1939 Ms 1. 7. Kiskunhalas, Bács-Kiskun m.
7. ORTUTAY Gyula 1940 37. Bátorliget, Szabolcs-Szatmár m.
8. DÉGH Linda 1942 2. köt. 39. Bag, Pest m.
9. VÉGH József 1944 121. p. Bihartorda, Hajdu-Bihar m.
10. BÉRES András 1967 45. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
11. FARAGÓ József 1969b 18. Magyaró, Maros m. R.
12. ERDÉSZ Sándor 1958b Ms 2. 2. Nyirkáta, Szabolcs-Szatmár m.
13. PENAVIN Olga 1971a 138. Csóka, Torontál m. Ju.
14. BOSNYÁK Sándor, Bácskai 1961-62 Ms 2. 56. Nagyvejke, Tolna m.
15. VÖÖ Gabriella 1969 87. Vajdakamarás, Maros m. R.

Irodalmi feldolgozások:

JÓKAI Mór 1857 9 = Tatár Péter Regekunyója 1867 25 sz. 8.
= JÓKAI Mór /1872/ 9. = TÓTH Béla 1898 1. köt. 92. p. /H 7./
= JÓKAI Mór 1904 9. = JÓKAI Mór 1911 9. /H 2./

Megjegyzés:

A típus nagyszámu variánsa mögött valószínűleg az állhat, hogy a felsoroltakon kívül is számos nyomtatott feldolgozásban láttott napvilágot. Jelentősebb elterjedési területeként Dél-Magyarországot tarthatjuk számon. A típust 1., 4., 5., 6., 10., 11., 12., 14., 15. verziók esetében AaTh 922B követi.

Országot járó király 6., 8.

Urak kíséretében országot járó király 1., 7., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15.

Fiai kíséretében sétáló gazdag 2.

Titulust/dominiumot kérő urak kíséretében országot járó király 3.

Mezőn szántó hajdani katonájától/szegény öreg szántóvetőtől három kérdésére vár választ 3., 5., 11., 12., 13. /1., 4., 6.,

7., 9., 10., 14., 15./

Messzi-e még a messzi? 2., 3., 6., 7., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15.

Hány még a 32? 1., 2., 3., 5., 6., 7., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15.

Meg tudna-e még 3 bakkecskét fejni? 2., 3., 4., 6., /8./, 9., 10., 13., 14., 15.

Meg tudna-e még 12 bakkecskét fejni? 7.

Meg tudna-e még bakkecskéket fejni? 1., 5., 11., 12.

Katona/szegély öreg szántóvető felel 1., 3., 5., 6., 7., 9., 12., 13., 14., 15.

Csak az ökröm szarváig 2., 6., 7., 9., 11., 13., 14., 15.

Közelebb, mint régen 3.

Bizony már csak 12! 1., 5., 6., 7., 11., 12., 13., 15.

Már csak 2! 2., 9., 14.

Meg tudná fejni a bakkecskéket 1., 2., 4., 5., 6., 7., /8./, 12., 13., 14., 15.

Csak úgy, mint régen 3.

Király azt követeli a kíséretétől, hogy fejtsék meg beszédüket 1.-15.

Király azt követeli a szegény embertől, hogy fejtse meg beszédüket 1., 3., 5., 6., 7., 9., 11., 12., 13., 14., 15.

Szegény ember helyesen fejti meg.

A messzi, az ökör szarváig tart, mert már csak addig lát 2., 4., 5., 6., 7., 9., 11., 12., 13., 14.

Fiatalként 32, öregén csak 12 foga van 1., 5., 6., 11., 13.

Fiatalként 32, öregén csak 2 foga van 2., 7., 9., 14.

Ahogy az urakat fejtem, úgy lehet a bakkecskéket megfejteni 1., 2., 4., 5., 6., 9., 11., 12., 13., 14.

Szegény ember aranyakkal fizetteti meg az urakkal a kérdések értelmét 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15.

AaTh 922 A cinkotai kántor

/AaTh 922 The Sepherd Substituting for the Priest Answers the King's Questions. /The King and the Abbot/; BN 922 Cinkotai kántor./

Méltóságot kérő cinkotai papot

Országot járó király kérdez:

Hány csepp/kanál viz van a tengerben?

Hol a világ közepe?

Hány csillag van az égen?

Mennyit ér a király?

Mit gondol a király?

Hol kel fel a nap?

Mikor van a lovon a legtöbb szőr?

Hány pillanat van az örökkévalóságban?

Pap helyett a kántor válaszol:

Tömesd be a föld valamennyi folyóját, hogy amíg számolok, újabb csepp viz ne folyjon a tengerbe! Akkor megszámolom/a Jóisten kanalával csak egy, az emberekével mérhetetlen.

Itt /a világ közepe/

Épp annyi csillag van az égen, ahány pont ezen a papíron, számold meg!

29 ezüstöt ér a király, mivel Krisztusért 30-at adtak.

Azt hiszi/a király/, hogy a cinkotai pappal beszél, pedig a kántorral/hogy a gazdával beszél, pedig a béresével.

Felségednek Budán, nekem Cinkotán /kel fel a nap/.

Összel/van a legtöbb szőr a lovon/, tavasszal kevesebb.

Felsőháromszéken van egy gyémánthegy. Egy órányi a magassága, egy órányi a szélessége és egy órányi a mélysége. Minden száz évben egy kis madárka repül oda és csőröcskéjével fen egyet a gyémánthegyen. Amikor ettől a csőrfevetéstől az egész hegy elkopik, akkor telik el az örökkévalóság első pillanata.

Király a kántor kérését teljesíti: megnöveli a cinkotai iccét/cigánybéres a gazdacigány lányát és vagyonát kapja.

1. VÉGH Ferenc 1912 Ms 1. 15. Szendrő, Borsod m.

2. KÁLMÁNY Lajos 1914 2. köt. 25. Egyházaskér, Torontál m.

/H 921 4., BN 922 2./

3. FARAGÓ József 1957 75. Kézdivásárhely, Kovászna m. R.
4. MAKRA Sándor 1950-60 Ms 3. 1. Kisujszállás, Szolnok m.
5. BÉRES András 1967 47. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
6. BOSNYÁK Sándor, /BÁCSKAI/ 1961-62 Ms 2. 54. Nagyvejke, Tolna m.
7. NAGY Ilona 1968 Ms 1. sz. n. Letkés, Pest m.
8. PENAVIN Olga 1971a 140. Csóka, Torontál m. Ju.

Irodalmi variánsok:

- KATONA Lajos 1900 Ethn. 191-192.
 ANDRÁD Sámuel 1789 12.
 KIS János 1806 7. A Tzinkotai Mester = TÓTH Béla 1898 I. 148-150. C. v. A cinkotai kántor
 GRIMM 1815 1. kiad. II. köt. 152.
 PÁLÓCZI HORVÁTH Ádám 1816 86-106.
 JÓKAI Mór 1856 I. = JÓKAI Mór 1872 1. = JÓKAI Mór 1904 1. VÖ.
 KIS János 1806 7.
 TATÁR Péter Regekunyhója 1857 2. f. 8.
 Ld. még GYÖRGY Lajos 1934 103-104. 33.

Irodalom:

- Anderson W. Kaiser und Abt FFC. 42.
 Ördögh Csilla 1973 "Én is mesét mondok, ódjátok mesémet"
 In: Artes Populares 2-3. 1972-73 31-53. p.

Megjegyzés:

A viszonylag sűrű irodalmi variánssor ellenére folklór verziók aránylag későn, kis számban kerültek feljegyzésre. Olvasmányairól, gyűjtéseiről készített jegyzeteiben KRESZNERICS Ferenc is megemlíti 1807 /?/ körül, de csak a három kérdést: Hol kel fel a nap? Mit ér egy király? Mit gondolok én most? és a rá adott választ jegyzi fel pontosan. /KRESZNERICS Ferenc 1791-1831 Válogatott közmondások 72. 401. C. n. In: Analecta Philol. tom. VI.
 A BERZE NAGY János által /1957 2. köt. 410. p./ említett első verzió nem tartozik a tipushoz, a harmadik verzió pedig világosan GRIMM utánmesélés.

Valamelyik német, József császárról szóló anekdota sorozat magyarításának származékai:

- KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 2. 11.
 BÁRDOSI János 1959 4.
 BÁRDOSI János 1959 5.

TÓTH Béla 1898 4. 135 p.-vel látszik összefüggni:
 KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 38.
 RÓZSA-féle CSALÁDI Naptár 1933 89. p.

GRIMM 1819 152. fordításának utánmesélése:
 FARAGÓ József 1957 75.

Ismeretlen könyvforrásaik:

- NAGY Ilona 1969 Ms 2.
 PENAVIN Olga 1971a 27.
 PENAVIN Olga 1971a 85.

Versbeszedett népmese CSALÁDI Naptár 1883 1 p.

Országot járó királytól cinkotai pap méltóságot kér 6.
 országot járó király "Gond és bu nélkül élek" feliratot boszszantónak talál 2., 4., 5.

Király cinkotai papot kérdez

Hány csepp/kanál víz van a tengerben? 3./5.

Hol a világ közepe? 1., 2., 5.

Hány csillag van az égen? 3.

Mennyit ér a király? 4., 6., 7., 8.

Mit gondol a király? 1., 2., 4., 5., 6., 7., 8.

Hol kel fel a nap? 1., 4., 6., 7., 8.

Mikor van a lún legtöbb szőr? 5.

Hány pillanat van az örökkévalóságban? 3.

Pap helyett a kántor válaszol

Tömesd bé a föld valamennyi folyóját, hogy amig számolok, újabb víz ne folyjon a tengerbe! Akkor megszámolom 3.

A Jőisten kanáljával csak egy, az emberekével mérhetetlen 5.

Itt /a világ közepe/ 1., 2.

Épp annyi csillag van az égen, ahány pont ezen a papíron, számold meg! 3.

29 ezüstöt ér a király, mivel Krisztusért 30-at adtak 4., 6., 7., 8.

Azt hiszi /a király/, hogy a cinkotai pappal beszél, pedig a kántorral 1., 4., 5., 6., 7., 8.

/Azt gondolja/, hogy a gazdával beszél, pedig csak a béresével 2.

Felségednek Budán, nekem Cinkotán 1., 4., 5., 6., 7., 8.

Ősszel /van a legtöbb szőr a lovon/, tavasszal kevesebb 5.

Felsőháromszéken van egy gyémánthegy. Egy órányi a magassága, egy órányi a szélessége és egy órányi a mélysége. Minden száz évben egy kis madárka repül oda és csőröcskéjét megfeni a gyémánthegyen. Amikor ettől a csőrfenegetés-től az egész hegy elkopik, akkor telik el az örökkévalóság első pillanata 3.

A király teljesíti a kántor kérését: megnöveli a cinkotai iccét 1., 4., 5., 6., 7., 8.

Cigánybéres a gazdacigány lányát és vagonát kapja 2.

AaTh 922B A király arcképe a pénzen

/AaTh 922B The King's Face on the Coin./

Szegény embert

Király urak jelenlétében arra szólít fel, hogy csak a király arcát látva adja meg megfejtését beszédüknek.

Az urak nem tudják megfejtteni a király és a szegény ember beszédét.

Szegény ember a király képével kivert aranyakkal kérdésenként megfizettetve fejti meg a beszélgetést.

1. DEMJÉN Kálmán 1887 Nyr. 187. p. Bélye, Baranya m. /BN 927^{xx} 1./

2. KÁLMÁNY Lajos 1879-1919 Ms 2. 7. Magyarszentmárton, Toron-

tál m. Ju.

3. KÁLMÁNY Lajos 1879-1919 Ms 2. 9. Szeged, Csongrád m.
4. KÁLMÁNY Lajos 1879-1919 Ms 3. 328. Királyhegyes, Csanád m.
5. BERZE NAGY János 1940 2. köt. 169. Becefa, Baranya m.
6. BANÓ István 1939 Ms 1. 7. Kiskunhalas, Bács-Kiskun m.
7. BÉRES András 1967 45. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
8. FARAGÓ József 1969b 18. Magyaró, Maros m. R.
9. ERDÉSZ Sándor 1958b Ms 2. 2. Nyirkáta, Szabolcs-Szatmár m.
10. BOSNYÁK Sándor, Bácskai 1961-62 Ms 2. 56. Nagyvejte, Tolna m.
11. VÖÖ Gabriella 1969 87. Vajdakamarás, Maros m. R.

Irodalmi feldolgozás ld. KÓNYI János 1794 Demokritus 2. köt. 218. verziójának befejezésében.

Megjegyzés:

Eddig önállóan nem fordult elő. Leggyakoribb előzménye AaTh 921F^x, de az ezt előlegező irodalmi feldolgozásokból hiányzik. Az 1., 5., 8. AaTh 921A előzményű verziókban viszont megvan, ezek távolabbi előképe lehet KÓNYI János 1794 218. és népszerűsítő feldolgozásban szerepel BENEDEK Elek Magyar mese- és mondavilágában a fent jelölt első DEMJÉN Kálmán baranyai, AaTh 921A és AaTh 921F^x-szel kontaminálódott változata.

Azt követeli a király az urak jelenlétében a szegény embertől, hogy csak a király arcát látva adja meg megfejtését beszédüknek 1.-11.

Az urak nem tudják megfejtteni a király és az öreg szántóvető beszédét 1.-11.

Szegény ember király képével kivert aranyakkal kérdésenként megfizettetve fejti meg a beszélgetést 1.-11.

AaTh 923 A só

/AaTh 923 Love Like Salt; H 923 Wie das Salz; BN 923 Lear./

Király és három hajadon lánya

Az apa megkérdezi lányait, hogyan szeretik őt.

Király az idősebb két lányát "értékes" dolgokhoz hasonló szeretetéért megjutalmazza.

A legkisebb lányt értéktelen dologhoz hasonló szeretetéért – úgy szereti az apját, mint az emberek a sőt – megbünteti.

Legkisebb lány elbujdosik.

Utközben öregasszony tanácsot ad a lánynak.

A tanácsra hallgató "szegény" lány királyi származását elrejtve idegenben férjhez megy.

Esküvőre vendégül hívott öreg királynak fel nem ismert lánya sóttan ételt ad.

Királylány megismerteti magát az apjával.

Az apa az értéktelennek hitt, valójában nélkülözhetetlen szeretetéért lányát megjutalmazza.

Feleségül adja a szomszéd birodalom királyához.

1. ARANY László 1862 2. H. n. é. n. vlsz Nagykőrös, XIX. század közepe /H 1; BN 1./
2. MERÉNYI László 1863 10. /Duna melléke/, /H 2; BN 2./
3. IVÁNYOS Soma 1873 Nyr. 130. p. Ormányság, Baranya m. /H 4; BN 3./
4. BERZE NAGY János 1940 2. 168. Kákics, Baranya m.

Megjegyzés:

Az először 1843-ban 179-es sorszámmal megjelent GRIMM Die Gänsehirtin am Brunnen közvetett hatása feltételezhető:

SEBESTYÉN Ádám 1979 71.

Valószínűsíthető a kapcsolat ARANY László 1862 2. és IVÁNYOS Soma 1873 Nyr. 130. p. között.

HALÁSZ Ignác 1879-1905 32.-vel látszik távolabbi rokonságban állni BERZE NAGY János 1907 30. /H 3; BN 4/

MERÉNYI László 1863 10. BENEDEK Elek 1894-96⁶ II/1 30. átdolgozásának szájhagyományból gyűjtött verziója:
FARAGÓ József 1969b 17.

Király/kereskedő és három hajadon lány 2., 4./1., 3. Az apa megkérdezi lányait, hogyan szeretik őt 1.-4. Az idősebb két lányát drágakőhöz/tiszta buzához, nyári hűs szellőhöz/legjobb dolgokhoz hasonló szeretetéért megjutalmazza 1., 3./2./4.

A legkisebb lányt értéktelen dologhoz hasonló szeretetéért – úgy szereti, mint az emberek a sőt – megbünteti 1.-4. Legkisebb lány elbujdosik/kanász felesége lesz 1., 2., 3./4. Utközben öregasszony/öregember tanácsot ad a lánynak 1./3. A tanácsra hallgató "szegény" lány királyi származását elrejtve vadászó királyfi/szomszéd grófhoz feleségül meg 2./1., 3.

Az esküvőre vendégül hívott öreg apának, fel nem ismert lánya sóttan ételt ad 1.-4.

A menyasszony megismerteti magát az apjával 1.-4. Az apa az értéktelennek hitt, valójában nélkülözhetetlen szeretetéért lányát megjutalmazza/kanász férjét kitaníttatja, trónörökösnek nevezi ki 2., 3./4.

Feleségül adja a szomszéd grófhoz/királyfihoz 1., 3./2.

AaTh 925 A rossz hír megmondója

/AaTh 925 Tidings Brought to the King: You Said It not I; H -; BN 1567^x Rossz hír megmondója./

Egy uraság kijelenti: aki kedves állata halálhírét először mondja meg neki, az halállal lakol.

Az állat megdöglik, a szolgák nem merik bevallani.

A vállalkozó egészen addig elkerüli a halálhír kimondását válaszaival, míg az urnak megától fel nem kell tennie a kérdést: talán csak nem döglött meg a madár/ló?

A vállalkozó elnyeri jutalmát.

1. GÖNCZI Ferenc 1948 2. 336.p. Bocfölde, Zala m.
2. BERZE NAGY János 1905 Ms 1. Eger, Heves m. /BN 1567^X 1./
3. NAGY László, gesztelyi 1913 Ms 1. 9. Lövőpetri, Szabolcs m.
4. BONDÁR György 1914-15 Ms 1. 27. p. Nagyszalonta, Bihar m.
5. BOSNYÁK Sándor 1960 Ms 3. 37. p. Siklósnyagyfalu, Baranya m.
6. BODNÁR Bálint 1960 Ms 5. 6. Kisvárdai járás, Szabolcs-Szatmár m.

Az anekdota irodalmához ld. W. Anderson FFC 42. 362. p.

Megjegyzés:

A változatok egyöntetűségét feltételezhetően irodalmi feldolgozások okozzák.

AaTh 927 Rabszabadtó

/AaTh 927 Out-riddling the Judge; H -; BN -./

Okos fiu/lány

Rab rokonát/magát halálbüntetéstől menti meg, ha Biráinak megfejtethetlen találós kérdést ad fel.

- a. Th Mot H 793
Kerek kövön állok, kerek likon látok
egy 7 éves holt fejibe 6 elevent látok
- b. Th Mot H 807, R 81
Kinek voltam lánya, annak lettem anyja
Sirat engem az én fiam, anyámnak az ura
- c. Th Mot H 792 Riddle of the Unborn – magyarban nem az AaTh 851 keretben
Én vagyok az, akit nem szültek
Ülök azon, akit nem ellettek
Fogom az anyja bőrét
És keresem azt, akit nem ismerek

- c⁺. Th Mot ^H 792.1.
Ettem sültet, főztet
Nem e világra jöttet
Jöttem a földön, föld alatt,
Fának tetejébe
Apám, anyám gelebembe
Anya szij a kezemben,
Jöttem lelket váltani

Birák a találós kérdést nem tudják megfejtetni: a rabnak megkegyelmeznek.

Megfejtések:

- a. Karóra akasztott lókoponyában egy madár fiókákat költött ki.
  - b. Gyermekeit szoptató asszony anyatejjel életben tartja rab apját.
  - c. Döglött lóból kivágott csikón érkezik, kezében a kanca bőrből készült lószerszámot tartva az, aki nem született, hanem kivágtak az anyjából.
  - c⁺. Megölt terhes lóból kivágott csikó felét sülve, felét főve nyeregbe ülve megeszi. Kanca bőrből szijat hasít, fejére darab földet tesz.
- a. Th Mot H 793
    1. TÖRÖK Károly 1872 LII. Hódmezővásárhely, Csongrád m.
    2. GYULAI Béla 1874 Nyr. 234. Sellye, Somogy m.
    3. BAKÓ István 1914 Ms 1. 10. Sárosptak, Borsod-Abauj-Zemplén m.
    4. KALLÓS Zoltán 1960 Ms 1. 2a. Gyimesközéplők, Kovászna m. R.
  - b. Th Mot H 807
    1. PAP Gyula 1865 46. Salgó vidéke, Nógrád m.
    2. TÖRÖK Károly 1872 358. Hódmezővásárhely, Csongrád m.
    3. KÁLMÁNY Lajos 1879-1919 Ms 3. 198. Magyarszentmihály, Torontál m.
    4. KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 74. Magyarszentmárton, Torontál m.

5. KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 73. Hódmezővásárhely, Csongrád m.
6. VIKÁR Béla Ms 1. XIV. Battonya, Csongrád m.
7. GÖNCZI Ferenc 1948 269. Göcsej
8. KATONA Imre 1943 Ms 1. 14. Bogdánd, /v/ Szilágy m. R.
9. BERZE NAGY János 1940 2. 18. Kákics, Baranya m.
10. MAKRA Sándor 1952 591. Kisujszállás, Szolnok m.
11. GAÁL Károly 1970 49. Csajta/Schanchendorf, Burgerland A.
12. DÖMÖTÖR Sándor 1952 Ms. 2. Kemenestaródfa, Vas m.
13. KALLÓS Zoltán 1960 Ms 1. 7. Gerlén, Kovászna m. R.

Irodalmi változatok:

PÁZMÁNY Péter 1636 Pozsony, Plinius Junior: Liber 7 caput 36
De amore filiae erga matrem fordítása.

PÉCZELY József 1788

KIS János 1806 39.

BERZE NAGY János 1940 2. 31. kéziratos találós kérdés 1840-
ból.

c. Th Mot H 792

1. KÁLMÁNY Lajos 1910-1919 Ms 3. 199. Hódmezővásárhely,
Csongrád m.
2. HORVÁTH István 1971 /32./ Magyarózd, /v/ Alsó-Fehér m.
R.

c⁺. Th Mot ^H 792.1.

1. HORVÁTH János 1873 Nyr. 2. 90. Csepreg,
2. KÁLMÁNY Lajos 1882 2. Tanálgatók mesék 7. Szeged,
Csongrád m.
3. KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 71. Magyarszentmárton, Torontál m.
4. MAKRA Sándor 1952 Ms 1. 606. Kisujszállás, Szolnok m.
5. MÁNDOKI László 1979 739. Pécs, Baranya m.

Irodalmi variáns:

KRESZNERICS Ferenc 1791-1831 /1807/ 24.

AaTh 930 A jövőndölés

/AaTh 930 The Prophecy; H -; BN -./

Szegény gyerekeknek születésekor megjósolják, hogy gazdag ember
veje lesz.

Gazdag ember a megvásárolt gyermeket odvas fában magára hagyja.
Szegény emberek rátalálnak, felnevelik.

Gazdag ember az ifjut egy elpusztitási parancsot tartalmazó le-
véllel otthonába küldi.

Utközben a levelet a fiu egy jóakarója kicseréli.

Ennek értelmében a fiu feleségül kapja a gazdag ember lányát.

1. BAKÓ István 1914 Ms 1. 2. Sárospatak, Borsod-Abauj-Zemplén
m.
2. NAGY Olga 1976 50. Szék, /v/ Kolozs m. R.
3. BALASSA Iván 1958 Ms 1. 6. Karcsa, Borsod-Abauj-Zemplén m.
4. BODNÁR Bálint 1964 Ms 4. 1. Ajak, Szabolcs-Szatmár m.

Valószínűsíthető GRIMM 29.-cel való kapcsolat 1.3.4. varián-
soknál. Változatokat ld. AaTh 461-nél.

AaTh 931 Oedipus

/AaTh 931 Oedipus; H 931 Ödipus; BN 931 Oedipus./

Ujszülöttnek megjósolják, hogy ha felnőtt, megöli szüleit/apját,
feleségül veszi anyját.

A felserdült ifju világgá bujdosik.

Megnősül/felismeretlenül feleségül veszi anyját.

Magára hagyott feleségéhez ismeretlenül beállit apja anyja/ap-
ja.

A hazatért fiu megöli a felesége mellett fekvő idegen/eke/t.

JUHÁSZ László 1896 Nyr. 572. p. Otrokocs, Gömör m. /H 4; BN 1./

KÁLMÁNY Lajos 1914 1. 53. Szeged, Csongrád m. /H 2; BN 2./

Eleméből író által megírt változat:

HORVÁTH István 1971 155. p.

Változatát ld. BIHARI Anna: Magyar hiedelemmonda katalógus Bp. 1980. 19. p. A/Sors, végzet, előjelek. I. Születendő/ujszülött gyermek sorsának megjósolása.

AaTh 933 Gergely a sziklán

/AaTh 933 Gregory on the Stone; H 756 Die drei grünen Zweige; H 931 Ödipus; BN 762^X Az elkergetett fiu./

Vérfertőző házasságból született gyerek.

Előkelő szülei ládában titokban vizre bocsátják, melléve a születése történetét elbeszélő táblát.

Halász fogja ki a csecsemőt, papjuk megkereszteli, nevelő szülőkkel nevelteti mindaddig, míg a fiu tudomására nem jut rejtélyes származása.

Valódi szülei keresésére indul.

Felismeretlenül érkezik meg az anyja városába.

Megmenti a minden kérést elutasító királynét a szomszéd uralkodó zaklatásától.

Megesküszik a királynéval, nem sejtve, hogy anyját veszi el.

Származására fényt derítő táblája felesége kezébe jut.

Vérfertőző bűnükért vezekelni élethossziglani zarándoklásra indul, anyja szigorú bünhődésre szánja el magát.

Meghal a pápa, isteni szózat hívja fel a figyelmet a minden bűnétől megtisztult Gergelyre.

Őt választják pápának.

Bűneit meggyónó anyját feloldozza.

1. LECHNER László 1879 Nyr. 228. p. Gyergyószentmiklós, /BN 762^X 1./
2. BERZE NAGY János 1907 59. Besenyőtelek, Heves m. /H 756 5.; H 931 3.; BN 762^X 2./
3. KÁLMÁNY Lajos 1914 I. 24. Hódmezővásárhely, Csongrád m.
4. BERZE NAGY János 1940 II. 109. Magyaregregy, Baranya m.

5. ORTUTAY Gyula – DÉGH Linda – KOVÁCS Ágnes 1960 III. 176. Nagyvejke, Tolna m.
6. BOSNYÁK Sándor /BÁCSKAI/ 1961-62 Ms 2. 48. Nagyvejke, Tolna m.
7. KELEMEN Zoltán 1964 79. p. Zomba, Tolna m.

Ponyván:

RÓZSA Kálmán és neje 1898 A bűnbánó vagy: A sziklához láncolt Gergely.

Korai előfordulás:

SZTÁRAI codex 1474 31.

DEBRECENI codex Nyelvelmléktár XI.

GESTA ROMANORUM 1695 kiadta Katona 1900 81.

Irodalom:

SÁNDOR István 1959 Néprajzi Közlemények 35-46 Sziklához láncolt Gergely.

Megjegyzés:

Valamennyi verzió a Gestából készült ponyva származéka, a 3., 5. jegyzetei szerint közvetlen ponyvai forrásból származó adatok.

AaTh 934 A föld alatti vasház

/AaTh 934 The Prince and the Storm; H -; BN 776^X A földbe rejtett vasház./

Királynak megjövendölik, hogy egyetlen fiát villám fogja agyonütni.

A király földalatti vasházat épített.

Egy öreg koldus vihar előtti időben kiviszi a fiut a vasházból.

A villám az üres vasházat zuzza szét.

KÁLMÁNY Lajos 1914. 36. Egyházaskér, Torontál m. /BN 1./

BERZE NAGY János 1940 2. 117. Kákics, Baranya m.

BERZE NAGY János 1957 2. 337. 2. Maroscsucs, Alsó-Fehér m.

A magyar változatokat ld. BIHARI Anna: Magyar hiedelemmonda katalógus Bp. 1980. 19. p. A/Sors, végzet, előjelek. I. Születendő/ujszülött gyermek sorsának megjósolása.

AaTh 934A Eleve elrendelt halál

/AaTh 934A Predestined Death; H -; BN 934^x A három jóslat./

Királynak megjósolják három fia halálát: egyik vízbe ful, másik háboruban esik el, harmadikat felakasztják.

A király a jövőmondót felakasztatja.

Fiait állandóan őrizteti.

A katonasággal kísért legidősebb fiu séta közben felhőszakadásba kerül, megfullad.

A középső, hadsereggel körülvett fiut háboruban ágyugolyó éri.

A sorra teljesülő jóslatoktól megriadva a király a harmadik fiát elzavarja otthonról.

1. GAAL György 1857b 24. /BN 934^x 1./

További magyar változatait ld. BIHARI Anna: Magyar hiedelemmonda katalógus Bp. 1980. 19. p. A/Sors, végzet, előjelek.

I. Születendő/ujszülött gyermek sorsának megjósolása.

AaTh 935 A tékozló hazatér

/AaTh 935 The Prodigal's Return; H -; BN 935 A szerencsés királyfi./

Legkisebb királyfi

Katonaságnál, apjától hazugságaival kicsalt pénzüsszegekből költséges életmódot folytat.

Adósságai miatt elbocsátják.

Gazdag ember udvarába jut.

Az éjszakát a gazdag ember lányával tölti, a nyeregből kiütött régi szerető helyett.

Megesküsznek.

Hazaindulnak a fiu szüleihez.

Felismeretlenül szolgálatba áll az apjánál.

Az őt követő feleségével megismerteti magát.

Megujítják a házasságot.

1. GAAL György 1857b XXV. /BN 1./

2. BAKÓ Ferenc 1940-42 Ms 1. 1. Ipolyvarbó, Nógrád m.

3. DÉGH Linda 1960 3. 96. Sára, Zemplén m.

4. ERDÉSZ Sándor - HALMOS István 1968 49. Baktalórántháza, Szabolcs-Szatmár m.

Megjegyzés:

BERZE NAGY János az 1. variánshoz fűzött megjegyzése /BERZE NAGY János 1957 2. 424. p./ szerint a mesében szereplő idegen helynevek nyugati meseforrásra /népkönyv?/ mutatnak. A Magyarország ÉK részéről származó többi variáns is egy vagy több irásos forrás hatására utal.

AaTh 938 Placidus Eustachius

/AaTh 938 Placidus/Eustacius/; H -; vö. BN 881 I^x Szétszóródott családtagok tipusvázlatával./

Szegény ember

Szózat választás elé állítja, fiatal, vagy öreg korában akar-e boldog lenni.

Az ember az öregkori jólétet választja.

Háza leég.

Családjával vándoruttra kel.

Vizparton hagyott egyik gyermekét farkas rabolja el, másik vízbe esik, feleségét hajóskapitány viszi el.

Az egyedül maradt apát csodás módon királlyá választják.
Szétszóródott családtagjait egymás után megtalálja.

A változatok, elő nem került vallásos ponyvá/k/ folklorizációi:

KRIZA János 1863-72 Ms 3.112 f.

BENEDEK Elek 1894-96⁶2/1 116. p.

BELATINI BRAUN Olga 1944 Ms 1. 37.

Irodalmi variáns:

GESTA ROMANORUM CX.

RUSZTÁN császár históriája 1580-as évekből Dráva melletti ismeretlen énekszerző által.

A BN 881 I^x típusba sorolt mesék nem tartoznak az AaTh 938-hoz.

AaTh 939A A visszatért katona megölése

/AaTh 939A Killing the Returned Soldier; H -; BN 779^x Az agyonütött fiu./

Katonaságtól leszerelt/sokáig idegenben távollévő fiu

Ismeretlen utasként hazatér a szülői házba.

Gazdagságára sóvárgó kapzsi szülei agyonütik.

Meggyilkolása után derül fény arra, hogy saját gyerekek volt az.

Anyja elnyeri büntetését.

Apja bocsánatot nyer.

1. KÁLMÁNY Lajos 1914 40. Egyházaskér, Torontál m. /BN 779^x 1./

Irodalom:

Maria KOSKO 1958 Varia a propos du Malentendu. Comparative Literature.

AaTh 940 Gőgös lány

/AaTh 940 The Haughty Girl; H -; BN 1727B^x Bolonddá tett udvarlók./

Három, egymás szándékáról mit sem tudó kérő

Gazdag özvegyasszony bátorságpróba elé állítja őket: az első feküdjön éjjel halott ura mellé a koporsóba, a második álljon őrt a halott lábánál, a harmadik vigye portájára a koporsót a halottal.

A kérők gyávanak bizonyulnak: egymást kísértetnek, ördögnek, halálnak hiszik és hazamenekülnek.

KRIZA János 1863 előtt Ms 4. 38. f. Árkos, Háromszék m.

DÉGH Linda 1940 2. Bag, Pest m.

BODNÁR Bálint 1954-55 Ms 1. 34. Kisvárdai járás, Szabolcs-Szatmár m.

Irodalmi variánsok:

ANDRÁD Sámuel 1790 49.

UDVARHELYI SZELES János 1794 In: Hársing István Ethn. 1927 38. évf. 208. p.

Ponyván:

RÓZSA Kálmán 1898 Hogy lett a cigányból földesur?

Megjegyzés:

A variánsok mindegyike mögött irodalmi szöveg sejthető.

AaTh 946C^x Szerencse és Áldás

/AaTh 946C^x Luck and Blessing Contest. H 946 Glück und Segen wetteifern; BN 945 Szerencse és Áldás./

/V.ö. AaTh 935^{xx} A szegény kötélverő. AaTh 935^{xx} The Poor Rope-maker; H -; BN -./

Szerencse és Áldás seprűárussal találkoznak

Gazdag ember szegény kötélverővel találkozik
 Áldás/gazdag nagyobb jutalomban részesíti a szegény embert
 Seprükötő/kötélárus szűkös viszonyai nem változnak, felesége
 nem tudva a korpa, hamu alá rejtett pénzről elcseréli, kalapba
 rejtett pénz sas martaléka lesz
 Szerencse napi áron vásárol a seprükötőtől/köteles egy darab
 önt kap
 Seprükötő/kötélverő meggazdagszik: a kapott krajcárt, darab
 önt gyémántra cseréli, korábban elvesztett pénzei is megkerül-
 nek.

1. KRIZA János 1863 XII. /v/ Háromszék m /H 3; BN 945 2./
2. KRIZA János – ORBÁN Balázs – BENEDEK Elek – SEBESI Jób
 1882 IX. Székelyföld, /H 4; BN 945 3./
3. BENEDEK Elek 1894-96⁴ 11. Székelyföld
4. KÁLMÁNY Lajos 1914 23. Egyházaskér, Torontál m. /H 1; BN
 945 4./
5. KÁLMÁNY Lajos 1914 114. Magyarszentmárton, Torontál m.
 /H 2; BN 945 5./
6. KOVÁCS Ágnes 1943 61. Ketesd, /v/ Kolozs m. R.
7. FARAGÓ József 1957 81. Eresztvény, /v/ Háromszék m. R.
8. NAGY Olga 1976 51. Szék, /v/ Kolozs m. R.
9. DÉGH Linda 1959 Ms 2. 5. Ujdomród, Szabolcs-Szatmár m.
10. BODNÁR Bálint 1958 Ms 3. 2. Döge, Szabolcs-Szatmár m.

Irodalmi variánsok:

Ezeregyéjszaka meséi Hasszán a kötélverő c. meséje.
 Harun al Rasid és a Három kalandhős 1892 c. ponyva.

AaTh 950 Rampsinitus

/AaTh 950 Rhampsinitus; H 950 Rampsinit; BN 950 Rampsinit./

Királyfi idegen országban bujdosik.

Beáll inasnak.

Mesterét ráveszi, hogy dézsmálja meg a király kincsét.

A király csapdát állít a tolvaj számára.

A megfogott tolvaj segítségére siető inas, társa fejét véve,
 ruháját megával vive menekül a felfedezés elől.

A király a tetem városszerte körbehurcolásától reméli, hogy a
 társ fájdmában önkéntelenül elárulja majd magát. Férje cson-
 ka teste láttán felkiáltó asszonyról, hogy a figyelmet róla el-
 terelje, a segéd azt állítja, hirtelen megvágott ujja miatti
 fájdmában sir.

A király kegyelmet hirdet az önként jelentkezőnek, de a
 segédet azonnal hóhérekre adják, amint magát feladja. A lefi-
 zetett hóhér maga kerül kötélre a segéd helyett. Király lánya
 jellel megjelölve kíséri meg elfogni az elébe járulók közt a
 tolvajt.

A királyfi megjelöli az összes megjelentet.

A tolvajtól született gyerek 4 év múlva ráismer apjára.

A királyfi kártérítést ígérve önként leplezi le tolvaj
 voltát/a király felismeri, hogy a legény rá nézve válik fe-
 nyegetővé, tolvaj voltát tetéző ügyességével/a tetteit soha meg
 nem találják.

A király neki adja feleségül a lányát.

1. GAAL György 1857b 24. /H 1; BN 1./
2. HORGER Antal 1908 38. Tatrang, Brassó m. /H 2; BN 2./
3. ŐSZ János 1941 47.p. H. n.
4. KELEMEN Zoltán 1964 121. p. Tevel, Tolna m.

Irodalmi variáns:

PONCIÁNUS 5. A kincs

Ponyva:

BUCSÁNSZKY Alajos 1873, 1885, 1897 stb.

Meneus egyiptomi király kincses tornyot épített...

Megjegyzés:

Az irodalmi megfogalmazástól eltér valamennyi verzió, mind-
 egyiknél egyéb /mesekönyv/ eredet feltételezhető. A téma Ezer-
 egyjellel való kapcsolatához vö. SOLYMOSSY Sándor 1919 Ethn.
 45-73.

AaTh 951A A király és a rabló

/AaTh The King and the Robber; H 951A Der König und der Räuber;
BN 953^{XX} Igazságosztó katona./

Hadsereg pénzét eldorbézoló katonának pénzre van szüksége. Koldus-, ál-, invalidus-, halász ruhás császárral/királyal. Mátyással találkozik.

Katona az álruhás ismeretlennel kereskedők boltjába lopni indul.

Halott csecsemő nevetlen ujja/zárnyitó vasfü révén, öreg embertől örökölt kis gyertya által elaltatott kereskedők közt pénzhez jutva az alaptőke, nyereség, hamis kereset közül csak az utolsó harmadot veszi magához/csak egy fiók pénzt visz el. Király pénztárát meglopni akaró utitársát szándékában megakadályozza: felpofozza.

Kicseréli az egymáshoz nem illő házaspárokat: öreg mellé öreget, fiatal mellé fiatalot fektet vő. Th Mot K 1318

Császárnál/királynál ráveszi a kicserélt vitatkozó házaspárokat álljanak el a cserétől; cserélje őket vissza az, aki elcserélte.

Katona generálissá/pénzügyminiszterré kinevezés jutalmával visszatér a regimentbe.

1. TÖRÖK Károly 1872 XII. Csongrád m./H., BN 995^{XX} 1./
2. VIKÁR Béla 1905 5. Juta, Somogy m. /H 2., BN 953^{XX} 2./
3. KÁLMÁNY Lajos 1914 l. 58. Gyopárosi szőlők, Hódmezővásárhely, Csongrád m. /BN 953^{XX} 3./
4. KOVÁCS Ágnes 1941-43 Ms l. 76. Ketesd, /v/ Kolozs m. R.
5. BÉRES András 1949 Ms l. 61. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.

Irodalmi feldolgozás:

PÁLÓCZI HORVÁTH Ádám 1816 80-94.

GAAL György 1819 Ms 2. 24.

Megjegyzés:

A történeti monda néhány típusával, műfaji hovátartozásuk problémájával foglalkozva SZOKOLOVA V. 1968 a következőket említi az orosz anyagban:

1. Álöltözetű Péter éjjel tolvajjal találkozik, aki felfedi az ellene készülő bojári összeesküvés tervét és így menti őt. Korábban Rettegett Ivánhoz kapcsolódó történet AaTh 951A-hoz.
2. Király és apát ad AaTh 922.
3. "Okos válaszok" AaTh 921A, 921 a libák megkopasztásának története I. Péterhez is Rettegett Ivánhoz egyaránt kapcsolódott.
4. Péter és akatona ad AaTh 952.

A szerző 1976-ban megjelent cikkében ezeknek a szüzséknek mesei és mondai megfogalmazása jellegzetességeit vizsgálja: "A történeti monda majdnem semmi kapcsolatot nem tűr el a mese különböző aspektusaival. A meséknek specifikus tradicionális formájuk van: gyakran csak fejlett cselekményű tárgyukat és képzeteiket tekintve közelítenek a történeti mondákhoz. Legjellemzőbb rájuk, hogy rendezettség és funkció tekintetében szembenállnak a történeti mondákkal. A mondák realitásként foghatók fel: alapfunkciójuk információ, nevelés, a mesék ezzel szemben művészi alkotás termékei. Alapfunkciójuk szórakoztatás és az ezenközben való erkölcs áthagyományozás. A fent említett mesék hősei egyszerű emberek, durva parasztok, mesteremberek, vagy katonák, akik a feudális osztályok képviselőivel állnak szemben, hozzájuk képest kiválóbbak, minden tekintetben feletük állóbbnak mutatkoznak. Ráadásul élvezik a király támogatását. Ezekben a mesékben a szituációk és társadalmi kollíziók hasonlóak a történeti mondák tipológiai szituációihoz, azokhoz, amelyek igazságos uralkodókról szólnak. E mesék kompozíciója is emlékeztet az ilyen ciklus mondáinak kedvelt kompozíciós sémájára: az uralkodó inkognitóban járja a vidéket és különböző emberekkel találkozik. De míg a mondában fontosak a történeti és földrajzi részletek, a

mesékben ez szükségtelen: az orosz mesékben a történeti igazságnak megfelelően Rettegett Ivánnal Moszkvában, Nagy Péterrel pedig Péterváron játszódik a történet. Ehhez hasonló a mondai bevezetés is, melyekben a közvetkező módon erősödik fel az elmondottak megbízhatósága: "Ez a bivalscsina valóságosan megtörtént". A felszínes hasonlóságon túl azonban a mese megmarad történelmen kívüli mesének, még a legközvetettebb realitásra sem céloz semmi tényezőre, mindenféle valóságos tartalom ki van zárva. Emellett ezekben a mesékben a konkretizáció legáltalánosabb formájával találkozunk, míg a történeti mondákban a konkretizáció sokkal részletesebb, az esemény pontos helyét jelölik. Amíg egy mesénél a tipikus cselekmény és kibomlása annak egészére támaszkodik, addig a mondában csak egy epizód van."

Hadsereg pénzt eldorbézoló katonának pénzre van szüksége 1-4.

Koldus-, ál-, invalidus-, halász ruhás császárral/királylyal/Mátyással találkozik 2./1., 4./3.

Katona álruhás ismeretlennel kereskedők boltjába lopni indul 1-4.

Halott csecsemő nevetlen ujja/zárnyitó vasfü révén öreg embertől örökölt gyertya által elaltatott kereskedők közt pénzhez jutva az alaptőke, nyereség, hamis kereset közül csak az utolsó harmadot veszi magához/csak egy fiók pénzt visznek el 1., 3., 4., 5./2.

Király pénztárát meglopni szándékozó utitársát ebben megakadályozza: felpofozza 1., 2., 4., 5.

Kicseréli az egymáshoz nem illő párokat: öreg mellé öreget, fiatal mellé fiatalat fektet/vő. Th Mot K 1318/1-4.

Császárnál/királynál a kicserélt, vitatkozó házaspárok közt úgy ítél, hogy álljanak el a visszacseréléstől/cserélje vissza őket az, aki elcserélte 2./1.

Katona generálissá/pénzügyminiszterré kinevezés jutalmával visszatér a regimentbe 2./4.

AaTh 952 A király és a katona

/AaTh 952 The King and the Soldier; H - ; BN 952 Katona és király./

Öreg katona

Elhazudott pénzt/alacsony fizetését/rangját/rossz bánásmódot panasolni királyhoz indul

Utközben vadász/szabó/álruhás királlyal találkozik

Rablótanyára érnek

Forró szesszel megvakított/lefejezett rablók kincséhez jutnak

Király azt a feladatot adja a palotába érő katonának, ismerje fel utitársát vő. AaTh 951A

válasszon egy lány és egy asszony közül/

Király kutyabőrrel/kinevezéssel jutalmazza a katonát

/feleségül adja lányát a katonához

Megszerzett pénzével/kinevezéssel katona visszatért a seregbe

megjutalmazott katona az udvarban marad.

1. IPOLYI Arnold 1914 108. Parád, Heves m.
2. BLASKÓ József - HEGEDÜS Sándor - INCZE József - HUNFALVY Pál 1864 Ms 1. 1. Sajókaza, Borsod m.
3. BENEDEK Elek 1894-96⁶ II/1 15. H. n. é. n.
4. ŐSZ János 1941 9. Kibéd, Maros-Torda m.
5. KOVÁCS Ágnes /1943/ 64. Ketesd, /v/ Kolozs m. R.
6. DÉGH Linda Ms a gyűjtő tulajdonában, megj. In: ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 185. Csikmenaság, Csik m. R.
7. FARAGÓ József 1957 82. Kilyén, Háromszék m. R.
8. GAÁL Károly 1970 50. Alsóőr-Unterwart, Burgenland A.

Megjegyzés:

1850-ben jelent meg először GRIMM 199. Der Stiefel von Büffelleder. Különböző ponyvák hatása sejthető:

KISFALUDY Társaság Népmese gyűjtemény 1863a Ms 5. 1.

KÁLMÁNY Lajos 1914 57. mögött /BN 1./

DÉGH Linda 1942 51. eltér.

Öreg katona 1.-8.

Elhazudott pénzét/alacsony fizetését/rangját/rossz bánásmódot panaszolni királyhoz indul 3., 6./2./4., 5./, 1., 7. szabadságra indul 8.

Utközben vadász/szabó/álruhás királlyal találkozik 1., 2., 6., 7./3./4., 5.

Rablótanyára érnek 1.-8.

Forró szesszel megvakított/lefejezett rablók kincséhez jutnak 1.-6-/7., 8.

Király azt a feladatot adja a palotába érő katonának, ismerje fel utitársát vő. AaTh 951A 1., 2., 5., 6., 7. válasszon egy lány és egy asszony közül 3.

Király kutyabőrrel/kinevezéssel jutalmazza a katonát/feleségül adja hozzá lányát 1./2., 3., 5., 6./2., 3.

Megszerzett pénzével/kinevezéssel katona visszatér a seregébe 4./1., 2., 3., 5., 6.

Megjutalmazott katona az udvarban marad 7.

AaTh 954 Negyven rabló

/AaTh 954 The Forty Thieves; H -; BN - /

Szolgálólány

Ura tilalma ellenére, egy magát kereskedőnek valló embernek engedélyezi, hogy hordóit az udvaron hagyja éjszakára

Idejében észreveszi a hordókba bujt rablókat

Ártalmatlanná teszi őket

Megjutalmazzák

Az Ezeregyéjszaka ismert meséjének, Ali baba és a negyven rablónak többféle ponyván elterjedt történetét követik a magyar változatok.

RÓZSA Kálmán 1874 Ali baba és a negyven rablónak történe-

te, akik egy rabszolganő által veszítették el életüket.

BÁLINT Lajos 1907 Ali baba és a negyven rabló története, vagy a hü rabszolganő.

BIRÓ Albert 1908 Halil Ben, a kincset találó szegény favágó, vagy hogyan pusztit el egy egyszerű szolgáló egy egész rablóbandát stb.

A teljes mesét ld. AaTh 676.

1. KISFALUDY Társaság Népmeseegyűjtéménye 1840-1860 Ms 8. 12.

H. n.

2. BERZE NAGY János 1940 2. 174. püspökbogád, Baranya m.

Változatok AaTh 956B-vel kontaminálódtak

Az Ezeregyéjszakából készült ponyvák hatását mutatják:

KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 3. 181.

KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms . 1.

DÉGH Linda 1955 37.

FARAGÓ JÓZSEF 1957 67.

BÉRES ANDRÁS 1967 26.

GAÁL Károly 1970 51.

AaTh 955 A rablövőlegény

/AaTh 955 The Robber Bridegroom; H 955 Der Räuberbräutigam;

BN 955 Rablövőlegény./

Gazdag kereskedő lányait/kalmár-,/grófné/király/kocsmáros lányát özvegy grófnét/lányt/gazdag kisasszonyt feleségül kéri, magát nagy földesurnak, vitéznek, grófnak mondó 12 rabló/rablóvezér/3 zsvány/királyi ruhába öltözött duhaj/24 haramia

A lány kocsin titkon haramia rezidenciáig hajtat/palotához sétál/vörös pántlikás/rizskásával felszórt uton/erdei lénia mentén

elbujik, kocsist, lovakat félreállítatva/házőrző kutyát téstával, arc nélküli állatokat sülttel/figyelmeztető papagájt cukorral/madarat buzával elhallgattatva/kalitkában ülő madár tanácsára nem figyelve/női ruhákat, arany gyűrűket/tőkét, bárdot, csonkitott tetemekeket/beretvából összerakott asszonyi alakot maga mögött hagyva, ágy/fogas/kád alá/hordó mögé/ pincébe bujva szemtanuja az odahurcolt, méreggel bekent nővére/ismerős lány feldarabolásának

hazaszökik a rejtekhelyére pattant levágott gyűrűs ujjal álom gyanánt meséli el vendégségbe hívott rablók/rokonok előtt/anyjának a látottakat elfogják a rablókat a vendégek közt

1. GAAL György 1812-22 Ms 1. 16. H.n.
2. ERDÉLYI János 1847 2. Pusztamonostor, Jász-Nagykun-Szolnok m. /H 1., BN 1./
3. IPOLYI Arnold 1914 97. Jászberény, Szolnok m. /H 7., BN 6./
4. IPOLYI Arnold 1854-58 Ms 1. 417. Szegedtáj
5. IPOLYI Arnold 1854-58 Ms 1. 526. Miskolc, Borsod m.
6. PFEIFFER Julia 1874 Nyr. 425. p. Göcsej, /H 8., BN 2./
7. HORGER Antal 1908 23. Pürkerec, Brassó m. /H 5., BN 4./
8. BERZE NAGY János 1940 2. 173. Hegyszentmárton, Baranya m.
9. DÉGH Linda 1942 40/a. Bag, Pest m.
10. FARAGÓ József 1957 64. Bibarcfalva, /v/ Háromszék m. R.
11. BÉRES András 1967 49. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
12. VOIGT Vilmos 1960 Ms 1. 8. Nyirdombrád, Szabolcs-Szatmár m.
13. NAGY Géza 1968 Ms 2. 59. Karcsa, Borsod-Abauj-Zemplén m.

Az először 1819-ben megjelent Der Räuberbräutigam /GRIMM 40./ és az ezzel közel egy időben /1812-1822/ lejegyzett GAAL György Története tartalmaz néhány közös vonást: Grimmnél, az erdő mélyi magános házban kalitkába zárt madár hangja figyelmezteti a szép molnárlányt, hogy gyilkosok tanyájára ért, Gaalnál, papagáj mondja a gazdag kalmárlánynak, hogy meneküljön a haramiák lakásából, mert vége lesz; Grimmnél, a forró vizes katlan mögé elrejtőzött molnárlányhoz esett gyűrűs ujját a rabló az

öregasszony rábeszélésére nem keresi tovább, Gaalnál, az ágy alatt rejtőző kalmárlány viszont maga fujja el a gyűrűs ujját kereső rabló gyertyáját, s az így halasztja másnapra a kutatást. Grimmre utaló nyomok lelhetők fel a 2., 6., 7., 10., Gaalra a 3., 5., 9., 11. verziókban, mindkettőre a 4., 8. verziókban. Az 5. és 11. verziók kontaminálódtak AaTh 956B-vel.

Irodalmi közlés származékának tűnő, eltérő, ill. igaz történet variánsok, AaTh 955 elemeivel:

BLASKÓ József – HEGEDŰS József – HUNFALVY Pál – INCZE József 1862 15.

BERZE NAGY János 1960 90. p.

SÜTŐ Kálmán 1915 Ms 1. 11.

DOBAY Sándor 1922 Ethn. 79. p.

ORTUTAY Gyula 1935 17.

BELATINI BRAUN Olga 1944 Ms 1. 43.

BÉRES András 1950 Ms 1. 32.

BODNÁR Bálint 1957 Ms 2. 41.

ERDÉSZ Sándor – HALMOS István 1968 19.

KNÉZY Judit 1959 Ms 1. 3.

PENAVIN Olga 1971a 161.

PENAVIN Olga 1971a 67.

Gazdag kereskedő lányait/kalmár/grófné/király/kocsmáros lányát/özvegy grófnét/lányt/gazdag kisasszonyt 1./3., 6./2./4., 7., 11., 13./8./9./12./5. feleségül kéri, magát nagy földesurnak, vitéznek, grófnak mondó 12 rabló/rablóvezér/3 zsvány/királyi ruhába öltözött duhaj/24 haramia 3., 5., 11./9., 10., 12./2., 4./6./1.

A lány titkon kocsin haramia rezidenciáig hajtát/palotához sétál/vörös pántlikás/rizskásával felszórt uton/ erdei lénia mentén 1., 4., 9./2., 7./3., 8./11./13. elbujik, kocsist lovakat félreállítatva/házőrző kutyát téstával/arc nélküli állatokat sülttel/figyelmeztető papagájt cukorral/madarat buzával elhallgattatva/kalitkában ülő madár tanácsára nem figyelve/női ruhákat, arany gyűrűket/tőkét, bárdot, csonkitott tetemekeket/beretvából összerakott asszonyi alakot hátrahagyva ágy/

fogas/kád alá/katlan mögé/pincébe bujva 1.,2.,3.,4.,5.,7.,8./11./13./9./10. szemtanuja az odahurcolt, méreggel bekent nővére/ismerős lány feldarabolásának 4./1., 2., 5.-9., 11., 13. hazszökik a rejtekhelyére pattant levágott gyűrűs ujjal 1.-9., 11., 13.

Álom gyanánt meséli el a vendégségbe hívott rokonok, rablók előtt anyjának a látottakat 1.-4., 6.-9., 11., 13./5., 8., 10. elfogják a rablókat a vendégek közt 1.-13.

AaTh 956B A molnár leánya

/AaTh 956B The Clever Maiden at Home Kills the Robbers;
H 955 Der Räuberbräutigam; BN 955 Rablövőlegény./

Gazdag kocsmáros/molnár házaspár, lánya/
gazdag falusi kisasszony

egyedül marad a tőle vacsorát, bort, vagyonukat követelő rablókkal szemben

Pincébe bujva, valamennyi rablót, az elmenekülő vezér kivételével bárdal/karddal/faragó fejszével lefejezi

Évek múlva fejsebét elrejtő gróf/dolgos molnárinas/gazdag fiatalember kinézetű visszatért kérő eljegyzzi a lányt

Pincébe/barlangba/rablótanyára vitt lány utközben ismeri fel vőlegényében a korábban megsebesített rablóvezért

Kád szurokba/fütött kemencébe vetéstől a lány oly módon menekül meg, hogy rabló huga nyakláncáért/vénasszony jóindulatból/figyelmetlenségéből szökéshez segíti/lányt félreismerve kutra küldik vizért

Odvas fában/fán/trágyás/teknős/rokoni szekéren rejtőz, el nem fogott lány hazaér

Otthon a leleplezett zsványokat pandurokkal végeztetik ki

1. IPOLYI Arnold 1914 96. Vajka, Pozsony vm. /H 955 6.; BN 955 5./
2. IPOLYI Arnold 1854-58 Ms 1. 526. Miskolc, Borsod m.

3. SZENTMÁRTONI Kálmán /1944/ 10. H. n., é.n.
4. BENEDEK Elek 1885 32. H. n.
5. NAGY László, gesztelyi 1913 Ms 1. 6. Lövőpetri, Szabolcs-Szatmár m.
6. BERZE NAGY János 1940 II. köt. 174. Püspökbogád, Baranya m.
7. DÉGH Linda 1942 40/b. Bag, Pest m.
8. FARAGÓ József 1957 83. Bibarcfalva, Kovászna m. R.
9. NAGY Géza 1968 Ms 2. 45. Karcsa, Borsod-Abauj-Zemplén m.

Megjegyzés:

AaTh 954-gyel, mely távolabbról az Ezeregyéből készült ponyvára utalhat,

KISFALUDY Társaság Népmesegyűjteménye Ms 8. 3.

BERZE NAGY János 1940 2. 174.

DÉGH Linda 1955 37. kapcsolódik

AaTh 955-tel kontaminálódott:

IPOLYI Arnold 1854-58 Ms 1. 526.

KOVÁCS Ágnes 1942 Ms 1. 3.

Irodalmi közlés származékának tűnő, eltérő, ill. igaz történetvariánsok AaTh 956B elemeivel:

HALÁSZ Ignác 1889 Nyr. 283. p. /BN 3./ egyetlen elem

HALÁSZ Ignác 1933 16.

KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 3. 125.; 131.

SÜTŐ Kálmán 1915 Ms 1. 10.

DOBAY Sándor 1922 Ethn. 79. p.

ORTUTAY Gyula 1935 17.

BELATINI BRAUN Olga 1944 Ms 1. 43.

BÉRES András 1967 50/a.; 50/b.

BÉRES András 1950 Ms 1. 32.

DOBOS Ilona 1962 62.

DIÓSZEGI Vilmos 1951 Ms 1. 7.

BODNÁR Bálint 1954 Ms 1. 264. p.

BODNÁR Bálint 1957 Ms 2. 41.

KALLÓS Zoltán 1959 Ms 1. 17.

DÉGH Linda 1961-62 Ms 3. 3.
 BOSNYÁK Sándor 1962 3. Ms 3. 9.
 KELEMEN Zoltán 1964 11.
 KELEMEN Zoltán 1964 22.
 HORVÁTH István 1971 32.

Gazdag kocsmáros/molnár házaspár, lánya/gazdag falusi kisasszony 1., 7./3., 4., 5., 6., 8., 9./2. egyedül marad a tőle vacsorát, bort, vagyonukat követelő rablókkal szemben 1., 3.-9.

Pincébe bujva, valamennyi rablót, az elmenekülő vezér kivételével bárdal/karddal/faragó fejszével lefejezi 1., 7., 9./3., 8./4.-6.

Évek mulva fejsebét elrejtő gróf/dolgos molnárinas/gazdag fiatalember kinézetű visszatért kérő eljegyzí a lányt 1., 7., 9./3., 4., 8./5., 6.

Barlangba/rablótanyára vitt lány utközben ismeri fel vőlegényében a korábban megsebesített rablóvezért 6., 9./1., 2., 4., 5., 8.

Kád szurokba/fütött kemencébe vetéstől a lány oly módon menekül meg, hogy rabló huga nyakláncáért/vénasszony jóindulatból/figyelmetlenségéből szökéshez segíti/lányt félreismerve kuttera küldik vizért 3., 4., 8./5., 6./1./2.,9.

Odvas fában/fán/trágyás szekéren/teknős/rokonin kocsin rejtőző el nem fogott lány hazaér 2./1., 4., 7., 8./2., 3./2., 5., 9./4., 8.

Otthon a leleplezett zsványokat pandurokkal végeztetik ki 1., 2., 5., 6., 7., 8., 9.

AaTh 960 A nap mindent kiderít

/AaTh 960 The Sun Brings All to Light; BN 960 A ballangó kóró. Ibykos darvai./

Egy embert társa megöl

Utolsó szavával a forgószelet/napfényt/holdfényt hívja tanunak

Sok év felfedezetlensége után a gyilkos a "tanu" láttán nevetve meséli el elhalt áldozata szavait
 Vallomása fültanui törvénykézre adják
 Büntetését elnyeri

1. BERZE NAGY János /1925/ 1957 2. Nagykátá, Pest m.
2. GAÁL Károly 1970 52. Középpulya/Mitterpullendorf, Burgenland A.
3. SZABÓ Lajos 1975 4. 337.p. Taktaszada, Borsod-Abauj-Zemplén m.
4. DOBOS Ilona 1962 29. Kisbajom, Somogy m.
5. SZABÓ Lajos 1975 5. 337. p. Taktaszada, Borsod-Abauj-Zemplén m.
6. SZABÓ Lajos 1975 6. 339.p. Taktaszada, Borsod-Abauj-Zemplén m.
7. SZABÓ Lajos 1975 7. 340. p. Taktaszada, Borsod-Abauj-Zemplén m.

Megjegyzés:

A magyar változatok közel állnak a hiedelemmondai megfogalmazáshoz. Hátterükben írásos változat is feltételezhető.

AaTh 960A Ibykos darvai

/AaTh 960A The Cranes of Ibycus; BN 960 A ballangó kóró. Ibykos darvai./

Egy embert társa/i/ megöl/nek/

Utolsó szavával a fejük felett elhuzó darvakat hívja tanunak
 Sok év felfedezetlensége után a gyilkos darvak láttán nevetve idézi elhalt komája szavait
 Elszólása fültanuja rábizonyítja a gyilkosságot
 A tettes elnyeri büntetését

1. VÉGH József 1944 138. p. Biharnagybajom, Hajdu-Bihar m.
2. SZABÓ Lajos 1975 1. 334. p. Taktaszada, Borsod-Abauj-Zemplén m.
3. SZABÓ Lajos 1975 2. 335. p. Taktaszada, Borsod-Abauj-Zemplén m.
4. SZABÓ Lajos 1975 3. 335. p. Taktaszada, Borsod-Abauj-Zemplén m.

Irodalmi variáns:

PÁZMÁNY Péter 1636 Római Anyaszentegyház Szokásából minden vásárnapokra és egyéb Innepekre rendelt Evangeliumokrul Predikáció. Pozsony. In: Schram Ferenc Ethn. 1963 555. Megállapítása szerint Plutarchosból való fordítás.

DÉZSI Lajos 1926 Ethn. 195. 2. sz. /BN 960 1./

AaTh 970 The Twining Branches; BN 721^x Kádár Kata

ld.

In: VARGYAS Lajos: A magyar népballada és Európa. 9. Két kápolna virág. 111-121. p. ballada variánsait.

A téma irodalmi átdolgozásban megjelenik az 1578-ban kinyomtatott Telamon széphistóriában.

MNK 978^x Apollonius

/AaTh - ; H - ; BN Apollonius./

Király kihirdeti, hogy az kapja feleségül a lányát, aki kitálja találókérdését: Anyai hussal lakom, keresem bátyám az én anyám férjét és sehol sem találom

Apollonius megfejti, hogy a király tulajdon lányával él együtt
A királyfi, a megöletésére készülő király elől elszökik/a királylánnyal

Szülési fájdalmaitól elalélt, holtnak hitt feleségét lakatlan szigetről tengerre bocsátja egy koporsóban
A királylányt egy öt kifogó halász kelti életre/Apollónius hajtöréséből egy idegen királynál talál menedéket
A királylány az udvarba kerül az udvarhölgyeknek zenét tanítani/Apollónius az idegen király lányát hárfázni tanítja
Felismeretlenül, felségéről mit sem sejtve Apollonius is megérkezik ugyanabba a városba
Megmenti a lakosokat tengeri rablóktól
Megujítja házasságát feltalált feleségével/feleségül kapja a hárfajátékával szerelmessé tett idegen királylányt
Visszatérnek országukba

GAAL György 1860 3. LII. /BN 1./

TÓTH Lajos 1890 Nyr. 523. p. /BN 2./

Irodalmi variáns:

Szép krónika, miképpen az Apollonius nevű királyfi egy mesének megfejtéséért elbujdosván, az tengereken mindeneket elvesztvén ... verses széphistória 1591 Kolozsvár
GESTA ROMANORUM 153.

Irodalom:

KATONA Lajos 1912 1. köt. 270. p. VIII. Apollónius. Elemzi a Gesta Romanorum 153. történetével összefüggő mindkét variánst, összehasonlító irodalmat közöl. Szilády Áron nyomán idézi az ezidáig legkorábbinak számító Bornemisza nyilatkozatot 1578-ból az Ördögi kisirtetekről c. munkájából, mely Apollonius magyarországi közismertségét bizonyítja. Ebben Apolloniusról, hasonlóan Királyfia Kis Miklóshoz, poéták óriásihoz és egyéb hívságához, "álnokul költött fabula"-ként esik szó.

Az 1591-ben megjelent verses széphistóriát 1588-ban fordította az ismeretlen fordító. Stoll Béla szerint /A magyar irodalom története 1. köt. 1964 534. p./ a fordítás nem moralizáló, noha összefügg a Gesta Romanorum 153. történetével, hanem szó-rakoztató célzatu. A verses széphistória prózai ponyvakiadásai

még a 18-19. században is megjelentek /1750, 1751, 1854 stb./
A témához ld. még KATONA Lajos 1900 499. p. jegyzeteit a Gesta Romanorum 153. történetéhez.

AaTh 980B Az öreg ember és a vályu

/AaTh 980B Wooden Drinking Cup for Old Man; H -; BN 975^x
A hálátlan fiu./

Öreg ember

Hálátlan fia étkezésnél nem engedi az asztalhoz és fatányérban adja neki az ennivalót

Kis unoka szintén vályu faragáshoz lát, hogy apjával öregkorára ő is hasonlóan bánhasson

Az ember észbekap, és visszaülteti apját az asztalhoz

KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 42. Egyházaskér, Torontál m.

BÁLINT Sándor 1975 623. p. Szeged, Csongrád m.

AaTh 980C A hajánál fogva huzott apa

/AaTh 980C Dragging Old Man only to Threshold; H -; BN 975^x
A hálátlan fiu./

Öreg ember

Fia gyilkos dühében hajánál fogva udvarra vonszolja

Küszöbnél/ároknál az apa megállítja: "Ne huzz tovább fiam, mert én is eddig huztam apámat!"

Fia elengedi az öreget

BERZE NAGY János 1900 kézirat, Besenyőtelek, Heves m.

BÁLINT Sándor 1975 623. p. Szeged, Csongrád m.

Irodalmi variánsok:

BORNEMISZA Péter 1578

PÁZMÁNY Péter 1636 stb.

AaTh 990 A tetszhalott feléled

/AaTh 990 The Seemingly Dead Revives. H -; BN -./

Magyar variánsait ld. KÖRNER Tamás: Mutatvány a készülő Hiedlemmonda Katalógusból Ethn. 1970 80. p. A tetszhalott.

TARTALOMMUTATÓ

- ABAFI Lajos /1874-76/ Ms 1.
 ld. KÁLMÁNY Lajos 1874-76 Ms 1. MTAK Kézir.
 ld. még In: KÁLMÁNY Lajos Ms 3.4.6.
 /ARANY László/ /1853/ Ms 1.
 6. 13. a-b. Az okos királylány. AaTh 853 Nagykőrös, 1853.
 átd. ARANY László 1862 15. Cv. A nyelves királykisasszony.
 = u.ő. 1901 29. =
 sz. n. 127-128. Cn. AaTh 923 Hn. én.
 = u.ő. 1862 2. A boltos három lyánya.
 ARANY László 1862
 2. 30-36. A boltos három lyánya. AaTh 923.
 15. 216-219. A nyelves királykisasszony. AaTh 853
 ARNY László - GYULAI Pál 1872
 16. 478-479. Az okos leány. AaTh 875 Illéssy György 1864
 Debrecen. = ILLÉSSY György Ms 1. 1864 58. =
 17. 480-487. Adj isten egészségére. AaTh 858 Bodros Katica
 írása Garam-mente.
 ARANY László 1901
 29. 258-260. A nyelves királykisasszony. AaTh 853
 BÁCSKAI-BOSNYÁK Sándor ld. BOSNYÁK Sándor
 BAKÓ Ferenc 1940-42 Ms 1.
 1. 1-3. Háry László. AaTh 935 Lajtos Ilona Ipolyvarbó, Nógrád m.
 BAKÓ István 1914 Ms 1.
 2. 12-26. Ágról szakadt Bandi. AaTh 930+AaTh 461. Naményi
 Borbála 1914 Sárospatak, Borsod-Abauj Zemplén m.
 BALASSA Iván 1958 Ms 1.
 2. 26-29. A pénz mindent megtesz. AaTh 854 Karcsa, Borsod-
 -Abauj-Zemplén m.
 6. 92-101. Krisztus keresztapa. AaTh 930+AaTh 461. Horváth
- János Cidros, 1958 Karcsa, Borsod-Abauj-Zemplén m.
 BÁLINT Sándor 1975
 43. 623-624. Ne huzz, fiam, tovább! AaTh 980C+AaTh 980B
 Tombácz János 1961-72 Zsombó, Csongrád m.
 BANÓ István 1939 Ms 1.
 7. 48-51. Cn. AaTh 921F^X - AaTh 922B Orbán Sándor, Kiskun-
halas, Bács-Kiskun m.
 BANÓ István 1941
 15. 147-148. Szabad rabló, szabad gyilkos, szabad koldus.
 AaTh 921B^X Kereszturi István, Kárász, Baranya m.
 63. 278-281. Cn. AaTh 875 Nagy Ádámné, Varga, Baranya m.
 BÁRDOSI János 1961
 2. 52-53. Mátyás király kocsikereke eltörött a faluvégen.
 ad AaTh 875 Vargyai Emil 1959 Szentivánfa, Vas m.
 4. 55-56. József császár és a barátok. AaTh 922 Vargyai
 Emil, 1959 Szentivánfa, Vas m.
 5. 56-57. József császár és a remete. ad AaTh 922 Vargyai
 Emil, 1959 Szentivánfa, Vas m.
 BEKE József 1860 k. Ms 1.
 3. 7-9. Cn. AaTh 910B Velezd, Borsod m.
 8. 28-33. Az üvegvári három leány. AaTh 883B Velezd, Bor-
 sod m.
 BELATINI BRAUN Olga 1944 Ms 1.
 24. 134-136. Csillagszemű juhász. AaTh 858 Albert András
 1944, Csikszentdomokos, /v/ Csik m. R.
 = ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 130.
 37. 167-170. A susterből lett kiráj. AaTh 759+AaTh 938
 Albert András, 1944 Csikszentdomokos, /v/ Csik m. R.
 = ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 178.
 43. 200-203. Tizenhárom fonó lány. AaTh 955+AaTh 956B
 Albert András, 1944 Csikszentdomokos, /v/ Csik m. R.
 BENE Lajos /1931a/ 2. köt.
 /7./ 123-124. A büszke királykisasszony. AaTh 900
 vö. BENEDEK Elek 1894-96⁴ IV/2 21. A csunya királyfi és a
 szép királykisasszony.
 BENE Lajos /1931b/ 2. köt.
 4. 33- Az egyszeri királyfi. AaTh 900

- vö. BENEDEK Elek 1904 II. 1. A kevély királykisasszony.
 BERDE Mária, R. 1937
2. 15-21. A vén huszár. AaTh 952 Kibéd, Maros-Torda m. 1884-98 vö. ponyva.
 = BERDE Mária, R. 1938 3.; = BERDE Mária, R. én. /1941-42/
5. átd. Ősz Jánosnak a Kemény Zsigmond Társaság 1898-ban bírált gyűjtőpályázatára küldött meséje.
 = ŐSZ János 1941 9.; = FARAGÓ József 1969a 21.
- BERDE Mária, R. 1938
3. 33-40. A vén huszár. AaTh 952
 ld. BERDE Mária, R. 1937-nél.
- BERDE Mária, R. én. /1941-42/
5. 39-43. A vén huszár. AaTh 952
 ld. BERDE Mária, R. 1937-nél.
- BERECZKI Imre 1948 Ms 1.
11. 30-31. Az aranyszörű bárány. AaTh 889 Erdei György, Dévaványa, Szolnok m.
14. 36-42. Az aranyszörű malacok. AaTh 850+AaTh 570 Erdei György, 1948, Dévaványa, Szolnok m.
20. 49-50. A bolond fiu. AaTh 853 Földvári Gerzson, Dévaványa, Szolnok m.
- BÉRES András 1949-1950 Ms 1. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
3. 41-42. C.n. AaTh 852 /AaTh 1962/ Nagy Sándor 1949
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 3. A királykisasszony meg a katona.
 = BÉRES András 1967 35.
32. 130-135. Bátor Borca. AaTh 956B ifj. Szilágyi Ferenc
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 39.; = BÉRES András 1967 50/a = romlott. 61. 199-200. Mikor Mátyás király elindult pénzt lopni a suszterrel. ad AaTh 951A Kis Árpád. Csonka.
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 75. = ; = BÉRES András 1967 48. = 76. 241-248. Az okos királylány. AaTh 883B; Th Mot. K 1825. 1. 3.; Th Mot. K 525.1. Simon Sándorné.
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 119. Cv. Az okos királyjány.;
 = BÉRES András 1967 38. Cv. Az okos királyjány. vö. ponyva
- BÉRES András 1951 Ms 2. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
39. 140-141. A cinkotai főpapság. AaTh 922 Kis Árpád

- = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 78. .; = ; = BÉRES András 1967 47. = 40. 142-143. Mátyás meg a tanácsos urak. AaTh 921F^x - AaTh 922B bővebb. Kis Árpád.
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 79. = ; = BÉRES András 1967 45. = 41. 144-146. Cn. AaTh 921 eltér. Tóth Bálintné
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 122. Az okos lány;
 = BÉRES András 1967 43. =
43. 149-153. Cn. AaTh 900 Tóth Bálintné. Vö. ponyva.
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 124. = ;
 = BÉRES András 1967 40. =
 ____ . 179. Cn. AaTh 921 Nagy Sándorné
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 116. = ;
 = BÉRES András 1967 44. =
- BÉRES András 1952 Ms 3. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
3. 14-19. Cn. AaTh 910B Tóth Bálintné. Vö. ponyva.
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 125. = ;
 = BÉRES András 1967 42. =
5. 29-37. Cn. AaTh 883B; Th Mot. K 1825. 1. 3.;
 Th Mot. K 525. 1. Tóth Bálintné
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 127. = ;
 = BÉRES András 1967-39. =
- BÉRES András 1956 Ms 4. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
1. 1-6. Bátor Borca. AaTh 956B eltér. ifj. Szilágyi Ferenc
 = BÉRES András 1950-59. Ms 6. 39/a = ;
 = BÉRES András 1967 50/b =
- BÉRES András 1958 Ms 5. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
4. 19-23. A zsvány. AaTh 955 Gyulai Miklósné. Vö. ponyva.
 = BÉRES András 1967 49. =
- BÉRES András 1950-59 Ms 6. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
39. 318-323. Bátor Borca. AaTh 956B
 = BÉRES András 1949-50 Ms 1. 32. = ;
 = BÉRES András 1967 50/a. =
39/a. 324-330. Bátor Borca. AaTh 956B
 = BÉRES András 1956 Ms 4. 1. = ;
 = BÉRES András 1967 50/b. =
75. 416-417. Mikor Mátyás király elindult pénzt lopni a suszterrel. ad AaTh 951A

- = BÉRES András 1949-50 Ms 1. 61. = ;
 = BÉRES András 1967 48. =
78. 423-424. A cinkotai főpapság. AaTh 922
 = BÉRES András 1951 Ms 2. 39. = ;
 = BÉRES András 1967 47.
79. 425-427. Mátyás meg a tanácsos urak. AaTh 921F^X - AaTh 922B bővebb.
 = BÉRES András 1951 Ms 2. 40. = ;
 = BÉRES András 1967 45. =
116. 611. Cn. AaTh 921
 = BÉRES András 1951 Ms 2. _____. = ;
 = BÉRES András 1967 44. =
119. 614-623. Az okos kirájjány. AaTh 883B; Th Mot. K 1825. 1. 3.; Th Mot. K 525. 1.
 = BÉRES András 1949-50 Ms 1. 76. Cv. Az okos kirájjány
 = BÉRES András 1967 38. Cv. Az okos kirájjány.
122. 632-634. Az okos lány. AaTh 921
 = BÉRES András 1951 Ms 2. 41. Cn.;
 = BÉRES András 1967 43. Az okos lány.
124. 638-644. Cn. AaTh 900
 = BÉRES András 1951 Ms 2. 43. =;
 = BÉRES András 1967 40. =
125. 645-651. Cn. AaTh 910B
 = BÉRES András 1952 Ms 3. 3. = ;
 = BÉRES András 1967 42. =
127. 663-673. Cn. AaTh 883B; Th Mot. K 1825. 1. 3.;
 Th Mot. K 525. 1.
 = BÉRES András 1952 Ms 3. 5. = ; = BÉRES András 1967 39. =
 BÉRES András 1967
38. 250-256. Az okos kirájjány. AaTh 883B
 Th Mot. K 1825. 1. 3.; Th Mot. K 525. 1.
 = BÉRES András 1949-50 Ms 1. 76. Cv. Az okos kirájjány.
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 119. Cv. Az okos kirájjány.
39. 257-263. Cn. AaTh 883B Th Mot. K 1825. 1. 3.;
 Th Mot. K 525. 1.
 = BÉRES András 1952 Ms 3. 5. = ;
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 127. =

40. 263-267. Cn. AaTh 900
 = BÉRES András 1951 Ms 2. 43. = ;
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 124. =
42. 269-273. Cn. AaTh 910B
 = BÉRES András 1952 Ms 3. 3. = ;
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 125. =
43. 273-274. Az okos lány. AaTh 921
 = BÉRES András 1951 Ms 2. 41. Cn.;
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 122. Az okos lány.
44. 275. Cn. AaTh 921
 = BÉRES András 1951 Ms 2. _____. = ;
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 116. =
45. 275-276. Mátyás meg a tanácsos urak.
 AaTh 921F^X - AaTh 922B bővebb
 = BÉRES András 1951 Ms 2. 40. = ;
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 79. =
47. 278-279. A cinkotai főpapság. AaTh 922
 = BÉRES András 1951 Ms 2. 39. = ;
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 78. =
48. 279-280. Mikor Mátyás király elindult pénzt lopni a
 suszterrel. ad. AaTh 951A csonka
 = BÉRES András 1949-50 Ms 1. 61. = ; = BÉRES András 1950-59
 Ms 6. 75. =
49. 280-284. A zsvány. AaTh 955 vö. ponyva
 = BÉRES András 1958 Ms 5. 4. =
50/a. 284-288. Bátor Borca. AaTh 956B
 = BÉRES András 1949-50 Ms 1. 32. = ;
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 39. =
50/b. 288-292. Bátor Borca. AaTh 956B
 = BÉRES András 1956 Ms 4. 1. = ;
 = BÉRES András 1950-59 Ms 6. 39/a. =
 BERZE NAGY János 1907
30. 230-237. A libapásztorból lett királyné. AaTh 923
 /AaTh 510B/
 Szabó Julcsa 1903 Besenyőtelek, Heves m.
49. 363-369. Arany Zsáda. AaTh 883B Szabó Éva 1904
Besenyőtelek, Heves m.

- = ORTUTAY Gyula – DÉGH Linda – KOVÁCS Ágnes 1960 3. 133. =
50. 369-375. Okos Zsófi. AaTh 883B Özv. Bozsik Imréné,
 1904 Pusztahanyi, Heves m.
 RÓNA-SKLAREK, E. 1909 29. Die kluge Sophie.
51. 376-379. A királyficzigánylegény. AaTh 900 Szabó Julcsa
 1903 Besenyőtelek, Heves m.
52. 379-382. A kiskondás három malaca. AaTh 850 Putyó Ragó
 János 1904 Besenyőtelek, Heves m.
59. 411-415. Daru János. AaTh 933. Tinger Jóska 1903
Besenyőtelek, Heves m.
 RÓNA-SKLAREK, E. 1909 28. Kranich János.
60. 415-418. A katona. AaTh 854 Özv. Bozsik Imréné 1904
Besenyőtelek, Heves m.
71. 504-510. A gazdag kalmár. AaTh 882 Dankó Anna 1903
Besenyőtelek, Heves m.
 RÓNA-SKLAREK, E. 1909 26. Der reiche Krämer
 BERZE NAGY János 1940 2. köt.
82. 252-254. Okos Zsófi. AaTh 883B; Th Mot K 1825. 1. 3.;
 Th Mot. K 525. 1. Czakó János 1935 Katádfa, Baranya m.
109. 298-300. Szent Gergő meg a zannya. AaTh 933 Zsoldos
 János 1935 Magyaregregy, Baranya m.
117. 306. p. A villámcsapta vasház. AaTh 934 Gilicze János
 1934 Kákics, Baranya m.
151. 338-339. A királlány meg a kanászgyerök. AaTh 850
 csonka. Kálmán Jánosné 1935 Sósvertike, Baranya m.
152. 339. A háromfertálos legény. AaTh 852+AaTh 1960G
 obszc. Német János 1934 Hosszuhetény, Baranya m.
154. 340-342. A nyeves királkisasszony. AaTh 853; Th Mot.
 H 341 eltér. Hadnagy István 1935 Szaporca, Baranya m.
 = ORTUTAY Gyula – DÉGH Linda – KOVÁCS Ágnes 1960 3. 128.
 Cv.
156. 343-345. A favágó lány meg a királ. AaTh 875
 Varga Józsefné 1935 Boda, Baranya m.
159. 351-352. A kevély királkisasszony. AaTh 900
 Töttösi Rózsa 1935 Martonfa, Baranya m.
162. 356-357. A kapitány három tanácsa. AaTh 910B eltér.
 Kemsei Dénes 1936 Szentdienes, Baranya m.

165. 359-361. Az okos lány. AaTh 921 Bata Márton 1935
Kisasszonyfa, Baranya m.
166. 361-362. A zokos lány. AaTh 921 Peti János 1934
Csányoszró, Baranya m.
167. 362-364. Mátyás királ meg Markóp. AaTh 921 vö. Salamon
 és Markalf. Balázs Pál 1937 Mohács, Baranya m.
 = ORTUTAY Gyula – DÉGH Linda – KOVÁCS Ágnes 1960 3. 166. =
168. 364-365. A kitzitott királlány. AaTh 923 Gilicze
 János 1934 Kákics, Baranya m.
169. 365-366. Mátyás királ mög a zöreg embör. AaTh 921A-
 -AaTh 921F^X-AaTh 922B Szabó István 1934 Becefa, Baranya m.
 = ORTUTAY Gyula 1955 3. 96. Cv.
173. 369-375. A kocsmáros lány. AaTh 955 vö. ponyva.
 Bögri József 1934 Hegyszentmárton, Baranya m.
174. 375-376. A mónár lány. AaTh 956B /AaTh 954 csökevé-
 nye/ Bakó János 1935 Püspökbogád, Baranya m.
175. 376-377. A legjobb barát mög a legnagyobb ellenség.
 AaTh 921B vö. ponyva. Szekeres József 1934 Nagyharsány,
 Baranya m.
 BERZE NAGY János 1957 2. köt.
 2. 337. p. A vaspince. AaTh 934 Maroscsucs, Alsó-Fehér m.
 1913
 2. 436. p. A hajánál fogva huzott apa. AaTh 980C
Besenyőtelek, Heves m. 1900
 1. 554-555. Cn. AaTh 925 Eger, Heves m. 1905
 BERZE NAGY János 1961
66-72. Aranyszörü malacok. AaTh 850 Kolumbán Samu gyűjtése
 1890-es évek, Déva, Hunyad m.
185.190. Rézi a molnárlány. AaTh 956B Márton József gyűjté-
 se 1880 körül, Sorkitótfalu, Vas m.
 BLASKÓ József – HEGEDÜS Sándor – INCZE József – HUNFALVY Pál
 1864 Ms 1.
 1. 1-7. Egy Huszárrull. AaTh 952 Sajókaza
15. 67-68. Cn. AaTh 955. 1862
 BODNÁR Bálint 1954-55 Ms 1.
 7. 51-60. Hamu Jankó. AaTh 853 /AaTh 570/ Samu Pál 1953
Döge, Szabolcs-Szatmár m.

26. 190-197. A szegény lány szerencséje. AaTh 875 Látrán Mihály 1952 Tiszakanyár, Szabolcs-Szatmár m.
34. 241-245. Így jár aki válogat. AaTh 940 Kisvárdai járás 1954-55 Szabolcs-Szatmár m.
41. 271-272. Mátyás király és a furfangos lány. AaTh 921 Kisvárdai járás, 1954-55 Szabolcs-Szatmár m.

BODNÁR Bálint 1950-57 Ms 2.

4. 23-25. Mátyás király meg a bölcs rab. AaTh 921B Szeregyi Péter Kisvárda, Szabolcs-Szatmár m.
41. 192-195. Bátor Sári. AaTh 956B /AaTh 955/ Nagy Lajos 1955 Komoró, Szabolcs-Szatmár m.
- 264-269. Iluska. AaTh 956B /AaTh 955/ eltér. Józsi Károly 1954, Döge, Szabolcs-Szatmár m.

BODNÁR Bálint 1958 Ms 3.

2. 30-32. Szerencse és a szerencsétlenség. AaTh 946C^x
Vincze Péter 1957 Döge, Szabolcs-Szatmár m.

BODNÁR Bálint 1964 Ms 4.

1. 8-21. Tudlikán király három arantolluja. AaTh 930+AaTh 461 Hudák Bertalan 1963 Ajak, Szabolcs-Szatmár m.
41. 317-326. A szegény ember lánya. AaTh 875+AaTh 500 Balogh István 1963 Ajak, Szabolcs-Szatmár m.
54. 434-442. A királylány és a juhászlegény. AaTh 850 eltér. Juhász József 1963 Ajak, Szabolcs-Szatmár m.

BODNÁR Bálint 1960 Ms 5.

6. 112-113. A szürke ló vége. AaTh 925 Szabolcs-Szatmár m.

BONDÁR György 1914-15 Ms 1.

27. p. A hercegnő meg a cigány. AaTh 925 Nagyszalonta, Bihar m.

BORVENDÉG János 1915-16 Ms 1.

2. 41-75. Cn. AaTh 875D^x Landes Erzsébet 1915-16 Ács, Komárom m.

BOSNYÁK Sándor /BÁCSKAI/ 1960 Ms 1.

2. 3-4. Mátyás király és a bakkecskék. AaTh 921F^x
Molnár Béni 1960 Kémes, Baranya m.

BOSNYÁK Sándor /BÁCSKAI/ 1961-62 Ms 2. Nagyvejte, Tolna m.

Gáspár S. Antal

24. 58-60. A három tanács. AaTh 911^x

48. 85-91. Bünbánó Gergely. AaTh 933

52. 92-93. Mátyás király és az okos lány. AaTh 875

53. 93-95. Az aranyszörű és a fekete bárány. AaTh 889

54. 95-96. A cinkotai kántor. AaTh 922-AaTh 921.

56. 97-98. Mátyás király és a három bakkecske. AaTh 921+
+AaTh 921F^x+AaTh 922B

BOSNYÁK Sándor 1960 Ms 3.

9. 37. p. A király madara. AaTh 925 Somogyi János, Siklós-nagyfalu, Baranya m.

108-116. Kocsmároslány és a rablók. AaTh 956B Somogyi János, Siklós-nagyfalu, Baranya m.

CSALLÁNY Dezső - ERDÉSZ Sándor - HALMOS István - NYÁRÁDY Mihály
1956-57 Ms 1.

50. 96-97. A debreceni ember. AaTh 911^x Ruszkovics István
Baktalórántháza, Szabolcs m.

CSEH István 1913 Ms 1.

9. 242-246. Cn. AaTh 852 /MNK 1920J^x/ Nagytornya, Zemplén m.

CSUCS Sándor - KERNÁCS Eszter - GYULAI Magda 1961 Ms 1.

3. 36-37. A bolondos fiú /Fajankó/. AaTh 853 Mészáros Alajos 1961 Jászágó, Szolnok m.

DÉGH Linda 1939 Ethn.

161-165. Három mese /2. mese/. AaTh 882 Puskás Julis 1939
Piricse, József-tanya, Szabolcs m.

DÉGH Linda 1940 Pandur Péter 1940 Bag, Pest m.

1. 7-19. A bölcs király. AaTh 875 bővebb
= ORTUTAY Gyula - KATONA Imre /gond./ 1951 15.

2. 20-31. A három gróffiu. AaTh 940

DÉGH Linda 1942 2. köt. Pandur Péter 1941 Bag, Pest m.

24. 5-16. Cn. ad AaTh 900

38. 153-158. C.n. AaTh 900

39. 159-162. C. n. AaTh 921-AaTh 921F^x

40/a. 162-165. C.n. AaTh 955

40/b. 165-167. C.n. AaTh 956B

51. 217-230. A pőrére vetköztetett udvarló. AaTh 1358A+
+AaTh 952 eltérő.

DÉGH Linda 1948 Ms 1.

5. Mónár Anna. AaTh 956B+AaTh 954 Palkó Józsefné 1948 Kakasd, Tolna m.
= DÉGH Linda 1955 37. =
= ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 186.
DÉGH Linda 1955 Palkó Józsefné Kakasd, Tolna m.
34. 349-359. /Büszke királykisasszony./ AaTh 900 vö. ponyva. 1950
= ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 134. =
36. 364-384. /A török./ AaTh 910B vö. ponyva. 1953
= ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 137. =
37. 385-394. /Mónár Anna/ AaTh 956B+AaTh 954 vö. ponyva 194
= ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 186. =
DÉGH Linda 1959 Ms 2.
5. Szerencse és Áldás. AaTh 946C^x Lippai Ferenc 1959 Ujdombrád, Szabolcs-Szatmár m.
DÉGH Linda 1960a ld. ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3.
DÉGH Linda 1960b
68. 189-195. Az obsitos katona. AaTh 854 Andrásfalvi György 1948 Kakasd, Tolna m.
= ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 129. C.v. A pénz mindent megcsinál.
DÉGH Linda 1961-62 Ms 3.
3. 11-18. Bátor Julika. AaTh 956B-AaTh 407B Tóth Lajos, Tiszaomgyorós, Szabolcs-Szatmár m.
9. 64-66. C. n. AaTh 851 Florek József, Győrtelek, Szabolcs-Szatmár m.
DEMJÉN Kálmán 1887 Nyr.
187-188. Mátyás király és az öreg szántó. AaTh 921A+AaTh 921F^x+AaTh 922B Bélye, Baranya m.
vö. BENEDEK Elek 1894-96⁴ IV/1. 35. Mátyás király és az öreg szántóvető.
DIÓSZEGI Vilmos 1951 Ms 1.
7. 384. p. C. n. AaTh 956B Máris György, Egyházaskozár, Baranya m.
DOBAY Sándor 1922 Ethn.

- 79-81. Bátor Zsófi. AaTh 955+AaTh 956B Szabó Sándor, Fenyőfalva, Győr m.
DOBOS Ilona 1953-57 Ms 1-2. Tót szőke Józsefné, Kisbajom, Somogy m.
63. /Az okos lány./ AaTh 875
64. 346-348. /Mátyás igazmondó juhásza./ AaTh 889. A mesélő olvasó férjétől tanulta.
= DOBOS Ilona 1957 Ms 1. 19. C. n. = DOBOS Ilona 1958 magn. felvétel.
= DOBOS Ilona 1962 59. Igazmondó juhász.
65. /Három jótanács./ AaTh 910B
69. /A molnár lánya és a rablók./ AaTh 956B
= DOBOS Ilona 1962 62. A molnár lánya a rablókkal, 1958 gyorsírási lejegyzés.
DOBOS Ilona 1961 Ms 3.
6. 39-47. C.n. AaTh 850 Ordódy József Érsekvadkert, Nógrád m.
DOBOS Ilona, S. 1962 Tót szőke Józsefné, Kisbajom, Somogy m.
59. 346-348. C. n. AaTh 889 Magnó felvétel. 1958 vö. BENEDEK Elek 1894-96⁴ IV/1 24.
62. 350-352. C. n. /A molnár lánya a rablókkal./ AaTh 956B romlott. Gyorsírási lejegyzés 1958.
DOBOS Ilona 1962 Ms 4.
51-68. C.n. AaTh 883B; Th Mot. K 1825. 1.3.; Th Mot. K 525. 1. Szilvássy Gyula Bodrogkeresztúr, szociális otthon, Borsod-Abaúj-Zemplén m.
DOBOS Ilona 1967 Ms 5.
22-23. Mátyás. AaTh 921F^x+AaTh 922B Telepő József, Nyírvasvári, /Tárnok/, Szabolcs-Szatmár m.
vö. JÓKAI Mór 1857 9.; ill. a belőle készült irodalmi forrással
DOCTOR Linda ld. DÉGH Linda 1942 2. köt.
DONNER Lajos 1873 Nyr.
90. p. Találós mesék. ad AaTh 851 Berki, Somogy m.
DÖMÖTÖR Ákos 1960 Ms 1.
22. 88-90. A királykisasszony jegyei. AaTh 850+AaTh 559 Lipcsák István, 1960 Nyirtura, Szabolcs-Szatmár m.

DÖMÖTÖR Ákos 1962

17.75-76. /Hazugságverseny./ AaTh 852 /MNK 1920J^x/ Bondár

Károly 1961 Sarkad, Békés m.

DÖMÖTÖR Sándor 1928 Ms 1.

4. 9-11. A kiskondás meg a grófkisasszony. AaTh 850 Bodó István Tiszadada, Szabolcs-Szatmár m.

DÖMÖTÖR Sándor 1949 Ethn.

277-278. Vas megyei Markalf történetek 2. AaTh 921

Kőszegszerdahely, 1906 Vas m.

DÖMÖTÖR Sándor 1951 Ms 2.

3. 2. Mátyás és az öreg paraszt. AaTh 921F^x Gerse, Vas m.

DÖMÖTÖR Sándor 1952a Ms 3.

sz. n. 2-3. C. n. AaTh 853 Vasvár, Vas m.

1. 1. C.n. AaTh 921 eltér. Cséve János, 1952 Kemestaródfa, Vas m.

ERDÉLYI János 1846a Ms 1.

sz. n. C. n. AaTh 889 Császár Ferenc, Abony, tájékról

ERDÉLYI János 1846b Ms 2. Hiány

AaTh 955 Eperjesy Ferenc 1846 Pusztamonostor, Jász-Nagykun-Szolnok m.

AaTh 613+AaTh 854 Eperjesy Ferenc 1846 Pusztamonostor, Jász-Nagykun-Szolnok m.

ERDÉLYI János /1821-1824/ Ms 3.

13. 1-10. Prinzessin Emilie oder der gedemüthigte Hochmut. AaTh 900

= GAAL György 1819 13b. Magyar eredetinek fordítása 1822

23. 1-9. Der schelmische János oder gebesserte Leichtstum. AaTh 935

= GAAL György 1819 Ms 2. 23. A rossz végre jóra fordul c. mese fordítása

= GAAL György 1857b 25.

24. 1-12. Schwänke eines degradierten Obristen oder der rechtliche Mann. AaTh 951A.

= GAAL György 1819 Ms 2. 24. C. n. mese magyarról németre fordítása

ERDÉLYI János 1847

2. 340-343. A grófkisasszony. AaTh 955 Eperjesy Ferenc

1846 Pusztamonostor, Jász-Nagykun-Szolnok m.

= ERDÉLYI János 1846b Ms 2.

5. 348-352. A két legkisebb királygyermek. AaTh 613+AaTh 854 Eperjesy Ferenc 1846 Pusztamonostor, Jász-Nagykun-Szolnok m.

STIER Georg 1850 11. 71-79. Die beiden jüngsten Königs-kinder.

JONES - KROPP 1889 /27./ 137-141. The youngest Prince.

ERDÉLYI János 1848

14. 306-312. Mátyás király arany gyapjas báránya. AaTh 889 Császár Ferenc Abony tájáról

vö. BENEDEK Elek 1894-96⁴ IV/1 24.

vö. TÓTH Béla 1898 l.137. p. Mátyás király aranygyapjas báránya.

ERDÉLYI János 1855

11. 114-127. A bölcs királyfi. AaTh 875D^x+AaTh 1377+AaTh 517 /MNK 516D^x/ H.n. ponyva.

STIER Georg 1857 12. Die sieben weisen Meister.

vö. BENEDEK Elek 1894-96⁴ IV/2 30.

ERDÉSZ Sándor 1958a Ms 1.

4. 4-7. A legkisebb királylány. AaTh 883B; Th Mot. K 1825. l.3.; Th Mot: K 525.1. bővebb. Pócsi Sándor, 1958 Kállósemjén, Szabolcs-Szatmár m.

ERDÉSZ Sándor 1958b Ms 2.

2. 5-6. Mátyás király és az öreg szántóvető. AaTh 921F^x+AaTh 922B Gebe, /Nyirkáta/, Szabolcs-Szatmár m.

ERDÉSZ Sándor - KATONA Imre - DÖMÖTÖR Ákos 1960 Ms 3.

1. 122-126. Az asszony hűsége. AaTh 882 Duli Gergely 1960 Abádszalók, Szolnok m.

ERDÉSZ Sándor - HALMOS István 1968

49. 190-194. A vice király. AaTh 935 Ruszkovics István, Baktalórántháza, Szabolcs-Szatmár m.

FARAGÓ József /1957/

64. 108-109. A királyleány és a rablóvezér. AaTh 955 csonka. Virág Imre 1947 Bibarcfalva, /v/ Háromszék m. R. vö. ponyva

67. 112-114. A szegény ember kincse. AaTh 676+AaTh 954 vö.

ponyva özv. Bölöni Andrásné 1948 Sepsiköröspatak, /v/

Háromszék m. R.

75. 127. Az okos pásztorfiucska. AaTh 922 Gocz Margit 1947 Kézdivásárhely, R.

vö. GRIMM 152 Hirtenbüblein ford.

76. 128-129. A pásztorleány és a szegény legény. AaTh 875 Vaszi Béla 1948 Uzonkafürdő, /v/ Háromszék m. R. Csonka, eltér.

77. 130. Az okos leány. AaTh 875 Balázs Árpád 1948 Sepsi-szentgyörgy, /v/ Háromszék m. R.

78. 130-133. A bukaresti királyleány. AaTh 900 Csősz Terka 1938 Dálnok, /v/ Háromszék m. R.

vö. HALÁSZ Ignác 1933 l.

81. 135-136. Szerencse és áldás. AaTh 946C^X Szabó József 1947 Eresztevény, /v/ Háromszék m. R.

82. 136-137. Mátyás király és a huszár. AaTh 952 Horváth Mihály 1948 Kilyén, /v/ Háromszék m. R.

83. 138-139. A molnár leánya. AaTh 956B Keresztes Ilona 1948 Bibarcfalva, /v/ Háromszék m. R.

109. 174-175. A szegény ember kisebbik fia. AaTh 852 /MNK 1920J^X/ Máthé Albertné 1948 Eresztevény, /v/ Háromszék m. R.

FARAGÓ József 1969a

15. 98-103. A királyfi kocsisa. AaTh 516 /AaTh 854/ vö. ponyva. Kibéd, Maros-Torda m. 1900

= ŐSZ János 1900 Nyr. 42. p. C. v. A láthatatlan lélek.

= ŐSZ János é.n. Eredeti cím: A láthatatlan lélek.

21. 134-137. A vén huszár. AaTh 952 Kibéd, Maros-Torda m. 1898 előtt. Vö. ponyva.

átd. BERDE Mária, R. 1937 2. = 1938 3. = é.n. /1941-42/ 5. első közlés ŐSZ János 1941 9. =

FARAGÓ József 1969b Magyaró, /v/ Maros-Torda m. R. Kurcsi Minya

15. 181-187. Az okos leány. AaTh 875

vö. BENEDEK Elek 1904 II. 7. /több: aranyfonál - fonás százéves kenderből, korsó foldozással/

16. 188-193. A kevély királykisasszony. AaTh 900

vö. BENEDEK Elek 1904 II. 1.

17. 194-196. A királyleány és a só. AaTh 923 eltér.

18. 197-199. Mátyás király kérdése. AaTh 921A+AaTh 921F^X+AaTh 922B eltér.

FAZEKAS István 1914-15 Ms 1.

20. 82-84. "Elhiszem." AaTh 852 /MNK 19207^X/ Nagyszalonta, Bihar m.

FÖLDY Istvánné Virány Judit 1941-43 Ms 1. Láca, Zemplén m.

26. 106-109. A lovászmester. AaTh 910B Ballók Sándor 1941

34. 129. C. n. AaTh 956B-AaTh 955 Berta Borbála 1941

43. 142-143. C. n. AaTh 955 csonka. Fülöp Balázné 1941

71. 256-259. C. n. AaTh 875+AaTh 921 Kocsi István 1942 = FÖLDYNÉ VIRÁNY Judit 1957 8. C. v. Az okos biró okos lánya.

76. 274-274/a. C. n. AaTh 900 Kovács Lászlóné Sohajda Juliánna 1942

93. 309-314. C. n. AaTh 955-AaTh 956B Rozgonyiné 1941 Vö. ponyva.

100. 344-345. C. n. AaTh 955-AaTh 956B Sohajda Gyuláné 1941. Vö. ponyva.

FÖLDYNÉ VIRÁNY Judit 1957

8. 79-83. Az okos biró okos lánya. AaTh 875-AaTh 921 Kocsi István 1942 Láca, Borsod-Abauj-Zemplén m.

GAAL György 1812-1822 Ms 1.

5. 37-40. Első mese. AaTh 1962 I-AaTh 1961B^X-AaTh 882 = Kisfaludy Társaság népmesegyűjteménye Ms 7. 5. C. v. Mázer.

8. 53-66. 4-ik Történet. AaTh 900

= A Kisfaludy Társaság népmesegyűjteménye Ms 7. 1. C. v. Angol prinz.

/11./ 74-83. harmadik. AaTh 934-AaTh 950-AaTh 676 Vö. ponyva.

= GAAL György 1857b 24. C.v. Az akasztófára rendelt királyfi.

VII. kötet

16. 116-120. Történet. AaTh 955 Anton Mészáros

III. kötet XV kötet

74. 67-70. Mese mese. AaTh 882
Vö.
- GAAL György 1819 Ms 2.
10. 155-163. A három tanács. AaTh 910B
= GAAL György 1857a XI. =
- 13b. 187-192. C. n. AaTh 900
németül: In: ERDÉLYI János /1821-1824/ Ms 1. 220. cs. 13.
Prinzessin Emilie oder der gedemüthigte Hochmut 1822
23. 266-272. A rossz végre jóra fordul. AaTh 935
németül: In: ERDÉLYI János /1821-1824/ Ms 1. 220. cs. 23.
Der schelmische János oder gebesserte Leichtstum.
= GAAL György 1857b 25. =
24. 273-283. C. n. AaTh 951A
németül: In: ERDÉLYI János /1821-1824/ Ms 1. 220. cs. 24.
Schwänke eines degradierten Obristen oder der rechtliche
Mann. 1823.
- GAAL György 1821-1824 Ms 3. ld. ERDÉLYI János /1821-1824/ Ms
1. 220. cs.
- GAAL György Ms 4. ld. Kisfaludy Társaság népmesegyűjtéménye
Ms 7. /Kazinczy Gábor mesegyűjtéménye/ Mesék a Gaal
/György/ gyűjtéményéből kihagyva. Autográf. Tisztázat
1856-57-ben másolta Barczikay Bertalan/
- GAAL Ferenc 1886 Nyr.
231.p. Az okos leán. AaTh 875 Nagylengyel, Zala m.
Vö. ARANY László - GYULAI Pál 1872 XVI.
- GAÁL Károly 1970 /Gy.i.: 1961-63/
45. 174-176. Die Merkmale der Königstochter. AaTh 850 el-
tér. /A királykisasszony jegyei. Ribarics János Mitter-
pullendorf, Középpulya, Burgenland/ A.
46. 176-178. Die kluge Bauerntochter. AaTh 875 - tört. m.
Mátyás király és a kolozsvári biró.
/Az okos parasztlány. Ribarics János Mitterpullendorf,
Középpulya, Burgenland/ A.
47. 178-179. Der wahrhafte Knecht. AaTh 889
/Az igazmondó szolgál. Ribarics János Mitterpullendorf,
Középpulya, Burgenland/ A.
48. 180-181. Die drei guten Ratschläge. AaTh 910B

/A három jótanács, Ribarics János Mitterpullendorf,
Középpulya, Burgenland/ A.

50. 182-183. Der König und der Soldat. AaTh 952

/A király és a katona. Csulak Róza, Unterwart, Alsóőr,
Burgenland/ A.

51. 183-185. Die Räuber im Fass. AaTh 676+AaTh 954

/Rablók a hordóban. Ribarics János Mitterpullendorf,
Középpulya, Burgenland/ A.

80. 214-216. Das gute Geschäft. AaTh 853+AaTh 1643

/A jó üzlet. Balla József, Unterwart, Alsóőr, Burgenland/
A.

GESZTELYI NAGY László ld. NAGY László /gesztelyi/

GÖNCZI Ferenc /1895-1905/ 1948

XVII. Mesék

4. 296-297. A titokzatos besziédü lyán. AaTh 921 Babosdöb-
réte, Zala m.

= ORTÚTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960. 3. 167.
C. v.

5. 298-300. A zokos lyán. AaTh 875 Kerkaszentmihály, Zala m.

12. 318-319. A három bakkecske megfejiése. AaTh 921F^x
Bocfölde, Zala m.

XIX. Adomák

2. 336-337. A megdöglött szarka. AaTh 925 Bocfölde, Zala m.

5. 339. A megcsikuózott taliga. Ad AaTh 875 Babosdöbréte,
Zala m.

GYULAI Pál ld. ARANY László - GYULAI PÁL 1872

HALÁSZ Ignác 1889 Nyr.

283-285. p. Az aran koporsó. AaTh 510B+AaTh 709+AaTh 956B
eltér, kivéve egyetlen elemet. Csetény, Veszprém m.

HALÁSZ János 1887 Nyr.

135-137. Petiheli. AaTh 883B Th Mot. K 525. 1. Rábaköz

HEGEDÜS Lajos 1952

292-296. Okos lány. AaTh 875 Janku József 1952 Gajcsána
Egyházaskozár, Baranya m.

HORGER Antal 1908 /1890-es évek/

12. 103-107. Mátyás király aranyszőrü báránya. AaTh 889
Veres András, Pürkerec, Brassó m.

- VÖ. BENEDEK Elek 1894-1896⁴ IV/1. 24.
 = ORTUTAY Gyula - KATONA Imre 1951 14. =
 = ORTUTAY Gyula 1955 3. 94. =
 = ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 151. =
 ORTUTAY, Gyula 1957 43. König Mátyás und sein goldenes Lamm.
13. 107-112. Mátyás király és a székely ember leánya.
 AaTh 875 Veres András, Pürkerec, Brassó m.
 = ORTUTAY Gyula 1955 3. 93. =
 = ORTUTAY, Gyula 1957 44. König Mátyás und das Székler-
 mädchen.
20. 141-145. A három tanács. AaTh 910B Fejér Györgyné
 Lőrincz Kata, Pürkerec, Brassó m.
22. 153-163. A disznyópásztor leánya. AaTh 882 eltér.
 Lukács István, Pürkerec, Brassó m.
23. 163-167. Az ágy alá esett gyűrűs ujj. AaTh 955
 Rab Ilona, Pürkerec, Brassó m.
33. 275-279. A mesemondó királyfi. AaTh 851
 Bálint Mihály István, Tatrang, Brassó m.
 vö. GRIMM 1822 3, 41 Das Rätsel meséhez fűzött jegyzet
38. 333-354. A holló medve és hal sógora. AaTh 950 Pál Pé-
 ter 1890-es évek Tatrang, Brassó m.
 RÓNA-SKLAREK, E. 1909 15.

HORVÁTH István 1971

- 155-157. Aki az apjának testvére vót. AaTh 931
 Magyari István, Pikó, 1968
 /22./ 258-263. A kondás királyfiu s a büszke királylány.
 AaTh 900 elemeiből az író által megírva.
 /32./ A kopasz fejü rabló. AaTh 956B elemeiből az író ál-
 tal megírva.

HORVÁTH János 1912-14 Ms 1.

2. 8-10. Mátyás és a szántóvető. AaTh 922B eltér.
 Szabolcs-Szatmár m.

HUNYADI András 1956

- /14./ 128-132. A három jótanács. AaTh 910B Zselyk, /v/
 Beszterce-Naszód m. R.

ILLÉSY György 1864 Ms 1.

58. 22 b-23 a. Az okos leány. AaTh 875 Debrecen, Közép-

Szolnok m.

- = ARANY László - GYULAI Pál 1872 16.

IPOLYI Arnold és gyűjtői Ms 1.

29. 225-228. C.n. Népmonda a nyirbátori nép ajkáról.
 AaTh 613+AaTh 854 Szél Kálmán, Nyirbátor, Szabolcs vm.
 vö. ERDÉLYI János 1847 5. forrásával.
79. 495-497. /64-66/ A korcsmáros leány. AaTh 956+AaTh 955
 Fejér Ferdinánd /1847-53/, Vajka, Pozsony vm.
 vö. ponyva.
 = IPOLYI Arnold 1914 96. A korcsmárosleány. Stilizált.
392. 988-989. /264./ Az okos Zsófi. AaTh 883B csonka.
 Weber Károly 1854-ig? Szeged, Csongrád m. vö. ponyva.
417. 1034-1035. /278-279./ Haramia kastély. AaTh 955
 Debreceni János /1854-57?/ Szeged táj, vö. ponyva.
484. 1192-1193. /306 és 303/. Gazdag kalmárlány. AaTh 955
 Debreceni János, 1843-58 Jászberény, Szolnok m.
 = IPOLYI Arnold 1914 97. C. v. Bojnyikok.
 /485. hiányz. Az aranyeke. AaTh 875 Herczegh Mihály/
 = Ethn. Mitteilungen 1887-89 I. Nr. 3. 365-366.
 = IPOLYI Arnold 1914 76. =
 = ORTUTAY Gyula - KATONA Imre 1951 13. =
493. 1251. /A három jó tanács/ AaTh 910B csonka
526. 1472-1475. /432-435./ C. n. AaTh 955+AaTh 956B
 Szeremlei József 1854-58 Miskolc, Borsod vm. vö. ponyva.
553. 1549-1550. /451-452./ Egy ifju herceg ki csalással
 vett nőül egy hercegnőt. AaTh 854 vázlatos.
 Szluha Ágoston, Szeged, Csongrád m.
554. 1550. /452. p./ A fehér medve és a hercegné. AaTh
 860A^x Szeged, Csongrád m.
 = IPOLYI Arnold 1914 6.
561. 1585-1588. /466-469./ A biró leánya. AaTh 875
 Bihari Péter 1858 "gyerekeknek alakítva" Békés, Békés m.
 = IPOLYI Arnold 1914 77. =
698. 1767-1768. /543-544./ Szökött huszár. AaTh 952
 Debreceni János 1854-58 Parád, Heves m.
 = IPOLYI Arnold 1914 108. C.v. Mátyás király és a szökött
 huszár. vö. ponyva.

Megjegyzés: A zárójeles lapszámok Kovács Ágnes xerox másolatának számai.

IPOLYI Arnold 1887-89 Ethn. Mitteilungen I. Nr. 3.

365-366. Az aranyeke. AaTh 875 Herczegh Mihály, Hódmezővásárhely, Csongrád m. Kéziratos eredeti hiányzik.

= IPOLYI Arnold 1914 76.

IPOLYI Arnold 1914

6. 33. A fehér medve és a hercegné. AaTh 860A^X Szeged, Csongrád m.

= IPOLYI Arnold és gyűjtői Ms 1. 554.

76. 396-399. Az aranyeke. AaTh 875 Herczegh Mihály, Hódmezővásárhely, Csongrád m. Kéziratos eredeti hiányzik.

= Ethn. Mitteilungen 1887-89 I. Nr. 3. 365-366. = 1. közl.

= ORTUTAY Gyula - KATONA Imre 1951. 13. =

77. 400-403. A biró leánya. AaTh 875 Bihari Péter 1858

Békés, Békés m. "Gyerekeknek alakítva".

= IPOLYI Arnold és gyűjtői Ms 1. 561. =

96. 441-445. A korcsmárosleány. AaTh 956B romlott.

Fehér Ferdinánd /1847-53/ Vajka, Pozsony vm.

= IPOLYI Arnold és gyűjtői. Ms 1. 79. =

97. 445-447. Bojnyikok. AaTh 955 Debreceni János /1847-58/ Jászberény, Szolnok m.

= IPOLYI Arnold és gyűjtői. Ms 1. 484. C. v. Gazdag kalmárlány.

108. 481-483. Mátyás király és a szökött huszár. AaTh 952

Debreceni János /1847-58/ Parád, Heves m.

= IPOLYI Arnold és gyűjtői. Ms 1. 698. =

IVÁNYOS Soma 1873 Nyr.

130-132. Az evert leány. AaTh 923. Ormányság, Baranya m.

vö. ARANY László 1862 2.

SKLAREK, Elisabeth 1901 34. Das verstossene Mädchen.

JAKAB Ilona ld. KOVÁCS Ágnes. - JAKAB Ilona

JUHÁSZ László 1896 Nyr.

572-574. A jövendeölis. AaTh 931 eltér. Otrokocs, Gömör m.

KALLÓS Zoltán 1959 Ms 1.

17. 157-164. A mónár leány. AaTh 956B eltér.

Deák Ilona, Lészped, Moldva R.

KÁLMÁNY Lajos /1874-76/ 2. köt. Ms 1.

1. 364-366. A királyleány. AaTh 900 eltér. Szücs István /1874-76/ Dergecs, Zala m.

= KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 3. 35. C. n.

= KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 4. 7. C. v. A kiráalleány.

KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 2.

1. 474-475. Markalf. AaTh 921. 1891-92. Torontál m.

7. 495-496. József császár Temesközön. AaTh 921B^X-AaTh 922B Magyarszentmárton, Torontál m.

8. 497-498. Hogy osztotta be az életét az öreg ember.

AaTh 726-AaTh 922B-AaTh 921F^X eltér. Királyhegyes, Csanád m.

= KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 3. 328. =

= ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960.3. köt.

142. =

9. 499. p. A nyolc garas beosztása. AaTh 921A-AaTh 922B Szeged, Csongrád m.

= ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960. 3. köt. 143. =

11. 502. A kanász felel meg a kérdésekre. AaTh 922 eltér. 1891-92 Magyarszentmárton, Torontál m.

KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 3.

7. 25-25a. C.n. AaTh 851 csonka.

Vö. KÁLMÁNY Lajos 1914 2. köt. 57. C. v. Az én uram meséje. 1891-92 Magyarszentmárton, Torontál m.

33. 97-99. Maglaf. AaTh 921 1910-19? Hódmezővásárhely, Csongrád m.

Vö. Salamon és Markalf népkönyv.

35. 103-106. C. n. AaTh 900 eltér. Szücs István /1874-76/ Dergecs, Zala m.

= KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 4. 7. C. v. A kiráalleány.

= KÁLMÁNY Lajos /1874-76/ Ms 1. 1. C. v. A királyleány.

64. 169-170. Fogadás feleségűségre. AaTh 812 eltér.

Gyorok, Arad m.

106. Az nem igaz. AaTh 852/AaTh 1889K+1881+1960A/ Jázova, Torontál m.

125. 248. C. n. AaTh 956B é. h.n. másolási variáns

131. 255. C. v. Az ördögnek ajánlja a lányát. AaTh 956B 1882-85 Szőreg, Torontál m.
169. 209. C. n. ad 921A Töredék. Magyarország
181. 323-324. A babirkás batyuja. AaTh 954 Magyarország
223. 389. A bölcs fejti meg a feleletet. AaTh 921A. Hódmezővásárhely, Csongrád m.
224. 390. Nyij ki ruzsa. AaTh 676+AaTh 954 Töredék. Magyarszentmárton, Torontál m.
229. 395-396. Bölcs Salamon és Markalf. AaTh 921 1893 Magyarszentmihály, Torontál m.
318. 496. C. n. AaTh 921F^X Szeged, Csongrád m. vö. Jókai 1857 9., illetve egyéb írásos forrás.
328. 507. Hogy osztotta be az életét az öreg ember. AaTh 726+AaTh 922B+AaTh 921F^X eltér. Királyhegyes, Csanád m. = KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 2. 8. = = ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960.3. köt. 143. =

KÁLMÁNY LAJOS 1872-1919 Ms 4.

5. 18-21. A zsványok. AaTh 955 csonka. Szücs István /1874-76/ Dergecs, Zala m.
7. 25-28. A királlaány. AaTh 900 eltér. Szücs István /1874-76/ Dergecs, Zala m. = KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 3. 35. C. n. = KÁLMÁNY Lajos 1874-76 Ms 1. 1. A királyleány.

KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 6.

1. 3-7. C. n. AaTh 889 Magyarország

KÁLMÁNY Lajos 1878 2. köt.

8. 213-214. Nem igaz. AaTh 852 /AaTh 1889K+1960A/ Pusztaföldvár, 1870-es évek

KÁLMÁNY Lajos 1882 2. köt.

21. 158-159. Tanálgatók mesék. ad. AaTh 851 Szeged, 19. sz. 2. fele Csongrád m.

KÁLMÁNY Lajos 1914 1. köt.

23. 93-96. A három szent királ. AaTh 946C^X Egyházaskér, Torontál m. 1914
24. 96-98. András: A kitett gyerek. AaTh 933 Hódmezővásárhely, Csongrád m. Olvasott történet utánmesélése.

53. 131-132. Krisztus jóslásának be kell teljesedni.

AaTh 931 Szeged, Csongrád m.

58. 139-140. Mátyás király és a részeges huszár. Ad AaTh 951A vö. történeti monda. Hódmezővásárhely, Gyopárosi szőlők, Csongrád m.

89. 165-167. Kitájékozás. 924^X Szeged, 1914 Csongrád m.

114. 203-205. Mijik job: a Szöröncse-je vagy a Boldokság? AaTh 946C^X Magyarszentmárton, Torontál m. vö. ponyva.

KÁLMÁNY Lajos 1914 2. köt. Borbély Mihály, 1913 Egyházaskér, Torontál m.

16. 101-108. Tréfa. AaTh 850; Th Mot. J. 1169. 5.

= ORTUTAY Gyula - KATONA Imre 1951a 12. =

= ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 125. C. v. A királykisasszony jegyei.

= KATONA Imre 1976 16. =

17. 109-112. A napkeleti királfiju és a napnyugoti kirátleján. AaTh 900

= KATONA Imre 1976 17. =

KOVÁCS, Ágnes 1966 22. Der morgenländische Prinz und die abendländische Prinzessin.

22. 125-128. A hét bölcs. AaTh 875D^X

= KATONA Imre 1976 22. =

25. 132. Mátyás király és a cigány béres. AaTh 922

= KATONA Imre 1976 25. =

36. 142-143. A mánglis pince és az imádság. AaTh 934

= KATONA Imre 1976 36. =

38. 145. Az ecceri két koma. ad. AaTh 922

= KATONA Imre 1976 38. =

vö. TÓTH Béla 1898 4. 135. p.

40. 147-148. Istenverése. AaTh 939A; = KATONA Imre 1976

40. =

42. 149-150. A váju. AaTh 980B; = KATONA Imre 1976 42. =

57. 179-182. Az én uram meséje. AaTh 851 Magyarszentmárton, Torontál m.

KÁLMÁNY Lajos 1976 ld. KATONA Imre 1976

ifj. KÁPLÁNY József 1873 Nyr.

275-276. Az okos leány. AaTh 875 Gyöngyös, Heves m.

KATONA Imre 1942 Ms 1.

149-151. C. n. AaTh 924B Kopács, 1942 /v/ Baranya m. Ju.

KATONA Imre – EPERJESSY Ernő 1962 Ms 2.

85-101. C. n. Eredetmonda + AaTh 822+AaTh 774C+MNK 791₃+
+AaTh 774P+AaTh 905^X Horváth Antal 1962 Kopács, /v/
Baranya m. Ju.

KATONA Imre 1976

16. 171-182. Tréfa. AaTh 850; Th Mot. J. 1169. 5. Borbély
Mihály 1913 Egyházaskér, Torontál m.

= KÁLMÁNY Lajos 1914 16. = ; = ORTUTAY Gyula – KATONA Imre
1951a 12. =

= ORTUTAY Gyula – DÉGH Linda – KOVÁCS Ágnes 1960 3. 125.
C. v. A királykisasszony jegyei.

17. 183-189. A napkeleti királfíju és a napnyugoti királ-
leján. AaTh 900 Borbély Mihály 1913 Egyházaskér, Torontál
m.

= KÁLMÁNY Lajos 1914 17. =

KOVÁCS, Ágnes 1966 22. Der morgenländische Prinz und die
abendländische Prinzessin.

22. 211-216. /A hét bölcs./ AaTh 875D^X /AaTh 178A/

= KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 22. =

25. 222-223. /Mátyás király és a cigány béres/ AaTh 922

= KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 25. =

36. 242-244. /A mánglis pince és az imádság/ AaTh 934

= KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 36. =

38. 248-250. Az egyszeri két koma. ad. AaTh 922

= KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 38. =

vö. TÓTH Béla 1898 4. 135. p.

40. 253-254. /Isten verése/ AaTh 939A

= KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 40. =

42. 258. A váju. AaTh 980B

= KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 42. =

KATONA Lajos 1881 Nyr.

134-137. Okos Zsófi. AaTh 883B; Th Mot. K 1825. 1. 3.;

Th Mot. K 525. 1. Nagybánya, Szatmár m.

/KAZINCZY Gábor/ mesegyűjteménye ld. KISFALUDY Társaság nép-
mesegyűjteménye 19. század 2. fele Ms 4.5.6.7.

KELEMEN Zoltán 1964

/10./ 79-80. A vizen jött gyerek. AaTh 933 Szentés Meny-
hért Zomba, Tolna m.

/11./ 81-85. A tizenkét rabló. AaTh 956B Szentés Menyhért
Zomba, Tolna m.

/20./ 117-122. A vándor katona. AaTh 910B Nagy Istvánné
Tevel, Tolna m.

/21./ 121-122. Az önfeláldozó apa. AaTh 950 Nagy Istánné
Tevel, Tolna m.

/22./ 123-126. A kapitány. AaTh 956B Nagy Istvánné,
Tevel, Tolna m.

KISFALUDY Társaság népmesegyűjteménye /1855-1860/ Ms 4.

28. 80-83. C. n. AaTh 883B; Th Mot. K 1825. 1. 3.; Th Mot.
K 525. 1. Varró Mihály? /1855-60k./ h.n.

KISFALUDY Társaság népmesegyűjteménye 1863a Ms 5.

1. 1-3. C. n. AaTh 952 Ny. Bakos János 1863 h.n.

KISFALUDY Társaság népmesegyűjteménye 1863b Ms 6.

26. 139-141. C. n. AaTh 875 csonka. Özv. Kónyi Jánosné
1863 Bánfalva és környéke, Borsod m.

27. 143-150. C. n. AaTh 1641+AaTh 910B eltér, bővebb

29. 159-171. C. n. AaTh 854 Elm.? 1863 h. n.

KISFALUDY Társaság népmesegyűjteménye 1812-1822 Ms 7.

1. 3-12. Angol prinz. AaTh 900 eltér.

= GAAL György 1812-1822 Ms 1. 8. C. v. 4-ik Történet.

5. 21-24. Mázér. AaTh 1962+AaTh 1961B^X+AaTh 882

= GAAL György 1812-1822 Ms 1. 5. C. v. első mese.

KISFALUDY Társaság népmesegyűjteménye é.n. Ms 8.

3. 28-30. A molnár szép leánya. AaTh 956B /AaTh 954/

sz.n. /6./ 42-52. Jó füttyös legény. AaTh 910B /AaTh 821B/
eltér, bővebb

KNÉZY Judit 1959 Ms 1.

3. C. n. AaTh 955+AaTh 954 eltér. Veres Istvánné,
Ujdombrád, Szabolcs-Szatmár m.

KORONCZY Imre 1881 Nyr.

183-184. Mese egy királyfiru. AaTh 875 csonka. Kiskanizsa,
Zala m.

vö. BENEDEK Elek 1894-96⁴ III/2 40. A gulyás leánya.

KOVÁCS Ágnes 1941-43 Ms 1.

3. 12-16. C. n. AaTh 956B+AaTh 955 Balázs István kerekes, Ketesd, /v/ Kolozs m. R.

30. 113-115. A véin huszár. AaTh 952 Kovács Anna szücs, 1940-42 Ketesd, /v/ Kolozs m. R.

= KOVÁCS Ágnes 1943 64.

vö. BERDE Mária, R. 1937 2.

76. 262-265. C. n. AaTh 951A Máté György Bálint, Ketesd, /v/ Kolozs m. R.

110. 394-395. A hőbortos papról. AaTh 852 /MNK 1963^x/ eltér. Máté István gönci, 1940-42 Ketesd, /v/ Kolozs m. R.

= KOVÁCS Ágnes 1943 54.

KOVÁCS Ágnes 1943

15. 160-162. C. n. /A legjobb barát/ ad AaTh 921B Kovács István pajtás 1940-42 Ketesd, /v/ Kolozs m. R.

16. 162-164. C. n. /A három jó tanács/ AaTh 911^x Kovács István pajtás, 1940-42 Ketesd, /v/ Kolozs m. R.

54. 41-42. C. n. /A hőbortos papról/ AaTh 852 /MNK 1963^x/ eltér Máté István gönci, 1940-42 Ketesd, /v/ Kolozs m. R.

64. 63-66. C. n. /A véin huszár/ AaTh 952 Kovács Anna szücs, 1940-42 Ketesd, /v/ Kolozs m. R.

KOVÁCS Ágnes - ANDRÁSFALVY Bertalan 1956a Ms 2.

24. 150-153. A tetübőr ruha. /AaTh 900/ AaTh 621 Becző Zsigmond Tyukod, Szabolcs-Szatmár m.

26. 155-156. A királykisasszony találósa. AaTh 853 Fábián Árpád 1956 Tyukod, Szabolcs-Szatmár m.

KOVÁCS Ágnes - ANDRÁSFALVY Bertalan 1956b Ms 3.

56. 143-151. Tréfa pajtás. AaTh 850; Th Mot. J 1169. 5. Kiss Miklós Tyukod, Szabolcs-Szatmár m.

KOVÁCS Ágnes - JAKAB Ilona 1957 Ms 4.

6. 84-91. A három kismalac. AaTh 850 Madarász Ferenc 1957 Kék, Szabolcs-Szatmár m.

KRESZ Mária 1941 Ms 1.

8. 21-23. C. n. AaTh 853 Antal István füge Nyárszó, /v/ Kolozs m. R.

KRISTON Antal 1914 Ms 1.

1. 1-12. Okos Helénia. AaTh 883B Szabolcs-Szatmár m. 1914

KRIZA János gyűjteménye. /19. század második fele/ Ms 1.

12. 38-41. C. n. AaTh 883B; Th Mot. K 1825. 1. 3.; Th Mot. K 525. 1.

KRIZA János gyűjteménye /19. század második fele/ Ms 2. ld. /ARANY László 1853/ Ms 1.

KRIZA János gyűjteménye. Ms 3.

sz. n. 90-92. C. n. AaTh 850

sz. n. 112-116. C. n. AaTh 938

KRIZA János gyűjteménye. /19. század második fele/ Ms 4.

sz. n. 38-39. Ravasz Ráki. AaTh 940 Árkos, Háromszék m.

sz. n. 58-59. AaTh 875

a. kézirat Marosi Gergely gyűjtése: Beszéd. "Puskás Tamástó - második este sitétbe". Kriza cimdása: A fortélyos leány.

sz. n. 46-51. AaTh 875

b. kézirat Kriza János másolata. Beszéd /Népmese/ "Puskás Tamástó sitétbe".

= KRIZA János 1956 II. köt. 40. A fortélyos leány.

/b. kézirat a. kézirat címével/

= ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 132.

A fortélyos leány /b. kézirat a. kézirat címével/

= KRIZA János 1961 10. A fortélyos leány. Átd. b. kézirat a. kézirat címével

KRIZA János nyelvjárási jegyzetei Ms 6. Mesei tartalomkivonatok.

1. 8. Egy királynak 4 leánya. AaTh 883B

2. 8. Szegény embernek fiacskája... AaTh 850

22. 8. Egy királylány ahoz: akar férjhez menni... AaTh 851

29. 8. Ifju katona ki megitta és megette a zsoldját... AaTh 952

56. 8. Egyszer leány Ráki... AaTh 940

69. 8. Szegény legény, szegény lány nem élhetnek szegénységben. AaTh 910B

KRIZA János gyűjteménye 2. köt. ld. ARANY László Ms 1.

KRIZA János - ORBÁN Balázs - BENEDEK Elek - SEBESI Jób 1882

2. 332-338. A tejkut. AaTh 502 /AaTh 850/

Kriza János hagyatékából megirta Benedek Elek.

3. 339-342. A táltos királyleány. AaTh 851
- KRIZA János 1956 2. köt.
18. 189-195. Jancsika. AaTh 502 /AaTh 850/
= KRIZA János - ORBÁN Balázs - BENEDEK Elek - SEBESI Jób
1882 2. C. v. A tejkut.
22. 225-234. Jakab gazda. AaTh 938 vö. ponyva.
40. 347-354. A fortélyos leány. AaTh 875 Róka /Puskás/
Tamás Székelykeresztur, Udvarhely m.
= KRIZA János gyűjteménye Ms 4. 46. p.
= ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 132.
- KRIZA János 1961
6. 68-75. A tejkut. AaTh 502 /AaTh 850/. Csekély stiláris átd.:
- KRIZA János - ORBÁN Balázs - BENEDEK Elek - SEBESI Jób
1882 2.
10. 121-130. A fortélyos leány. AaTh 875. Csekély stiláris átd.:
- KRIZA János Ms 4. 46. p. b. kézirat a. kézirat címével
- LÁZÁR István 1896
- IX. 618-619. C. n. AaTh 670 /AaTh 921B/ eltér. Magyarlapád, Alsó-Fehér m.
- XVIII. 631-632. C. n. AaTh 853 bev. Th Mot. H 341. Magyarlapád, Alsó-Fehér m.
- XXI. 641-642. C. n. AaTh 882 Magyarlapád, Alsó-Fehér m.
- LECHNER László 1879 Nyr.
- 228-233. Népmesék. AaTh 725 /AaTh 933/ Gyergyószentmiklós, Csik m.
- MAILAND Oszkár 1908 Ms 1.
4. 716-726. Az okos leány. AaTh 921 /AaTh 875/ eltér.
1907 Nyárárdmente
- KOVÁCS, Ágnes 1966 19. Das kluge Mädchen
5. 728-730. A király és a hazug fiu. AaTh 852 /MNK 1920J^x/
Nagygalambfalva, Udvarhely m. 1908
8. 748-759. Akit az uton érsz... AaTh 810B Nagygalambfalva,
Udvarhely m. 1908
- MAKRA Sándor 1949-53 Ms 1.
24. 63-67. A török fogoj. AaTh 910B /AaTh 911^x/ eltér.
Görbedi István 1949-53 Tiszalök, Szabolcs-Szatmár m.

- MAKRA Sándor 1950-52 Ms 2. Kisujszállás, Szolnok m. I. rész
593. 293. p. /A mai haragot hagyj holnapra/ AaTh 910B
csonka. 1950 Kerekes István
= MAKRA Sándor 1950-60 Ms 3. 9. =
601. 305-307. A fekete bárány. AaTh 889 Cs. Nagy Lajos
1950
= MAKRA Sándor 1950-60 Ms 3. 77. =
605. 311-312. A cinkotai pap meg a sánta kántor. AaTh 922
Kenéz János 1950
= MAKRA Sándor 1950-60 Ms 3. 1. =

II. rész

31. 346-347. A kanász gyerek tojása. AaTh 853 id. Tákos
Imre 1950
36. 350-353. A bábajos asszony. AaTh 900 Elm? 1952
- MAKRA Sándor 1950-60 Ms 3. Kisujszállás, Szolnok m.
1. 5-6. /A cinkotai pap, meg a sánta kántor./ AaTh 922
= MAKRA Sándor 1950-52 Ms 2. 605. =
6. 9. p. /A mai haragot hagyj holnapra./ AaTh 910B
csonka
= MAKRA Sándor 1950-52 Ms 2. 593. =
77. 191-192. A fekete bárány. AaTh 889
= MAKRA Sándor 1950-52 Ms 2. 601. =
- MERÉNYI László 1863 1. köt. Dunamelléke
1. 1-37. A három aranygyűrű. AaTh 570 /AaTh 850/ - AaTh
400
Átd. BENEDEK Elek 1894-96⁶ II/2 17.
8. 136-142. A rátartó királykisasszony. AaTh 621-AaTh 900
Átd. BENEDEK Elek 1894-96⁶ II/2 24. C. v. A királykis-
asszony cipője.
10. 147-153. A három királykisasszony. AaTh 923
Átd. BENEDEK Elek 1914-27 /1894-96⁶/ II/1 30. C. v. A só.
- NAGY Géza 1964-67 Ms 1. Karcsa, Borsod-Abauj-Zemplén m. I. köt.
2. 41-49. A brugou. AaTh 854 Horváth János 1966
44. 367-373. A méz és a sou. AaTh 923 Pápai Istvánné,
Páhi Emma 1967

II. köt.

48. 409-413. A feketeszőrü, meg az aranyszőrü bárány. AaTh 889 Pápai Istvánné, Páhi Emma 1967
72. 593-598. A kiskondás. AaTh 850 Páhi József 1966
- NAGY Géza 1967-68 Ms 2. Karcsa, Borsod-Abauj-Zemplén m.
17. 185-194. A büszke királykisasszony. AaTh 900 Pápai Istvánné, Páhi Emma 1967
45. 372-374. A gazdag molnár lánya. AaTh 955-AaTh 956B Nagy Lászlóné, Mihók Piroska 1968. Vö. ponyva.
59. 451-456. A királylány és a betyárok. AaTh 955 Szabadka Ferenc 1968. Vö. ponyva.
94. 619-621. A szolgának állt szegény ember. AaTh 910B Rajna Lajos 1968
- NAGY Ilona 1968, 1970 kézirat. Ld. In: MNK megfelelő típusainál
- NAGY László, gesztelyi 1913 Ms 1. Lövőpetri, Szabolcs-Szatmár m.
2. 15-30. Mese a három királylányról. AaTh 883B-AaTh 706 eltér. Szabó László
6. 60-64. A molnár lány. AaTh 956B Szabó László vö. /?/ BENEDEK Elek 1894-96⁶ I/2. 9. A molnár leánya.
9. 85-88. A döglött csikó. AaTh 925 Maklári Béni
- NAGY Olga 1969
17. 293-301. A kis kondás. AaTh 850; Th Mot. J 1169. 5. Győri Klára 1958 Szék, /v/ Kolozs m. R. = NAGY Olga 1976 44. C. v. A kiskondás.
- NAGY Olga 1976
44. 289-297. A kiskondás. AaTh 850; Th Mot. J 1169.5. Győri Klára 1958 Szék, /v/ Kolozs m. R. = NAGY Olga 1969 17. C. v. A kis kondás.
49. 318-324. A csuf királyfi. AaTh 900 eltér. Sóspál Róza, Szék, /v/ Kolozs m. R.
50. 324-329. Kapott János. AaTh 930. Sóspál Róza, 1959 Szék, /v/ Kolozs m. R.
51. 329-332. Szerencse és Áldás. AaTh 946C^x Győri Klára 1958 Szék, /v/ Kolozs m. R.

OLOSZ Katalin 1972

- 129-133. Markal. AaTh 921 Kolumbán István 1897-98 Udvarhelyszék, Olosz Katalin szerint, i.m. 193. p. csaknem azonos e mese szövege Kolumbán Samu által 1901-ben közzétett szöveggel. In: Ethn. 1901 225-227. Vö. ponyva is.
- 134-137. Egyszer volt kutyavásár Budán ad 921A eltér. Kolumbán István 1897-98 Udvarhelyszék

ORTUTAY Gyula /1935/

17. 203-215. C. n. AaTh 955+AaTh 956B Pusztai Józsefné Balsa, Szabolcs-Szatmár m.
23. 231-232. C. n. AaTh 875 csonka. Pusztai Józsefné 1935 Balsa, Szabolcs-Szatmár m.

ORTUTAY Gyula 1940

36. 366-368. C. n. AaTh 875 csonka. Fedics Mihály 1936-38 Bátorliget, Szabolcs-Szatmár m.
37. 369. p. C. n. AaTh 921F^x Fedics Mihály 1936-38 Bátorliget, Szabolcs-Szatmár m.
- = ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 144.

ORTUTAY Gyula /s.a. rend/ 1955 3.

93. 607-609. Mátyás király és a székely ember leánya. AaTh 875
- = HORGER Antal 1908 13. =
94. 610-612. Mátyás király aranyszőrü báránya. AaTh 889 = HORGER Antal 1908 12. =
96. 615-615. Mátyás királ mög az öregembör. /C. v./ AaTh 921A-AaTh 921F^x+AaTh 922B
- = BERZE NAGY János 1940 2. 169. =

ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 2.

96. 549-570. Csinosompiros. AaTh 935 /AaTh 570/ eltér. DÉGH Linda első közl. Nagy János 1950 Sára, Zemplén m.

ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3.

125. 7-17. A királykisasszony jegyei. /C. v./ AaTh 850; Th Mot. J 1169. 5.
- = KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 16.
126. 18-33. A rejtvényfejtő királylány. AaTh 851. DÉGH Linda első közl. Pandur Péter 1941 Bag, Pest m.
128. 37-39. A nyelves királykisasszony. AaTh 853

- = BERZE NAGY János 1940 2. 154. =
129. 40-50. A pénz mindent megcsinál. AaTh 854
 DÉGH Linda első közl. Andrásfalvi György 1948 Kakasd,
 Tolna m.
130. 51-58. Csillagszemü juhász. AaTh 858
 BELATINI BRAUN Olga első közl. Albert András 1944
Csikszentdomokos, /v/ Csik m. R.
 = BELATINI BRAUN Olga 1944 Ms 1. 25.
132. 61-67. A fortélyos leány. AaTh 875
 = KRIZA János 1956 2. 40. =
133. 68-73. Arany Zsáda. AaTh 883B
 = BERZE NAGY János 1907 49. =
134. 74-89. A büszke királykisasszony. AaTh 900
 = DÉGH Linda 1955 34.
137. 103-133. A török. AaTh 910B
 = DÉGH Linda 1955 36. =
143. 151-152. A nyolc garas beosztása. AaTh 921A-AaTh 922B
 = KÁLMÁNY Lajos 1872-1919 Ms 2. 9. =
144. 153-154. A megfejt főurak. AaTh 921F^x
 = ORTUTAY Gyula 1940 37. =
151. 164-167. Mátyás király aranyszőrü báránya. AaTh 889
 = HORGER Antal 1908 12. =
166. 206-208. Mátyás király mög Markóp. AaTh 921
 = BERZE NAGY János 1940 2. 167. =
167. 209-211. A titokzatos beszédü jány. AaTh 921
 = GÖNCZI Ferenc 1948 4. =
176. 226-235. Sziklához láncolt Gergely. AaTh 933
 SÁNDOR István első közl. Gáspár S. Antal, Nagyvejke,
 Tolna m.
178. 239-247. A susterből lett kiráj. AaTh 759+AaTh 938
 BELATINI BRAUN Olga első közl. Albert András 1944
Csikszentdomokos, /v/ Csik m. R.
 = BELATINI BRAUN Olga 1944 Ms 1. 37. =
184. 275-283. Pénzös János. AaTh 951A
 = VIKÁR Béla 1905 5. =
185. 284-289. A jáger meg a katona. AaTh 952
 DÉGH Linda első közl. Ferenc András 1942 Csikmenaság,

- /v/ Csik m. R.
 = DÉGH Linda 1955 37. =
 ŐSZ János 1900-1903 Ms 1.
5. 17-23. A szegény legény szerencséje. AaTh 950 Kibéd,
 Maros-Torda m.
 ŐSZ János 1900 Nyr.
42-46. A láthatatlan lélek. AaTh 516 /AaTh 854/ Kibéd,
 Maros-Torda m.
 = ŐSZ János é. n. 1. C. v. A királyfi kocsisa.
 Eredeti cím: A láthatatlan lélek.
 = FARAGÓ József 1969 a 15. A királyfi kocsisa.
 ŐSZ János é. n.
1. 5-14. A láthatatlan lélek. AaTh 516 /AaTh 854/
Kibéd, Maros-Torda m. é. n.
 vö. ŐSZ János 1900 Nyr. 42-46. =
 = FARAGÓ József 1969a 15. A királyfi kocsisa.
 ŐSZ János 1941
9. 71-75. A vén huszár. AaTh 952 Kibéd, Maros-Torda m.
 1898 előtt. Vö. ponyva.
 Átd. BERDE Mária, R. 1937 2. = 1938 3. = é. n. /1941-42/
5.
 ŐSZ János 1969 ld. FARAGÓ József 1969a
 ŐSZ János ld. még BERDE Mária, R. 1937, 1938, é. n. /1941-42/
 PASZLAVSZKY Sándor 1887 Nyr.
137-138. C. n. Találós mesék között. Ad AaTh 851
Sátoraljaujhely, Zemplén m.
 PENA VIN Olga 1947-58 Ms 1.
1. 2-6. Szépen zengő pelikán madár. AaTh 955 Kovács Julia
Hertelendyfalvára, /v/ Torontál m. Ju telepített bukovinai
 székely olvasmánya
 = PENA VIN Olga 1971a 161. C. v. Szépen zengő pelikány ma-
 dár. átd. PENA VIN Olga 1971b 4. =
8. 28. C. n. AaTh 875 csonka. Csehák Vera, Csóka, /v/
 Torontál m. Ju.
 = PENA VIN Olga 1971a 125. A király és az okos lány.
10. 30. C. n. AaTh 858 csonka. Csehák Vera, Csóka, /v/
 Torontál m. Ju.

= PENAVIN Olga 1971a 134. Trücsök Matyi meg a király. 20. 68-70. Betyárkapitány. AaTh 955 eltér. Szócsin Mária, Zenta, /v/ Bács-Bodrog m. Ju.

= PENAVIN Olga 1971a 67. =

PENAVIN Olga 1971a

6. 72-80. A király meg a vörös vitéz. Ad AaTh 850 eltér. Győrfi Kálmán, Kopács, /v/ Baranya m. Ju.

13. 120-132. Mese a fiuról, meg a három csikóról. Ad AaTh 853, eltér. Tyukos Horvát Antal, Kopács, /v/ Baranya m. Ju.

21. 159-160. C. n. AaTh 921F^X Baka János, olvasmányból. Kopács, /v/ Baranya m. Ju.

27. 162-163. A cinkotai kántor. AaTh 922 Baka János, Kopács, /v/ Baranya m. Ju.

67. 328-331. Betyárkapitány. AaTh 955, eltér. Szócsin Mária, Zenta, /v/ Bács-Bodrog m. Ju.

= PENAVIN Olga 1947-58 Ms l. 20. =

85. 383-384. A cinkotai nagy icce története. AaTh 922, bővítve. Bordás József, Feketics, /v/ Bács-Bodrog m. Ju. 125. 441-442. A király és az okos lány. AaTh 875 csonka, Csehák Vera, Csóka, /v/ Torontál m. Ju.

= PENAVIN Olga 1947-58 Ms l. 8. C. n.

126. 442-443. Az okos királyné. AaTh 875 Csehák Vera, Csóka, /v/ Torontál m. Ju.

átd. PENAVIN Olga 1971b 17. =

132. 449-450. Mátyás király és a szántóvető. AaTh 921F^X+ +AaTh 922+AaTh 922B. Csehák Vera, Csóka, /v/ Torontál m. Ju.

134. 451. Trücsök Matyi meg a király. AaTh 858 csonka. Csehák Vera, Csóka, /v/ Torontál m. Ju.

= PENAVIN Olga 1947-58 Ms l. 10. C. n.

138. 453. Mátyás király és az öreg szántóvető. AaTh 921F^X Skrinjár Márton, Csóka, /v/ Torontál m. Ju.

140. 454. Mátyás király és a cinkotai kántor. AaTh 922 Skrinjár Márton, Csóka, /v/ Torontál m. Ju.

145. 459-461. A három testvér. AaTh 853 Barát Rozál, Padé, /v/ Torontál m. Ju.

Átd. PENAVIN Olga 1971b 18. =

161. 510-515. Szépen zengő pelikány madár. AaTh 955 Kovács Julia, Hertelendyfalvára, /v/ Torontál m. Ju. telepített bukovinai székely olvasmánya.

= PENAVIN Olga 1947-58 Ms l. 1. Szépen zengő pelikán madár.

Átdolg. PENAVIN Olga 1971b 4.

206. 593-594. Muzsikus cigány. AaTh 900 vázlatos. Varga Mariska, Szentlászló, /v/ Baranya m. Ju.

PENAVIN Olga 1971b

4. 30-36. Szépen zengő pelikánymadár. AaTh 955 Kovács Julia, Hertelendyfalvára, /v/ Torontál m. telepített bukovinai székely olvasmánya.

Átd. PENAVIN Olga 1971a 161. Szépen zengő pelikány madárnak.

17. 108-110. Az okos királyné. AaTh 875 Csehák Vera, Csóka, /v/ Torontál m. Ju.

Átd. PENAVIN Olga 1971a 126. =

18. 110-112. A három testvér. AaTh 853 Barát Rozália, Padé, /v/ Torontál m. Ju.

Átd. PENAVIN Olga 1971a 145. =

PÉTER László 1960 Klny.

6. 342-344. Az öreg ember és az aranyozsár. AaTh 875 Orosháza, Békés m.

= VERES Imre Nyr. 375. p. =

VÖ. GRIMM 94. ford.

PETRIKOVICS László 1928 Ms l.

1. 1. Mese. AaTh 853 egy tiszadoboki katonaviselt ember. Nyiregyháza, Szabolcs-Szatmár m.

PFEIFFER Julia 1874 Nyr.

425-426. A tizenkét zsvány. AaTh 955 Göcsej.

SEBESTYÉN Ádám 1979 Fábrián Ágostonné Kakasd, Tolna m.

3. 21-23. A tizenkét tolvaj. AaTh 956B

61. 210-212. A három jótanács. AaTh 910B csonka.

70. 244-246. A mozsár. AaTh 875

71. 247-250. A só. AaTh 923

83. 295-298. Az aranybornyu. AaTh 613+AaTh 854

- Vö. BENEDEK Elek 1894-96⁴ III/2 39. Az ezüst ló.
SEEMAYER Vilmos 1938 Ethn.
218-220. p. Mátyás király és a molnárlány. AaTh 875 bővebb
Kardos Gyura, Berzence, Somogy m.
SIPOS Eszti 1873 Nyr. Őrség
41-42. Az okos leány. AaTh 921
SIPOS Eszti 1878 Nyr.
87-88. A jó tanács. AaTh 921B^X Szalafő, Őrség
SÜTŐ Kálmán 1915 Ms 1.
11. 162-164. C. n. AaTh 955+AaTh 956B Kocsi Istvánné 1915
Semjén, Zemplén m.
SZABÓ Judit 1977
6. 185-223. A királykisaszan jegyei. AaTh 850; Th Mot. D
1441. 1. 2. bővebb. Berekméri Sándor 1957 Gernyeszeg, /v/
Maros-Torda m. R.
12. 449-484. A pupas király. AaTh 900 bővebb. Berekméri
Sándor 1966 Gernyeszeg, /v/ Maros-Torda m. R.
SZENDREY Ákos 1914-15 Ms 1.
160- AaTh 852 /AaTh 1960A+1960D+MNK
1920J/
32. 193-196. A kis kondás. AaTh 850+AaTh 559 Nagyszalonta,
Bihar m.
SZENDREY Zsigmond 1918-19 Ms 1.
3. 23-26. A háromjegyű királykisasszony. AaTh 850+AaTh
554 eltér. Kocsis Julianna 1918 Nagyszalonta, Bihar m.
SZENDREY Zsigmond 1924
7. 202-205. Térdszili Katica. AaTh 883B eltér. Kertmegi
János 1915 Nagyszalonta, Bihar m.
8. 205-207. A csillagszemű juhász. AaTh 858 Kovács János
1915 Nagyszalonta, Bihar m.
SZENTMÁRTONI Kálmán, P. é. n.
10. 79-8 . A molnár leány. AaTh 955 Kiss Néria, Kóta
Gyurkától, árkosi - Háromszék m. - harangozótól tanult
meséjének lejegyzése.
SZENTMIHÁLYI Imre 1952 Ms 1.
16. 9-12. Tyukóvári János. AaTh 314A /AaTh 850/ eltér.
Cserkúti János 1952 Böde, Zala m.

- TAKÁCS Lajos 1951 Kézirat. ld. a MNK megfelelő típusainál.
355-356. p. Mátyás monda. AaTh 921+AaTh 875 Söt Lajos
Fácánkert, Tolna m.
TÓTH Lajos 1890 Nyr.
523-526. Mese az apollóniai királyfiról. MNK 978^X Runya,
Gömör m.
TÖRÖK Károly 1872
XI. 456-459. "Az már nem igaz!" AaTh 852 /MNK 1920J^X/
Csongrád m.
vö. BENEDEK Elek 1894-96⁶ II/2 18. A nagyotmondó legény.
XII. 460-469. A kis gyertya. AaTh 951A Hódmezővásárhely,
Csongrád m.
átd. BENEDEK Elek 1894-96⁴ III/2 31. A gyertya meg a vas-
fü.
VÁSÁRHELYI Géza /1850-60/ Ms 1.
8. 71-78. C. n. AaTh 900 Tinnye, Pest m.
VÉGH Ferenc 1912 Ms 1.
15. 79-81. A cinkotai icce. AaTh 922 Szendrő, Borsod-
-Abauj-Zemplén m.
VÉGH József 1944
83. 119-121. Mátyás király aranyszörű báránya. AaTh 889
Nagy Károly, Bihartorda, Hajdu-Bihar m.
84. 121-122. Mátyás király és az öreg ember. AaTh 921F^X
Nagy Károly, Bihartorda, Hajdu-Bihar m.
VERES Imre 1875 Nyr.
375-376. Az öreg ember és az aranyozsár. AaTh 875
Orosháza, Békés m.
= PÉTER László 1960 Klny. 6. =
Vö. GRIMM 94. ford.
átd. BENEDEK Elek 1894-96⁴ /III/1 9. Az arany mozsár.
VIKÁR Béla 1905
5. 283-294. Pénzös János. AaTh 951A Juta, Somogy m.
= ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes 1960 3. 184. =
VIKÁR Béla 1906-1910 Ms 1.
360-364. A király és a három leánya. AaTh 883B; Th Mot.
K 1825. 1. 3.; Th Mot. K 525. 1. Szászlóna, Kolozs m.
398-416. A három jó Tanács. AaTh 910B Gothard alias

- Puczok Geczitől 1859-62 /?/ Siménfalva, Udvarhely m.
- VIKÁR Béla 1909-1910 Ms 2.
- 9-16. A kanász. AaTh 621+AaTh 900 Horváth Györgyné,
Nagyrákos, Vas m.
- VILLÁNYI Péter 1978 Ms 1. 3. köt.
95. 489-490. A lány és az obsitos katona. AaTh 921 Vankó
Józsefné, Kurucz Julia 1978 Galgamácsa, Pest m.
- VOIGT Vilmos 1960 Ms 1.
8. C. n. AaTh 955 Nyirdombrád, Szabolcs-Szatmár m.
12. A királykisasszony jegyeinek kitalálása. AaTh 850;
Th Mot. J 1169. 5. Batári Lajos 1960 Ujdombrád, Szabolcs-
-Szatmár m.
- VÖÖ Gabriella 1969
- /5./ 35-37. A találós kérdés. AaTh 851 Farkas György,
1964 Vajdakamarás, /v/ Kolozs m. R.
- /7./ 40-44. Szépíke. AaTh 883B; Th Mot. K 525. 1. Menyhárt
Ágostonné 1968 Görgényüvegcsür, /v/ Maros-Torda m. R.
- /8./ 44-47. A királykisasszony cipői. AaTh 621+AaTh 900
Szász József, 1965 Görgényüvegcsür, /v/ Maros-Torda m. R.
- /18./ 79-84. Szegény ember okos lánya. AaTh 921+AaTh 875
Móra Tamás, 1961 Árpástó, /v/ Beszterce-Naszód m. R.
- /28./ 110-111. "Azt már nem hiszem!". AaTh 852 /MNK 1920J^X/
Farkas György, 1964 Vajdakamarás, /v/ Kolozs m. R.
- /43./ 132-134. Ki a hűséges társ. ad. AaTh 921B Székely
István 1961 Árpástó, /v/ Beszterce-Naszód m. R.
- /87./ 219-220. A három vén bakkecske. AaTh 921A+AaTh
921F^X+AaTh 922B Farkas György, 1964 Vajdakamarás, /v/
Kolozs m. R.

- BENEDEK Elek 1894-96⁴ I/1
- /24./ 233-238. A Szerencse és az Áldás. AaTh 946C^X
VÖ. KRIZA János - ORBÁN Balázs - SEBESI Jób - BENEDEK Elek
1882 IX. Orbán Balázs gyűjtése.
- BENEDEK Elek 1894-96⁶ I/2
6. 30-38. A tejkut. AaTh 502 /850/
vö. KRIZA János - ORBÁN Balázs - SEBESI Jób - BENEDEK Elek
1882 II. Kriza János gyűjtése Benedek Elek átdolgozása?
= KRIZA János 1956 2. 18. =
9. 58-63. A molnár leánya. AaTh 956B
= BENEDEK Elek 1885 32. =
- BENEDEK Elek 1894-96⁶ II/1
14. 116-123. A gazdag csizmadia. AaTh 759+AaTh 938
15. 124-127. A katona meg a szabólegény. AaTh 952
30. 237-240. A só. AaTh 923
VÖ. MERÉNYI László 1863 1. 10. A három király-kisasszony.
- BENEDEK Elek 1894-96⁶ II/2
17. 110-124. A három aranygyűrű. AaTh 570 /AaTh 400+AaTh
850/
vö. MERÉNYI László 1863 1. 1. =
18. 125-127. A nagyotmondó legény. AaTh 852 /MNK 1920J^X/
vö. TÖRÖK Károly 1872 XI. "Az már nem igaz!".
24. 156-159. A királykisasszony cipője. AaTh 621 /AaTh 900/
vö. MERÉNYI László 1863 1. 8. A rátartó királykisasszony.
28. 178-180. A táltos királykisasszony. AaTh 516/ AaTh
851/
vö. KRIZA János - ORBÁN Balázs - SEBESI Jób - BENEDEK Elek
1882 III. A táltos királyleány.
- BENEDEK Elek 1894-96⁴ III/1
9. 70-72. Az arany mozsár. AaTh 875
vö. VERES Imre 1875 Nyr. 375. p. Népmesék. Az öreg ember

és az arany mozsár.

vö. GRIMM 1815 8. = 1819 94. Die kluge Bauerntochter.

BENEDEK Elek 1894-96⁴ III/2

31. 190-195. A gyertya meg a vasfü. AaTh 951A

vö. TÖRÖK Károly 1872 XII. A kis gyertya.

36. 218-223. A csillagszemü juhász. AaTh 858

vö. ARANY László – GYULAI Pál 1872 XVII. Adj' Isten egészségére.

39. 232-238. Az ezüst ló. AaTh 613-AaTh 854

vö. ERDÉLYI János 1847 2. 5. A két legkisebb királygyermek.

40. 239-242. A gulyás leánya. AaTh 875

vö. KORONCZY Imre 1881 Nyr. 183. p. Népmesék. Mese egy királyfiru.

BENEDEK Elek 1894-96⁴ IV/1

10. 59-60. Az okos leány. AaTh 875

= GAÁL Ferenc 1886 Nyr. 231. p. Az okos leán.

vö. ARANY László – GYULAI Pál 1872 XVI. =

11. 61-69. Isten áldása. AaTh 946C^x Székelyföld

24. 128-133. Mátyás király juhásza. AaTh 889

vö. ERDÉLYI János 1848 3. 14. Mátyás király arany gyapjas báránya.

35. 188-190. Mátyás király és az öreg szántóvető.

AaTh 921A-AaTh 921F^x-AaTh 922B

vö. DEMJÉN Kálmán 1887 Nyr. 187. p. Népmondák. Mátyás és az öreg szántó.

BENEDEK Elek 1894-96⁴ IV/2

20. 100-103. A jó tanácsok. AaTh 910B

21. 104-108. A csunya királyfi és a szép királykisasszony. AaTh 900

30. 170-186. A bölcs királyfi. AaTh 875D^x+AaTh 1377+AaTh 517 /MNK 516D^x/

vö. ERDÉLYI János 1855 11. =

BENEDEK Elek 1894-96⁴ V/2

11. 64-67. A grófkisasszony. AaTh 955

vö. ERDÉLYI János 1847 2. 2. =

/HALÁSZ Ignác/ 1897-1905 1.

6. 53-60. A rátartós királyleány. AaTh 900

= /HALÁSZ Ignác/ 1933 1. =

/32./ 278-287. Az elkergetett királyleány. AaTh 923 /AaTh 510B/

/HALÁSZ Ignác/ 1897-1905 2.

/20./ 162-173. Térdszéli Katica. AaTh 883B

/21./ 174-181. A csodálatos királyleány. AaTh 850 eltér.

/HALÁSZ Ignác/ 1933

1. 3-9. A rátartós királylány. AaTh 900

= /HALÁSZ Ignác/ 1897-1905 1. 6. =

16. 104-110. A tizenkét zsvány. AaTh 956B

HORVÁTH István 1971

155-157. p. Aki az apjának testvére vót. AaTh 931; Th Mot. H 792 Magyar István Pikó 1968 Magyarózd, /v/ Alsó-Fehér m. R.

/22./ 258-263. Akondász királyfiu és a büszke királylány. AaTh 900. Elemekből az író által megírt mese.

/32./ 282-284. A kopasz fejü rabló. AaTh 956B. Elemekből az író által megírt mese.

JÓKAI Mór 1856

I. 1-6. A czinkotai kántor. AaTh 922

= JÓKAI Mór 1857 I. =

= JÓKAI Mór 1872 1. A cinkotai kántor.

vö. JÓKAI Mór 1904 1. A cinkotai kántor.

VII. 15-16. A tétényi biró lyánya. AaTh 875

= JÓKAI Mór 1857 VII. A tétényi biró lánya.

= JÓKAI Mór 1872 7. A tétényi biró lánya.

vö. JÓKAI Mór 1904 7. A tétényi biró lánya.

JÓKAI Mór 1857

I. 1-5. A czinkotai kántor. AaTh 922

= JÓKAI Mór 1856 I. =

= JÓKAI Mór 1872 1. A cinkotai kántor.

vö. JÓKAI Mór 1904 1. A cinkotai kántor.

VII. 12-14. A tétényi biró lánya. AaTh 875

= JÓKAI Mór 1856, 1872 7. =

vö. JÓKAI Mór 1904 7. =

vö. TÓTH Béla 1989 1. 145. =

/9./ 14-16. A három kérdés. AaTh 921F^x

- = JÓKAI Mór 1872 9. =
 vö. JÓKAI Mór 1904 9. =
 vö. TÓTH Béla 1898 l. 92. p. =

JÓKAI Mór 1872

1. 3-7. A cinkotai kántor. AaTh 922
 = JÓKAI Mór 1856, 1857 I. A czinkotai kántor.
 vö. JÓKAI Mór 1904 1. A cinkotai kántor.
7. 15-16. A tétényi bíró lánya. AaTh 875
 = JÓKAI Mór 1856, 1857 VII. =
 vö. JÓKAI Mór 1904 7. =
 vö. TÓTH Béla 1898 l. 145. p. =
9. 16-18. A három kérdés. AaTh 921F^x
 = JÓKAI Mór 1857 /9./, vö. JÓKAI Mór 1904 9. =
 vö. TÓTH Béla 1898 l. 92. p. =

JÓKAI Mór 1904

1. 3-6. A cinkotai kántor. AaTh 922
 vö. JÓKAI Mór 1856, 1857, I. 1872 1. =
7. 14-15. A tétényi bíró lánya. AaTh 875
 vö. JÓKAI Mór 1856, 1857 VII., 1872 7. =
9. 15-17. A három kérdés. AaTh 921F^x
 vö. JÓKAI Mór 1857 /9./ 1872 9. =

/KIS János/ 1792 Magyar Hirmondó

- 31-33. Mátyás királyról egy régi magyar hagyomány.
 AaTh 875
 = KIS János 1806 2. C. v. A Tétényi Leány.

KIS János 1806

2. 7-10. A Tétényi Leány. AaTh 875
 = /KIS János/ 1792 Magyar Hirmondó 31. p. C.v. Mátyás királyról egy régi magyar hagyomány.
 vö. TÓTH Béla 1898 l. 146. p. Megint a tétényi leány.
7. 27-32. A Tzinkotai Mester. AaTh 922
 vö. TÓTH Béla 1898 l. 148. p. C. v. A cinkotai kántor.

KÓNYI János 1794 2.

218. p. C. n. AaTh 921A+AaTh 922B

MAGYAR Adorján 1970

9. 81-91. Der sternäugige Schafhirt. /A csillagszemű juhász./ AaTh 889+AaTh 858+AaTh 571 eltér.

ORTUTAY Gyula – KATONA Imre /gond./ 1951

12. 242-253. Tréfa. AaTh 850
 vö. KÁLMÁNY Lajos 1914 2. 16. =
13. 254-257. Az aranyeke. AaTh 875
 = HORGER Antal 1908 12. =
15. 263-274. A bölcs király. AaTh 875
 = DÉGH Linda 1940 1. =

PÁLÓCZI HORVÁTH Ádám 1816 /1796²/

- 20-21, 32-33, 116-125, 143-154. p. ad AaTh 875
 53-58., 95-101. p. ad AaTh 951A
 86-106. p. ad AaTh 922

PÉCZELY József 1788

- LV. 200-201. Király és kapás. ad AaTh 921A

TATÁR Péter 1857 2.

3. 27-35. Három kérdés megfejtése, vagy: a rektor, mint lelkesz. ad AaTh 922

TATÁR Péter 1867 25.

8. 78-80. A három kérdés. AaTh 921F^x
 = JÓKAI Mór 1857 /9./ =

TÓTH Béla 1898 l.

- 92-95. p. A három kérdés. AaTh 921F^x
 vö. JÓKAI Mór 1857 /9./ =
110-111. Az okos leány. AaTh 875
 = GAÁL Ferenc 1886 Nyr. 231. p. Az okos leán.
137-145. p. Mátyás király aranygyapjas báránya. AaTh 889
 vö. ERDÉLYI János 1848 3. 14. Mátyás király arany gyapjas báránya.
145-146. A tétényi bíró leány. AaTh 875
 vö. JÓKAI Mór, 1856, 1857 VII., 1872 7. A tétényi bíró lánya.
146-147. Megint a tétényi leány. AaTh 875
 vö. KIS János 1806 2. A Tétényi Leány. /A mese második felelnek szövszerinti közlése./
148-150. A cinkotai kántor. AaTh 922
 = KIS János 1806 7. A Tzinkotai Mester.
 TÓTH Béla 1898 4.
135. 136. Hogy hívják az én komámat Erzsiben? ad AaTh 922

TÓTH Béla 1898 6.

203-204. Mátyás király és a favágó. AaTh 921A

ARANY László

1862 - Eredeti népmesék. Pest.

ARANY László - GYULAI Pál

1872 /MNGy 1./

- Elegyes gyűjtések Magyarország és Erdély különböző részeiből. Pest.

ARANY László

1901 - Magyar népmese-gyűjtemény. Ötödik kiad.
Budapest, /1914/

BÁLINT Sándor

1975 - Tombác János meséi. Budapest. Gyűjt., bev. --.

BANÓ István

1941 UMNGY 2.

- Baranyai népmesék. Budapest. bev., jegyz. --.

BÁRDOSI János

1961 - Szentivánfai anekdoták. Szombathely. Gyűjt. --.

BENE Lajos

é. n. /1931?a/

- Kalotaszegi népmesék /1-3/. 2. köt. Budapest.
Irta. --.

BENE Lajos

é. n. /1931?b/

- Nagykunsági népmesék. /1-2./ 2. köt. Buda-
pest. Irta --.

BERDE Mária, R.

1937 - Székely népmesék. /Boritón: Fótonfót király./
Eredeti székely népmesék. Brassó. Összeáll. --.

BERDE Mária, R.

1938 - A gyémánt emberke. Székely népmesék.

BERDE Mária, R.

é.n. /1941-42/

- Az árva királyfi. Eredeti székely népmesék.
Budapest. Összeáll. --.

BÉRES András

1967 UMNGy 12.

- Rozsályi népmesék. Budapest. Gyűjt., bev. --.
Jegyz. Kovács Ágnes

BERZE NAGY János

1907 MNGy 9.

- Népmesék Heves és Jász-Nagykun-Szolnok megyéből. Budapest. Gyűjt., jegyz. --.
A /-/ -be tett pótlások Katona Lajostól.

BERZE NAGY János

1940 2. – Baranyai magyar néphagyományok. 2. köt. Pécs.

BERZE NAGY János

1957 2. köt.

- Magyar népmesetipusok. Pécs.

BERZE NAGY János

1961 – Régi magyar népmesék --hagyatékából. Szerk.
Banó István és Dömötör Sándor. 2. bőv. kiad.
Pécs.

DÉGH Linda

1939 – In: Ethnographia 161-165.

DÉGH Linda

1940 – Pandur Péter hét bagi meséje. Budapest.
Gyűjt. --.

DÉGH Linda

1942 UMNGy 4.

- Pandur Péter meséi. 2. köt. Budapest.
Bev., jegyz. --.

DÉGH Linda

1955 UMNGy 8.

- Kakasdi népmesék. 1. köt. Palkó Józsefné meséi.
Budapest. Bev., jegyz. --.

DÉGH Linda

1960b UMNGy 9.

- Kakasdi népmesék. 2. köt. Palkó Józsefné,
Andrásfalvi György, Sebestyén Lajosné és László
Márton meséi. Budapest. Bev. jegyz. --.

DEMJÉN Kálmán

1887 – In: Magyar Nyelvőr. 187-189.

DOBAY Sándor

1922 – In: Ethnographia 79-81.

DOBOS Ilona

1972 UMNGy 10.

- Egy somogyi parasztcsalád meséi. Budapest.
Gyűjt., bev., jegyz. --.

DOCTOR Linda ld. DÉGH Linda 1942 UMNGy 4.

DONNER Lajos

1873 – In: Magyar Nyelvőr. 90. p.

DÖMÖTÖR Ákos

1962 – Sarkadi népmesék. Gyula. Gyűjt., jegyz. --.
Bev. Dégh Linda

DÖMÖTÖR Sándor

1949 – In: Ethnographia 277. p.

ERDÉLYI János

1847 – Népdalok és mondák. 2. köt. Pest.

ERDÉLYI János

1848 – Népdalok és mondák. 3. köt. Pest.

ERDÉLYI János

1855 – Magyar népmesék. Pest. Kiad.: --.

ERDÉSZ Sándor – HALMOS István

1968 – Ruzskovics István meséi. Budapest-Nyiregyháza
Gyűjt.:-- és --. Szerk., jegyz.: Kovács Ágnes.

FARAGÓ József

/1957/ – Háromszéki magyar népköltészet. Konsza Samu
gyűjteménye. Szerk., bev. --.

FARAGÓ József

1969a – Az élet vize. Kisküküllő völgyi népmesék.
Ősz János gyűjteményéből. Bukarest. Vál.,
utószó. --.

FARAGÓ József

1969b – Kurcsi Minya havasi mesemondó. Bukarest.

GAAL György

1857a – Magyar népmesegyűjteménye. 1. köt. Pest.
Kiad.: Kazinczy Gábor és Toldy Ferenc.

- GAAL György
1857b – Magyar népmesegyűjteménye. 2. köt. Pest.
Kiad.: Kazinczy Gábor és Toldy Ferenc.
- GAAL György
1860 – Magyar népmesegyűjteménye. 3. köt. Pest.
Kiad. Kazinczy Gábor és Toldy Ferenc.
- GAÁL Ferenc
1886 – Magyar Nyelvőr. 231. p.
- GAÁL Károly
1970 – Die Volksmärchen der Magyaren im südlichen
Burgenland. Berlin.
- GÖNCZI Ferenc
1948 – Göcsej népköltészete. Zalai Tudományos Gyűjtemény.
Zalaegerszeg. Összeáll.: Fülöp István.
1. Néprajz.
- GYULAI Pál ld. ARANY László – GYULAI Pál
- HALÁSZ János
1887 – In: Magyar Nyelvőr. 135-137.
- HEGEDŰS Lajos
1952 – Moldvai csángó népmesék és beszélgetések.
Budapest. Gyűjt., közzét.: -
- HORGER Antal
1908 MNGy 10.
– Hétfalusi csángó népmesék. Budapest.
Gyűjt., jegyz. --.
- HUNYADI András
1956 – Erővel is ésszel is. Zselyki és dőcsei népmesék.
Bukarest. Gyűjt.: --.
- IPOLYI Arnold
1887-89 I/3.
– In: Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn.
I. Budapest. 365-366.
- IPOLYI Arnold
1914 MNGy 13.
– -- népmesegyűjteménye. Budapest. Bev.: Sebes-
tyén Gyula, szerk., jegyz. Kálmány Lajos.

- JUHÁSZ László
1896 – In: Magyar Nyelvőr. 572-574.
- KÁLMÁNY Lajos
1878 – Koszoruk az Alföld vad virágaiból. Arad.
Gyűjt.: --.
- KÁLMÁNY Lajos
/1914/ 1-2.
– Hagyományok. 1-2. köt. Vác, Szeged. Gyűjt.,
jegyz. --.
- ifj. KÁPLÁNY József
1873 – In: Magyar Nyelvőr. 275-276.
- KATONA Imre
/1976/ – Pingált szobák. Borbély Mihály meséi. Ujvidék.
Gyűjt.: Kálmány Lajos. S.a. rend., utószó,
jegyz.: --. Hagyományaink 6.
- KATONA Lajos
1881 – In: Magyar Nyelvőr. 134-137.
- KELEMEN Zoltán
1964 – Tolna megyei székely népmesék. Szekszárd,
Gyűjt.: --Szerk., jegyz., előszó: Dégh Linda
- KIS János
1792 – In: Magyar Hirmondó. 31-33. Bécs.
- KONSZA Samu ld. FARAGÓ József /1957/
- KORONCZY Imre
1881 – In: Magyar Nyelvőr. 183-184.
- KOVÁCS Ágnes
1943a UMNGy 5.
– Kalotaszegi népmesék. 1. köt. Budapest.
Bev., jegyz. --.
- KOVÁCS Ágnes
1943b UMNGy 6.
– Kalotaszegi népmesék. 2. köt. Budapest.
Bev., jegyz. --.
- KRIZA János – ORBÁN Balázs – BENEDEK Elek – SEBESI Jób
1882 MNGy 3.
– Székelyföldi gyűjtés. Budapest. Gyűjt. --.

KRIZA János

- 1956 2. - Székely népköltési gyűjtemény. Budapest.
Összesítő vál. a kiadott kéziratos hagyatékból
Kovács Ágnes és Gergely Pál gondozásában.

KRIZA János

- 1961 - Az álomlátó fiu. Székely népmesék.-- kéziratos
hagyatékából vál., szerk., csekély stiális átd.
Kovács Ágnes. Budapest.

LÁZÁR István

- 1896 - Alsó-Fehér vármegye monográfiája 1. köt. Nagy-
Enyed.

LECHNER László

- 1879 - In: Magyar Nyelvőr. 228-233.

MAILAND Oszkár

- 1905 MNGy 7.
- Székelyföldi gyűjtés. Budapest. Gyűjt., szerk.--.

MERÉNYI László

- 1863 1. - Dunamelléki eredeti népmesék. 1. köt. Pest.

NAGY Olga

- 1969 - Lüdérc sógor. Erdélyi magyar népmesék.
Bukarest.

NAGY Olga

- 1976 - Széki népmesék. Bukarest. Gyűjt., s.a. rend.,
bev. tan.--.

OLOSZ Katalin

- 1972 - A kecskés ember. Udvarhelyszéki népmesék.
Bukarest. Vál., bev., jegyz.--.

ORTUTAY Gyula

- 1935 - Nyiri és rétközi paraszttmesék. Gyoma.
bev., jegyz.--.

ORTUTAY Gyula

- 1940 UMNGy 1.
- Fedics Mihály mesél. Budapest. Bev., jegyz.--.

ORTUTAY Gyula - DÉGH Linda - KOVÁCS Ágnes

- 1960 2.3.
- Magyar népmesék. Budapest. Szerk., bev.
Ortutay Gyula, vál., jegyz.: Dégh Linda és
Kovács Ágnes.

ŐSZ János

- 1900 - In: Magyar Nyelvőr. 42-46. p.

ŐSZ János

- é.n. - Marosszéki székely népmesék. Budapest.
Irta--. Benedek Elek kiskönyvtára. 111.

ŐSZ János

- 1941 - A csudatáska. Eredeti székely népmesék.
Budapest. Gyűjt., feljegyezte - -, bev. Kovács
László.

ŐSZ János 1969a ld. FARAGÓ József 1969a

PENAVIN Olga

- 1971a UMNGy 16.
- Jugoszláviai magyar népmesék. Budapest.
Közzétette--. Jegyz., Dömötör Ákos.

PENAVIN Olga

- 1971b - Szélördög. Bácskai népmesék.-- gyűjtéséből el-
mesélte Jékely Zoltán. Budapest.

PREIFFER Julia

- 1874 - In: Magyar Nyelvőr. 425-426. p.

SEBESTYÉN Ádám

- 1979 - Bukovinai székely népmesék. 1. köt. Fábián
Ágostonné meséi. Szekszárd. Gyűjt., bev. - -.
Jegyz. Kovács Ágnes.

SEEMAYER Vilmos

- 1938 - In: Ethnographia 218-220.

SIPOS Eszti

- 1873 - In: Magyar Nyelvőr. 41-42.
1878 - In: Magyar Nyelvőr. 87-88. p.

SZABÓ Judit

- 1977 - Rózsa királyfi. Berekméri Sándor geryeszegi
meséi. Bukarest. Gyűjt., bev., jegyz.: --.

SZENDREY Zsigmond

- 1924 MNGy 14.
- Nagyszalontai gyűjtés. Kodály Zoltán közremü-
ködésével szerk.:--.

SZENTMÁRTONI Kálmán, P.

- é.n. /1944/
- Székely népmesék. Kolozsvár. Gyűjt., átd., --.

TÓTH Lajos

1890 - In: Magyar Nyelvőr. 523-526. p.

TÖRÖK Károly

1872 MNGy 2.

- Csongrádmegyei gyűjtés. Szerk.: --.

VÉGH József

1944 - Sárréti népmesék és elbeszélések. Debrecen.

Gyűjt.: --. Magyar népnyelvi szövegek.

VERES Imre

1875 - In: Magyar Nyelvőr. 138-139. p.

VERES Imre

1960 Klny

- Orosházi népmesék. Orosháza. Gyűjt.:--, s. a.
rend.: Péter László.

VÖÖ Gabriella

1969 - Többet ésszel, mint erővel. Bukarest. Vál.,
bev.: --.ANDRÁSFALVY Bertalan ld. KOVÁCS Ágnes - ANDRÁSFALVY Bertalan
BÁCSKAI-BOSNYÁK Sándor ld. BOSNYÁK Sándor /BÁCSKAI/
BAKÓ Ferenc Ms 1.

1940-42 EA 5647

- Hány László c. népmese 3 p. Ipolyvarbó, Nógrád
m.

BAKÓ István Ms 1.

1914 EA 496

- Mesék adomák: Bessenyei Györgyről szóló adomák.
83. p. Sárospatak, Zemplén m.

BALASSA Iván Ms 1.

1958 EA 6536

- Népmese és mondagyűjtés Karcsáról.
102 p. 1 m. Karcsa, Zemplén m.

BANÓ István Ms 1.

1939 EA 7663

- Vegyes néprajzi gyűjtés, főleg mesék, népi ver-
sek stb. és naplójegyzetek. 154 p. 7 r.
Kiskunhalas, Bács-Kiskun m. Szeged,
Csongrád m.

BERECZKI Imre Ms 1.

1948 EA 4145

- Mesetanulmány és népmese gyűjtemény /macedon me-
se is/. 80 p. Dévaványa, Szolnok m. Macedónia.

BÉRES András Ms 1.

1949-50 EA 4137

- Egy mesélő szatmári falu. 268 p. 10 f.
Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.

BÉRES András Ms 2.

1951 EA 2990

- Mesegyűjtemény, babona, hiedelem, találós

- kérdés, játék. 239 p. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
- BÉRES András Ms 3.
1952 EA 3797
- Népmesék, elbeszélések, találós kérdések.
62 p. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
- BÉRES András Ms 4.
1956 EA 6458
- Népmesék Rozsályból. Bátor Borca. A szegény ember három fia. 14 p. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
- BÉRES András Ms 5.
1958 EA 6857
- Rozsályi népmesék, beszélgetések a meséről.
78 p. Rozsály, Szabolcs-Szatmár m.
- BÉRES András Ms 6.
1950-1959 EA 6001
- Szatmári népmesék I-II. 813 p. 9 f. 9 k.1 m.
Rozsály, Szabolcs-Szatmár m. Doktori értekezés.
- BODNÁR Bálint Ms 1.
1954-55 EA 12145
- Nyírségi népmesék. 324 p. Nyírség, Szabolcs-Szatmár m. szinte minden községe.
- BODNÁR Bálint Ms 2.
1950-57 EA 9918
korábban EAP 61/1957
- Népmese-gyűjtemény. 282 p. Nyírség
- BODNÁR Bálint Ms 3.
1958 EA 10137
korábban EAP 126/1958
- Nyírségi népmesék V. 407 p. Nyírség.
- BODNÁR Bálint Ms 4.
EAP 317/1964
- Ajaki népmesék. 864 p. Szabolcs-Szatmár m.
- BODNÁR Bálint Ms 5.
1960 EA 12728
- Nyírségi népmesék és vegyes néprajzi tárgyú

- gyűjtemények. 151 p. Nyírség, Szabolcs-Szatmár m.
- BONDÁR György Ms 1.
1914-15 EA 1879
- Mesék. 72 p. Nagyszalonta, Bihar m.
- BORVENDÉG János Ms 1.
1915-16 EA 2578
- Népmesék. I-IV; VI-VII. 154 p. Ács, Komárom m.
- BOSNYÁK Sándor /BÁCSKAI/ Ms 1.
1960 EA 6646
- Molnár Béni meséi. 4 p. Kémes, Baranya m.
- BOSNYÁK Sándor /BÁCSKAI/ Ms 2.
1961-62 EA 13502
- Gáspár S. Antal és családja meséi. 142 p. Nagyvejke, Tolna m.
korábban: EAP 72/1962-63
- BOSNYÁK Sándor /BÁCSKAI/ Ms 3.
1960 EA 12702
- Az elvarázsolt város. Somogyi János meséi.
95 p. Siklósnagyfalu, Baranya m.
- CSALLÁNY Dezső - ERDÉSZ Sándor - HALMOS István - NYÁRÁDY Mihály Ms 1.
1956-57 EA 7651
- Népmesék és népdalok. Magn. felv. Elm.:
Ruszkovics István. Baktalórántháza, Szabolcs m.
- CSEH István Ms 1.
1913 EA 471
- Dalok és mesék. 257 p. Toronya, Zemplén m.
- CSUCS Sándor - KERNÁCS Eszter - GYULAI Magda Ms 1.
1961 EA 12821
korábban: EAP 13/1961
- Jász népmesék és pajzán történetek, igaz történetek stb. 52 p. 10 f. 2. t.
Jászágó, Szolnok m.
- DÉGH Linda Ms 3.
1961 EA 7208
- Népmesék, hiedelmek, boszorkánytörténetek.
164 p. Tiszamogyorós, Szabolcs m. Győrtelek, Szatmár m.

DIÓSZEGI Vilmos Ms 1.

1951 EA 2275

- Vegyes néprajzi gyűjtés moldvai csángók között.
395 p. Egyházaskozár, Baranya m.

DOBOS Ilona Ms 1.

1953-54 EA 6250

- Népmesegyűjtés. Tóth Sándorné meséi II. 12 mese
1 töredék. 99 p. Dunapentele, Fejér m.

DOBOS Ilona Ms 2.

1957 EA 6247

- Népmesegyűjtés. Tóth Sándorné 12 meséje I.
75 p. 1 m. Kisbajom, Somogy m.

DOBOS Ilona Ms 3.

1961 EA 7116

- Ordódy József meséi. Magn. felv. gy. 54 p.
Érsekvadkert, Nógrád m.

DOBOS Ilona Ms 4.

1962 EA 7115

- Boszorkánytörténetek, népmesék. 105 p.
Bodrogkeresztur, Zemplén m.

DÖMÖTÖR Sándor Ms 1. - Mesék. 20. p. Tiszadada, Szabolcs m.

1928 EA 708 Homoródkeményfalva, Udvarhely m.

DÖMÖTÖR Sándor Ms 2.

1951 EA 2446

- Néprajzi gyűjtés. I-V. 31 p. 14 r. Gerse,
Vas m.

DÖMÖTÖR Sándor Ms 3.

1952a EA 3779

- Mesék, babonák, történetek. 3 p. Vasvár, Vas m.

DÖMÖTÖR Sándor Ms 4.

1952b EA 3769

- Vegyes néprajzi gyűjtés, tréfás mesék. 3 p.
Kémestaródfa, Vas m.

ERDÉSZ Sándor Ms 1.

1958 EA 6314

- Népmesék Kállósemjénből. II. 61 p. 1 m.
Kállósemjén, Szabolcs-Szatmár m.

ERDÉSZ Sándor Ms 2.

1958 EA 6546

- Népmesék Nyirkátáról. Magn. felv. lejegyz. 6 p.
Gebe, /Nyirkáta/ Szatmár m.

ERDÉSZ Sándor - KATONA Imre - DÖMÖTÖR Ákos Ms 3.

1960 EA 7212

- Mondakatalógus anyagából..., mesék stb. 143 p.
Magyarország sok községe.

FAZEKAS István Ms 1.

1914-15 EA 1878

- Mesék. 114 p. Nagyszalonta, Bihar m.

FÖLDY Istvánné Virány Judit Ms 1.

1941-43 EA 4060A-B

- Népmesegyűjtemény 449 p. Láca, Borsod-Abauj-
-Zemplén m.

HORVÁTH János Ms 1.

1912-14 EA 577

- Folklór. 54 p. Szabolcs-Szatmár m.

IPOLYI Arnold és gyűjtői Ms 1.

/1847-58/ EA 2958

- Kéziratos mese, hiedelem és szokásgyűjtés I-VII.
1999 p. Magyarország.

JAKAB Ilona ld. KOVÁCS Ágnes - JAKAB Ilona

KALLÓS Zoltán 1959 Ms 1.

1959 EA 5603

- Népmesék. 164 p. Gyimes, Moldva R.

KÁLMÁNY Lajos Ms 2.

1872-1919 EA 2771 III.

- Alföldi gyűjtés. /MNGy 17. kézír./ 599 p.
Autogr. Dél-Magyarország.

KÁLMÁNY Lajos Ms 3.

1872-1919 EA 2801

- Meseszövegek 1-3. 514 p. Magyarország.

KÁLMÁNY Lajos Ms 4.

1872-1919 EA 2803

- Meseszövegek, töredékek, feljegyzések.
90 p. Magyarország.

- KÁLMÁNY Lajos hagyatéka Ms 5.
1872-1919 EA 2922
– Dalszöveg, történet Bagival kapcsolatban.
7 p. H. n.
- KÁLMÁNY Lajos hagyatéka Ms 6.
1872-1919 EA 2941
– Dal és meseszöveg. 19 p. Magyarország.
- KATONA Imre Ms 1.
1942 EA 8218
– Népmesegyűjtemény és tréfás történetek. 826 p.
Kopács, /v/ Baranya m. Ju.
- KATONA Imre – EPERJESSY Ernő Ms 2.
1962 EA 7601
– Hiedelemmondák, népmesék. 151 p. Szentmihály-
hegy, Somogy m. Kopács, /v/ Baranya m. Ju.
- KOVÁCS Ágnes Ms 1.
1941-43 EA 3912
– Népmesegyűjtemény. 833 p. Ketesd, /v/ Kolozs
m. R.
- KOVÁCS Ágnes – ANDRÁSFALVY Bertalan Ms 2.
1956 EA 7120
– Tyukodi mesék. I. rész. Magn. felv. gy.
194 p. Tyukod, Szabolcs-Szatmár m.
- KOVÁCS Ágnes – ANDRÁSFALVY Bertalan Ms 3.
1956 EA 8728
– Tyukodi mesék. II. rész. Magn. felv. gy.
281 p. Tyukod, Szabolcs-Szatmár m.
- KOVÁCS Ágnes – JAKAB Ilona Ms 4.
1957 EA 6949
– Daskó András és Madarász Ferenc meséi. I.
152 p. Kék, Szabolcs-Szatmár m.
- KRESZ Mária Ms 1.
1941 EA 4696
– Gyermekektől gyűjtött mesék. 36 p. Nyárszó,
Kőrösfő, /v/ Kolozs m. R.
- KRISTON Antal Ms 1.
1914 EA 492

- Néprajzi gyűjtés. 309 p. Rétközberencs,
Kisvárda, Szabolcs m. Konyár, Bihar m.
- MAILAND Oszkár Ms 1.
1908 EA 1944
– Népköltészeti gyűjtés. 973 p. Székelyföld.
- MAKRA Sándor Ms 1.
1949-53 EA 4877
– Cancékos öreg: Görbedi István 87 éves dolgozó
paraszt meséi és élettörténete. 142 p. Tisza-
lök, Szabolcs-Szatmár m.
- MAKRA Sándor Ms 2.
1950-52 EA 9296
korábban: EAP 5/1952/
– Kisujszállás népe. Monográfia. 494 p. 64 r.
12 f. Kisujszállás, Szolnok m.
- MAKRA Sándor Ms 3.
1950-60 EA 12731
korábban: EAP 221/1960/
– Kisujszállási népmesék. I-II. 483 p.
Kisujszállás, Szolnok m.
- NAGY Géza Ms 1.
1964-67 EA 15358
EA 15359
korábban: EAP 18/1967/
– 87 mese a Zemplén megyei Karcsáról. Magn.
felv. gy. 719 p. Karcsa, Borsod-Abauj-Zemplén
m.
- NAGY Géza Ms 2.
1967-68 EAP 79/1968
– Karcsai mesék. III-IV. /Ujabb 100 mese a Zemp-
lén megyei Karcsáról./ Magn. felv. gy. 680 p.
Karcsa, Borsod-Abauj-Zemplén m.
- NAGY Ilona Ms 1.
1968, 1970
– Ld. MNK megfelelő típusainál.
- NAGY László, gesztelyi Ms 1.
1913 EA 474

- Mesék, falucsufolók. 97 p. Lövőpetri,
Kisvarsány, Szabolcs-Szatmár m.
- PAPP János Ms 1.
1913-14 EA 606
– Mesék. 20 p. Rohod, Szabolcs m.
- PENAVIN Olga Ms 1.
1947-58 EA 5542
– Vajdasági népmesék, babonás történetek, mondák,
babonák, balladák. 115 p. Vajdaság, Bácska,
Bánát.
- PETRIKOVICS László Ms 1.
1928 EA 210
– Mese. 1 p. Nyiregyháza, Szabolcs-Szatmár m.
- SÜTŐ Gyula Ms 1.
1914-15 EA 484
– Népköltési gyűjtemény. 404 p. Barkaszó, Bereg m.
- SÜTŐ Kálmán Ms 1.
1915 EA 486
– Dalok, mesék, babonák, vőfélyköszöntők. 184 p.
Semjén, Borsod-Abauj-Zemplén m.
- SZENDREY Ákos Ms 1.
1914-15 EA 616
– Folklór. 394 p. 42 k. Nagyszalonta, Bihar m.
- SZENDREY Zsigmond Ms 1.
1918-19 EA 4652
– Nagyszalontai gyűjtés. Népköltési gyűjtemény.
65 p. Nagyszalonta, Bihar m.
- SZENTMIHÁLYI Imre Ms 1.
1952 EA 3888
– Cserkúti István meséi. II. Más mesék, történe-
tek. Böde, Zala m.
- TAKÁCS Lajos Ms
1951 – Kézirat. ld. az MNK megfelelő típusainál.
- TAKÁCS Lajos Ms 1.
1951 EA 2372
– Vegyes néprajzi gyűjtés, főleg dohánytermesz-
tés és kapcsolatos folklór. 130 p. Fácánkert,

Szedres, Tolna m.

- VÉGH Ferenc
1912 EA 453
– Néprajzi és nyelvjárási gyűjtés. 100 p.
Szendrő, Borsod m.; Rózsaszentmárton, Heves m.
- VIKÁR Béla Ms 1.
1906-10 EA 4535
– Vegyes néprajzi gyűjtés, főleg népköltészet.
Kb. 1896-1906. 1480 p.
Csököly, Somogy m.; Viszák, Vas m.; Korond,
Udvarhely m.
- VILLÁNYI Péter Ms 1. 3. köt.
1979 EAP 210/79-fn 1-7
– Galgamácsai népmesék I-VII.
Galgamácsa, Pest m.

- ABAFI Lajos 1874-76 ld. KÁLMÁNY Lajos Ms 1.
/ARANY László/ Ms 1.
/1853/ Is. 4-r. 409/2
- In: Kriza János gyűjteménye. 2. köt. Koll.
Autográf. Több kéz írása. 144 f.
- BEKE József
1860 k. Ir. 4-r. 364.
- Mesék, adomák. 88 f. Autográf. Velezd, Borsod m.
- BLASKÓ József - HEGEDÜS Sándor - INCZE József - HUNFALVY Pál
1864
1864 Ir. 4-r. 370
- Népmesegyűjtemény. 106 f. Autográf. Több kéz
írása.
- ERDÉLYI János
é. n. Ir. 8-r. 206
- Az -- féle népköltési gyűjtemény számára bekül-
dött vers és dalgyűjtemény. 1-235 db. önálló
gyűjtemény. Autográf.
- ERDÉLYI János Ms 1.
é. n. Ir. 8-r. 206/220
- Materialien zu ungarischen Sagen aus der
Sammlung Georg Gaals. 1821-1824.
- GAAL György Ms 1.
1812-22. Ir. 4-r. 66/1-3.
- Közkatonák meséi. 1-3. köt. Autográf. Több kéz
írása.
- GAAL György Ms 2.
1819 Ir. 2-r. 6.
- Gaal György Magyar mesegyűjteménye. 28 mesék.
Toldy Ferencé.. Autográf. Több kéz írása. 325 f.

- GAAL György Ms 3. ld. ERDÉLYI János Ms 3.
GAAL György Ms 4. ld. KISFALUDY Társaság Népmesegyűjteménye
Ms 7.
ILLÉSY György Ms 1.
1864 Ir. 8-r. 177.
- Dalok, mondókák, mesék. Autográf. 195 f.
- KÁLMÁNY Lajos Ms 1.
1874-76 Ir. 2-r. 82/2
korábban K 901
- Népköltési gyűjtemény. Abafi Lajos gyűjteménye.
Szerk. jegyz. --. /1887-88/ 2. köt. 273-413. f.
Autográf.
- KISFALUDY Társaság Népmesegyűjteménye Ms 10.020/I-VIII.
1840-1860-as évek
- Eredeti kéziratok, több kéz írása. 8 kötet
Ms 4. - --. 4. köt. /Kazinczy Gábor mesegyűjteménye/
Autográf. Másolat. 132 f. /1855-1860/
Ms 5. - Népmesék. 5. köt. Autográf. Másolat. 98 f.
1863.
Ms 6. - Mesék. 6. köt. Autográf. Másolat. 106 f. 1863.
Bánfalva és környéke.
Ms 7. - Mesék a Gaal /György/ gyűjteményéből kihagyva.
Autográf. Tisztázat /Barczikay Bertalan másolta
1856-57-ben/. 64 f.
Ms 8. - N. N. --. 8. köt. Autográf. Több kéz írása.
Koll. 169 f. 1869 /?/
- KRIZA János gyűjteménye
1860 k. Ir. 4-r. 409/I-VI.
- Mesék, találós mesék, versek és népdalok.
Autográf. Több kéz írása.
Ms 1. - Mesék, találós mesék, versek és népdalok.
1. köt. Autográf. Több kéz írása. 78 f.
Ms 2. - C. n. 2. köt. 144 f. Autográf. Több kéz írása.
ld. ARANY László /1853/ Ms 1.
Ms 3. - C. n. 3. köt. Autográf. Több kéz írása. 160 f.
Ms 4. - C. n. 4. köt. Autográf. Több kéz írása.

KRIZA János Ms 5.

é. n. Ir. 4-r. 412

- Mesék, balladák, versek. Autográf. Több kéz
irása. 62 f.

KRIZA János Ms 6.

é. n. Ir. 4-r. 413

- Nyelvjárási jegyzetei. Autográf. 44 f.

VÁSÁRHELYI Géza Ms 1.

1850-60 Ir. 2-r. 77

- Buda vidéki népmesék és mondák s néhány szó e
vidék magyarságáról. Tinnye, 1887. Autográf.
107 f.

AZ ELTE NÉPRAJZI INTÉZETÉNEK
FOLKLÓR ARCHIVUMA

BELATINI BRAUN Olga Ms 1.

1944 NIFA 131-132.

DÉGH Linda Ms 1.

1948 NIFA 73

DÉGH Linda Ms 2.

1959 NIFA 106

DÖMÖTÖR Ákos Ms 1.

1960 NIFA 16/1

KNÉZY Judit Ms 1.

1959 NIFA 103.

VIKÁR Béla Ms 1.

1909-10 NIFA 9.

- Vas megyei gyűjtés.

VOIGT Vilmos Ms 1.

1960 NIFA 16/2

ÁTDOLGOZÁSOK, VEGYES GYŰJTEMÉNYEK,
PONYVÁK BIBLIOGRÁFIÁJA

- ALI baba és a negyven rabló története, vagy a hü rabszolganő.
1907 Bálint Lajos. Budapest.
- ALI baba és a negyven rablónak története a kik egy rabszolganő
1894 által veszték eléletüket. R. 1894
- ANDRÁD Sámuel
1790 - Elmés és mulatságos rövid anekdoták. Béts I-II.
- BENEDEK Elek
1894-96⁶ 1/2-2/2
- Magyar mese és mondavilág. Ezer év meseköltése.
Meséli. - -. Hatodik kiadás. Bp. 1929 -
1894-96⁴ 3/1-5/2 Negyedik kiadás. Bp. 1914-1927
- BOD Péter
1760 - Szent Hilárius vagy szivet vidámitó, elmét éke-
sitő, kegyességre serkentő, rövid kérdésekbe és
feleletekbe foglalt dolgok, melyek mind hasznos
időtöltésre s mind az épületes tanúságra egybe
szedegettetvén kibocsáttattak -- által. Szeben.
Forrása: J. Heidfeld: Sphinx theologico - phi-
losophica 1600.
- A BŰNBÁNÓ vagy: a sziklához láncolt Gergely.
1890
- CHRONIKA Apollonius nevű királyfi, miképpen egy mesének meg-
1751 fejtéséért elbujdosván, az Tengeren mindeneket
elvesztvén, Halász ruhában Altistrates Király ud-
varában juta stb. Esler Márton
- A CINKÓTAI /czinkotai/ nagy Itze vagy: a kántor és Mátyás ki-
1857 rály. Irta: Tatár Péter.
- A CSILLAGSZERMŰ Juhász. Elmeséli Nógrádi Pap Gyula. Bp. Méhner
é.n. Vilmos.
- CZÖVEK István
1816 - II. József Császár élete és tettei. Öszveszed-

te -- . Pest I-II.

Eredetije: Leben und Geschichte Kaiser Joseph des
zweiten. Amsterdam 1790 1-5. vol.

FARKAS Antal

- 1790 - Erköltsi - Iskola az az huszon négy Nyájas His-
tóriák a mellyek e világnak furtsa Tsalárdságait
sok tartományoknak tulajdonságait 's a' benne
lévő Embereknek ugy jó Erköltseiket, mint gonosz
tzélozó indulattyaikat mutattyák. Irattatott két
részben német nyelven az Haza Iffiaiinak kedve-
kért. Fordította magyarra - - a kassai Distric-
tusnak Provincialis Komissariususa. Kassán
Megjobbitott 2. kiad. Posonban és Pesten 1806
Ujabb átdolgozott 3. kiad. Mulattató és oktató
Erkölcsei Iskola Debrecen 1869.
Eredetije: Die wohlangerichtete neuerfundene
Tugendschule... von Johann Leonhard Rost

GINEVRA vagy: az üldözött ártatlanság.

1874

/HALÁSZ Ignác/

1879-1905 1.2.

- Legszebb magyar mesék. Meséli az ifjuságnak és
a népnek Móka bácsi. 1.2. sorozat. Bp.

/HALÁSZ Ignác/

1933 - Legszebb magyar mesék. Bukarest.

HARUN al Rasid és a három kalandhős

1892

/REISZ Lajos/: A hét bölcs mester. Bp. Bálint Lajos

1900

HOGY lett a cigányból földesur?

1898

JÓKAI Mór

1856 - A magyar nép adomái. Pest.

JÓKAI Mór

1857 - A magyar nép adomái. Összegyűjté - -. 2. kiad.
150 új adomával bőv. Pest.

JÓKAI Mór

1872 - A magyar nép élcze szép hegedűszóban. Össze-

gyűjt. --. 3. bőv. kiad. Pest.

JÓKAI Mór

1904 – A magyar nép élceze szép hegedűszóban. 10. kiad.
JÓKAI Mór 1872. Budapest.

/KIS János?/

1792 – In: Magyar Hirmondó. Bécs.

KIS János

1806 – Kellemes időtöltésre való elmés nyájasságok,
ugymint egynehány regék Mátyás királyról, válo-
gatott anekdoták és külömb-külobbféle kérdések
és feleletek. Rész szerént külföldi, rész sze-
rént kézben kevésé forgó magyar munkákból ösz-
veszedettettek s közrebocsátattak Zaidnak és az
emberi indulatok tükörének kiadója által.
Sopron.

KÓNYI János

1794 2. – A mindenkor nevető Demokritus. Buda.

LASKAI János

1592 – Aesopus életéről, erkölcséről minden fő dolgai-
ról és haláláról való história. Debrecen.
Eredetije Planudes: Vita Aesopi cum fabulis
1505.

MAGYAR, Adorján

1970 – Goldkugel und andere Märchen aus Ungarn

MENEUS egyiptomi király kincses tornyot épített, vagy Hogyan

1885 szedte őt rá építőmestere, s hogyan nyerte meg
ennek Seliman fia a királyleány kezét.

NÉMETH Antal

1752, 1777

– Ezópus élete és fabulái. Bécs.
Eredetije Planudes: Vita Aesopi cum fabulis
1505.

ORTUTAY Gyula – KATONA Imre /gond./

1951 1. – Magyar paraszttmesék. Budapest.

/PÁLÓCZI/ HORVÁTH Ádám

/1796²/ 1816

– A tétényi leány Mátyás királynál. A régi kis-

világbeli magyar erköltsnek és észnek példája.
Vig-játék formában. Régen irta és most közre
bocsátja --. Pest.

PÉCZELY József

1788 – Haszonnal mulattató mesék. Versbeszedve -- által.
Komárom.

PÉTZELI József

1790 – II. Jó'sef életének rövid leirása mellyet az egygyü-
gyűbeknek kedvekért szedegetett öszve -- K.
Prédikátor Komáromban.
Eredetije: Anekdoten und charakterzüge von Kaiser
Joseph II. Nebst einer Skizze seines Lebens.
Wien u. Leipzig. 1-3.

PESTI Gábor

1536 – Esopus fabulái. Bécs.

Eredetije Planudes: Vita Aesopi cum fabulis 1505

SALAMON királynak Markalffal való tréfabeszédei. Buda 1744,
1749; H. n. 1760; Vác 1783, Buda 1786, Vác 1795,
Pozsony 1795, Pest 1796, Buda 1808, 1840? 1847,
Buda 1878, Buda é.n. Kőrösi László megcsonkitott
kiad. Esztergom 1885 stb.

TATÁR Péter

1857 2. – A cinkotai nagy Itze vagy: a kántor és Mátyás
király.

TATÁR Péter

1867 25.

– Regekunyhó.

TÓTH Béla

1898 1. 4.6.

– A magyar anekdotakincs. Bp.

BENEDEK Elek

- 1904 – Grimm testvérek meséi. Magyarra átültette --.
Bp.

BORNEMISZA Péter

- 1578 – Ördögi kísértetek. Kiad. Nemeskürti István.
In: Heltai Gáspár és Bornemisza Péter művei. Bp.
1980.

DÉZSI Lajos

- 1926 – Tanuságra való Példa besedek. Közl. --. Ethn.
195.

DUGONICS András

- 1820 – Magyar példa beszédek és jeles mondások. Szeged.

GESTA Romanorum mely jeles példabeszédekből áll és melyet...
kinyomtatott Haller János... 1695. esztendőben.
Kiad. Katona Lajos 1900 Bp.

GULYÁS József

- 1931 – A sárospataki kéziratok népmese-gyűjtemény.
/Szilcz István vasmegyer földbirtokos 1789-ben
leírt gyűjteménye./ Kiad. a theologus ifjuság.
Sárospatak.

GYERMEKMESÉK: Grimm testvérek után. Halász Ignác ford. Bp.

1878

HÁRSING István

- 1927 – Népmese Udvarhelyi Szeles János 18. századi
kézirataiból. Közl. --. Ethn. 208-209.

JONES-KROPF

- 1889 – The folk-tales of the Magyars. London.

KIS Vicay Péter

- 1713 – Selectiora adagia Latino-Hungarica.
Bartphae.

KLIMO Michel

- 1898 – Contes et légendes de Hongrie. Paris.

KOVÁCS, Ágnes

- 1966 – Ungarische Volksmärchen. Köln.

KRESZNERICS Ferenc

1791-1831

- Válogatott Köz-mondások, melyeket Egybe szedni
kezdett 1791 esztendő-től fogva.

MARGALITS Ede

- 1896 – Magyar közmondások és közmondásszerű szólások.
Bp.

MIKOLAI Hegedüs János

- 1648 – Az Mennyei igazságnak tüzes oszlopa. Utrecht.
Kiad. Tarnóc Márton. In:
Magyar gondolkodók. 17. század. Bp. 1979.

N.N.

- 1580 – Rusztán császár históriája. Kiad. Varjas Béla. Bp.
1979. In: Balassi Bálint és a 16. század költői.

N.N.

- 1588 – Szép krónika, miképpen az Apollónius nevű ki-
rályfi egy mesének megfejtéséért elbujdosván az
tengereken, mindeneket elvesztvén... ismtl. ford.
megj. Kolozsvár 1591 Kiad. Varjas Béla. Bp. 1979.
In: Balassi Bálint és a 16. század költői.

N.N.

- 1560 – Telamon király szép históriája. Kiad. Varjas Béla.
Bp. 1979. In: Balassi Bálint és a 16. század költői.

O. NAGY Gábor

- 1976² – Magyar szólások és közmondások. 2. kiad. Bp.

ORTUTAY Gyula

- 1957 – Ungarische Volksmärchen. Berlin.

PÁZMÁNY Péter

- 1613 – Isteni Igazságra vezérlő kalauz, melyet irt --
jezsuiták rendin való tanító. Pozsony. Kiad.
Tarnócz Márton Bp. 1983

PONCIÁNUS historiaia az az hét bölch mestereknek mondásit

chiwda szep hazonlatosságoual foglaluan, mimodon
az chazar fiat Diocletianust hetzer halaltul meg
mentettet legien. Mely mostan igaz és tizta magyar
nyelwere forditatot. Bechben Ebervs. Kiad.
Heinrich Gusztáv 1898 RMkt 5.

RÁSKAI Gáspár

- 1552 – Vitéz Francisco históriája. Kiad. Varjas Béla. Bp.
1979. In: Balassi Bálint és a 16. század költői.

RÓNA-SKLAREK E.

1909 – Ungarische Volksmärchen. Ausgew. Übers. --
Leipzig.

SALAMON Királynak az Dávid király fiának Markalffal való

1577 tréfabeszédeknek rövid könyve. Kolozsvár. Kiad.
Dézsi Lajos. 1930 RMKT 8.

SOLYMOSSY Charles

1936 – Contes et légendes de Hongrie. Paris.

STIER Georg

1850 – Ungarische Sagen und Märchen. Aus der Erdélyi-
schen Sammlung übers. von --. Berlin.

FÖLDRAJZI MUTATÓ

BUDAPEST környéki gócterület

Nógrád m. Érsekvadkert	850
Komárom m. Ács	875D ^X
Duna melléke	850, 900, 923
Pest m. Tinnye	900
Galgamácsa	921
Bag	851, 875, 900, 921, 921F ^X 940, 952, 955, 956B
Letkés	922
Abony	889
Nagykőrös	923
Nagykáta	960

HATVAN gócterület

Nógrád m. Salgó vidéke	927b
Heves m. Gyöngyös	875
Parád	952
Eger	925
Pusztahanyi /?/	883B
Besenyőtelek	850, 854, 882, 883B, 900, 923, 933, 980C
B-A-Z m. Miskolc	955, 956B
Sajóvelezd	883B, 910B
Sajókaza	952
Szendrő	922
Bodrogkeresztur	883B
Taktaszada	960, 960A
Sárospatak	927a, 930
Karcsa	850, 854, 889, 900, 910B, 923, 930, 955, 956B
Láca	875, 900, 910B, 921, 955, 956B

Semjén 955, 956B
Sátoraljaujhely 851

DEBRECEN gócterület

Hajdu-Bihar m.

Debrecen 875
Biharnagybajom 960A
Bihartorda 889, 921F^x

Szabolcs-Szatmár m.

Nyirbátor 854
Kállósemjén 883B
Nyirkáta 921F^x, 922B
Nyirvasvári 921F^x, 922B
Piricse 882
Nyiregyháza 853
Tiszadada 850
Balsa 875, 955, 956B
Nyirdombrád 955
Ujdombrád 850, 954, 955
Tiszakanyár 875
Döge 853, 946C^x, 955, 956B
Kék 850
Ajak 850, 875, 930
Nyirtura 850, 853, 946C^x
Baktalórántháza 911^x, 934A, 935
Rohod 882
Komoró 955, 956B
Lövőpetri 883B, 925, 956B
Tiszamogyorós 956B
Győrtelek 851
Tyukod 850, 853, 900
Rozsály 852, 883B, 900, 910B, 921,
921F^x, 922, 922B, 951A, 955,
956B

SZOLNOK gócterület

szolnok m.

Jászberény 955
Jászágó 853
Pusztamonostor 854, 955
Abádszalók 882
Kisujszállás 853, 889, 900, 910B, 922,
927b,c^x
Dévaványa 850, 853, 889

Békés m.

Békés 875
Sarkad 852
Orosháza 875
Pusztaföldvár /?/ 852

KECSKEMÉT gócterület

Bács-Kiskun m.

Kiskunhalas 921F^x, 922B

Csongrád m.

Szeged 851, 854, 860A^x, 883B, 921A,
921F^x, 922B, 924^x, 927c^x, 931,
955, 980B,C
Zsombó 980B,C
Hódmezővásárhely 852, 875, 921, 921A, 927a,b,c,
933, 951A

DOMBÓVÁR gócterület

Tolna m.

Kakasd 854, 875, 900, 910B, 923, 954,
956B
Fácánkert 875, 921
Zomba 933, 956B
Tevel 910B, 950, 956B

Nagyvejke	875, 889, 911 ^x , 921, 921A, 921F ^x , 922, 922B, 933
Baranya m.	
Magyaregregy	933
Kárász	921B ^x
Egyházaskozár	875, 956B
Varga	875
Berki	851
Somogy m.	
Juta	951A
Berzence	875
Kisbajom	875, 889, 910B, 956B, 960
Baranya m.	
Pécs	927c ^x
Boda	875
Hosszuhetény	852
Mohács	921
Martonfa	900
Nagyharsány	921B
Siklósnagyfalu	925, 956B
Hegyszentmárton	955
Kémes	921F ^x
Szaporca	853
Becefa	921A, 921F ^x , 922B
Szentdienes	910B
Katádfa	883B
Kisasszonyfa	921
Kákics	923, 927b, 934
Sellye	927a
Sósvertike	850
Csányoszró	921
Ormányság	923
Püspökbogád,	954, 956B

SZÉKESFEHÉRVÁR göcsterület

Veszprém m.

Csetény 956B

Zala m.

Göcsej 927b, 955
 Kiskanizsa 875
 Kerkaszentmihály 875
 Babosdöbréte 875, 921
 Bocfölde 921F^x, 925
 Nagylengyel 875
 Böde 850
 Dergecs 900, 955

GYŐR göcsterület

Vas m.

Szentivánfa 875, 922
 Kőszegszerdahely 921
 Sorkitótfalu 956B
 Vasvár 853
 Gerse 921F^x
 Nagyrákos 900
 Őrség 921, 921B^x
 Kemestaródfa 921, 927b

Győr-Sopron m.

Rábaköz 883B
 Fenyőfalu 955, 956B

BURGENLAND A.

Alsóőr 853, 952
 Középpulya 850, 875, 889, 910B, 954, 960A
 Schachendorf /?/ 927b

/v/ Pozsony m. Cs.	
Vajka	955, 956B
/v/ Hont m. Cs.	
Garam mente	858
/v/ Nógrád m. Cs.	
Ipolyvarbó	934A, 935
/v/ Gömör m. Cs.	
Otrokocs	931
Runya	MNK 978 ^x
/v/ Ugocsa m. SzÜ.	
Csedreg	910B
/v/ Szilágy m. R.	
Bogdánd	927b
/v/ Beszterce-Naszód m. R.	
Árpástó	875, 921, 921B
Zselyk	910B
/v/ Bihar m. R.	
Nagyszalonta	850, 852, 858, 883B, 925
/v/ Kolozs m. R.	
Ketesd	852, 911 ^x , 921B, 946C ^x , 951A, 952, 955, 956B
Nyárszó	853
Nyárád mente	875, 921
Szászlóna	883B
Szék	850, 900, 930, 946C ^x
Vajdakamarás	851, 852, 921A, 921F ^x , 922B
/v/ Maros-Torda m. R.	
Gernyeszeg	850, 900, 921

Görgényüvegcsür	883B, 900
Kibéd	854, 950, 952
Magyaró	875, 900, 921A, 921F ^x , 922B, 923
/v/ Maros-Torda m. R.	
Szováta	882
/v/ Udvarhely m. R.	
Farkaslaka	921
Nagygalambfalva	852, 910B
Siménfalva	910B
Székelykeresztur	875
Szombatfalva	921
H. n.	921, 921A
/v/ Csik m. R.	
Csikmenaság	952
Csikszentdomokos	858, 938, 955, 956B
Gyergyószentmiklós	933
Moldva R.	
Lészped	956B
/v/ Háromszék m. R.	
Árkos	940, 955
Bibarcfalva	955, 956B
Dálnok	900
Eresztevény	852, 946C ^x
Gerlén	927b
Gyimesközéplak	927a
Kézdivásárhely	922
Killyén	952
Sepsiköröspatak	954
Sepsiszentgyörgy	875
Uzonkafürdő	875

/v/ Székelyföld R.	850, 851, 875, 883B, 910B, 921, 938, 946C ^x
/v/ Brassó m. R.	
Pürkerec	875, 882, 889, 910B, 955
Tatrang	851, 950
/v/ Alsó-Fehér m. R.	
Magyarlapád	853, 882, 921B
Magyarózd	900, 927c, 931, 956B
Maroscsucs	934
/v/ Hunyad m. R.	
Déva	850
/v/ Arad m. R.	
Gyorok	882
/v/ Torontál m. Ju.	
Csóka	858, 875, 921F ^x , 922, 922B,
Egyházaskér	850, 875D ^x , 900, 922, 934, 939A, 946C ^x , 980B
Hertelendyfalva	955
Jázova	852
Királyhegyes	921F ^x , 922B
Magyarszentmárton	851, 921B ^x , 922, 922B, 927b,c ^x , 946C ^x , 954
Magyarszentmihály	921, 927b
Padé	853
Pusztaföldvár /?/	852
/v/ Torontál m. Ju.	
Szőreg	956B
Temesköz	851
/v/ Bács-Bodrog m. Ju.	
Feketics	922
Zenta	955

/v/ Baranya m. Ju.	
Bélye	921A, 921F ^x , 922B
Kopács	850, 853, 905A ^x , 921F ^x , 922, 924B
Szentlászló	900

Im Jahre 1910 gab Antti Aarne aufgrund des finnischen Märchengutes und unter Verwendung des dänischen Märchenkatalogs von Grundtvig und der deutschen Märchensammlung von den Brüdern Grimm das erste internationale, nach Märchentypen geordnete Verzeichnis heraus. /In deutscher Sprache: Verzeichnis der Märchentypen, Helsinki 1910, FFC Nr.3./ Zur Bezeichnung der Typen gebrauchte er eine Zahlenreihe. Zur Benennung der Typen verwendete er die in der Fachliteratur allgemeinen Namen oder er entlieh Namen von Grimm und Grundtvig oder er gab den Typen originelle Spezialnamen. Zur Einordnung der Märchen bediente sich Aarne des Kerns der von ihm als repräsentativ angesehenen Version des Märchens. Zur Bildung von Untergruppen im Komplex der aufgrund der dramatis persona in eine Gruppe eingeteilten Märchensujets hielt er sich an dessen wesentlichen Handlungsfaktor. Er versah nach der Eponym-episode, dem Hauptmotiv, in anderen Fällen die ganze Handlung berücksichtigend, mit einem kurzen, aber nach seiner Meinung "ausreichend kompletten", das wesentliche des Inhalts enthaltenden Aszug, wobei er das strukturelle Ganze der das Märchen bildenden Hauptmotive unberücksichtigt liess. Er befasste sich nicht mit der Bestimmung der Personen, der Gegenstände, der ausschmückenden Details, da ja sein ganzes System auf den Hauptmotiven der Märchen beruhte.

Im Jahre 1928 erschien das Werk von Stith Thompson: *The Types of the Folk-tale. A Classification and Bibliography*, Helsinki, FFC Nr. 74. Es handelte sich um eine Revision und Erweiterung des Märchentypverzeichnisses von Aarne in englischer Übersetzung. Stith Thompson stützte sich auf die Erfahrungen, die er bei der Untersuchung der nordamerikanischen Indianermärchen erworben hatte und machte bei den in Episoden zerlegten Typenskizzen bereits Gebrauch von den aus

der ganzen Welt gesammelten, für die Märchen gewisser Gebiete als praktisches Verzeichnis dienenden, damals noch handschriftlicher "Motif-Index". /Stith Thompson: *Motif-Index of Folk-Literature I-VI*, Helsinki, 1932-36, FFC 106, 107, 108, 109, 116, 117./ In den später herausgegebenen Bänden wurden die Nummern zur Bezeichnung der Märchenmotive oder Episoden einigermassen geändert. Die typenbildenden Hauptmotive wurden detailliert angegeben, so entstanden die Skizzen der zusammengesetzten Typen, während die ein selbständiges Leben führenden Handlungselemente als einfache Typen mit "zur Identifizierung ausreichenden klaren und vollständigen Beschreibungen" versehen wurden. Die letzteren könnte man nach seiner Meinung aufgrund eines Motivenverzeichnisses wesentlich logischer systematisieren.

Stith Thompson führte in seinem Katalog aufgrund von Lehren aus der Revision von acht Nationen weitere 198 neue Typen ein, dagegen liess er 23 Aa-Typen weg. Diese reihte er, von der Hauptklassifikation gesondert, am Ende des Katalogs unter die mit Sternen versehenen ein. Innerhalb der Untergruppen der Märchen bildete er weitere kleinere thematische Gruppen.

Nahezu gleichzeitig mit den Anregungen zur Zusammenstellung von internationalen Verzeichnissen und Katalogen schuf Lajos Katona, ungarischer Philologe, Folklorist und Literaturhistoriker, die Grundlagen zur Typenunterscheidung für die ungarische Forschung, wobei er von 1901 an die im Ausland geltenden Grundsätze mit Aufmerksamkeit und Kritik verfolgte. Nach seiner Meinung kann die Übereinstimmung bzw. Abweichung zwischen und von ungarischem und internationalem Märchengut nur eine Analyse augenscheinlich machen, die sich "auf jedes charakteristische Motiv und Element erstreckt und die Varianten im Einklang mit den Typenskizzen berücksichtigt". In diesem Sinn muss ein Katalog das Aa-Verzeichnis bei den einzelnen Märchen als richtunggebend ansehen, in dieses Verzeichnis müssen als Neuigkeit die abweichenden ungarischen Typen eingeordnet werden, wobei man die internationalen Typen für die es keine ungarische Parallele gibt, ausser acht lässt.

Von Katonas Grundsätzen konnte wegen seines frühen Todes nur sein Schüler János Berze Nagy bei der Untersuchung der ungarischen Volksmärchentypen Gebrauch machen.

Im Jahre 1939 publizierte János Honti in Folk Liv in deutscher Sprache seinen Aufsatz "Märchenmorphologie und Märchentypologie"; er tat das mit der Absicht, gewisse Begriffe in seinem 1928 publizierten Märchentypenverzeichnis zu klären, das unter dem Titel Verzeichnis der publizierten ungarischen Volksmärchen FFC 81, 1928, Helsinki 43 erschienen war. Nach Hontis theoretischer Grundlegung "steht der Märchentyp als ordnungschaffende Einheit drei Komplexen gegenüber: 1. sie muss den Komplex der Märchenmotive zusammenfassen; 2. der Märchentyp steht als Einheit dem Komplex der übrigen Typen gegenüber; 3. Der Märchentyp als invariant steht dem Komplex der Varianten gegenüber, in denen der Typ erscheint." Nach der Auffassung Hontis ist der Typ "ein morphologischer Begriff, der eine formelle Einheit gegenüber dem Vielerlei der übrigen Märchentypen ausdrückt", die gleichberechtigt sind. Während der Typ gegenüber der Vielheit der Motive eine statische Zusammenfassung darstellt, ist er den Varianten gegenüber eine dynamische Zusammenfassung, denen aber in allen Fällen übergeordnet. Der Märchentyp kann als morphologische Einheit in kleinere morphologische Details aufgeteilt werden, allerdings nicht – wie Honti meint – in Motive, sondern in Funktionen. Der unterschiedliche Aufbau der Märchentypen oder die Übereinstimmungen ermöglichen wiederum eine Märchentypologie auf morphologischer Grundlage /vgl. János Honti, Ausgewählte Aufsätze, Budapest 1962, S. 86-98/. Die damals bereits russisch bestehende Arbeit von Propp "Die Morphologie des Märchens" greift von dem in den 1960er Jahren von A. Dundes weiterentwickelten Niveau auf Hontis zitierte Feststellungen zurück; Im Kenntnis der genannten Bearbeitungen greift in den 70er Jahren die bulgarische Märchenforscherin Ljubomira Parpulowa wieder auf Hontis' zitierte Feststellungen zurück.

Im Jahre 1957 erschien posthum das Werk von János Berze Nagy, eine Klassifizierung der ungarischen Märchentypen auf-

grund der Einordnungsprinzipien von Aa., unter Berücksichtigung von Katonas Typenbestimmungen und in Kenntnis der Volkstraditionen: "János Berze Nagy Ungarische Märchentypen I-II. – Pécs, 1957." In dieser Arbeit werden von jedem bis 1933 veröffentlichten ungarischen diejenigen Märchen ausgewählt, die die minimalen ästhetischen Ansprüche befriedigen und die der Verfasser als aus der Volksdichtung stammend ansah. Diese zerlegt er nach Motiven und Elementen, wobei er die Version Punkt für Punkt mit dem Typenvorbild vergleicht. /Ausgenommen wurden die Tiermärchen, die dummen Teufelsmärchen und einzelne Schwänke./ In einigen Fällen berief sich Berze Nagy auf die Herkunft aus vorausgesetzten, aber nicht erforschten Volksbüchern, Kolportage-literatur usw. Bei der Vereinigung von zwei oder mehr Typen wurden in jedem Fall die zum entsprechenden Typ gehörenden Teile analysiert, wobei mit Zahlen auf die Typenzusammensetzung bzw. auf die übrigen, nicht dazugehörigen Typen verwiesen wurde. Statt der Typenskizze der meisten Tiermärchen wird die zeitlich früheste Version des Tiermärchens behandelt. Berze Nagy hielt das Motiv für das ständige Element des Märchens und stellte so das für den Archetyp gehaltene Typusbild aus Motiven zusammen. Daher kommt es, dass bei der Typisierung von Märchen mit angenommener einheitlicher Grundlage die konstanten und wechselnden Elemente vermischt werden, zum Beispiel die Attribute der Personen, die unterschiedliche Erfüllung der einen oder anderen Funktion, als abwechselnde Komponente des Schemas. Dadurch, dass er die Motive als konstante Komponenten voraussetzte, fühlte er sich veranlasst, die Personen unabhängig von ihrer Funktion im Lauf der Geschichte zu untersuchen, mit der Folge, dass die Regeln der künstlerischen Erzählung unerkannt blieben und infolgedessen nicht untersucht wurden.

Im Jahre 1958 erschien das Werk von Agnes Kovács: Typenregister der ungarischen Tiermärchen. Néprajzi Közlemények /Ethnographische Mitteilungen/ III. 3. Budapest 1958. Der Verfasserin standen damals 215 Textvarianten zur Verfügung. Die Absicht Typen festzustellen, konnte wegen der geringen Zahl der Varianten nicht zu einem endgültigen Ergebnis füh-

ren; der Zweck der Arbeit dürfte neben einer typologischen Einordnung im Aneifern zu weiterer Sammeltätigkeit bestanden haben. Im Register sind die literarischen und folkloristischen Angaben nicht getrennt. Bei Annahme des von ATH vorgeschlagenen Rahmens erscheint die nachträgliche Einführung von neuen Zahlen in ansehnlicher Menge bedenklich, zumal in Licht des internationalen Vergleichmaterials von AaTh. Die aufgrund von ATH festgestellten Typenvarianten ergaben "gemeinsamen Inhaltsauszug von mehreren identischen Texten".

Von Agnes Kovács herausgegeben, erschien 1966 als drittes Heft des Ungarischen Volksmärchenkatalogs der Typennachweis der Schildbürgergeschichten /Register der ungarischen Schildbürgergeschichten Typen/ AaTh 1200-1349, Budapest 1966, Néprajzi Múzeum - MTA NKCs/. Das in das Motivensystem von AaTh - Balys-Typ eingeordnete Material stützt sich auch auf ungarische typologische Vorarbeiten. In Betracht gezogen werden auch die Sammlungen von Sprichwort-Geschichten, die Sprüche erklären bzw. Sprüche, die Lehren aus Märchen, ihre Summierung wiedergeben, zugleich als Hinweise auf die dynamische Seinsform /Existenzform/ der Gattung von Schildbürgereien, indem sie gleicherweise die vollentwickelte als die essentielle Relikt angeben. Wie aus der Einleitung hervorgeht, enthält der erste Teil das vollständige ungarische Material der Gattung nach der Zeitfolge der einzelnen Varianten der Typen geordnet. Statt der Typen- oder Motiven-Analyse werden die vollständigsten, ästhetisch ausdrucksvollsten Varianten mitgeteilt. Unter Berücksichtigung der Wechselwirkung zwischen Literatur und Folklore werden die literarischen Vorbilder aus dem 18. Jh. angegeben und in den Anmerkungen werden im Zusammenhang mit den Typen Beobachtungen pragmatischen Charakters angeführt. Im zweiten Teil sind die ungarischen und die internationalen Beispiele vereinigt. Nach dem ungarischen Titel der existierenden ungarischen Typen folgt deren Übersetzung nach der AaT-Balys-Andrejew Motiv, sodann die Motif-Index-Nummer, schliesslich folgt eine Berichtigung der bei den ungarischen Angaben /Varianten, Typenzahl, Fundort usw./ fehlerhaften AaTh und eine Aufzählung

der international vergleichbaren Varianten als Abschluss der Typenbeschreibungen.

Ljubomira Parpulowa versucht in ihrem Werk Beobachtungen über das Verhältnis der Funktion des Motivs und der morphologischen Funktion in der erzählenden Folklore /Bulgarski Folklor 1978. II. S. 21-29./ unter Verwendung des von A. Dundes eingeführten Begriffspaars etic-emic das Verhältnis zwischen morphologischer Funktion, Motifema, Motiv und Allomotiv zu beschreiben. In irgendeinem Motiv-emic Kontext erscheinende Motive nennt sie Allomotive. Motiv und seine Varianten gruppieren sich um einen thematischen Kern; Variantenketten und Transformationen ergeben das vollständige Motivensystem.

Morphologisch äquivalente Motifemen erfüllen gleiche Funktionen, tragen aber unterschiedliche Inhalte. Die morphologisch äquivalenten Motifemen, Allomotive und Allomotiv-Elemente sind auch semantisch immer äquivalent.

Zum Beispiel: Sein Land bereisender König fragt den armen Mann: Für wieviel Geld er arbeite? /AaTh 921A/

Der in Begleitung von Herren spazierende König fragt den armen Ackerbauern: Wieviel hast du noch von den Zweihundertdreissig? /AaTh 921 F^x/

Die semantisch äquivalenten Motifemen tragen die gleiche Bedeutung, ungeachtet dessen, dass die konkreten Textabschnitte inhaltlich verschieden sind /sein können/, weil die Motifemen durch unterschiedliche Codes oder unterschiedliche Kode-Kombinationen ausgedrückt sind.

Die semantisch äquivalenten Motifemen, Allomotive, und allomotiv-Elemente müssen morphologisch nicht äquivalent sein.

Parpulowa gebraucht die morphologische Funktion in der Bedeutung, die Propp ihr gibt. Den Begriff der Funktion nach dem Vorschlag von A. Dundes durch Motifem zu ersetzen, zieht nach sich, dass sie den Begriff Motifem bei der Analyse von grossen syntagmatischen Einheiten, binaren Blöcken gebraucht. Die Motifeme von Dundes können nicht nur besondere Funktionen, sondern auch die morphologische Funktion einer Gruppe bedeuten.

Die einheitliche Märchensemantik und die ihr zugrunde liegenden mythischen Vorstellungen bzw. deren semantisch äquivalenten Motifeme sind die in der Tiefe verborgenen Oppositionen /eigene-fremde, niedrig-hoch, richtig-unrichtig und deren Derivate/; ihre Verwirklichung kommt in unterschiedlichen Kodex zum Ausdruck.

Semantisch gleichwertige Motifeme kommen bei den verschiedenen Varianten und Versionen ein und desselben Handlungstyps vor; zum Beispiel:

Der König verlangt vom armen Mädchen, es soll von einer Handvoll Flachs /Fäden Leinwand/ Wäsche für seine Soldaten,

aus Flachsfäden Hauben für die königliche Residenz;

aus Goldberg Hemd und Hosen für den König;

aus hundertjährigem Flachs, Seidenzwirn /Goldfäden usw./ anfertigen /AaTh 875/.

Ähnlich verhält es sich mit verschiedenen Typen der Handlung zum Beispiel AaTh 850-854:

Die Prinzessin heiratet denjenigen, der erraten kann... Durch die Anhäufung von synonymen Motifemen, die eine gleiche morphologische Funktion erfüllen, kann die gegebene Handlung auch in einer anderen Variante semantisch äquivalente Motifemen annehmen. Zum Beispiel:

Dreifache Proben, wobei der Kodewechsel nicht verpflichtend, wenn auch häufig ist. Zum Beispiel AaTh 875. Auch an antonymen Motifemkonstruktionen können semantisch gleichwertige Motifemen teilhaben. Zum Beispiel: Die Probe misslingt bzw. gelingt im Fall von AaTh 850, AaTh 910B usw. Die semantische Äquivalenz der Motifeme ist in engster Verbindung mit der semantischen Äquivalenz der Allomotive.

Semantisch äquivalente Allomotive von gegebenen Motifemen kommen mit Hilfe eines Transformationsmechanismus zustande. Zum Beispiel:

Die semantische Opposition hoch-niedrig kommt infolge einiger vermischten Kodelemente zustande. Die Auswechselbar-

keit der Elemente kommt daher, dass die Elemente zu irgendeinem Glied der Opposition gehören.

Zum Beispiel: Freier befragen das kluge Mädchen /AaTh 921/. Der in Gesellschaft von Herren spazierengehende König fragt den armen Mann... /AaTh 921/.

Aufgrund der im vorangegangenen erörterten Katalogisierungsgrundsätze enthält der Novellenmärchen-Katalog des Ungarischen Volksmärchenkatalogs die eigentlichen Novellenmärchen solche, die AaTh zu Novellenmärchen zählt und auch andere Erzählungen wie Anekdoten u.s.w. Die einzelnen Typen wurden aufgrund der zweiten Auflage von AaTh eingeordnet. Die Struktur der Typen ist die folgende: AaTh Nummer, der international akzeptierte Titel des Märchens in ungarischer Übersetzung, da die mit Nummer und Titel versehenen AaTh-Typen bzw. der diesen entsprechenden Varianten den Typ im ungarischen Katalog vertreten, wenn auch mit von AaTh abweichender Segmentierung. Hingewiesen wird auch auf die deutschen Benennungen Hontis und die ungarischen von Berze Nagy sowie auch auf deren Typeneinordnungen. Danach folgt die gegliederte Typen-Analyse aufgrund von grossen syntagmatischen Einheiten. Die Varianten sind in der Reihenfolge der Sammelzeit angegeben. Die einzelnen Varianten erscheinen unter den folgenden Abkürzungen: Name des Sammlers /Veröffentlichers/, Zeit des Sammelns /der Veröffentlichung/, die Stelle der Variante in der Sammlung mit Ordnungszahl /in Ermangelung einer Ordnungszahl die erste Seitenzahl/ und der Ort des Sammelns. Die Ortsnamen werden vor 1918 nach der dem Ortschaftsverzeichnis von 1913 angegebenen, nach 1918 wird vor den Ortsnamen das Wort "vormals" hingeschrieben z.B. vormals Komitat Bács-Bodrog, jetzt Ju. /Jugoslawien/, die innerhalb der jetzigen Landesgrenzen liegenden Ortschaften werden nach dem neuesten Ortschaftsverzeichnis benannt. Bei den einzelnen Varianten wird – wenn sie schon früher verzeichnet waren im Honti bzw. Berze Nagy – Katalog in der Klammer die betreffende Nummer mit H bzw. BN angegeben und dazu auch die dortige Typen- und Ordnungszahl. Dann werden ohne Ordnungszahl auch solche Varianten, die aus verschiedenen Gründen, nicht ana-

lysiert wurden angeführt. Danach folgt die Analyse der mit der Typenskizze in Einklang gebrachten Variante. Bei den einzelnen Typen wird in der Anmerkung – soweit möglich – auf die bedeutendsten Grimm-Übersetzungen bzw. das Koloportagevorbild, literarische Varianten und auf die den Typ betreffende Literatur hingewiesen. Wo solche bekannt sind, wird auf Verwandtschaften mit anderen Gattungen /Anekdoten, Sprichwörtern/ in gemeingebräuchlichen Sammlungen hingewiesen und auch auf etwaige Zusammenhänge. /Lajos György, Ungarische Anekdoten; János Kónyi: Der jederzeit lachende Demokrit; Ede Margalits: Ungarische Sprichwörter usw./

Nach der Analyse der Märchentypen folgt die philologische Darbietung der Texte, die der Katalogisierung zugrunde liegen: die Inhaltsverzeichnisse der Märchensammlungen woraus wir die analytische Bearbeitung der Novellenmärchen geschöpft haben. Die Aufzählung erfolgt chronologisch innerhalb des Alphabets. Bei den Varianten angewandte Abkürzungen werden hier durch weitere auf die Varianten bezügliche Angaben erweitert: Die Seitenzahl, der Titel, die Zusammensetzung der Variante /mit AaTh-Nummer/ und Benennung des Erzählers. Dazu gehören noch Hinweise auf handschriftliche und gedruckte Texte, im Falle von mehreren Fundorten, die Erläuterung von deren Beziehungen zueinander, Angaben über Bearbeitungen, Nachdrucken /Nacherzählungen/, immer nach der Zeitfolge. Nun folgt ein Verzeichnis der Abkürzungen und der Typen. Das letztere Verzeichnis gibt Auskunft über die Zahl der Varianten: Typennummer, Titel, zum Typ gehörende Varianten unter Angabe der Seitenzahl im Katalog.

Die sowohl bei den Varianten als auch in den Inhaltsverzeichnissen gebrauchten Abkürzungen werden in den Bibliographien, die sich auf die bearbeiteten handschriftlichen oder gedruckten Sammlungen, volkstümliche und wissenschaftliche Textausgaben beziehen, vollständig aufgelöst. Hier folgen Bemerkungen, die die Sammlung qualifizieren, ihren Wert angeben, Autographe, Magnetophonaufnahmen usw. Zum Katalog gehören ein deutsches Resumé und eine Beispielsammlung, die in erster Linie nicht auf historische und ästhetische Ge-

sichtspunkte, sondern auf die strukturellen und logischen Zusammenhänge ausgerichtet ist, und einen Korpus der Novellenmärchen ergeben.

AaTh 850 Die Merkmale der Prinzessin

Ein armer Hirtenknabe weidet in Anwesenheit der Prinzessin seine Ferkel/Gänse und lässt sie tanzen.

Er schenkt der Prinzessin, die ihm ihre Körpermerkmale zeigt, Ferkel/Juwelen

Der König gibt seine Tochter demjenigen zur Frau, der sagen kann, was für Körpermerkmale die Prinzessin hat/die Prinzessin lässt verkünden, sie heirate nur denjenigen, der die Ferkel tanzen lassen kann.

Der Schweinehirt und seine Konkurrenten gehen zur Prinzessin, um eine Probe zu bestehen.

Der Schweinehirt kann die Merkmale am Körper der Prinzessin genau aufzählen.

Ein anderer Freier ruft dazwischen, er habe dasselbe sagen wollen.

Die Prinzessin wird dessen Frau, der es versteht, im Bett ihre Gunst zu gewinnen.

Der Schweinehirt bekommt die Prinzessin zur Frau.

AaTh 851 Prinzessin, die das Rätsel nicht erraten kann

Der Prinz zieht aus, eine Braut zu suchen.

Die Prinzessin lässt verkünden, sie werde denjenigen heiraten, der ein unlösbares Rätsel erzählen kann.

Der Prinz und sein treuer Diener brechen auf. Die Königin/ das Dienstmädchen lässt Gift in das Getränk des Prinzen mischen, wovon dessen Pferd, zwei Krähen und zwölf Räuber getötet werden.

Der Diener des Prinzen erfindet ein unlösbares Rätsel.

"Einer tötete einen, einer tötete zwei, jener tötete zwölf".

Die Prinzessinnen gehen in der Nacht zu dem Diener, um den Sinn des Märchens zu erfahren. Dabei lassen sie ihre Mäntel/vor Schreck/ bei dem Diener liegen, der dadurch zu einem neuerlichen unlösbaren Rätsel veranlasst wird: "Sie jagten drei Nächte hindurch; in den ersten beiden Nächten erlegte der Diener je ein Reh; in der dritten Nacht tat es der Prinz".

Die Prinzessin heiratet den Prinzen.

AaTh 852 Der Jüngling bringt die Königstochter dazu, zu sagen: "Das ist eine Lüge."

Der König lässt verkünden, er gebe seine Tochter dem zur Frau, der Geschichten erzählt, von denen man sagen muss: Das ist eine Lüge!

Die Lügengeschichten der Freier siehe AaTh 1881, 1889K, 1960A, 1960D, 1960L, 1962. MNK 1920J^X

Der Freier behauptet, die Prinzessin sei eine grosse Hure/ Der Vater vom König sei Schweinehirt bei seinem Vater gewesen.

Der Probe stellende König/die Prinzessin muss darauf sagen: Das ist eine Lüge!

Der Freier bekommt die Prinzessin zur Frau.

AaTh 853 Der Jüngling, der die Königstochter mit ihren eigenen Worten fängt

Drei Brüder.

Der König lässt verkünden, er gebe seine zungenfertige Tochter jenem zur Frau, der sie im Wortgefecht besiegt.

Drei Brüder ziehen aus, der jüngste hebt unterwegs allerlei Dinge auf.

Die älteren Brüder kommen nicht zu Wort.

Der Jüngste besiegt im Wortgefecht die Prinzessin.

Der König gibt seine zungenfertige Tochter dem jüngsten Bruder zur Frau.

AaTh 854 Der goldene Bock

Ein wandernder Prinz/ein ausgedienter Soldat.

Der Ausgediente schreibt auf die Mauer des königlichen Schlosses: "Wer Geld hat, kann sich alles leisten."

Der König befiehlt dem Ausgedienten, er solle mit dem vom König bekommenen Geld seine Behauptung innerhalb einer gewissen Zeit beweisen.

In einem Musikinstrument versteckt kommt der Prinz/der ausgediente Soldat in die Kemenate der Prinzessin.

Nach kurzem Zusammensein gewinnt er ihre Liebe.

Der in dem kaputten Musikinstrument hinausgeschmuggelte Jüngling bekommt die Prinzessin zur Frau.

AaTh 858 Wenn der König niest, will der Schäfer nicht "Gesundheit!" rufen

Ein armer Schäfer

Wenn der König niest, muss jeder laut rufen: "Gesundheit!"

Der arme Schäfer will das nicht tun.

Der König lässt ihn in den Kerker, in eine mit Sensen ausgelegte Grube werfen.

Der Schäfer rettet sich dank seiner Sternaugen, seiner Blockflöte, die zum Tanzen anregt und seiner Schlaueit.

Man verspricht ihm einen silbernen Wald, eine goldene Burg, einen diamantenen See.

Der Schäfer gibt nicht nach.

Gezwungenerweise bekommt er die Prinzessin zur Frau.

Beim Hochzeitsmahl muss der König von dem Merrettich niesen.

Der Schäfer ruft: "Gesundheit!"

Der König stirbt eines plötzlichen Todes vor Freude.

Der Schäfer wird König

Das erste schriftlich festgehaltene Märchen wird zur näheren oder ferneren Quelle aller weiteren folklorisierten Varianten.

AaTh 875 Die kluge Bauerntochter

Königliche Untertanen.

Der König fordert seine Untertanen auf, einem Mühlstein die Haut abzuziehen /ein alter Mann solle sagen, wo der Stössel von dem geschenkten goldenen Mörser ist./ Der König fordert von streitenden armen-reichen Bauern, auf drei Fragen zu antworten: Was ist am läufigsten, was am fettesten, was am weichsten? Das kluge Mädchen sagt dem König, er solle den Mühlstein ausbluten lassen, dann wolle sie ihm die Haut ab-

ziehen/ Ihrem Vater sagt sie im vorhinein, der König würde den Stössel vermissen/ Sie sagt auch, am läufigsten sei der Gedanke, am fettesten die Erde, am weichsten die Hand des Menschen.

Der König fordert das kluge Mädchen auf, aus einer Handvoll Fäden Leinwand zu weben.

Das kluge Mädchen antwortet: Lässt der König aus einem Stück Holz eine Spindel, einen Spinnrocken und ein Spinnrad machen, dann werde sie die Leinwand weben.

Der König fordert das kluge Mädchen auf, es solle den durchlöcherten Krug flicken, so dass man die Flickstellen nicht sehen kann.

Das kluge Mädchen erwidert: Der König möge den löchrigen Krug umdrehen, das Innere nach aussen, dann werde sie ihn flicken.

Man bringt das kluge Mädchen zum König/ Der König trägt ihm auf, es solle zu Besuch kommen und auch wieder nicht, angekleidet, aber auch unangekleidet, weder im Wagen noch zu Fuss/zu Pferd, weder über die Strasse noch auf dem Strassenrand, es soll ein Geschenk mitbringen und doch keines, weder am Tage noch in der Nacht kommen, es solle grüssen und doch wieder nicht!

Das kluge Mädchen kommt beim König an in einen Lappen gewickelt auf dem Esel /auf der Ziege reitend, auf dem Wegrand /mitten auf dem Weg, in einer Schüssel hat es einen Vogel versteckt, es kommt in der Abenddämmerung und verneigt sich – ohne ein Wort zu sagen.

Der König verheiratet das kluge Mädchen /heiratet es selbst/ unter der Bedingung, dass es in seiner Abwesenheit niemandem einen Rat gebe, und wenn es dawiderhandelt, müsse es sofort den Palast verlassen und dürfe nur das mitnehmen, was es am liebsten hat.

Streitende kommen in den Palast, der König solle entscheiden, wer das Kalb /das Fohlen geworfen hat.

Die Königin antwortet in der Abwesenheit des Königs, die Kuh habe das Kalb geworfen /Die Stute das Fohlen.

Ein Bauer, der einen Ochsen besitzt, kommt ins Schloss

und erklärt, sein Ochse habe das Kalb geworfen /der Kärrner erklärt, sein Karren habe das Fohlen geworfen.

Der König erklärt, das Rad vom Karren /Ochse/Karren habe das Fohlen geworfen.

Die Königin aber sagt zu dem Bauern mit dem Ochsen /dem Karren, ihr Gatte sei nicht zu Hause, er hüte Hirse am Meeresufer, von dem die Fische fressen/ sie rät dem geschädigten Bauern, er solle im Staub fischen vor den Augen des Königs. Der Bauer mit dem Ochsen/dem Karren fragt die Königin/der König fragt den geschädigten Bauern/: Wie können Fische auf dem Trockenen leben?

Die Königin antwortet, so gut wie der Ochse ein Kalb/der Karren ein Fohlen werfen könne/Der geschädigte Bauer antwortet:

Auf dem Lande könnten Fische sein, sogut wie ein Rad/ein Wagen, ein Fohlen, ein Ochse ein Fohlen/ ein Kalb werfen könne.

Das kluge Mädchen, das als Königin doch Ratschläge erteilt hatte, geht mit dem, was ihr am liebsten ist – dem mit Schlafpulver eingeschlaferten König – nach Hause.

Der König wacht auf, erlässt die Strafe.

Die Ehe wird erneuert.

AaTh 875 D^x Die sieben weisen Meister

Der Prinz wird zur Erziehung weisen Männern anvertraut.

Als er wieder an den Hof zurückkommt, stellt er sich auf den Rat seiner Erzieher stumm.

Die in den Prinzen verliebte Stiefmutter, die keine Gegenliebe findet, verleumdet daraufhin den Prinzen beim König.

Über den zum Gehenktwerden verurteilten Sohn streiten sich die weisen Männer und die Königin sieben Tage lang und sagen Exempla.

Zu den Exempla siehe AaTh 178A, 516D^x, 517, 950, 1377,

1419E, 1422, 1510, 1730 u.a.m.

Bei der letzten Gelegenheit entlarvt der Sohn die treulose Stiefmutter.

Er wird nicht gehenkt.

Die Königin wird bestraft.

AaTh 882 Die Wette auf die Treue der Gattin

Die treue und unschuldige Gattin eines Kaufmanns und ihr Mann.

Der Kaufmann tritt mit seinen Gefährten eine Geschäftsreise an.

Der mit der Tugend seiner Frau prahlenden Kaufmann bietet sein Gefährte eine Wette an:

In kurzer Zeit würde er die Frau verführen.

Der heimgekehrte Kaufmann lässt sich mit der Hilfe der Magd/des Nachbarn in einer Kiste zu der alleingeblienen Gattin hereinschuggeln.

Der Kamerad verschafft sich zum Beweis den Ring, das Brauttuch, und /mit den erspähten Kenntnissen von den Muttermalen der Frau will er den Gatten von der Treulosigkeit seiner Frau überzeugen.

Der Wette gemäss lässt der Mann all sein Vermögen zurück und geht in die Fremde.

Der Sieger, nun reich geworden, nimmt seine Komplizin zur Frau.

Die verlassene Gattin folgt ihrem Mann in Männerkleidern. Sie geht zu den Soldaten und steigt rasch auf der Rangleiter empor.

Unerkannt kehrt sie als General mit ihrem Mann als Offiziersdiener heim.

Sie entkräftet all die Beweise ihres angeblichen Verführers.

Mann und Frau erkennen einander wieder.

Die Ehe wird erneuert.

AaTh 883B Der bestrafte Verführer

Drei Königstöchter.

Der König lässt seine Kinder zurück und verlässt sein Heim.

Die Töchter bleiben schutzlos zurück.

Der König hat derjenigen zu heiraten erlaubt, die in seiner Abwesenheit nicht entehrt wird.

Ein Jüngling aus der Nachbarschaft macht den Königstöchtern den Hof.

Die älteren Schwestern werden geschändet.

Die jüngste Tochter lässt den Jüngling in den Abort fallen.

Die sich krank stellenden, mit dem Hofmacher einigen Schwestern werden bei zwei Gelegenheiten nur von der Speise/ dem Wein ihres Komplizen geheilt.

Die jüngste Tochter stibitzt von der Speise /vom Wein und schüttet den Rest weg. Dass sie da gewesen ist, beweist sie durch einen zurückgelassenen Brief.

Die älteren Schwestern, die ihre jüngere in Schande bringen wollen, könnten zum drittenmal von der Birne /dem Apfel ihres Hofmachers gesund werden.

Die jüngste Schwester lässt den Hofmacher in die für sie bereitete Falle purzeln; sie lässt eine Nachricht zurück und geht fort mit dem Obst.

Der krank gemachte Hofmacher lässt einen Arzt kommen vgl. AaTh 1538;

die als Arzt verkleidete jüngste Schwester macht den jungen Mann noch kränker.

Der heimgekehrte König gibt seine jüngste Tochter dem Hofmacher, der Rache geschworen hatte; die älteren Töchter bestraft er.

Dem Hofmacher, der die Königstochter töten will, legt das Mädchen an seiner Statt eine Zuckerpuppe ins Bett, vgl. AaTh 879 IV.

Die unter dem Bett lebende hervorkriechende jüngste

Schwester versöhnt sich mit dem Hofmacher, der seine Taten bereut.

Sie heiratet ihn.

AaTh 889 Der treue Diener

Der Schäfer des Königs, der immer die Wahrheit spricht, hütet das Lamm mit dem goldenen Fell des Königs Matthias.

Der Preussenkönig hört von des Königs Matthias' Schäfer, der die Wahrheit spricht.

Der Preussenkönig verspricht König Matthias sein halbes Land, wenn es ihm nicht gelingt, den Schäfer zu einer Lüge zu verleiten.

Der Schäfer hat vom König den Auftrag, das goldene Lamm zu hüten und immer treu die Wahrheit zu sagen.

Dem Preussenkönig gelingt es um keinen Preis der Welt, dem Schäfer das goldene Lamm zu entlocken, wohl aber gelingt das der Königstochter, die mit dem Schäfer schläft.

Am nächsten Tag versucht der Schäfer vor seinem an einen Stock gehängten Hut wie vor dem König zu lügen: Der Wolf habe das goldene Lamm gefressen /es sei in den Brunnen gefallen,/ verloren gegangen...

Vor dem König aber muss er die Wahrheit sagen: Er habe das goldene Lamm gegen ein schwarzes ausgetauscht.

Der Schäfer bekommt die Prinzessin zur Frau und mit ihr das halbe Preussenland.

AaTh 890A^X Die Schlange im Busen

S. VARGYAS, L.: Die ungarische Volksballade und Europa.

69. Probe der Liebe 475-490. p. Variant von 39 ung.

Balladen

AaTh 900 König Drosselbart

Ein hässlicher Prinz erblickt das Bild einer Prinzessin, die wegen ihrer Schönheit weltberühmt und auch heiratsfähig ist.

Der Prinz lässt sich malen und schickt sein Bild der Prinzessin.

Die stolze, aufgeblasene Prinzessin will den Prinzen nicht einmal als Schuhputzer haben.

Der Prinz verkleidet sich.

Mit seinen Juwelen /seiner Musik gewinnt er das Gefallen der Prinzessin.

Die Prinzessin geht mit dem verkleideten Jüngling davon.

Das stolze Mädchen muss rohe Behandlung erdulden. Auf der Hochzeit des Prinzen wird sie beim Tanz des Diebstahls von Lebensmitteln /beim Abendessen mit Tagelöhnern soll es Silberzeug gewesen sein oder Stiefel/ angeklagt.

Der Prinz gibt sich zu erkennen und nun wird, nachdem die Prinzessin Strafe erhalten hatte, Hochzeit gefeiert.

AaTh 910B Die guten Ratschläge des Dienstherrn

Sohn eines armen Mannes

erweckt den Zorn seiner Frau/fristet mühsam das Leben mit seiner Frau/ Ein Kind haben sie nicht. Deswegen schämt er sich und wandert in die weite Welt hinaus /um einen Dienst zu suchen/, er möchte ein Kind/viel Geld haben.

Er übernimmt für lange Zeit einen Dienst bei einem alten Mann /bei einem reichen Ehepaar /beim König/ in der Fremde bei einer Herrschaft/ einem Priester/ Im Laufe der Jahre wird er bei einem alten Mann ausgebildet.

Der Dienst dauert viele Jahre
/nach 16jähriger Schulung/

Als er austritt, bekommt er entweder Geld oder gute Ratschläge /statt des angebotenen Geldes bittet er lieber um die guten Ratschläge, aber er bekommt auch Geld /in Brot gebackene Goldstücke, ein Pferd, ein Gewehr/.

"Einen begangenen Weg verlasse nicht wegen eines unbegangenen."

"Wo es eine schöne junge Wirtin und einen alten Wirt gibt,

steige in einem solchen Wirtshaus nicht ab."

"Den Zorn vom Abend heb auf für den Morgen!"

Er geht heimwärts.

Seine Weggefährten schlagen einen Abkürzungspfad ein.

Er geht von dem sicheren Weg nicht dem unsicheren zuliebe ab.

Räuber überfallen die Gefährten, unser Mann entgeht der Gefahr und kann sogar die Gefährten retten.

Die Gefährten steigen im Wirtshaus der jungen Wirtin und des alten Wirtes ab.

Er zieht das andere Wirtshaus vor.

Im Wirtshaus tötet die junge Frau mit ihrem Geliebten ihren Mann.

Unser Mann legitimiert sich mit einem Stück Fell, das er aus dem Pelz des Liebhabers herausgerissen hat und beweist auch die Unschuld seiner Gefährten.

Der unbekannt nach Hause zurückkehrende Mann findet bei seiner viele Jahre alleingelassenen Frau junge Männer.

Er nimmt keine Rache in der Nacht.

Am Morgen erkennt er in den für Verführer gehaltenen Fremden seine eigenen Söhne. Er gibt sich zu erkennen.

Von den mit gebrachten Sachen /von dem in Brot gebackenem Gold leben sie im Überfluss mit den Söhnen, die Priester und Studenten sind.

Feierlich wird die Verlobung seines Sohnes begangen.

AaTh 911^x Rat des sterbenden Vaters

Ratschläge eines alten sterbenden Mannes an seine Söhne:

Bewahre dein Geheimnis sogar vor deiner Frau!

Adoptiere kein Kind!

Verschiedenes

Der Sohn folgt den Ratschlägen nicht

Er sagt seiner Frau, er sei ein Mörder, die Gattin

lässt ihn henken

Er adoptiert ein Kind, das erwachsen den verurteilten Pflegevater lieber hängen liesse, als ihn vor der Strafe zu retten. Infolge Missachtung des dritten Rates zieht er wieder den Kürzeren

Zur Verhörung bittend erzählt er, dass er kein Mörder sei, noch den Galgen verdiene, wollte bloss aus Neugier wissen wieviel sein Vaters Ratschläge wert seien.

AaTh 921 Der König und der Bauernjunge

Ein geschorener Mann /Markalf/, das kluge Mädchen wird von dem berittenen König, der seinen Kopf in die Waldhütte hineinsteckt /Freier gefragt: Wer ist drin? -

Was machst du, mein Mädchen? /Markalf/ Was macht deine Mutter? - Wo ist dein Vater? -

Wo ist deine Mutter? -

Wo ist dein Bruder?

Wo ist deine ältere Schwester? - Wie heisst du? -

Hat dieses Haus Ohren? -

Wie alt bist du?

Das kluge Mädchen /der Junge erwidert:

"Drinnen ist ein Mann und ein halber und ein Pferdekopf."

Ich koche auf und ab /meine Mutter kocht auf und ab.

Mein Vater /mein Bruder macht auf dem Feld aus einem Schaden zwei/aus kleinem Schaden einen grossen/, begräbt mit den Toten die Lebenden/ ist Geschmack zum Essen holen gegangen/ Fett für den Speck/den Namen vom Weizen ändern/Wenn er wiederkommt, dann kommt er, wenn er nicht kommt, kommt er nicht.

Meine Mutter treibt mit der Nachbarin, was diese noch nie getan hat, und auch nicht tun wird /sie ist gegangen, um das zu mahlen, was wir in der vorigen Woche gegessen haben. Mein Bruder/Vater ist auf die Jagd gegangen, fängt er was, lässt er es liegen, was er verfehlt, das bringt er nach Hause/Meine

Mutter tötet, was sie fängt, was sie nicht fängt, lässt sie laufen.

Meine ältere Schwester/meine Mutter/beweint die vergangene und die kommende Freude.

Mein Name ist vorn und hinten gleich und in der Mitte doppelt.

Das Haus hat keine Ohren.

Wie viele? So viele. Meine Mutter ist doppelt soviel, mein Vater um fünf mehr, wir drei zusammen sind hundert Jahre alt/Ich bin zwölf Jahre alt.

Der König/die Freier sind neugierig auf die Lösung des Rätsels.

Im Haus sind der König zur Hälfte, der Kopf seines Pferdes und Markalf.

Was im Topf auf und abgeht sind Bohnen.

Mein Vater/mein Bruder zieht Gräben in das glatt getretene Ende des Ackers, dann geht er weiter hinein/mein Vater macht eine Runde um den Weizen, dann fährt man mit grosser Mühe die im Herbst leer gebliebene Erde auf das lebende Getreide/er ist Salz holen gegangen weil wir morgen das Schwein schlachten wollen/lässt es in der Mühle mahlen/Wenn er den guten Weg findet, kommt er an, wenn er über den eisführenden Fluss fährt, kommt er nicht/geht er um den Berg herum, kommt er schneller, als wenn er gerade über Berg und Tal fährt/er füllt die gestern mit dem Heber ausgeleerten Fässer.

Meine Mutter drückt dem sterbenden Nachbarn die Augen zu/ Weil nichts im Hause war, ist sie von einem zum anderen gegangen, sich etwas zu erbitten, damit sie den Weizen, den sie zum mahlen bekommen hat, zurückgeben kann.

Mein Bruder /Vater/, meine Mutter fängt Flöhe/mein Bruder fängt Läuse.

Meine ältere Schwester gebärt gerade/Voriges Jahr hat sie geheiratet, jetzt beweint sie ihr Mädchentum/Dieses Jahr wird sie ein Kind bekommen/ist schwanger geworden, hat Angst vor dem Gebären, darum weint sie/sie glaubte dem Burschen und da ist das Kind gekommen, sie hat keinen Platz ausser auf dem Boden/nach den Freuden vom vorigen Jahr wiegt sie jetzt das

Püppchen/die Tochter von meiner Mutter hat voriges Jahr gesund geheiratet und ist dieses Jahr gestorben/meine Mutter liegt im Vorderzimmer im Kindsbett. Ich heisse Anna.

Hätten wir einen Hund im Haus, würde er bellen, und die Jungfrau hätte sich gehütet.

Ich bin 19, mein Vater 43, Mutter 38, zu dritt sind wir hundertjährig.

AaTh 921A Die vier Münzen

Der das Land bereisende König fragt den alten Ackerbauer:

Grüss Gott, Alter.

Wieviel ist Euer Tagelohn?

Von wieviel lebt ihr? -

Wohin tut ihr die vier?

Der alte Ackerbauer antwortet:

Dank der Frau!

Mein Tagelohn sind acht/sechs /fünf/ drei Groschen.

Von zweien /dreien/ einem lebe ich.

Zwei /vier/, einen werf ich in den Dreck.

Mit zweien zahl ich alte Schulden.

Zwei bin ich schuldig.

Der König fordert die Herren auf, die um einen Titel/eine Herrschaft bitten, den Sinn des Gesprächs zu erklären.

Ein Weiser /alter Ackerbauer löst das Rätsel. Die Frau wäscht für ihn, ihr verdankt er die saubere Wäsche und den Anstand.

Das Geld, das er für seinen Sohn /für seine heiratsfähige Tochter ausgibt, ist so viel wie in den Dreck geworfen, zwei Groschen ist er seinem alten Vater schuldig, den er versorgen muss, weil er ihn grossgezogen hat, mit zwei Groschen zahlt er Schulden ab.

Auf den Typ folgt meistens AaTh 922B und die Hälfte der

Varianten ist mit AaTh 921F^x kontaminiert.

AaTh 921B Der beste Freund, der schlimmste Feind

Ein vertriebener Feldherr des Königs

Der spazierende König lässt einen ehemaligen Feldherrn, jetzt Ackerbauer Belohnung in Aussicht stellend zu sich rufen:

er käme gelegentlich und ungelegentlich mit dem besten Freund und schlimmsten Feind

Der Feldherr sich mit Kalbsblut beschmierend gebietet seiner betrügten Frau Stillschweigen:

wenn sie nicht verriete, dass er einen königlichen Goldschmied getötet hatte, würde sie belohnt werden.

Nächsten Tag geht der Feldherr zum König mit einem Fuss auf dem Rücken seines Hundes ruhend, mit dem anderen daneben hinkend S. Th Mot. H 1053. Seine geschändigte Frau hält sein Gelübnis für Stillschweigen vor dem König nicht: sie ist der schlimmste Feind seines Mannes. Der verprügelte aber zurückgerufene Hund hält seine demütige Treue: er ist der beste Freund seines Herrn.

AaTh 921B^x Der Dieb, der Bettler und der Mörder

3 Herren/König

Kehren zu einem alten Mann ein

Drei Söhne des alten Mannes, - ein Räuber, ein Mörder und ein Bettler kommen an

Die unwissenden Gäste denken nicht, dass sie beim Abendessen sich wegen dem Räuber verzanken, dass die Verletzten durch den Mörder geheilt werden und dass der Bettler ihnen

das Geschehene erklärt/Der König errät nicht was für Berufe diese Bezeichnungen decken. Der Alte erklärt: Advokat, Arzt und Mönch

Lehre: Vertraue deine Seele dem Pfarrer, dein Leben dem Arzt, dein Vermögen dem Advokaten nicht.

Der König lobt den Alten, dass er brave Söhne erzogen hat

AaTh 921F^X König Matthias und der alte Mann

Der das Land bereisende König /ein reicher Mann/ fragt den Soldaten /einen Alten/ armen Bauern:

Ist das Weite noch weit?

Wieviel sind noch von den 32?

Könntet Ihr noch drei /zwölf/ Ziegenböcke melken?

Der Soldat /der Arme/ alte Ackerbauer antwortet:

Nur bis zu den Hörnern /dem Schwanz meiner Ochsen.

Leider nur noch zwölf/zwei.

Den Ziegenbock könne er genauso melken/wie früher.

Der König fragte sein Gefolge /den armen Mann/ der reiche Mann fragt seine Söhne, ob sie den Sinn des Gesprächs herausfinden können.

Der arme Mann gibt die Lösung:

Das Weite reicht bis zu den Hörnern/dem Schwanz des Ochsen, weil er weiter nicht sehen kann.

Als er jung war, waren es 32, seitdem er alt ist hat er nur noch 12/zwei Zähne.

So wie er die Herren gemolken hat, kann er auch drei /zwölf/ Ziegenböcke melken.

Der arme Mann lässt die Herren für den Sinn der Fragen mit Gold bezahlen.

In den meisten Varianten folgt auf diesen Typ auch AaTh 922B; wenn es sich um eine Kontamination mit AaTh 921A, handelt war dahinter wahrscheinlich eine gedruckte Bearbeitung.

AaTh 922 Der Schäfer, der den Priester vertritt, beantwortet die Fragen des Königs. /Der Kaiser und Abt./

Den Priester von Cinkota, der um Amt und Würde bittet, Befragt der das Land bereisende König:

Wieviel Tropfen /Löffel Wasser sind im Meer?

Wo ist die Mitte der Welt?

Wieviel Sterne sind auf dem Himmel?

Wieviel ist der König wert?

Was denkt der König?

Wo geht die Sonne auf?

Wann hat das Pferd das dichteste Fell?

Wieviel Augenblicke gibt es in der Ewigkeit?

Anstelle des Priesters antwortet der Kantor:

Lass sämtliche Flüsse der Erde verstopfen, damit, während ich sie zähle, keine weiteren Tropfen ins Meer fließen! Dann will ich zählen/mit dem Löffel des lieben Gottes, denn mit einem Löffel, der Menschen kann man das nicht.

Hier ist die Mitte der Welt.

Auf dem Himmel sind geradesoviel Sterne wie Punkte auf diesem Papier. Zähle bitte!

Der König ist 29 Silberlinge wert, weil man für Christus 30 gezahlt hat.

Der König glaubt, er spreche mit dem Priester von Cinkota, in Wirklichkeit spricht er mit dem Kantor /glaubt, er spreche mit dem Bauern, in Wirklichkeit spricht er mit dem Knecht.

Die Sonne geht für Eure Majestät in Buda auf, für mich in Cinkota.

Das dichteste Fell hat das Pferd im Herbst, das dünnste im Frühjahr.

Im Komitat Oberháromszék ist ein Diamantberg, der ist eine Stunde hoch, eine Stunde breit und eine Stunde tief; alle hundert Jahre kommt ein Vöglein dahin geflogen und wetzt seinen Schnabel am Diamantberg. Wenn von diesem Schabel-

schleifen der ganze Berg abgenutzt ist, dann ist von der Ewigkeit der erste Augenblick vorbei. Der König erfüllt die Bitte des Kantors und vergrössert die *icce*^x von Cinkota /Der Zigeuner knecht bekommt die Tochter und das Vermögen des Zigeunerwirts.

AaTh 922B Das Gesicht des Königs auf der Münze

Der König fordert den armen Mann im Beisein von Herren auf, den Sinn ihrer Rede nur bei Anblick des Gesichts vom König zu deuten.

Die Herren können das Gespräch des Königs und des armen Mannes nicht erklären.

Der arme Mann tut es und lässt sich für jede Antwort mit einem Goldstück, auf dem das Gesicht des Königs geprägt ist, bezahlen.

Der Typ ist bisher nicht selbständig vorgekommen. Am häufigsten geht ihm *AaTh 921F*^x und *AaTh 921A-AaTh 921F*^x voran.

AaTh 923 Wie das Salz

König und seine drei ledigen Töchter.

Der Vater fragt die Töchter, wie lieb sie ihn haben.

Der König belohnt seine beiden älteren Töchter dafür, dass sie ihn so lieben wie man "wertvolle Dinge" liebt.

^x/Fussnote/: Altes ungarische Flüssigkeitsmass- etwa "Halbe"

Der König bestraft seine jüngste Tochter, weil sie ihn wie ein "wertloses Etwas" liebt, sie sagte nämlich, ihr sei ihr Vater so teuer wie den Menschen das Salz.

Die jüngste Tochter flüchtet aus dem Schloss.

Auf dem Weg trifft sie eine alte Frau, die ihr einen Rat gibt.

Das auf den Rat hörende, "arme" Mädchen verleugnet seine königliche Abstammung

Heiratet in der Fremde.

Bei der Hochzeit ist der alte König zu Gast, und seine von ihm nicht erkannte Tochter gibt ihm salzloses Essen.

Die Prinzessin gibt sich ihrem Vater zu erkennen.

Der Vater belohnt seine Tochter für ihre Liebe, weil er das für wertlos gehaltene Salz in Wirklichkeit als unentbehrlich erkennt.

Er verheiratet sie mit dem König des Nachbarreiches.

AaTh 925 Dem König gebrachte Nachricht:

Du sagtest es, nicht ich

Ein grosser Herr erklärt, wer ihm als erster die Todesnachricht von seinem geliebten Tier bringt, büsst es mit dem Tod.

Das Tier verendet, die Diener haben nicht den Mut, es zu verraten.

Ein Unternehmungslustiger vermeidet solange die Todesnachricht auszusprechen, bis der Herr selbst dazu gezwungen wird die Frage zu stellen: Ist vielleicht der Vogel/das Pferd verendet?

Der Unternehmer bekommt seine Belohnung.

Die Gleichmässigkeit der Varianten wird wahrscheinlich durch die zahlreichen literarischen Bearbeitungen verursacht.

AaTh 927 Der in Rätsel verstrickte Richter

Kluger Junge/kluges Mädchen.

Kann sich selbst/oder einen Verwandten damit vor der Todesstrafe retten, indem er den Richtern Rätselfragen aufgibt, die sie nicht lösen können.

a. Th Mot H 793

Steh auf einem runden Stein, schau in ein rundes Loch hinein. In einem sieben Jahre toten Kopf sehe ich sechs Lebende fein

b. Th Mot H 807, R 81

Deren Tochter ich war, deren Mutter bin ich geworden. Mein Sohn weint um sich, der der Mann meiner Mutter ist

c. Th Mot H 792

Riddle of the unborn /im Ungarischen nicht innerhalb von AaTh 851/

Ich bin derjenige, der nicht geboren wurde.
 Sitze auf dem Tier, das nicht geboren wurde.
 Ich halte das Fell seiner Mutter.
 Und suche den, den ich nicht kenne.

c^x. Th Mot H ⁺792.1.

Ass Gekochtes und Gebratenes.
 Kam nicht auf diese Welt.
 Kam auf die Erde unter der Erde.
 Oben auf dem Baum.
 Vater, Mutter in meiner Brust.
 Mutter ist Riemen in der Hand,
 Bin gekommen die Seele zu wechseln. Die Richter erraten die Rätsel nicht, sie lassen den Gefangenen frei
 Die Lösungen:

a. Brütete auf einem Pferdeschädel, der auf einem Pfosten hing, ein Vogel Junges aus.

b. Mutter, die ihr Kind stillt, hält ihren gefangenen Vater mit Muttermilch am Leben.

c. Kommt auf einem Fohlen, an das man aus einer verendeten Stute herausgeschnitten hat, hält in der Hand Zaumzeug, das man aus der Haut der Stute angefertigt hat; er selbst ist auch nicht geboren, man hat ihn aus dem Mutterleib herausgeschnitten.

c + Er ass ein aus einer toten Stute herausgeschnittenes Fohlen, zur Hälfte gekocht, zur anderen Hälfte gebraten, während er im Sattel sass. Er schnitt einen Riemen aus der Haut der Stute, hielt über seinem Kopf ein Stück Erde.

AaTh 930 Der reiche Mann und sein Schwiegersohn

Bei der Geburt des armen Kindes wird ihm geweissagt, es wird der Schwiegersohn eines reichen Mannes werden.

Der reiche Mann überlässt das gekaufte Kind in einem hohlen Baum sich selbst.

Arme Leute finden und erziehen es.

Der reiche Mann schickt den Jüngling mit einem Brief, der sein Todesurteil enthält, in sein Heim.

Unterwegs vertauscht ein Wohlwollender den Brief, in dessen Sinn der Jüngling nun die Tochter des reichen Mannes zur Frau bekommt.

Die Kontamination mit AaTh 461 ist mit Grimm 29 verbunden.

AaTh 931 Ödipus

Einem Neugeborenen wird geweissagt, dass er, wenn er gross wird, seine Eltern/seinen Vater töten und seine Mutter heira-

ten wird.

Der gross gewordene Jüngling wandert in die weite Welt.

Er heiratet/ohne sie zu erkennen, nimmt er seine eigene Mutter zur Frau.

Zu seiner alleingelassenen Frau kommen unbekannterweise sein Vater und seine Mutter/sein Vater.

Der heimgekehrte Sohn tötet die bei seiner Frau liegenden Fremden.

Eine Variante s. Bihari Anna: Katalog der ungarischen Glaubenssagen. Budapest. 1980. S. 19. A/Schicksal, Verhängnis, Vorzeichen. I. Prophezeiung des Schicksals des zu gebärenden oder neugeborenen Kindes.

AaTh 933 Gregorius auf dem Stein

Aus blutschänderischer Ehe geborenes Kind.

Die vornehmen Eltern tun es insgeheim in eine Kiste, und diese sollte auf dem Wasser treiben, sie legen eine Tafel bei, auf der die Geschichte der Geburt des Kindes geschrieben steht.

Ein Fischer fängt die Kiste mit dem Kind heraus, der Priester tauft es, die Zieheltern erziehen es solange, bis der Knabe die Geschichte seiner rätselhaften Geburt erfährt.

Er zieht aus, um seine wirklichen Eltern zu finden.

Unbekannt kommt er in der Stadt der Mutter an.

Er rettet die Königin, die jeden Freier abweist, vor den Belästigungen durch den Herrscher des Nachbarlandes.

Der Jüngling heiratet die Königin, nicht ahnend, dass sie seine Mutter ist.

Die Tafel, auf der die Geschichte seiner Herkunft geschrieben steht, kommt in die Hand seiner Frau.

Als Busse für die begangene Blutschande bricht sie zu einer lebenslangen Pilgerfahrt auf.

Die Mutter entschliesst sich zu der strengen Busse.

Der Papst stirbt, ein göttlicher Ruf lenkt die Aufmerksamkeit auf den von jeder Sünde geläuterten Gregor.

Er wird zum Papst gewählt.

Als solcher erteilt er seiner reuigen Mutter die Absolution

Sämtliche Varianten sind aus der Gesta Romanorum 81 bzw. aus der daraus stammenden Kolportageliteratur geschöpft.

AaTh 934 Tod durch Blitz

Dem König wird geweissagt, sein einziger Sohn wird vom Blitz erschlagen werden.

Er lässt ein unterirdisches Haus aus Eisen bauen.

Ein alter Bettler bringt den Jungen vor dem Gewitter aus dem eisernen Haus heraus.

Der Blitz zertrümmert das leere eiserne Haus.

Ungarische Varianten s. Bihari Anna: Katalog der ungarischen Glaubenssagen. Budapest. 1980. S. 19. A/Schicksal, Verhängnis, Vorzeichen. I. Prophezeiung des Schicksals des zu gebärenden oder neugeborenen Kindes.

AaTh 934A Tod durch Ertrinken

Dem König sagt man den Tod seiner drei Söhne voraus:

Einer wird im Wasser ertrinken, der andere im Krieg fallen, der dritte endet am Galgen.

Der König lässt den Weissager aufhängen.

Er lässt seine Söhne ständig bewachen.

Der von Soldaten begleitete älteste Sohn gerät auf einem

Spaziergang in einen Wolkenbruch und ertrinkt.

Der mittlere Sohn wird im Krieg mitten in der umzingelten Armee von einer Kanonenkugel getroffen.

Der durch die Erfüllung der Prophezeiung erschrockene König verjagt den dritten Sohn aus dem Haus.

Ungarische Varianten s. Bihari Anna: Katalog der ungarischen Glaubenssagen. Budapest. 1980. S. 19. A/Schicksal, Verhängnis, Vorzeichen. I. Prophezeiung des Schicksals des gebärenden oder neugeborenen Kindes.

AaTh 935 Heimkehr des verlorenen Sohnes

Der jüngste Königsson

Beim Militär führt er mit dem Geld, das er mit Aufschneidereien dem Vater entlockt hat, ein verschwenderisches Leben.

Er wird wegen seiner Schulden vom Militär entlassen.

Er kommt an den Hof eines reichen Mannes.

Er verbringt die Nacht mit dessen Tochter, nachdem er ihren Geliebten verdrängt hatte.

Sie heiraten.

Treten die Fahrt zu den Eltern des Jünglings an.

Unerkannterweise tritt er da im Dienst.

Gibt sich seiner Frau, die ihm folgt, zu erkennen, und die Ehe wird erneuert.

Bemerkungen von János Berze Nagy zur ersten Variante /Berze Nagy, János 1957. 2. Band. S. 424/: Die fremden Ortsnamen im Märchen weisen auf eine fremde Quelle /Volksbuch?/ hin. Auch die aus dem Nordosten Ungarns stammenden anderen Varianten lassen eine oder mehrere schriftliche Quellen vermuten.

AaTh 938 Placidus /Eustachius/

Armer Mann.

Ein himmlischer Ruf stellt ihn vor die Wahl, ob er jung oder alt glücklich werden will.

Der Mann entscheidet sich für das Alter.

Sein Haus brennt ab.

Er geht mit seiner Familie auf die Wanderschaft.

Das eine Kind, das er am Ufer zurückgelassen hat, wird vom Wolf verschleppt. Das andere Kind fällt ins Wasser; seine Frau wird von einem Schiffs-Kapitän geraubt.

Der alleingebliedene Vater wird auf wunderliche Weise zum König gewählt.

Er findet seine in alle Welt verstreuten Familienmitglieder alle wieder.

Variationen eines nicht zum Vorschein gekommenen folklorisierten Kolportage-literatur.

AaTh 939A Der heimgekehrte Soldat wird ermordet

Ein ausgedienter Soldat bleibt lange Zeit in der Fremde und kehrt dann als unbekannter Reisender ins elterliche Haus zurück.

Die gierige Mutter, verblendet durch den offenbaren Reichtum des Fremdlings, lässt ihn vom Vater erschlagen.

Nachdem das geschehen war, wird es bekannt, dass sie ihren eigenen Sohn umgebracht haben.

Die Mutter büsst die Tat mit dem Tod, dem Vater wird verziehen.

AaTh 940 Das hochmütige Mädchen

Von den drei Freiern entschliesst es sich für denjenigen, der des nachts unter einem Galgen in einem Sarg wach liegt /in schwarzem Mantel mit geschulterter Sense, im weissen Leichentuch seiner Mutter bis zum Morgen herumgeht. In der schauerlichen Umgebung hält es keiner der Freier aus.

AaTh 946C^x Glück und Segen wetteifern vgl.

AaTh 935^{xx} Der arme Seiler

Glück und Segen begegnen einem Besenverkäufer /Reicher Mann trifft einen armen Seiler.

Segen/Reicher Mann gibt dem Besenbinder/armen Mann eine grössere Belohnung

Dem Besenverkäufer/Dem Seiler wird kein solches Glück zuteil. Die Frau des Beschenkten weiss nichts von dem in Kleie und Asche versteckten Geld.

Sie wirft das Zeug weg,/das in einem Hut versteckte Geld raubt ein Adler,

Glück kauft vom Besenbinder zum Tagespreis Besen/der Seiler bekommt ein Stück Zinn.

Der Besenbinder/der Seiler wird reich, vertauscht den Kreuzer, den er bekommen hat/das Stück Zinn/gegen Diamanten; das früher verloren gegangene Geld wird auch wiedergefunden.

Die Varianten sind aus Kolportage-literatur geschöpft, die ihren Ursprung in "Tausendund einer Nacht" hat.

AaTh 950 Rampsinit

Der Prinz hält sich in fremden Ländern versteckt, lässt sich als Lehrling anstellen.

Er überredet seinen Meister, die königliche Schatzkammer zu plündern.

Der König legt eine Falle für den Dieb an.

Dem festgenommenen Dieb kommt der Lehrling zu Hilfe, schlägt ihm den Kopf ab, nimmt seine Kleider zu sich und flüchtet vor der Entdeckung.

Der König lässt die Leiche in der ganzen Stadt herumtragen, er hofft, auf diese Weise den Mörder zu finden, der sich in seinem Schreck verraten werde.

Um die Aufmerksamkeit von der Frau abzulenken, die angesichts ihres verstümmelten toten Mannes aufschreit, behauptet der Lehrling, die Frau weine vor Schmerz, weil sie sich in den Finger geschnitten habe.

Der König verspricht Gnade dem Täter, wenn er sich stellt; als der Lehrling das tut, wird er sofort dem Henker übergeben.

Der bestochene Henker wird selbst anstelle des Lehrlings gehängt.

Die Königstochter versucht unter den vielen, die zu ihr kommen an einem Zeichen den Dieb zu erkennen. Der Prinz bringt dasselbe Zeichen an allen Leuten an.

Das Kind vom Dieb erkennt nach vier Jahren seinen Vater.

Der Prinz entlarvt sich selbst als Dieb und verspricht Entschädigung. /Der König erkennt, dass der Bursche für ihn gefährlich wird durch seine Kunststücke, nachdem er seinen Diebstahl gestanden hat./ Der richtige Täter wird nie gefunden.

Der König gibt seine Tochter dem diebischen Lehrling zur Frau.

Die Variante weicht von allen Texten von Pontianus 5 ab, vermutlich handelt es sich um eine andere schriftliche Quelle.

AaTh 951A Der König und der Räuber

Der Soldat, der das Regimentsgeld verputzt hat, braucht wieder Geld.

Er trifft den als Bettler /als Invalide, als Fischer verkleideten Kaiser/König Matthias.

Der Soldat geht mit dem verkleideten Fremden in die Läden der Kaufleute, um zu stehlen.

Bei den eingeschläferten Kaufleuten findet er Geld, nimmt aber vom Grundkapital, vom Gewinn nur das letzte Drittel an sich/nur soviel Geld wie er in einer Schublade findet.

Einen Weggefährten hindert er daran, in die königliche Schatzkammer einzubrechen, indem er ihm ein paar Ohrfeigen versetzt.

Zueinander nicht passende Ehepaare vertauscht er, die Alten bringt er mit Alten zusammen, Junge mit Jungen vgl. Th Mot K 1318.

Beim Kaiser/König überredet er die vertauschten und streitenden Ehepaare vom Tausch Abstand zu nehmen/wer sie vertauscht hat, soll sie wieder mit dem früheren Partner zusammenbringen.

Der Soldat wird zum General befördert/zum Finanzminister ernannt, so geht er zurück zum Regiment.

AaTh 952 Der König und der Soldat

Ein alter Soldat geht zum König, um sich wegen seines verleugneten Geldes /niedrigen Gehaltes, niedriger Charge/ schlechter Behandlung zu beklagen.

Unterwegs trifft er einen Jäger /Schneider/, eigentlich den verkleideten König.

Er kommt mit ihm zu einer Räuberhöhle.

Sie machen sich die Schätze der durch heißen Spiritus geblendeten/geköpften Räuber zu eigen. Im Palast gibt der

König dem Soldaten den Auftrag, seinen Weggefährten zu erkennen /vgl. AaTh 951A/ /Er soll zwischen einem Mädchen und einer Frau wählen.

Der König belohnt den Soldaten mit einem Adelsdiplom /gibt ihm seine Tochter zur Frau

Mit dem erworbenen Geld /der Ernennung kehrt der Soldat zum Regiment zurück/ er bleibt bei Hof.

AaTh 954 Die vierzig Diebe

Ein Dienstmädchen gestattet trotz des Verbots ihres Dienstherrn einem Mann, der sich als Kaufmann zu erkennen gibt, seine Fässer für eine Nacht auf dem Hof zu lassen.

Rechtzeitig bemerkt sie, dass in den Fässern Räuber versteckt sind, sie macht sie unschädlich wird dafür belohnt.

Eine aus der Kolportageliteratur geschöpfte Variante eines Märchens aus Tausend und einer Nacht vgl. AaTh 676 und AaTh 956B.

AaTh 955 Der Räuberbräutigam

Zwölf Räuber /Räuberhauptling/drei Räuber/, königlich verkleidet, geben sich als hohe Gutsbesitzer, tapfere Krieger und Grafen aus und treten als Freier im Hause eines reichen Kaufmanns /einer Gräfin/des Königs/einer Wirtin/ auf, sie möchten das reiche Fräulein /die Gräfin/ heiraten.

Das Mädchen fährt mit dem Wagen insgeheim bis zum Wohnsitz des Räubers /geht zu Fuss zum Schloss/ über einen Weg, den sie mit einem roten Band /Reiskörnern/ erkenntlich macht. Sie versteckt sich im Wald /im Bett, unter der Wanne, hinter den Fässern, im Keller/, nachdem sie den Wagen und die Pferde beiseite gebracht hat. Den Hofhund bringt sie mit Süßigkeiten, gesichtslose Tiere mit Braten, den lärmschlagenden Papagei mit Zucker, einen anderen Vogel mit Weizenkörnern zum Schweigen und gelangt unbemerkt durch Säle, in denen geraubtes Gut und verstümmelte Leichen herumliegen.

Das Mädchen ist Augenzeugin der Zerstückelung von ihrer dahin verschleppten mit Gift übergossenen Schwester /eines bekannten Mädchens.

Mit einem abgeschnittenen Finger, der in ihr Versteck fiel, verlässt sie das Haus und flüchtet nach Hause.

Das Mädchen erzählt seine Erlebnisse seiner Mutter und den eingeladenen Gästen, unter denen sich auch Räuber befinden.

Die Räuber unter den Gästen werden gefangen genommen.

AaTh 956B Das kluge Mädchen tötet bei sich zu Hause die Räuber

Ein reiches Dorffräulein/Tochter eines Wirtes/eines Müller-Ehepaars

bleibt allein mit Räubern, die von ihr ein Abendessen, Wein und ihr Vermögen fordern.

Das Fräulein erledigt sämtliche Räuber mit Ausnahme des flüchtenden Häuptlings mit dem Schwert/dem Beil.

Einige Jahre später meldet sich ein reicher junger Mann /ein arbeitsamer Müllergehilfe/ein Graf der eine Kopfwunde verbirgt, er wirbt um das Fräulein. Es wird in einen Keller /in eine Höhle/, in ein Räuberasyl mitgeschleift, unterwegs erkennt das Fräulein in seinem Bräutigam den damals verwundenen Räuberhäuptling.

Das Fräulein sollte in eine Wanne mit heissem Pech /in einen geheizten Ofen geworfen werden; davor wird es gerettet durch die Schwester des Räubers, der sie ihre Halskette schenkt/durch das Wohlwollen einer alten Frau, die ihr absichtlich oder aus Unaufmerksamkeit zur Flucht verhilft.

Das Mädchen entkommt, als man es zum Wasserholen zum Brunnen schickt.

Das Mädchen versteckt sich in einem hohlen Baum /auf einem Baum/ in einem Mistwagen/im Wagen eines Verwandten und kann schliesslich nach Hauseflüchten.

Zu Hause werden die entlarvten Räuber von Gendarmen niedergemacht.

Einige mit AaTh 954 kontaminierte Varianten s. dort.

AaTh 960 Die Sonne bringt es an den Tag

Ein Mann wird von einem anderen Mann ermordet. Mit seinen letzten Worten fordert er den Wirbelwind /den Sonnenschein/ das Mondlicht als Zeugen auf. Nach vielen Jahren, in denen der Mord nicht entlarvt wurde, erzählt der Mörder "angesichts des Zeugen" lachend von seiner Tat und den letzten Worten seines Opfers.

Ohrenzeugen zeigen ihn an, und er bekommt seine Strafe.

AaTh 960A Die Kraniche des Ibykus

Ein Mann wird von einem oder mehreren anderen umgebracht. Mit seinen letzten Worten ruft er die über seinem Kopf fliegenden Kraniche als Zeugen auf.

Der Mord bleibt lange Jahre unaufgedeckt; bei einer Gelegenheit erzählt der Mörder beim Anblick von Kranichen lachend von seiner Tat und den letzten Worten des Opfers.

Man erlauscht sein Geständnis und zeigt ihn an; er bekommt seine Strafe.

AaTh 970 Die Zwillingsszweige

S. Vargyas, Lajos: Die ungarische Volksballade und Europa. 9. Zwei Kapellenblüten. S. 111-121. 29. Balladen-Varianten. Eine literarische Bearbeitung des Themas ist in der 1578 gedruckten Spielmannsdichtung Telamon erschienen.

Der König lässt verkünden, dass er seine Tochter demjenigen zur Frau gebe, der seine Rätselfragen lösen kann: Lebe von Mutterfleisch, suche meinen älteren Bruder, den Gatten meiner Mutter und kann ihn nirgends finden.

Apollonius löst das Rätsel: Der König lebt mit seiner Tochter zusammen.

Der Prinz nimmt vor dem König, der ihn töten lassen will, Reissaus/samt der Tochter des Königs.

Er hält seine von Geburtswehen ohnmächtige Frau für tot und setzt sie in einem Sarg auf einer unbewohnten Insel im Meer aus.

Ein Fischer bringt die Prinzessin zu neuem Leben./Apollonius erleidet Schiffbruch und findet bei einem fremden König Zuflucht.

Die Prinzessin kommt an den Hof und gibt den Hofdamen Musikunterricht/Apollonius lehrt die Tochter des fremden Königs Harfe spielen.

Unbekannt und nichts von seiner Frau wissend, kommt Apollonius in derselben Stadt an.

Er rettet die Bevölkerung vor den Seeräubern.

Erneuert die Ehe mit seiner wiedergefundenen Frau/bekommt die fremde Prinzessin, die sich in ihn wegen seines Harfenspiels verliebt, zur Frau.

Sie kehren in ihr Land zurück.

Nach Lajos Katona /s. Katona, Lajos 1912. S. 270/ sind beide Varianten auf die Geschichte Nr. 153. der Gesta Romanorum zurückzuführen.

Allgemein bekannt ist das Thema in Ungarn wohl seit 1578, es erschien 1591 als Novelle in Versen; Kolportageliteratur gab es davon zahlreiche im Laufe des 18. und 19. Jahrhunderts.

Ein alter Mann.

Wird von seinem undankbaren Sohn nicht an den Esstisch gelassen und bekommt sein Essen in einem Holzteller.

Das kleine Enkelkind macht sich daran, eine Holztränke zu schnitzen, um mit seinem Vater, wenn er alt sein wird, ähnlich umzugehen.

Der Mann besinnt sich, und lässt seinen Vater wieder mit am Tisch essen.

Ein alter Mann

Sein undankbarer Sohn packt ihn in mörderischem Zorn an den Haaren und will ihn auf den Hof hinauszerren.

An der Schwelle /am Graben hält ihn der Vater an: "Zerre mich nicht weiter, mein Sohn, ich hab meinen Vater auch nur bis zu dieser Stelle gezerrt!"

Der Sohn lässt den Alten los.

Literarische Varianten sind von 1578 an in den Werken der ungarischen Prediger nachweisbar.

Ungarische Varianten s. Körner, Tamás: Ein Kapitel aus dem ungarischen Katalog der Glaubenssagen in Vorbereitung. Ethn. 1970. S. 80. Der Scheintote.

Übertragen von Géza Engl

In 1910, Aarne, Antti /Verzeichnis der Märchentypen. Helsinki 1910., FFC. No.3./ published in German the first international list of the system of the classification of tales, based on Finnish tales in manuscript form, Grundtvig's Danish catalogue and Grimm's collection of German tales. He established an order of serial numbers to designate different types. He solved the problem of giving names to different types either with names generally accepted in technical literature or with names borrowed from Grimm and Grundtvig, or with special names. Classification was initially based on the core of tales regarded as representative versions by Aarne. Forming subgroups among various kinds of subject matter categorised in units according to the dramatis persona, has been carried out on the basis of the main factor of his or her activities. Instead of the structural whole of chief tale-creating motives, he supplied concise, but as he maintained, "sufficiently complete" compendiums expressing the essence of the contents, often only for the eponymous episode or motive, and in other cases the entire series of actions. He was not interested in defining or characterising figures, objects, ornamental details, since his entire system was built on the main tale-creating motives.

A revised and enlarged version of Aarne's folktale index was published in English by Stith Thompson in 1928 /The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography. Helsinki, 1928, FFC. No. 74./. In his sketches of classification of tales by episodes made on the basis of experiences he had gained from studying the Indian tales of North America Stith Thompson used the numbering of his Motif-Index /Stith Thompson: Motif-Index of Folk-Literature I-VI. Helsinki, 1932-36, FFC. 106, 107, 108, 109, 116, 117 with a slight modification in later

volumes/, at that time a manuscript only, which served as a practical listing of tales for a certain area collected from the whole world. In case of complex types, a detailed analysis of the main constitutive motifs is given, while the simple types consist of the independent elements of the plot "described clearly and completely enough so as to be identified". According to Thompson the latter could be arranged in conformity with the much more logical Motif-Index.

From his catalogue with its coverage extended on the basis of eight national revisions by 198 new types Stith Thompson left out 23 Aa types. Not placed in the main index these appear with asterisks at the end of the catalogue. Furthermore, he divided the subclasses into smaller groups according to themes.

Almost at the same time as the compilation of international catalogues and surveys was initiated the Hungarian philologist-ethnographer-literary historian Katona Lajos laid the foundations of type investigation within the framework of Hungarian folktale study from 1901 on paying attention to and at the same time criticizing the foreign principles. In his opinion an analysis of the "variants compared with a type scheme containing all the main motifs and elements" could show the correspondence or difference of the Hungarian and international narrative material. Consequently, in compiling a catalogue of Hungarian folktales one has to proceed primarily from Aarne's index, incorporate the several deviating Hungarian types as new into it, and disregard those international types without Hungarian parallels. Though he died early, his disciple Berze Nagy János made good use of his principles in the "Types of the Hungarian Folktale".

A study by Honti János entitled Märchenmorphologie und Märchentypologie was published in the Folk Liv in 1939 with the aim of elucidating certain concepts after the author had brought out his own typeindex based on Aarne's classification as volume No. 81. of FFC in 1928 /Verzeichnis der publizierten ungarischen Volksmärchen FFC 81. 1928. Helsinki, 43/. According to Honti's theory the "type of the folktale... is

opposed to three kinds of multiplicity as a unit of order: 1. it is the summary of the multiplicity of motifs 2. it is opposed to the multiplicity of other types as an individual 3. the type of the folktale as invariable is opposed to its appearances as a multiplicity of versions."

In his opinion, the type of the folktale is a "morphological concept expressing formal unity... as opposed to the multiplicity of other types of the folktale" being co-ordinates. As opposed to the multiplicity of motifs it is a static summary; contrasted with the versions it is a dynamic synopsis, but it is superior to them in both cases. Any of the types, as a morphological unit, can be divided into smaller morphological units – but not only, as Honti states, into motives but functions, too. Structural differences and the uniformity in various types of tales facilitate a morphologically-based typology of tales. /János Honti: Válogatott tanulmányok. Selected Essays, Budapest, 1962 pp. 86-98/. Propp's Morphology of Folktale, written earlier in Russian and further elaborated on in the 1960s by A. Dundes, served as the starting point for the Bulgarian tale-researcher of the 1970s, Ljubomira Parpu-lova when she quoted Honti's previous statement.

A classification of the Hungarian folktale according to types by Berze Nagy János was posthumously published in 1957 /Berze Nagy János: Magyar népmesetipusok I-II. Pécs, 1957. The Types of the Hungarian Folktale./ With much knowledge of the folk tradition he compiled this index according to Aarne's principles of arranging folktales and the definition of types suggested by Katona. His work is an analysis of all the Hungarian folktales published until 1933 satisfying minimal aesthetic demand, being the product of folkliterature in his opinion, divided by him into motifs, elements and their versions compared with the types point by point. /Except for animal tales, those of the stupid ogre, some jokes and anecdotes./ In certain cases Berze Nagy referred to folk-books, chapbooks etc. as sources supposed but not investigated. In case of the combination of two or more types he analyses that part of the version which comes under the given type indica-

ting the types not belonging there by type numbers. Instead of a type scheme, chronologically the first version of most of the animal tales is included. Berze Nagy regarded motif as the constant element of a tale, so he composed the type scheme, i. e. the archetype according to his conception out of motifs. That is why the changing and invariable constituents of the tales are mixed in his typing considered to have a common basis, e.g. the attributes of the characters, the different way of fulfilling a function being though variable components form part of his schemes. Since he considered motifs to be constant components, he studied them with no regard to their place in the story not realizing the rules of composing an artistic narrative. Consequently, the functional examination of the motifs was not given attention. The arrangement of the Hungarian animal tales according to types published by Kovács Ágnes in 1958 /Kovács Ágnes: Magyar állatmesék típusmutatója. The Types of Hungarian Animal Tales. In: Néprajzi Közlemények III. 3. Budapest, 1958/ was based upon 215 text versions then available. Because of the relatively small number of versions not regarding her work as final the editor's primary purpose besides a typological representation and classification of the versions was to encourage collection. In her index she did not separate the literary data from the ethnographic ones. Besides accepting the framework suggested by ATH the introduction of a great many supplementary numbers became questionable in the light of AaTh international comparative material. Thy type schemes made upon the basis of ATH type "are abstracts common of a number of texts alike"..

A type index of numskull stories edited by Kovács Ágnes was published in 1966 /A rátótiádák típusmutatója. A magyar falucsufolók típusai. The Types of Numskull Stories. The Types of Hungarian Village Mocking Tales AaTh 1200-1349. Budapest, 1966. Néprajzi Múzeum. MTA NKCs. Ed.: Kovács Ágnes/ as the third instalment of Magyar Népmesekatalógus Füzetei /A Catalogue of the Hungarian Folktale in Booklets/. The material incorporated into the type-motif system of AaTh-Balys rests

upon preparatory works in the field of Hungarian typology. It also takes into account those collections which incorporate "tales" explaining proverbs and proverbs preserving the summary or moral of tales by this referring to the dynamic way of existence of numskull stories as a genre, i. e. representing the state of accomplishment as well as that of decomposition. As it is made clear in the introduction, the first part treats the whole Hungarian matter of the genre in chronological order of the type versions. Instead of type or motif analysis the most complete and aesthetically the most expressing version is given. Taking the interrelation between literature and folklore into consideration the editor indicates the eighteenth-century literary prototype of the versions, and gives her pragmatic observations on the types in the commentary. The second part treats the Hungarian and international material together. The Hungarian titles of the types in existence are followed by AaTh-Balys-Andrejev motifs translated into Hungarian with the MI number afterwards. The description of the types concludes with the pointing out of what is incorrect in AaTh concerning certain Hungarian data /versions, type number, source etc./ and enumeration of the international comparative versions.

In her article entitled Observations on the Relation between Motif and Morphological Function in the Narrative Folklore /Balgarski Folklore 1978. 2. pp. 21-29/ Ljubomira Parpulova tries to describe the relation between morphological function, motifeme, motif and allomotif by the help of the concept of etic-emic introduced by A. Dundes. She calls motifs occurring in some motif-emic context allomotifs. Motif and its versions center round a thematic kerne; by being transformed concatenations of versions make a whole system of motifs.

The morphologically equivalent motifemes fulfil the same function, but convey different substances. The morphologically equivalent motifemes, allomotifs and allomotif elements are always equivalent semantically as well.

e.g. King wandering round the country asks a poor man:
How many coins do you earn? /AaTh 921A/

King accompanied by lords asks a poor peasant:
How many makes 32? /AaTh 921F⁺/

The semantically equivalent motifemes convey the same meaning in spite of the fact that the content of the given text segments may differ, since the motifemes are expressed by different codes or combinations of these codes.

The semantically equivalent motifemes, allomotifs and allomotif elements are not necessarily equivalent from the morphological point of view.

Parpulova uses morphological function in the sense of Propp's interpretation. As a consequence of substituting the concept of function, as suggested by A. Dundes, for the concept of motifemes and their correlation not only to a separate function but to a group of morphological functions, she uses the concept of motifemes in the analysis of large syntagmatic units, binary blocks. Opposites hidden in the deep /own-foreign, low-high, modest-immodest and their derivatives/ and their semantically equivalent motifemes, the mythical-legendary concepts which form the basis of a unified tale semantics, are realised through the expression of various codes.

The different variants and versions of the same type of plot are semantically equivalent motifemes.

e.g. The king sets the poor girl the task of weaving
cloth/underlinen for his soldiers from a handful
of flax/threads bonnet for the royal court with a
thread of hemp

underlinen for the king with spun gold spinning silk-
-thread from a hundred years old hemp etc. /AaTh 875/

as well as various types of action, e.g. the princess will be won by the suitor who guesses... /AaTh 850-54/. By the compilation of synonymous motifemes conveying the same morpho-

logical function the tale applies semantically equivalent motifs within a single variant of the given type of plot too, e.g. trials trebled, where the changing of the code is not necessary, but frequent. /see AaTh 875/ Semantically equivalent motifs are to be found in antonymous motif constructions too, e.g. standing or not standing the test in case of AaTh 850, AaTh 910B etc. The motifs' being semantically equivalent is closely connected with the allomotifs' semantic equivalence. The semantically equivalent allomotifs of a given motif are brought about by the help of a transformational mechanism, e.g. the semantic oppositon of low/high is built upon the combined elements of some codes. The substitutability of the elements comes from the fact that they belong to one of the members of the opposition.

e.g. clever girl is asked by the suitors /AaTh 921/

king accompanied by nobles asks a poor man
/AaTh 921A/

In compliance with the arranging principles outlined above the index of romantic tales within the Catalogue of Hungarian Folktales contains the real romantic tales brought into the category of Jokes and Anecdotes by AaTh, and narratives of some other genres. The structure of the types is as follows: type number given by AaTh, the internationally accepted title of the tale in Hungarian translation /at least in most cases/ since the variants equivalent to AaTh types of number and title indication make MNK type but with a segmentation different from AaTh. Reference is made to the German and Hungarian names given by Honti and Berze Nagy as well as their classification. This is followed by the analysis of the articulated type scheme according to large syntagmatic units. The versions are enumerated in the chronological order of collection. The following abbreviations are given with the variants: name of collector/publisher, place of the variant in the collection indicated by number /in lack of serial number the opening page is given instead/, and, finally, place

of collection. Place names before 1918 are taken over from the Gazetteer published in 1913; those outside Hungary after 1918 are denominated like: formerly County of Bács-Bodrog, now Yugoslavia; place names inside Hungary are in conformity with the latest Gazetteer. In case of variants having been classified by Honti or Berze Nagy, the type number and serial number is noted with H or BN in brackets. Then comes the analysis of versions compared with the type scheme. In the commentary references are possibly made to the most important translations from Grimm, antecedents in popular literature, literary versions and special literature concerning the given type. Where possible, a comparison is made between the tales and collections of other genres /anecdote, proverb/ with the likenesses pointed out. /György Lajos: A magyar anekdota története. The History of the Hungarian Anecdote; Kónyi János: A mindenkor nevető Demokritos. Democritus Always Laughing; Margalits Ede: Magyar közmondások. Hungarian Proverbs; etc./

The analysis of the types if followed by the philological account of the actual body of narrative material involved in the catalogue: the indexes of content analytically elaborated are enumerated in alphabetical and chronological order. Here the abbreviations given after each version are enlarged by further data: references to page, title, composition /indicated by AaTh numbers/, teller. In case of more provenances, remarks concerning the relation between them, data referring to revision and reprint in chronological order are also included. Then the list of abbreviations and types index follow. The latter helps to get one's bearings in the catalogue indicating the version numbers: it consists of the type number, title, and sum of the variants belonging to the given type.

The key to the abbreviations used both after each variant and in the inventories at the end of the catalogue is to be found in the bibliography compiled in the basis of autographs, printed collections, popular and scientific publications. Notes qualifying and evaluating the collection, such as autograph, mechanical recording etc., comments on the manuscript and printed text. A résumé in English and in German, and a

corpus of tales, emphasizing primarily structural-logical aspects instead of historical and aesthetic ones.

AaTh 850 The Birthmarks of the Princess

Poor swineherd/gooseherd

Before the princess's eyes he grazes hogs/geese, he makes hogs dance

He gives hogs/jewels to the princess in return for her birthmarks shown

The king gives her daughter in marriage to the suitor who guesses what birthmarks the princess has/the princess makes known to the public that her hand will be won by the suitor who can make hogs dance

The swineherd and rival suitors go to the princess to stand the trial

he swineherd enumerates the birthmarks on the princess's body
The rival suitor replies that the answer he wanted to give was exactly the same

The princess is to be given to the suitor who wins her love in bed

The swineherd wins the princess's hand

AaTh 851 The Princess who Cannot Solve the Riddle

The prince is looking for a wife

The princess offers her hand to the man who can propose a riddle which she cannot solve

The prince and his true servant set out

The poison put into the prince's drink by the queen/maid-servant accidentally kills the horse instead of the master,

the horse is eaten by two ravens who in turn fall dead, the ravens are then eaten by twelve robbers who die of the poison
The prince's servant propounds an insoluble riddle: "one killed one, that killed two, two killed twelve"

Apropos of the garment forgotten on the spot by the princess who tried to find the answer by visiting the prince at night the servant puts forward another insoluble riddle:

"they were hunting for three nights; on the first two nights two deers were shot by the servant, on the third night the prince brought down one"

The princess marries the prince

AaTh 852 The Hero Forces the Princess to Say,
"That is a Lie"

The king offers her daughter to the man who can tell so big a lie that she says, "That is a lie"

For the impossible tales of lying told by the suitors
see AaTh 1881, 1889K, 1960A, 1960D, 1960L, 1962, MNK
1920J^x

One of the suitors claims that the princess is a big whore/the king's father was a swineherd in his father's service
The princess/king is brought to say, "That is a lie"
The princess is won by the suitor

AaTh 853 The Hero Catches the Princess
with her Own Words

Three brothers

The king offers her pert daughter in marriage to the youth who outwits her in repartee

Three brothers set out, on the way to the contest the youngest picks up objects

His elder brothers do not get a word in edgeways

By witty, clever retort the hero defeats the princess

The king gives her saucy daughter in marriage to the youngest brother

AaTh 854 The Golden Ram

Wandering prince/discharged soldier

The discharged soldier inscribes on the wall of the royal palace, "Money is all powerful."

The king orders the hero to prove his assertion to be true after the passing of a definite period of time

The prince/discharged soldier hidden in an instrument is carried to the princess who is locked up in her chamber

He soon wins her

The youth is smuggled out of the palace in the instrument put out of order and receives the princess as wife

AaTh 858 When the King Sneezes the Shepherd Refuses
to Cry "God Bless You!"

Poor shepherd

When the king sneezes everybody must cry "God bless you!"

The shepherd refuses to say it

The king puts him in prison, pitfall with scythe-blades

The shepherd escapes by the help of his starry eyes, magic
pipe and cunning

The king promises him castle of gold, lake of diamond/,if he
will say it

Still the shepherd refuses to do so

The king is brought to give her daughter in marriage to him

The horseradish served for wedding breakfast causes the king
to sneeze

The shepherd says "God bless you!"

The king dies happy

The shepherd will be king

The first written tale serves as basis for all
further folktale-versions.

AaTh 875 The Clever Peasant Girl

Royal subjects

The king asks his subjects to flay a mill-stone/demands the
old peasant to produce the pestle of the golden mortar as
well/a poor and a rich peasant having a quarrel must tell
the king what is the swiftest, the fattest the softest
The clever girl answers: after the king has taken the blood
of the mill-stone they will flay it/she foretells his father

that the king will miss the pestle/the swiftest is thought,
the fattest is land, the softest is human hand

The king asks the clever girl to weave cloth from a handful
of threads

The clever girl agrees to perform it as soon as the king has
a spindle, spinning wheel, reel made from a piece of wood

The king asks the clever girl to mend a leaky jug so that
the patch could not be seen

The clever girl agrees to perform it as soon as the king
turns the jug inside out

The clever girl is taken to the king/the king sets her the
task of visiting him and not visiting him, coming neither
naked nor clad, neither by coach nor on foot/ on horse,
neither on nor off the road/ on path,neither with nor without
a present, neither by day nor by night, greeting him and not
greeting him

The clever girl comes wrapped in a cloak, on ass/goat, on
the roadside/,in the middle of the road/,with a bird hidden
between two plates, at twilight, she makes a bow to the king
without uttering a word

The king offers the girl in marriage/marries her/on
condition that she won't give advices in his absence

If she breaks her word she will have to leave the palace and
will be allowed to take with her the one thing she holds
dearest

Quarrelling subjects ask the king to decide their dispute
over a calf/colt

In the king's absence the queen answers that the calf was
borne by a cow/colt by a mare

The owner of the bull claims that the calf was borne by his
bull/the man with the wheelbarrow insists on his vehicle to
be the mother of the foal

The king says that the colt was borne by the wheel/bull/cart
The queen answers the owner of the bull/wheelbarrow that her
husband is out at the seaside to save the millet from the
fish/advises the abused subject to go fishing in the sand
before the king's very eyes

The owner of the bull/whellbarrow asks the queen/the king asks the abused subject how is it possible for the fish to be in the sand

The queen replies that it is as possible for the fish to be in the sand as for the bull to give birth to a calf/whellbarrow to bear a colt/the abused subject's answer: it is as possible for the fish to be in the sand as for the wheel/cart to bear a colt, for the bull to give birth to a colt/calf
After giving advice the clever girl takes along her dearest husband put to sleep by spleeping powder
Coming to life the king forgives her
Marriage renewed

AaTh 875D⁺ The Prince's Seven Wise Teachers

Prince instructed by tutors
After having returned to the court on the advice of his tutors he pretends to be a mute
The stepmother, rejected by his stepson, the prince, unjustly makes complaint against him to the king
The prince is sentenced to be hanged
Exempla told for seven days by the queen, wise teachers to cause the ruin of/to save the prince

For the exempla see AaTh 178A, 516D⁺, 517, 950, 1377, 1419E, 1422, 1510, 1730 etc.

At the last moment the prince unmask his unfaithful stepmother
He escapes being hanged
The queen is atoned

AaTh 882 The Wager on the Wife's Chastity

Merchant and his faithful, innocent wife
The merchant and companions go on a business trip
One of the companions makes a wager with the young husband boasting of his wife's innocence: he will succeed in seducing the woman
The fellow-merchant with the assistance of servants and neighbours enters the lonely woman's room by hiding in a chest
He secures false tokens - her ring and wedding kerchief - of the woman's unfaithfulness and/or with the knowledge of her birthmarks spied out makes the husband believe his wife's unfaithfulness
As agreed upon the husband leaves his property to the winner and goes away
The winner marries his accomplice
The forlorn woman follows his husband in men's clothing
Joining the army she soon rises in rank
Wife /unrecognized/ and husband return home as general and servant
The women's "proof"s unfaithfulness is refuted, the seducer is unmasked
Wife and husband recognize each other
Marriage renewed

AaTh 883B The Punished Seducer

Three daughters of a king
The king leaves home leaving his children alone

He allows only that girl to get married which does not let herself being seduced in his absence
 A youth in the neighbourhood makes court to the princesses
 Two of the three are seduced by the youth
 The third ducks the seducer in the earth closet
 Twice the sisters conspiring with the suitor pretend to suffer from a disease for which the only remedy is their accomplice's meal/wine
 The younger sister in disguise steals from the meal/wine secretly and emptying the rest she leaves a writing of her having been on the spot
 For the third time in order to put the youngest to shame the sisters pretend to suffer from a disease for which the only remedy is their suitor's pear/apple
 The youngest sister catches the suitor in the trap set for her in the orchard and leaving a message goes away
 The suitor taken ill calls for the doctor cf. AaTh 1538
 The youngest sister dressed in the doctor's clothes makes the suitor's state of health change for the worse
 The king returns home, gives his youngest daughter in marriage to the revengeful suitor and punishes the older sisters
 The youth seeks to avenge himself by killing the princess, but she gets the better of him by putting in her place a puppet of sugar cf. 879IV
 The girl comes out from under the bed and becomes reconciled with the repentant suitor
 They get married

AaTh 889 The Faithful Servant

The king's truthful shepherd
 He tends a lamb of golden fleece belonging to King Matthias
 The Prussian king hears about King Matthias's truthful

shepherd
 According to the wager half of the Prussian kingdom will be given to King Matthias if his shepherd cannot be brought to lie
 King Matthias sets the shepherd the task of preserving his truthfulness and the lamb of golden fleece
 What the Prussian king promising the shepherd oceans of treasure does not succeed in, i.e. cheating the lamb out of him, the princess achieves by sleeping with him
 The next day the shepherd tries lying before his own hat put on top of a stick as if it were the king: the lamb of golden fleece was eaten up by a wolf/fell into a pit got lost
 But before the king he gives a smart answer which is true as well: he has changed that of golden hair for one with black hair
 The princess is given in marriage to the shepherd who gets the half of Prussia as a dowry

AaTh 890A^x The Snake in the Bosom

cf. in: Lajos Vargyas: Hungarian Ballads and the European Ballad Tradition. 69.
 The Test of Love, pp. 578-597. the variants of 39 Hungarian ballads.
AaTh 900 King Thrushbeard

An ugly prince sees a picture of a wonderful marriageable princess
 The prince sends his portrait painted by himself to the princess
 The haughty princess puffed up with pride declares that the prince do even as shoemaker for her
 The prince in disguise
 By showing the princess jewels/playing the music he gains her favour

The disguised youth and the princess set out
 The proud girl must endure menial treatment
 During the dance at the wedding of the prince/having dinner
 with daylabourers she is accused of theft of food/stealing
 of silver, a pair of boots
 The prince reveals himself before the punished princess
 He celebrates the wedding with her

AaTh 910B The Servant's Good Counsels

Son of a poor man
 His wife becomes angry with him/they live from hand to
 mouth/they have not got a child
 Feeling ashamed he leaves home/goes on a long journey to
 enter into service/acquire wealth/get a child
 The wanderer enters into the service of an old man/rich
 couple/king/nobleman/priest/he is instructed for years by
 an old man
 3/16/20/27 years, faithful service/16 years' diligent lear-
 ning
 Grown up/Leaving the service he receives the following good
 counsels as a payment/he is offered money or good counsels
 for his services; he chooses the latter, but he gets the for-
 mer /gold baked in a pie, gun/ as well:
 "Do not leave the highway for an untrodden path".
 "Do not sleep in the inn where an old innkeeper has a
 young wife."
 "Leave evening anger for the morning"
 He starts for home
 His companions take a short cut
 He does not leave the highway for an untrodden path
 The travellers fall into the hands of robbers, the hero

having avoided the attack rescues them from the bandits
 The travellers put up in a tavern owned by an old man with
 a young wife
 The hero stays at a neighbouring inn
 During the night the innkeeper is killed by his wife and
 her lover
 The hero shows a piece torn out of the accomplice's furcoat
 as proof of his and his companions' innocence
 Unidentified he arrives home to find his wife forlorn for
 many years in the company of young men
 He does not get revenge during the night
 In the morning he recognizes the strangers thought to be
 seducers as his sons
 He reveals himself
 They live a luxurions life/he and his sons /priest, scribe/
 live on the gold baked in the pie he got for service/the
 engagement of his son is luxuriously celebrated

AaTh 911^x The Dying Father's Counsel

An old man's advice to his son before his death:

Do not share your secrets even with your wife!
 Never adopt a child!
 Changing

His son does not take his advice:

He makes his wife think that he is a murderer, and she
 sends him to the gallows.
 He adopts a child, and when he grows up, he would
 rather have his condemned stepfather hanged than try
 and help him escape

He also comes off badly by not taking the third piece
of advice

Finally he speaks up: he did not kill, he does not deserve
to be sent to the gallows, he was only satisfying his
curiosity: he wanted to find out the real value of his father's
advice

AaTh 921 The King and the Peasant's Son

A naked man/Markalf/clever girl asked
A king on horseback in the entrance of a forest cottage/Solo-
mon/Matthias/discharged soldier and his brother/suitors
ask/s/:

Who is in there?

What are you doing, my sister/Markalf/what is your mother
doing?

Where is your father?

Where is your mother?

Where is your brother?

Where is your sister?

What is your name?

Has the house got ears?

How old are you?

The answers given by the clever boy/girl:

There are one and a half men and a horse's head inside

I boil those coming and going/my mother boils those coming
and going

My father/brother is in the fields and is doing two/great
damages/out of one the small ones/he buries the living with
the dead/has gone for seasoning/to bring fat from bacon/to
rename the wheat/he will come soon if he goes round about,
but if he does not come by a roundabout route he will be

late/he arranges the staves got out of place yesterday
My mother is doing to our next-door neighbour what that woman
has never done before and will never do/she is milling the
bread we ate last week

My brother/father has gone on hunting; he leaves what he
catches/brings home what he misses/my mother kills what she
catches, leaves what he misses

My sister/mother is mourning for her happiness of last
year/my sister mourning for her past and future happiness
My name begins with and ends in the same, and is double in
the middle

The house has not got ears

My mother is twice as old as I am, my father is by five
years older, the three of us are a hundred years old/I am
twelve years old

The king/suitors want/s/ to know the answers to the riddles
There is horseback in the doorway and the horse's head
Markalf himself in the house

Beans keep rising and falling in the pot

My father/brother is breaking up the edge of the land stamped
by the cart, then they go farther/my father entrenches the
wheat trodden down, then they walk round with difficulty/he
is carting the uncultivated land of the wheat sown in autumn
and not dug in to cover the living wheat with/he has gone for
salt/he has gone for we want to kill a pig tomorrow/to grind
wheat in the mill/comes home if he finds his good way does
not come if he crosses full of drift-ice/to go round the hill
takes less time than to go straight through hill and dale/he
refills the casks

My mother is just closing the eyes of our dead neighbour/in
want of food she has gone both one neighbour and the other
to ask for some corn so as to repay that borrowed last week
My brother/father/mother is hunting for flees/my brother is
hunting for lice

My sister is just bearing a child/she got married last year
and now being with a child she is mourning over the loss of
her maidenhead/she became pregnant, was afraid of bearing,
that is shy she was crying/she trusted, a lad who got her

with child, the child was born, there is no place for her but
the attic/ now she is rocking her baby after her last year
joy

My mother's daughter got married last year, now she is dead/my
mother is lying in bed with her newborn baby

My name is Anna

If there were a dog around the house, it would have dressed
I am 19, my father is 43, my mother is 38, we are 100 years
old together/I am 12

AaTh 921A The Four Coins /Focus/

Old peasant

The king wandering round the country asks:

An old peasant

Honestly, old man!

How much do you earn a day?

How much do you live on?

What do you do with the four coins?

The old peasant answers as follows:

Thanks go to my wife

My wage is 8/6/5/3 coins a day

I live on 2/3/1

I cast 2/3/1 into the mud

With 2 I pay old debts

With 2 I owe

The king asks the nobles applying titles/domain to answer
the riddle of their conversation

It is the wise/old peasant who gives the answer:

His wife washes his clothes, thanks go to her for it,
clean clothes - honour

To spend money on the marrying off of his children is like
throwing it into the mud

He owes two coins to his old father for having brought him
up

With two coins he pays debts

This type is followed more or less by AaTh 922B and half of
the versions are contaminated with AaTh 921F⁺

AaTh 921B Best Friend, Worst Enemy

A discharged royal knight

The king on a walk summons his supreme commander, a former
ploughman, promising him a reward:

may he come on occasion and not on occasion
with his best friend and his worst enemy

The Commander, covering himself with calf's blood, demands
secrecy from his cheated wife: if she does not betray that
he killed the king's goldsmith, she will be rewarded. The
next day the commander with one foot on the back of a dog
and limping beside it on the other, goes to see the king with
his wife. cf. Th Mot H 1053

His humiliated wife breaks her vow of secrecy before the
king: she is her husband's worst enemy.

The beaten and then recalled dog keeps its humble faith:

it is its master's best friend.

The king rewards his commander.

AaTh 921B^x Thief, Beggar, Murderer

Three gentlemen/king

Call at an old man's house

Arrive the old man's son, a robber, a murderer, a soul merchant

The guests do not realise that it is the robber who makes them quarrel at supper, he makes them pay for the deadly nightshade they eat, and the murderer heals the wounded among them and the soul merchant explains the happenings/
The king does not know which professions are concealed behind these three names

The old man explains to him: lawyer, doctor, friar.

Message: "never entrust your soul to the care of a priest, your life to the care of a doctor and your purse to the care of a lawyer."

The king praises the old man for raising such decent sons

AaTh 921F^x Geese from Rus

Soldier/poor man/old peasant

The king wandering round the country/a rich man asks him in riddles:

How far is the far?

Is 32 still 32?

Are you still able to milk 3/12 billy-goats?

The soldier/poor man/old peasant answers:

Not farther than the horn of my ox/not so far as it used to be

32 makes only 12/2

He is as able to milk a billy-goat/as he used to be
The king asks the nobles/poor man/sons of the rich man to riddle him all this

The answer is given by the poor man:

He does not see farther than the horn/tail of his ox

He has got 32 teeth, as a young man, now being an old man he has only 12/2

He can milk 3/12 billy-goats so much as extracting money by guile from the nobles

The poor man makes the lords pay for his answers

This type is mostly followed by AaTh 922B, its contamination with AaTh 921A can be attributed to the printed elaboration

AaTh 922 The Shepherd Substituting for the Priest
Answers the King's Questions. /The King and the Abbot/

The king wandering round the country

Asks the priest of Cinkota applying for dignity

How many drops/spoonfuls of water are/is in the sea?

Where is the center of the earth?

How many stars are in the heavens?

How much is the king worth?

What is the king thinking?

Where does the sun rise?

When does a horse have the most hairs?

How many seconds are in eternity?

The cantor substituting for the priest answers:

First stop all the rivers of the earth so that new drops may not flow into the sea. Then I count./one spoonful according to God's measure, innumerable spoonfuls in the estimation of men

The center of the earth is here

There are as many stars in the heavens as many dots there
are on this sheet of paper, count them!

The king is worth twenty-nine pieces of silver, for Christ
was sold for thirty

The king is thinking that he is talking with the priest of
Cinkota/the master; as a matter of fact, he is talking with
the cantor/a farmhand

The sun rises in Buda for the king, in Cinkota for me
A horse has the most hairs in autumn, the least in spring-
time

There is a mountain of diamond in Felsőháromszék. Its height
is an hour's walk, its width is an hour's walk, its depth is
an hour's walk as well. A little bird flies there to sharpen
her tiny bleak each century. When the whole mountain is rubbed
off by this bleaksharpening, the first second of eternity has
passed

The cantor's request is granted: the king increases "icce"
/an old measure for liquids about one-fifth of a gallon/ in
Cinkota/the gipsy farmhand's request is granted: he wins his
master's daughter and wealth

AaTh 922B The King's Face on the Coin

Poor man

In the presence of his nobles the king commands him never
to reveal the answer to their talking in riddles unless he
sees the king's face

The nobles are unable to solve the riddles

The poor man gives the answers making the lords pay one gold
/with the king's face on it/ for each

This type has not yet occurred in itself. Its most
frequent antecedents are AaTh 921F^x and AaTh 921A-921F⁺.

AaTh 923 Love Like Salt

King and his three unmarried daughters
He asks them how do they love him
The older sisters are rewarded by the king for their loving
him like the most precious things
The youngest daughter who loves her father like salt, an
unprecious thing, is punished by the king
She goes into exile
On the way an old woman advises the "poor" girl to conceal
her being of noble birth and get married abroad
Saltless meal is served to the old king invited for the
wedding of his youngest daughter in disguise
The princess makes herself known to his father
The king rewards her daughter for loving him like in-
dispensable salt
He gives her daughter in marriage to the ruler of the
neighbouring kingdom

AaTh 925 Tidings Brought to the King:

You Said It, not I

A squire declares: whoever brings him the news of his
favourite pet's death, shall pay with his life
The animal dies, the servants dare not tell him
A volunteer manages to avoid pronouncing the news of the

death in his answers until the squire finally asks the question himself: did the bird/horse really die?
The volunteer gets his reward

The uniformity of variants is probably caused by literary versions

AaTh 927 Out-riddling the Judge

Clever boy/girl

Execution of the prisoner/his relative evaded by propounding insoluble riddles to the judges

a. Th Mot H 793

I am standing on a round stone, I am peeping through a round hole
At six living in a head for seven years dead

b. Th Mot H 807, R 81

I have become the mother of whose daughter I used to be
Mother's good man, my son is mourning for me

c. Th Mot H 792 Riddle of the Unborn - Hungarian versions not within AaTh 851

Here I come who was not borne
Sitting on that which was not borne
Holding its mother's skin in my hand
Looking for him whom I do not know

c.⁺ Th Mot ^H 792.1.

I ate it roasted and boiled
I ate what was not brought forth

I came by land and under ground
On top of wood
With mother and father in my bosom
The mother is a strap in my hand
I came to redeem the prisoners
The judges cannot solve the riddles

Solutions:

- a. nestlings in a horse's skull hung on a stake
- b. a woman feeds with milk her suckling and captive father
- c. He of Caesarian birth arrives on a foal cut out from a dead mare, holding reins made from the mare's skin in his hand
- c.⁺ Sitting in the saddle he eats the foal cut out from a dead mare half roasted, half boiled. He makes harness from the horsehide, puts earth on his head

AaTh 930 The Prophecy

A poor child is predicted at his birth to become the son-in-law of a rich man
The rich man buys the poor child and then leaves him in a hollow tree
Poor people find and bring him up
The rich man sends the young man home with a letter that says he must be killed on arrival
On the road, a well-wisher of the boy changes the letter
The new letter says that the boy should take the rich man's daughter as his wife

The contaminated variants AaTh 461 - seem to be related to GRIMM 29

AaTh 931 Oedipus

A newborn is predicted, when he grows up, he will kill his
 parents/father and marry his own mother
 The adult young man wanders in the world
 Gets married/unrecognised, he marries his own mother
 The father, mother/father returns home to the abandoned wife
 On returning home, the boy kills the stranger/s lying beside
 his wife.

cf. Variant in Anna BIHARI: A Catalogue of Hungarian
 Folk Belief Legends
 Budapest, 1980. p. 161 A/Fate, destiny, omens. I.
 Predicting the fate of the newborn child

AaTh 933 Gregory on the Stone

Son of an incestuous union
 His noble parents set him afloat in a case with a tablet
 telling the story of his birth put at his side
 The baby is saved by a fisherman, is christened by the priest
 who has him brought up by foster parents until the boy comes
 to know his mysterious origin
 Looking for his natural parents
 Unrecognized he arrives at the town where her mother lives
 The queen rejects all her suitors. He saves her from the
 neighbouring ruler's constant vexations
 They get married without being aware that they are mother
 and son
 The tablet found by the queen brings her husband's origin to
 light

To do penance for incest he goes on a lifelong pilgrimage
 His mother inflicts severe punishments on herself
 The pope is dead, by revelation men get to know of Gregory
 purged from all his sins
 He is elected pope
 The pope confesses his mother and absolves her

All the versions derive from trash following more or
 less Gesta Romanorum No. 81.

AaTh 934 The Prince and the Storm

A king is foretold of the death of his only son: he will be
 struck dead by lightning
 He has an underground iron house built
 An old beggar takes the boy out of the iron house before a
 gathering storm .
 The lightning destroys the empty iron house.

Hungarian variants cf. Anna Bihari: A Catalogue of
 Hungarian Folk Belief Legends
 Budapest, 1980. p. 161. A/Fate, destiny, omens. I.
 Predicting the fate of the newborn child.

AaTh 934A Predestined Death

A king receives a prophecy: his three sons are to die: the
 first will drown, the second will fall in battle, the third

will be hanged.

The king has the fortune-teller hanged

He keeps his sons under constant guard

The eldest son is escorted by soldiers, on a walk he is caught by a rainstorm and drowns

The middle son, surrounded by an army, is hit by a cannonball in battle

The king, terrified by the fulfillment of the prophecy, expels his son from home

Hungarian variants cf. Anna BIHARI: A Catalogue of Hungarian Folk Belief Legends

Budapest, 1980. p. 161. A/Fate, destiny, omens. I. Predicting the fate of the newborn child

AaTh 935 The Prodigal's Return

Youngest Prince

In the army, with money obtained with lies from his father, he leads a thrifless extravagant life

He is discharged on account of his debts

He arrives at the house of a wealthy man

He spends the night with the rich man's daughter, in the place of the ousted old lover

They get married

They set out on a journey home to the boy's parents'

Unrecognised, he is employed in his father's house

He introduces himself to his wife, who follows him

Their marriage is renewed

János NAGY BERZE's remark about the 1st variant /János NAGY BERZE 1957 2. 424./ calls attention to the fact that foreign place names in the tale indicate Western

tale sources /a folk book?/. Other variants from the northeast of Hungary also show the influence of one or several written sources.

AaTh 938 Placidus /Eustacius/

Poor man

In a vision he has the possibility of choosing between happiness in youth or in the latter part of his life

He decides to have his fortune in old age

His house is destroyed by fire

He wanders from place to place with his family

One of his sons left alone at the seaside is carried off by a wolf, the other falls into the water, his wife is seized by a ship captain

For a wonder the forlorn father is elected king

He finally recovers all members of his family

The source of the versions is to be found in latent /?/ religious trash

AaTh 939A Killing the Returned Soldier

The son having fulfilled military service having been abroad for a long time

Returns to his parental home as a strange traveller

The greedy mother gets her husband to strike the stranger dead

After having been killed he is recognized by his parents
 His mother suffers the death-penalty
 His father is pardoned

AaTh 940 The Haughty Girl

Haughty girl

She decides to marry that suitor of the three which is brave
 enough to lie in a coffin under the gallows at night/to walk
 in the churchyard wrapped in a black cloak with a scythe on
 his shoulder/to walk up and down wrapped in her mother's
 shroud till morn
 Non of the suitors endures the fearful scenery

AaTh 946C⁺ Luck and Blessing Contest
cf. AaTh 935⁺⁺ The Poor Ropemaker

Luck and Blessing meet with a broom-maker/a rich man meets
 with a poor rope-maker
 Blessing/the rich man gives the poor man a considerable sum
 of money
 The money fails to make the broom-maker/rope-maker rich,
 because his wife not knowing about its being hidden under
 the bran/ashes exchanges it/the money hidden in a hat becomes
 the prey of an eagle
 Luck buys a broom from the broom-maker/the rope-maker is
 given a piece of lead

The broom-maker/rope-maker finds his fortune in the
 coin/piece of lead, by exchanging it for a diamond he
 recovers all the money got lost previously

The versions come from the trash written after the
 Arabian Nights

AaTh 950 Rhampsinitus

A prince lives in exile
 Bound as an apprentice
 He brings his master to rob the king's treasury
 The king sets a trap for the thief
 The apprentice coming to the employer's aid cuts off his
 head and takes his clothes with him so that his identity
 may be concealed
 By the king's command the body is carried through the
 streets to see if the other thief gives himself away by
 weeping over it
 In order to avert suspicion from the woman crying out at
 the sight of her husband's mutilated body the apprentice
 saves the situation by saying that she has cut her finger
 and is crying with pain
 The king promises to spare the thief's life if he gives
 himself up; the thief's confederate is delivered to the
 executioner as soon as he has surrendered
 The hangman bought over is hanged instead of the thief
 The king's daughter tries to catch the youth by marking him
 with a sign
 The prince marks all those present
 The child begotten by the thief recognizes his father four
 years after
 The prince gives himself up and makes amends for the stolen

treasure/the king realizes the crafty youth's being a danger to him/the thief is never detected
The king gives his daughter in marriage to the thief

All versions diverge from the text of Pontianus 5.,
some other written source is possible

AaTh 951A The King and the Robber

A soldier having robbed the treasury of the army; is in great straits

He meets the emperor disguised as a beggar/invalid/fisherman/
he meets King Matthias

The man in disguise joins the soldier, they rifle the tradesmen's treasury

The tradesmen are put to sleep, the robber takes only one third of the income, the money gained in unfair business, but leaves the capital and the profit/he takes only one drawer of money

He prevents his companion from robbing the king's treasury:
he slaps him on the face

He rearranges the wrong-matched couples by rendering the old to the old, the young to the young cf. Th Mot K 1318

In the presence of the king/emperor he brings the regrouped couples to cease from going back on the exchange

The soldier is appointed general/minister of finance as a reward, returns to his regiment

AaTh 952 The King and the Soldier

Old soldier

He prepares to testify before the king against his superior officer /low pay/, low rank, /complaints of cruel treatment/
He meets the king, who looks like a hunter/tailor/, is in disguise

Together they arrive at a robber's house

They take the wealth of the robbers blinded by hot alcohol/
beheaded

The king sets the soldier appearing before him in the palace the task of recognizing his companion cf. AaTh 951A/choosing between a girl and a woman

The soldier is rewarded with sheepskin/position/the king gives his daughter in marriage to him

The soldier thus gaining money/rewarded returns to the army/remains at the court

AaTh 954 The Forty Thieves

Maid

In spite of her master's prohibition she allows a man passing himself off as a merchant to stay with his casks in the yard overnight

The maid discovers the robbers hidden in the casks

She renders them harmless

She is rewarded

The story spread by trashes comes from the Arabian Nights cf. AaTh 676 and 956B

AaTh 955 The Robber Bridegroom

The daughters of a wealthy merchant/countess/the daughter of a king/an innkeeper/a widowed countess/rich young lady is proposed a marriage by
 12 robbers/a chieftain/3 brigands/a reveller disguised as a king/24 highwaymen passing themselves/himself off as a land-lord, knight, count
 The maiden goes to the den of robbers by coach in secret/walks to the palace; the route is marked with a red ribbon/with she strewn rice/goes along a ruler
 She hides herself under the bed/coat-rack/tub/behind a cask/in the cellar after having set the coachman and horses aside/having silenced the dog with a cake, the faceless animals with roast, the parrot warning of danger with candy, the bird with corn and got through the chambers filled with plunder and mutilated corpses
 She witnesses the mutilation of her sister smeared with poison/another girl of her acquaintance murdered and cut into pieces
 She flees home with a severed ring finger, which strikes her shelter
 She tells the robbers invited/relatives/her mother all what she has seen in the den as if it had been a dream
 The robbers are caught

AaTh 956B The Clever Maiden at Home Kills the Robbers

The daughter of a rich innkeeper/a miller couple/rich village lady is alone
 Against a crowd of robbers who demand meal, wine, money

Hidden in the cellar she cuts off their heads one after the other with a hatchet/sword/axe as they enter; the chieftain flees

Some years after a count with a hidden wound in his head/miller's man/wealthy youth appears as a suitor for the girl
 Taken to a cellar/cave/den of robbers she recognizes his suitor as the chieftain wounded by her
 She escapes death from a tub of hot pitch/burning in fiery furnace by giving her necklace to the robber's sister/by the help/involuntary help of an old woman/by being sent for well-water

Concealed in a hollow tree/foilage of a tree/dungcart/cart carrying tubs the girl flees

The robbers are caught and executed by gendarmes

For further versions see AaTh 954

AaTh 960 The Sun Brings All to Light

A man is killed by his companion
 He calls on the hurlwind/sunlight/moonlight to give witness on his behalf
 Years after the murderer still at large repeats as he sees the "witness" the last words of the dying man
 Those hearing his confession give him up
 The murderer is punished

AaTh 960A The Cranes of Ibycus

A man is murdered by his companion/s/
 He calls on the cranes flying over their heads to be a
 witness to the murder
 Many years after the murderer repeats as he sees the cranes
 the last words of his fellow
 Someone who hears him betray himself proves his guiltiness
 The murderer is punished

AaTh 970 The Twining Branches

Cf. in: Lajos VARGYAS: Hungarian Ballads and the
 European Ballad Tradition 9.
 Two Chapel Flowers. pp.111-121. 29. versions of the ballad.
 The theme appears in a literary version in the Telamon
 romance printed in 1578

MNK 978^x Apollonius

The king proclaims that the man who solves his riddles, can
 marry his daughter: I live with motherly flesh, I am
 searching for my brother, my mother's husband and I cannot
 find him anywhere. Apollonius explains that the king lives
 with his own daughter
 The prince flees /with the princess/ from the king who wants

to have him murdered
 He puts his wife who is unconscious from birth-throes and is
 thought to be dead, in a coffin on the sea near an uninhabited
 island
 The princess is woken by a fisherman who caught the coffin/
 Apollonius finds shelter with a foreign king after being
 shipwrecked
 The princess finds herself in the court teaching music to
 the ladies of honour/ Apollonius teaches the daughter of the
 foreign king to play the harp
 Unrecognised, knowing nothing about his wife, Apollonius also
 arrives in the same town
 He defends the townspeople from the pirates
 He renews his marriage with his newly-found wife/he wins the
 hand of the foreign princess who fell in love with his harp
 playing
 They return to their own country

According to Lajos Katona /Lajos KATONA 1912 l. 270./
 both Hungarian variants can be derived from story No.
 153 in Gesta Romanorum

The popularity of the theme in Hungary is supported by
 data after 1578, in 1591 it was published as a romance
 in verse, and several trashy prose editions circulated
 in the 18-19th centuries

AaTh 980B Wooden Drinking Cup for Old Man

Old man
 His ungrateful son does not allow him to sit at the table
 during meals and gives him food in a wooden bowl
 His little grandson also starts carving a bowl, so that he
 can treat his own father similarly when he gets old

The man suddenly comes to his senses and seats his father at the table again

AaTh 980C Dragging Old Man only to Threshold

Old man

His ungrateful son, in his murderous rage, drags him out into the yard by his hair

At the threshold/ditch the father stops him: "Don't you drag me any further, son, because this is how far I used to drag my father!"

The son lets go of his old man

Literary variants can be found after 1578 in the works of preachers

AaTh 990 The Seemingly Dead Revives

Hungarian variants cf. Tamás KÖRNER: A Chapter from the Hungarian Folk Belief Legend Catalogue in Preparation: B/ Death and the Dead/ Ethnographia 1970 80. The Seemingly Dead